

Харківський національний
економічний університет
імені Семена Кузнеця

Управління розвитком

Збірник наукових робіт

№ **21**(161) 2013

видається щомісячно

Харків • ХНЕУ ім. С. Кузнеця • 2013

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ**

ЗБІРНИК НАУКОВИХ РОБІТ

УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ

№ 21(161)2013

**Засновник і видавець ХНЕУ ім. С. Кузнеця.
Свідоцтво про державну реєстрацію
друкованого засобу масової інформації
КВ № 16779–5351 ПР. від 21.05.2010 р.**

**Затверджено на засіданні
вченої ради університету,
протокол № 3 від 28.10.2013 р.**

Редакційна колегія

Пономаренко В. С. — докт. екон. наук, професор (головний редактор)

Афанасьєв М. В. — канд. екон. наук, професор ХНЕУ

Внукова Н. М. — докт. екон. наук, професор ХНЕУ

Грицьова В. М. — докт. екон. наук, професор ХНЕУ

Дікань Л. В. — канд. екон. наук, професор ХНЕУ

Дороніна М. С. — докт. екон. наук, професор ХНЕУ

Дорохов О. В. — канд. техн. наук, професор ХНЕУ

Іванов Ю. Б. — докт. екон. наук, професор Науково-дослідного центру індустріальних проблем розвитку НАН України

Кизим М. О. — докт. екон. наук, професор

Науково-дослідного центру індустріальних проблем розвитку НАН України

Клебанова Т. С. — докт. екон. наук, професор ХНЕУ

Козьменко О. В. — докт. екон. наук, професор

Української академії банківської справи Національного банку України

Криворотов В. В. — докт. екон. наук, професор

Уральського федерального університету імені першого Президента Росії Б. Н. Ельцина (Росія)

Левикін В. М. — докт. техн. наук, професор

Харківського національного університету радіоелектроніки

Лутай Л. А. — докт. екон. наук, професор

Донецького національного університету економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського

Малярець Л. М. — докт. екон. наук, професор ХНЕУ

Назарова Г. В. — докт. екон. наук, професор ХНЕУ

Орлов П. А. — докт. екон. наук, професор ХНЕУ

Пилипенко А. А. — докт. екон. наук, професор ХНЕУ (заступник головного редактора)

Попов О. Є. — докт. екон. наук, професор ХНЕУ

Пушкар О. І. — докт. екон. наук, професор ХНЕУ

Сєдова Л. М. — відповідальний секретар

Чернов В. Г. — докт. екон. наук, професор

Владимирського державного університету (Росія)

Чухрай Н. І. — докт. екон. наук, професор

Національного університету "Львівська політехніка"

Ястремська О. М. — докт. екон. наук, професор ХНЕУ

Chauchat Jean-Hugues — Professeur (HDR)

de l'Université Lumière Lyon2 (France)

Chen Wei — PhD, Professor, Hebei University

of Science and Technology (China)

Gang Fan — Dr., Professor, Graduate School

of Chinese Academy of Social Sciences; Director

of China's National Economic Research Institute (China)

Hofstahler Hannes — Professor, Upper Austria

University of Applied Sciences (Austria)

Hollner Helmut — FH-Prof. DL Dr Techn University

of Applied Sciences FH "Technikum Wienn" (Austria)

Kalashnikov Vitaliy — Economy Doctor (ED), Assistant

Professor, Universidad Autónoma de Nuevo León (Mexico)

Ohrimenco Serghei — Dr. Sc. (Econ.), Professor,

Academy of Economic Studies (Moldova)

Pucher Robert — FH-Prof. DL Dr Techn, University

of Applied Sciences FH "Technikum Wienn" (Austria)

Sarkisyan Agop — PhD, D.A., Tsenov Academy

of Economics (Bulgaria)

Solarz Jan Krzysztof — Prof. nadzw. dr hab., Akademia

finansów, Warszawa (Poland)

Vulanovic Milos — PhD, Assistant Professor

of Finance, Western New England University (USA)

Wackowski Kazimierz — Prof. nzw. dr hab.,

Politechnika Warszawska (Poland)

John (Jack) William McNeill — PhD, Professor

of Anthropology and Intercultural Studies, Providence

University College (Canada)

Irina Yatskiv — Dr. Sc. Eng., Vice rector, Professor,

Transport and Telecommunication Institute (Latvia)

Duro Benic — PhD, Full Professor with tenure,

University of Dubrovnik (Croatia)

Christine Cooper — PhD MSc BA (hons), Professor,

University of Strathclyde, Glasgow (UK)

Поштова адреса

засновника і видавця:

61166, Україна, м. Харків, пр. Леніна, 9а

Головний редактор **Пономаренко В. С.**

Конт. телефон: (057)702-03-04

Поштова адреса редакції:

61166, Україна, м. Харків,
пров. Інженерний, 1а, 1 під'їзд

Зав. редакції **Сєдова Л. М.** (057)702-07-38

Редакція (057)702-07-28

Випусковий редактор — **Пушкар І. П.**

Редактори: **Бутенко В. О., Зобова З. В.,**

Семенова І. М.

Комп'ютерна верстка — **Топчій М. О.**

E-mail: vydav@hneu.edu.ua

Відповідальність за достовірність фактів, дат, назв, імен, прізвищ, цифрових даних, які наводяться, несуть автори статей.

Рішення про публікацію статті приймає редакційна колегія. У текст статті без узгодження з автором можуть бути внесені редакційні виправлення або скорочення.

Редакція залишає за собою право їх опублікування у вигляді коротких повідомлень і рефератів.

При передрукуванні матеріалів посилання на збірник обов'язкове.

Підписано до друку 13.12.2013 р.

Формат 84×108 1/16. Папір MultiCopy.

Ум.-друку. арк. 21,5. Обл.-вуг. арк. 27,09. Зам. № 541.

Ціна договірна.

Видавець і виготівник — видавництво ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 61166, м. Харків, пр. Леніна, 9а.

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єктів видавничої справи
Дк № 481 від 13.06.2001 р.

© Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця, 2013.

© Видавництво ХНЕУ ім. С. Кузнеця, дизайн обкладинки, 2013.

Магістр 2 року навчання
факультету економіки і права ХНЕУ ім. С. Кузнеця

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНЮВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ МАЛИХ ПІДПРИЄМСТВ

Анотація. Розглянуто та проведено аналіз основних підходів до оцінювання конкурентоспроможності підприємства. Визначено необхідність оцінки та розвитку конкурентоспроможності малих підприємств як основи для стабілізації економіки країни. Виділено та запропоновано основні підходи до оцінювання конкурентоспроможності малих підприємств.

Аннотация. Рассмотрены и проанализированы основные подходы к оценке конкурентоспособности предприятия. Определена необходимость оценки и развития конкурентоспособности малых предприятий как основы для стабилизации экономики страны. Выделены и предложены основные подходы к оценке конкурентоспособности малых предприятий.

Annotation. The main approaches to the assessment of the competitiveness of the enterprise are examined and analysed. The necessity of assessment and development of the competitiveness of small businesses as the base for the country's economic stability are identified. General approaches to evaluating the competitiveness of small businesses are outlined and proposed.

Ключові слова: конкуренція, конкурентоспроможність, мале підприємство, підходи до оцінювання.

Розвиток економіки України тісно пов'язаний із вирішенням проблеми конкурентоспроможності підприємств. Загалом, конкурентоспроможність – здатність підприємства до реалізації конкурентних переваг, які дають йому змогу ефективно розвиватися порівняно з іншими підприємствами на внутрішньому та зовнішньому ринках [1]. В Україні малий бізнес як самостійне соціально-економічне явище розвивається в складних умовах економічного стану і стикається з різними проблемами. Оцінка конкурентоспроможності підприємства дасть змогу з'ясувати його сильні та слабкі сторони, а також чинники, які впливають на ставлення покупців до підприємства, і, як результат, на зміну його частки продажу на конкретному товарному ринку.

Дослідження питання конкурентоспроможності малих підприємств та її оцінки висвітлені в працях багатьох як зарубіжних, так і вітчизняних вчених.

Визначальна роль малого підприємництва в соціально орієнтованій ринковій економіці створює необхідність відповідного теоретичного та науково-методичного забезпечення оцінки його конкурентоспроможності в нашій країні. Але на сьогодні це питання недостатньо розглянуте як у науковому, так і в практичному аспектах, тому потребує подальшого вивчення та вдосконалення.

Мета дослідження – аналіз основних підходів до оцінювання конкурентоспроможності підприємств та визначення найбільш ефективних для оцінки конкурентоспроможності малих підприємств і для її подальшого підвищення.

Конкурентоспроможність малого бізнесу (підприємництва) – це багатофакторна та узагальнююча економічна категорія, що характеризує здатність його суб'єктів досягати цільових ринкових позицій завдяки компаративній і/або конкурентній перевазі відносно інших учасників "ринкової гри", забезпечується виробництвом комерційно перспективної продукції (робіт, послуг) та ефективною діловою стратегією [2].

У світовій практиці застосовуються кілька підходів до оцінювання конкурентоспроможності підприємства.

Самостійний напрям утворюють підходи до оцінювання конкурентоспроможності підприємств, які базуються на теорії рівноваги підприємства і галузі А. Маршалла та теорії чинників виробництва [3]. Під рівноважним розуміється такий стан, коли у підприємства не існує стимулу для переходу в інший стан, тобто для зміни обсягів виробництва чи обсягів продажів. В умовах рівноваги кожний із чинників виробництва використовується з однаковою й одночасно найбільшою продуктивністю.

Окрему групу утворюють методи визначення конкурентоспроможності підприємства, засновані на теорії ефективної конкуренції Дж. Б. Кларка [4]. У центрі теорії ефективної конкуренції

знаходиться розробка критерію для наявного рівня конкурентоспроможності підприємства, достатнього для підтримки ефективною господарської діяльності. Істотною особливістю даного підходу є можливість прив'язки конкурентоспроможності підприємства до визначених тимчасових проміжків. Це дозволить підприємствам розглядати динаміку реальних ринкових процесів як функцію чи взаємозв'язок зі змінами самої характеристики конкурентоспроможності.

Заслужують на увагу підходи до оцінювання конкурентоспроможності підприємства, які пов'язують її рівень з показниками якості продукції, що випускається. Об'єктивний підхід до оцінки якості припускає порівняння товару досліджуваного виробника з аналогічним товаром фірми конкурента. За своєю суттю вона близька до поняття "конкурентоспроможність товару", тому що припускає порівняння двох товарів за ступенем задоволення ними потреб покупця.

Заслужує на увагу також структурний підхід, за яким рішення щодо дотримання тієї чи іншої позиції на ринку підприємство приймає з урахуванням рівня монополізації галузі, тобто концентрації виробництва і капіталу, бар'єрів для нових підприємств, які вступають до галузевого ринку. До числа основних перешкод на шляху нових конкурентів звичайно відносять: економічність великомасштабного виробництва, ступінь диференціації продукції, абсолютну перевагу у витратах, розмір капіталу, необхідний для організації ефективного виробництва.

Більш повно оцінити конкурентоспроможність підприємств дає змогу функціональний підхід, який полягає у визначенні співвідношення: витрат, цін, завантаження виробничих потужностей, обсягів випуску продукції, норм прибутку тощо. Прикладом визначення конкурентоспроможності може служити методика американської консультативної фірми "Дан енд Бредстріт", яка враховує три групи показників ринкової діяльності: ефективності виробничо-збутової діяльності організації – відношення чистого прибутку до чистих продажів, відношення чистого прибутку до чистої вартості матеріальних активів, відношення чистого прибутку до чистого оборотного капіталу, інтенсивності використання основного й оборотного [5].

Аналіз підходів до оцінювання конкурентоспроможності засвідчив, що для малих підприємств найбільш прийнятним є функціональний підхід середньозваженої величини показників, оскільки він включає загальні показники, які є прийнятними для загальної більшості малих підприємств та дає змогу оцінити конкурентоспроможність товарів на конкретних ринках, визначити ефективність діяльності організації, враховуючи конкурентоспроможність та ефективність кожного товару, розрахувати показники стійкості підприємства і прогнозувати ці показники на декілька років.

Як індикатори-показники для малих підприємств можуть виступати такі показники та характеристики: конкурентоспроможність продукції; якість, надійність продукції; відмітні властивості товарів; імідж підприємства; відносна частка ринку; рівень витрат; методи продажу; рентабельність реалізації; темп зростання виручки від реалізації; фінансові коефіцієнти; компетенція та досвід персоналу; рівень плинності кадрового складу; ефективність обслуговування тощо.

Таким чином, із зазначеного можна зробити висновок, що в загальному вигляді алгоритм оцінювання конкурентоспроможності малих підприємств складається з таких етапів:

визначення мети оцінювання конкурентоспроможності (обґрунтування претензій на зовнішні інвестиційні ресурси, виявлення резервів економічного зростання, інші цілі поточного управління);

вибір групи підприємств-конкурентів з урахуванням можливостей отримання необхідної первинної інформації для оцінювання конкурентоспроможності;

визначення груп ключових показників конкурентоспроможності, які підлягають оцінюванню;

розрахунок одиничних, групових, інтегральних показників конкурентоспроможності для кожного підприємства;

обґрунтування висновку про рівень конкурентоспроможності об'єкта оцінювання та розробка заходів, спрямованих на поліпшення або утримання конкурентних позицій.

Отже, можна зробити висновок, що процес оцінки конкурентоспроможності малих підприємств є необхідною умовою успішного функціонування на ринку. Адже результати оцінки можна використовувати як інформаційну базу для прийняття управлінських рішень зі стратегічних питань, при плануванні інноваційної, технічної та продуктової політики, а також використовувати при визначенні резервів конкурентоспроможності й посиленні конкурентних позицій підприємства на конкретному ринку.

Наук. керівн. Кулешова Н. В.

Література: 1. Управління конкурентоспроможністю підприємства : навч. посібн. / С. М. Клименко, О. С. Дуброва, Д. О. Барабась та ін. – К. : КНЕУ, 2006. – 527 с. 2. Дмитренко Н. М. Конкурентоспроможність переробних підприємств малого бізнесу в АПК : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.04 "Економіка та управління підприємствами" / Н. М. Дмитренко. – Дніпропетровськ, 2008. – 21 с. 3. Маршалл А. Принципы экономической науки / А. Маршалл. – М. : Прогресс, 2003. – Т. 1. – 415 с. 4. Кухарук А. Д. Класифікація та аналіз методів оцінки конкурентоспроможності промислових підприємств [Електронний ресурс] / А. Д. Кухарук. – Режим доступу : <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals>. 5. Чепурна О. П. Деякі аспекти оцінки конкурентоспроможності суб'єктів господарювання / О. П. Чепурна // Вісн. СевНТУ. Економіка і фінанси. – 2009. – Вип. 98. – С. 180–185.

Магістр 2 року навчання
факультету економіки і права ХНЕУ ім. С. Кузнеця

СТРАТЕГІЯ "БЛАКИТНОГО ОКЕАНУ": БАЗИС СТРАТЕГІЧНОГО РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ ЮВЕЛІРНОЇ ГАЛУЗІ

Анотація. Розглянуто теоретичні та практичні аспекти застосування стратегії "блакитного океану" вітчизняними підприємствами як інструменту стратегічного успіху в ювелірній галузі. Проаналізовано основні переваги щодо застосування запропонованої стратегії.

Аннотация. Рассмотрены теоретические и практические аспекты применения стратегии "голубого океана" отечественными предприятиями как инструмента стратегического успеха в ювелирной отрасли. Проанализированы основные преимущества применения предложенной стратегии.

Annotation. The article considers the theoretical and practical foundations of the strategy "blue ocean" applied by domestic enterprises as a tool for strategic success in the jewelry industry. The basic advantages of the application of the proposed strategy are analyzed.

Ключові слова: "червоний океан", "блакитний океан", стратегія, конкуренція, ринкова ніша, галузь, планування, система стратегічного управління.

Сучасний стан економіки України викликає необхідність пошуку шляхів виживання та розвитку вітчизняних підприємств ювелірної галузі. Ювелірний ринок за останні роки скоротився майже у чотири рази, ціни на золото та срібло зростають, а платоспроможність населення падає. Очікується, що негативні тенденції на ринку ювелірних виробів будуть переважати і в найближчі 2 – 3 роки, що призведе до скорочення ринку як у натуральному, так і в кількісному вираженні [1]. Проблеми низької ефективності господарської діяльності в ювелірній галузі викликані не тільки нестабільною зовнішньоекономічною ситуацією, але й за рахунок внутрішніх чинників, у першу чергу низького рівня менеджменту на вітчизняних підприємствах.

Сучасним менеджером розшукати нову бізнес-ідею не складає труднощів, а ось розробити вдалий стратегічний план щодо її реалізації викликає багато проблем. Незмінним є динамізм галузей: еволюція галузевих структур, підвищення ефективності окремих підприємств, розширення ринків збуту. У таких умовах виникає необхідність детального вивчення та аналізу зарубіжного досвіду відносно методів організації виробництва й управління, формування стратегічного менеджменту з метою адаптації його до сучасних умов українських підприємств. Саме вдало розроблена стратегія розвитку є запорукою успіху для вітчизняних підприємств ювелірної галузі.

Дослідження питань щодо створення та впровадження стратегії та систем стратегічного управління займаються як зарубіжні автори та вчені, такі, як: А. Томпсон, Г. Мінцберг, У. Чан Кім, так і вітчизняні С. Огієнко, М. Сторчева, З. Шершньова, Л. Балабанова та ін. [2 – 8]. Авторами були визначені основні методи, принципи та інструменти щодо розробки й реалізації стратегій, впровадження систем стратегічного управління на підприємствах.

Метою статті є формування рекомендацій щодо використання стратегії "блакитного океану" вітчизняними підприємствами ювелірної галузі як інструменту досягнення їх стратегічного успіху.

"Блакитний океан" – це всі галузі, яких зараз не існує, невідомий ринковий простір, вільний від конкуренції. Тут попит створюється, а не є предметом запеклої боротьби [4]. Формування та реалізація стратегії "блакитного океану" повинна бути основним завданням стратегічного управління організацією, яке передбачає вибір стратегічної концепції та здійснення відповідно до неї стратегічного планування, орієнтованого на нову ринкову нішу.

До сих пір основні зусилля в стратегічному мисленні робилися на пов'язаній з конкуренцією стратегії "червоного океану" – коли кон'юнктура ринку заздалегідь задана і підприємства повинні конкурувати у встановлених рамках. Основний показник "червоного" середовища – жорстка конкуренція, і чим вона більша, тим менший потенційний прибуток та більші витрати [4]. Більшість вітчизняних підприємств змирилися зі своїм існуванням у "червоних океанах". За останні роки 86 % нових підприємств були створені у "червоних океанах". Їх завдання полягало у поступовому поліпшенні рішень, пропонувананих в існуючих галузях. Хоча на частку таких підприємств припадає 62 % загального доходу, вони приносять лише 39 % загального прибутку. З іншого боку, 14 % компаній,

які інвестували у створення нових ринків і галузей, забезпечують 38 % загальних доходів і 61 % загального прибутку [9].

Проаналізувавши стан вітчизняної конкуренції, можна побачити, що основний акцент українські виробники роблять тільки на одну з трьох існуючих цінностей для споживача: практичність, витрати або новизна. Запорукою успіху стратегії "блакитного океану" є поєднання цих трьох складових, які, у свою чергу, складають "інноваційну цінність" для споживачів.

Але не завжди використання однієї з трьох можливих цінностей забезпечує підприємству очікувані результати. Виникає питання, наскільки така система управління здатна забезпечити підприємствам підвищені шанси на виживання, комерційний успіх і стійкий розвиток. У таких умовах доцільно розглянути декілька варіантів поведінки: по-перше, акцентувати всі зусилля на вторинних споживчих властивостях товару чи послуги, перетворивши їх у нову "інновацію цінності"; по-друге, задовольнити потреби споживачів більш вдалою технологією, яка не буде мати аналогів та створить новий ринковий простір. Упровадження стратегії "блакитного океану" створює значні економічні та пізнавальні бар'єри, які не дозволяють іншим конкурентам повторити той же шлях принаймні найближчі 10 – 15 років. Це обумовлено тим, що наслідування першопрохідників вимагає від підприємств кардинальної зміни всієї системи своєї діяльності, а організаційна політика взагалі може перешкодити можливому конкуренту перейти на іншу бізнес-модель, яка визначається стратегією "блакитного океану".

Інструментом діагностики та побудови стратегії "блакитного океану" є стратегічна канва, яка відображає поточне становище справ на відомому ринковому просторі [4]. На рисунку наведена стратегічна канва для ювелірної галузі України. По горизонталі розташовані фактори, за якими конкурують і куди спрямовуються інвестиції в ювелірній галузі.

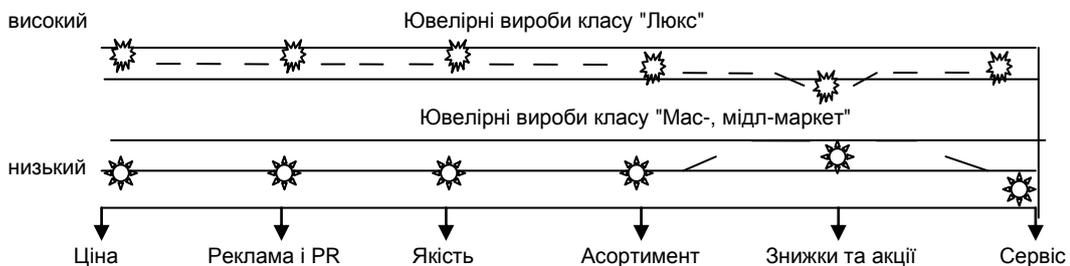

Рис. Стратегічна канва ювелірної галузі

Побудована стратегічна канва дозволяє відобразити рівень пропозиції, який існує в ювелірній галузі за всіма факторами конкуренції. Після того, як ключові фактори були виявлені, необхідно розробити нову "криву цінності" для споживача, враховуючи при цьому такі питання: які фактори необхідно скасувати; які фактори необхідно значно знизити порівняно з існуючими в галузі стандартами; які фактори необхідно значно підвищити; які фактори із ніколи не запропонованих потрібно створити.

Таким чином, можна виділити основні переваги та правила застосування стратегії "блакитного океану":

1) відходити від конкуренції, створюючи нову цінність для клієнтів:

"Harry Winston" (неповторний дизайн і бездоганна якість виконання, використання колекції рідкісних діамантів, аналогів яким більше немає у всьому світі); "Buccellati" (використання оригінальної філігранної різьби, завдяки якій досягається дивовижний ефект сприйняття ренесансних і барокових традицій), "Cartier" (переплетення трьох кілець із платини, жовтого і рожевого золота, які символізують вірність, дружбу та любов. Це стало найбільш пізнаваним дизайном кілець у всьому світі);

2) шукаючи "блакитний океан", потрібно детально провести аналітику всіх гравців галузі, дізнавшись їх основні стратегічні пріоритети та будувати свій бізнес повністю відмінний від їх пріоритетів;

3) взяти найкраще із кожної сфери на ринку та мінімізувати зайве:

"Bvlgari" (повна відмова від художніх узорів та різноманітного каміння, акцент зроблений на гладкі геометричні форми з використанням білого, жовтого та рожевого золота), "Mimimoto" (різноманітні за формами ювелірні вироби, прикрашені виключно перлинами), "Tiffany" (за основу ювелірних виробів взяте срібло, прикрашене добірними діамантами найвищої чистоти і бездоганного кольору);

4) розроблена стратегія повинна мати фокус на чомусь конкретному, що ставиться в центр і до чого докладаються максимальні зусилля, які вже тягнуть за собою все інше;

5) успішна реалізація стратегії можлива лише тоді, коли вона зрозуміла, коли все максимально прозоро і всі знають куди рухається підприємство, які в нього цілі;

6) візуалізація стратегії, щоб у будь-який момент часу можна було порівняти, чи правильно витрачаються ресурси. Для цього можна застосовувати криву стратегічної канви;

7) великі обсяги, що виникають унаслідок інновації цінності, призводять до швидкого зменшення витрат;

8) створюючи інновацію цінності, забезпечується гучна популярність свого бренда: "Pandora" (забезпечила клієнтам можливість комбінувати різноманітні прикраси свого бренда у точках продажу та створювати індивідуальні речі на свій смак), "Swarovski" (створення штучних кристалів, які імітують напівкоштовні й дорогоцінні камені та цінуються вище самих оригіналів, при цьому значно поступаються в ціні), "FREY WILLE" (ексклюзивні емалеві прикраси, дизайн яких базується на шедеврах великого французького імпресіоніста Клода Моне, виділяється як своєю інтерпретацією художньої тематики, так і неповторним стилем).

Стратегія "блакитного океану" направлена не на обмеження виробництва продукції за більш високими цінами, а на створення нового попиту шляхом збільшення цінності для споживача за доступною ціною.

Таким чином, на основі проведених досліджень у статті визначено особливості застосування стратегії "блакитного океану" підприємствами ювелірної галузі. Дослідження особливостей використання стратегії "блакитного океану" показали, що цей процес неможливий без створення нової цінності для споживача. Вибір стратегії на основі виявлення та зміцнення ключових факторів конкурентної відповідності до виділених етапів даного процесу дозволять вітчизняним підприємствам підвищити ефективність діяльності й тим самим забезпечити високий рівень конкурентоспроможності в майбутньому. Напрямом подальшого дослідження є обґрунтування можливостей утримання стійкості і своєчасного оновлення стратегії "блакитного океану" вітчизняними підприємствами.

Наук. керівн. Салашенко Т. І.

Література: 1. Прогнози ювелірного ринку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://forbes.ua/opinions/1353637-rochemu-stagniruet-yuvelirnyj-rynok>. 2. Томпсон А. А. Стратегический менеджмент: концепции и ситуации : учебник / А. А. Томпсон, А. Дж. Стрикленд ; пер. с 9-го англ. изд. – М. : ИНФРА-М, 2000. – 412 с. 3. Минцберг Г. Школы стратегий / Г. Минцберг, Б. Альстрэнд, Дж. Лэмпл ; пер. с англ. под ред. Ю. Н. Каптуревского. – СПб. : Изд. "Питер", 2006. – 336 с. 4. Чан Ким У. Стратегия голубого океана / У. Чан Ким, Р. Моборн. – М. : Манн, Иванов, Фербер, 2012. – 304 с. 5. Огієнко С. О. Стратегічне управління підприємством у сучасних економічних умовах / С. О. Огієнко, В. О. Письмак // Економіка розвитку. – 2009. – № 3 (51). – С. 71–73. 6. Сторчевой М. А. Теория фирмы и стратегический менеджмент / М. А. Сторчевой // Вопросы экономики. – 2013. – № 1. – С. 131–146. 7. Шершньова З. Є. Стратегічне управління : підручник / З. Є. Шершньова – Вид. 2-ге, перероб. і доп. – К. : КНЕУ, 2004. – 699 с. 8. Балабанова Л. В. Управління реалізацією стратегій підприємства: маркетинговий підхід : монографія / Л. В. Балабанова, І. С. Фоломкіна ; М-во освіти і науки України, Донец. нац. ун-т економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського. – Донецьк : [ДонНУЕТ], 2009. – 402 с. – (Школа маркетингового менеджменту). 9. Новый маркетинг [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://marketing.web-standart.net/node/49696>. 10. Клинов В. Г. Стратегический глобальный прогноз 2030 / В. Г. Клинов // Вопросы экономики. – 2012. – № 5. – С. 129–138.

УДК 005.73:[005.32:005.95]

Казмерчук М. Т.

Магістр 2 року навчання
факультету економіки і права ХНЕУ ім. С. Кузнеця

КОРПОРАТИВНИЙ КОДЕКС ЯК ІНСТРУМЕНТ УПРАВЛІННЯ ПОВЕДІНКОЮ ПЕРСОНАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

Анотація. Розглянуто важливий інструмент управління поведінкою персоналу підприємства – корпоративний кодекс. Узагальнено теоретико-методологічну та нормативну базу формування корпоративного кодексу. Подано рекомендації щодо формування та впровадження корпоративного кодексу на підприємстві.

Аннотация. Рассмотрен важный инструмент управления поведением персонала предприятия – корпоративный кодекс. Обобщена теоретико-методологическая и нормативная база создания корпоративного кодекса. Даны рекомендации по формированию и внедрению корпоративного кодекса на предприятии.

Annotation. The corporate code is considered as an important tool for personnel behavior management. The theoretical and methodological and regulatory framework of the corporate code formation is summarized. Recommendations for the development and implementation of corporate codes at enterprises are given.

Ключові слова: управління поведінкою персоналу, етичний кодекс, корпоративний кодекс, принципи корпоративного кодексу, корпоративне управління.

У сучасних умовах стрімкого розвитку набувають процеси централізації виробництва та капіталу компаній, що відбуваються під впливом глобалізації господарської діяльності. Цей процес призводить до створення ефективного механізму корпоративного управління, який набуває особливого значення для перспективного розвитку компанії.

Сучасний стан корпоративного управління в Україні характеризується низьким рівнем корпоративної культури, невідповідністю існуючої практики корпоративного управління загальноприйнятій принципам, недостатньою координацією дій органів державного управління у сфері регулювання корпоративних відносин, неефективністю управління державними корпоративними правами.

Тому постає необхідність у розвитку корпоративних відносин, що сприятиме залученню інвестицій в економіку України.

Наразі в Україні спостерігається значний прогрес в усвідомленні важливості ефективного корпоративного управління. Основним заходом для його реалізації є створення корпоративних кодексів підприємства.

Дослідженнями у напрямі вивчення та розвитку поняття "корпоративний кодекс підприємства" займалася ціла низка вітчизняних вчених: Д. Задихайло, О. Кібенко, Г. Назарова, В. Євтушевський, Г. Чайка, Т. Березяно, І. Герчикова та ін. Проте проблема ще залишається недостатньо вивченою. Відсутні дослідження, які б повною мірою відображали особливості формування корпоративних кодексів на вітчизняних підприємствах.

Мета статті – дослідження процесів розробки, формування та використання корпоративних кодексів як вагомого інструменту процесу управління поведінкою персоналу підприємства.

Предмет статті – комплекс науково-теоретичних знань щодо розробки, формування та використання корпоративних кодексів на підприємствах.

Об'єкт статті – система розробки, формування та використання корпоративних кодексів на підприємствах.

Для успішної діяльності підприємства необхідні добре складені й опрацьовані внутрішні положення, які регулюють управлінські кадрові та інші питання діяльності підприємства [1]. До внутрішніх документів можна віднести: статут, договори, етичні кодекси та ін. Етичний кодекс є дієвим інструментом у процесі управління поведінкою персоналу підприємства.

У науковій літературі існує декілька класифікацій етичних кодексів (таблиця).

Таблиця

Класифікація етичних кодексів

Автор	Вид етичного кодексу	Характеристика
1	2	3
Євтушевський В. А. [2]	професійні	регулюють відносини всередині професійного співтовариства й ефективні для "вільних професій", де найбільш виражені професійні етичні дилеми
	корпоративні	регламентують ті відносини, коли найбільш значущі етичні дилеми задаються організацією
Чайка Г. Л. [3]	контракти	кодекси, які регулюють документ із докладно розробленими правилами, включаючи санкції, передбачені у випадках порушення кодексу
	соціальні	кодекси, які регулюють зобов'язання перед клієнтами, вкладниками, акціонерами, співробітниками тощо
	корпоративні	кодекси, які включають положення про цінності організації, її філософію та цілі (викладають основи корпоративної культури)
	професійні	кодекси, які визначають міжособистісні стосунки в організації і погоджують інтереси працівників та організації (наприклад, угоди, які укладаються між адміністрацією та профспілкою)

1	2	3
Малинин Е. Д. [4]	морально-етичні	кодекси, норми яких визначають вимоги, які висуваються до робітника та його поведінки
	поведінкові	кодекси, норми яких містять визначення та стимулювання високих стандартів поведінки для кожної категорії робітників
	професійні	кодекси, в яких закріплені правила поведінки, права та обов'язки для окремого виду професії
	корпоративні	кодекси, що регламентують рекомендації щодо дотримання учасниками корпоративних відносин правил бізнес-поведінки

Таким чином, аналізуючи наведену класифікацію етичних кодексів, найбільшу увагу привертає корпоративний кодекс, який є найпоширенішим типом етичних кодексів. Він увібрав у себе положення всіх різновидів етичних кодексів і є інтегрованим зведенням етичних норм і правил поведінки всіх учасників корпоративних відносин (акціонерів, менеджменту, працівників, клієнтів, партнерів і т. д.).

Розробка й упровадження корпоративних кодексів стає невід'ємною складовою ефективною діяльності та процесом управління поведінкою персоналу підприємства. Це пов'язано з тим, що корпоративна поведінка впливає на економічні показники діяльності підприємства та на його здатність залучати капітал, необхідний для економічного зростання.

Корпоративний кодекс – це документ, у якому викладається ставлення власників та керівництва компанії до сучасних тенденцій і проблем у сфері корпоративного управління.

Корпоративний кодекс є ефективним інструментом формування корпоративної культури та управління поведінкою персоналу, адже дає можливість офіційно закріпити важливі для підприємства норми і принципи, встановлює межі повноважень та відповідальності як працівників і адміністративних, так і зовнішніх учасників. Саме тому корпоративні кодекси так активно запроваджуються у розвинених країнах. У більшості західних країн існує державна підтримка запровадження корпоративних кодексів. Також на доцільності й ефективності їх використання наголошується у Директивах ЄС [5]. З огляду на той факт, що зараз активно проводиться процес євроінтеграції України, то діяльність національних підприємств повинна відповідати вимогам ЄС. У США (за даними журналу "FORTUNE") на початку XXI ст. 450 із 500 успішних компаній та 50 % усіх інших компаній мали корпоративні кодекси [6].

Корпоративні кодекси можуть бути різноманітними за формою викладу, це залежить, у першу чергу, від специфіки конкретної організації та напрямку її діяльності. Корпоративні кодекси створюються, насамперед, визначенням особливостей організації, структурою, завданнями розвитку, установками її керівників і, як правило, складаються з двох складових: ідеологічної (місія, цілі, цінності) та нормативної (стандарты професійної поведінки).

У корпоративному кодексі відображені ключові принципи та ідеї, які виступають регулюваним початком трудових відносин у колективі (організації). Це, насамперед, принцип відкритості (розуміння основних цілей організації); принцип гідності (діяльність, методи організації та міжособистісні контакти, спрямовані не на приниження гідності особистості); принцип співучасті (прийняття та узгодженість рішень сприяє втіленню ідеї "спільної справи"); принцип доповнюваності (розмежування вирішення будь-якої проблеми, "невтручання" керівних структур і їх функціонування не за принципом всесилля, а за принципом доповнення).

Дотримання та виконання співробітниками колективу (організації) основних принципів і правил поведінки корпоративної етики стає своєрідною "візиткою" організації та сприяє успішним діловим взаємовідносинам. Тому корпоративна етика на сьогодні має особливу вагу про відборі персоналу та прийомі на роботу, а також у процесі професійної діяльності.

Отже, кожне підприємство визначає власні завдання, для вирішення яких воно має намір використовувати такий інструмент, як корпоративний кодекс. При створенні цього документа обов'язково повинні бути враховані галузь і специфіка діяльності підприємства, розмір компанії та світоглядне бачення власників і засновників. Розробка, формування та функціонування корпоративного кодексу сприятиме підвищенню ефективності процесу управління поведінкою персоналу підприємства. Подальші дослідження будуть направлені на вдосконалення теоретико-методологічної бази корпоративних кодексів, розробку та апробацію корпоративних кодексів для вітчизняних підприємств.

Наук. керівн. Ковальова В. І.

Література: 1. Задохайло Д. В. Корпоративне управління : навч. посібн. / Задохайло Д. В., Кібенко О. Р., Назарова Г. В. – Х. : Еспада, 2008. – 688 с. 2. Євтушевський В. А. Основи корпоративного управління : навч. посібн. / В. А. Євтушевський. – К. : Знання-Прес, 2008. – 406 с. 3. Чайка Г. Л. Культура ділового спілкування менеджера : навч. посібн. / Г. Л. Чайка. – К. : Знання, 2010. – 442 с. 4. Малинин Е. Д. Организационная культура

тура и эффективность бизнеса / Е. Д. Малинин. – М. : Изд. Московского психолого-социального института, 2008. – 368 с. 5. Березянко Т. В. Проблемы корпоративного менеджменту національної трансформаційної економіки / Т. В. Березянко // Вісник Хмельницького національного університету. – 2010. – № 2. – Т. 2. – С. 161–164. 6. Герчикова И. Н. Деловая этика и регулирование международной коммерческой практики / И. Н. Герчикова. – М. : Консалтбанкир, 2012. – 576 с.

Хаунова Ю. М.

УДК 005.334:657.3

Магістр 2 року навчання
факультету економіки і права ХНЕУ ім. С. Кузнеця

УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ В СИСТЕМІ БЮДЖЕТУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВА

Анотація. Розглянуто зовнішні та внутрішні чинники бюджетного ризику. Визначено основоположні принципи корпоративної системи управління ризиками. Запропоновано та виділено переваги використання комплексного підходу для запобігання виникненню ризикових подій.

Анотация. Рассмотрены внешние и внутренние факторы бюджетного риска. Определены основополагающие принципы корпоративной системы управления рисками. Предложены и выделены преимущества использования комплексного подхода для предотвращения возникновения рисков событий.

Annotation. The external and internal factors of budgetary risk are considered. Fundamental principles of the corporate risk control system are defined. Advantages of the use of a complex approach to prevention of risk events are offered and selected.

Ключові слова: бюджетування, бюджетний ризик, зовнішні чинники ризику, внутрішні чинники ризику, принципи управління ризиками, комплексний підхід.

У світовій практиці бюджетування визнано однією з найбільш ефективних управлінських технологій у системі менеджменту, основна мета якого – підвищення ефективності виробничо-господарської діяльності підприємства в результаті цільової орієнтації та координації всіх подій, які охоплюють зміни оборотного капіталу і його джерел, а також підвищення гнучості функціонування підприємства в умовах трансформації економічної системи. При цьому формування бюджетів, як основи бюджетування, дозволяє не лише здійснити управління фінансами, але й упорядкувати системні зв'язки як усередині господарського суб'єкта, так і з зовнішнім середовищем.

Мета цієї статті полягає у визначенні підходу для організації ефективної корпоративної системи управління, яка б дозволила запобігти виникненню внутрішніх операційних ризиків у повсякденній діяльності підприємства.

Аналіз досліджень і публікацій із проблеми управління ризиками в діяльності підприємств свідчить про те, що теоретичні та практичні питання даної теми були розглянуті в працях вітчизняних і зарубіжних вчених.

Більшість управлінських рішень, пов'язаних із фінансовою діяльністю підприємства, приймається в умовах ризику, що обумовлено рядом чинників – відсутністю повної інформації, наявністю протидіючих тенденцій, елементами випадковості та ін. У зв'язку із цим проблема оцінки та обліку економічного ризику набуває важливого значення як складова частина теорії та практики управління.

В умовах української нестабільності проблема ризику має велике значення при обґрунтуванні управлінських рішень не лише стратегічного характеру, але й на стадії короткострокового планування діяльності – у процесі бюджетування. Важливим напрямом у вирішенні проблеми зниження ризиків бюджетного планування є вдосконалення та розробка економіко-математичних методів і моделей, спрямованих на оптимізацію політики підприємства з управління ризиками.

На етапі формування бюджету підприємства центральне місце при оцінці ризику займають аналіз і прогнозування можливих втрат ресурсів. При цьому мають на увазі випадкові, непередбачені втрати, що виникають унаслідок відхилення реальної ситуації від передбачуваного ходу подій. Найбільш важливе значення при цьому в умовах ринкової економіки відводиться таким елементам ризику, як непередбачуваність кон'юнктури ринку, попиту, цін. У той же час українським підприємствам доводиться мати справу з "накладенням" чинників ринкового та неринкового типу,

© Хаунова Ю. М., 2013

наприклад, порушення договірних зобов'язань, недотримання норм і правил господарської діяльності і т. д. [1].

При аналізі виконання бюджету причинами виникнення відхилень є недостатність обліку можливих змін умов середовища діяльності підприємства, які зазвичай розділяють на зовнішні та внутрішні.

До зовнішніх чинників ризиків (слабких сигналів) відносяться чинники, обумовлені причинами, не пов'язаними безпосередньо з діяльністю даного підприємства, залежні від економічного та політичного стану країни. Це вірогідність жорстких урядових заходів, які можуть викликати зміни фінансово-економічної діяльності підприємства, податкової політики, розвитку неконтрольованих інфляційних процесів. Дані слабкі сигнали можуть бути ще приховані, але підприємство все одно зобов'язане оцінити їх дію за допомогою експертних оцінок або методів кількісного прогнозування й моделювання.

Американський вчений М. Мескон розділяє зовнішні чинники на дві основні групи: перші відносяться до середовища прямої дії, а другі – до середовища непрямой дії. Середовище прямої дії включає чинники, які безпосередньо впливають на операції організації. Під середовищем непрямой дії розуміються чинники, які можуть не здійснювати прямого негайного впливу на операції, але, позначаються на них.

Серед зовнішніх чинників ризиків, які можуть здійснювати вплив на діяльність підприємства слід виділити такі: загальний купівельний попит і поточні ціни на конкуруючу продукцію, об'єм і якість конкуруючої продукції на ринку, сезонність купівельного попиту, зміна курсу гривні відносно провідних світових валют, зміна ставок оподаткування, рівень інфляції, зміна цін на енергоносії, зміна ставки рефінансування НБУ і т. д.

Внутрішніми чинниками ризиків (сильними сигналами) вважаються чинники, поява яких породжується діяльністю самого підприємства, тобто це ризики, які пов'язані безпосередньо з об'єктом. Оскільки підприємство – це система, створена людьми, то внутрішні змінні, здебільшого, є результатом управлінських рішень. Систему досліджуваних чинників внутрішнього середовища кожне підприємство формує самостійно з урахуванням специфіки своєї діяльності. Серед внутрішніх чинників діяльності підприємства найбільш важливими є: собівартість продукції, трудомісткість виробництва, якість матеріалів і праці, використання обмежених ресурсів та покриття довгострокових капітальних вкладень.

Постановка бюджетування може розглядатися як перший крок до впровадження ризик-орієнтованого управління підприємством, надаючи вдалу базу для подальшого розвитку, оскільки передбачає виконання ряду аналогічних умов. Для організації корпоративної системи управління ризиками необхідне дотримання чотирьох основоположних принципів, зміст яких подано в таблиці.

Таблиця

Принципи управління ризиками

Принципи	Зміст принципу
Колегіальний орган управління	Для ефективного управління ризиками потрібна децентралізація функцій при ухваленні управлінських рішень. Рішення, пов'язані з ризиком, не повинні прийматися однією людиною, або, якщо це необхідно, повноваження такої особи мають бути обмежені в розумних межах. Такий колегіальний орган управління формується з найбільш різносторонніх і досвідчених керівників вищої та середньої ланок управління. Саме ці люди можуть розглядатися як члени колегіального органу управління підприємством, на який будуть покладені функції з управління ризиками
Незалежний аналітичний підрозділ	Для підтримки процесу ухвалення управлінських рішень необхідне формування спеціалізованого та самостійного аналітичного підрозділу, співробітники якого, будучи висококваліфікованими економістами, повинні володіти також знаннями у всіх специфічних областях діяльності підприємства. Йдеться про планово-економічний відділ, який може слугувати базою для створення підрозділу, що відповідатиме за незалежну оцінку ризиків і інформаційно-аналітичну підтримку рішень, що приймаються зазначеним колегіальним органом управління
Система внутрішнього контролю	Для забезпечення ефективності управлінських рішень, що приймаються, у сфері управління ризиками необхідна система контролю над їх виконанням як підрозділами підприємства, так і окремо взятими посадовими особами. У штаті великих підприємств нерідко зустрічаються внутрішні аудиторі, на яких можуть і мають бути покладені відповідні функції
Мотивація персоналу	Важливою умовою впровадження підприємством ризик-орієнтованого менеджменту є розвиток культури корпоративного управління – культури управління ризиками. Практика показує, що жодна ініціатива з боку вищого керівництва не сприйматиметься належним чином співробітниками і менеджерами середньої ланки без відповідної мотивації

Управління ризиками не можна назвати чимось принципово новим для менеджменту підприємства – багато його складових у тому або іншому вигляді вже знайомі керівному складу і навіть присутні в повсякденній роботі підприємства. Тому інтерес до впровадження ризик-орієнтованого менеджменту можна охарактеризувати як черговий еволюційний етап розвитку підприємства,

який є закономірною реакцією на постійне зростання технологічності бізнесу й об'єктивне посилювання конкуренції як на внутрішньому ринку, так і на міжнародній арені [2].

Бюджетування, будучи інструментом ефективного менеджменту, реалізує його функцію – планування, яке, у свою чергу, виступає основним компонентом усієї управлінської діяльності та є сукупністю управлінських дій із вирішення поточних і стратегічних проблем діяльності підприємства. Таким чином, бюджетування як управлінська технологія, що реалізовує дану функцію, забезпечує стійкий стан рівноваги всіх підсистем підприємства.

Так, розробка бюджету на підприємстві зводиться до вирішення двох основних завдань: оцінки майбутніх цін і визначення оптимальних об'ємів продукції, що випускається, і ресурсів, що витрачаються. При вирішенні цих завдань необхідно враховувати цінові й об'ємні ризики. Об'ємний ризик обумовлений помилками у визначенні планових операцій, відхиленням від оптимальних для підприємства розмірів і залежить від якості планування та обґрунтованості вибраних методів оцінки раціональних об'ємів операцій. Проте об'ємний ризик характеризується й впливом зовнішніх чинників – потребами і попитом на товари та послуги, рівнем конкуренції, обмеженнями на ведення операцій, податковими ставками, а також невизначеністю, властивою цим чинникам у плановому періоді. Ціновий ризик обумовлений відхиленнями фінансових показників ринку (цін, тарифів, курсової вартості акцій і т. д.) від їх очікуваних значень. На ціновий ризик впливає точність оцінки очікуваних значень фінансових показників і зовнішні чинники. Показники точності також залежать від обґрунтованості вибраних підприємством методів їх оцінки [3].

Помилки бюджетного планування, пов'язані з неточним визначенням параметрів об'єму операцій і їх цін, можуть нанести збиток підприємству, але в той же час підприємство може розраховувати і на здобуття прибутку, якщо відхилення параметрів, в основному ціни, виявляється сприятливими.

З точки зору процесного підходу бюджетування, як міжфункціональний бізнес-процес, "пронизує" всі структурні підрозділи підприємства і види діяльності. У зв'язку з цим процес управління ризиками має бути "вбудований" у систему бюджетування підприємства, що дозволить оперативно реагувати на дії як зовнішнього, так і внутрішнього середовища, і тим самим мінімізувати наслідки ризикових подій.

При цьому комплексному підході управління ризиками повинне здійснюватися в рамках підпроцесів бюджетування: "формування бюджетів" і "виконання бюджетів", та передбачати розробку алгоритму управління ризиком у системі бюджетування підприємства.

Такий підхід до управління ризиками дозволяє:

по-перше, виявляти й ідентифікувати ризикоутворюючі чинники як на початковій стадії – планування (формування бюджетів) виробничо-господарської діяльності підприємства, так і в процесі виконання бюджетів із урахуванням їх інтеграційного впливу;

по-друге, здійснювати безперервний контроль рівня ризику, що виникає в процесі функціонування підприємства;

по-третє, розробляти командно-контрольні процедури узгодження роботи всіх структурних підрозділів підприємства незалежно від їх функціональної та адміністративної приналежності.

Управління внутрішніми операційними ризиками так чи інакше має місце в сьогодишньому житті підприємств, однак не сприймається як таке. Йдеться про зниження найбільш поширеного виду ризиків – ризику виникнення помилок у бізнес-процесах, обумовлених так званим людським фактором. Як відомо, оптимальним засобом для цього є автоматизація найбільш важливих бізнес-процесів. Звичайно, тотальна автоматизація ніколи повністю не позбавить людство від суб'єктивізму, елементарної забудькуватості та недалекоглядності, але значною мірою дозволяє зробити ризики, пов'язані з людським фактором, менш відчутними для діяльності підприємства.

Комплексний ризик-орієнтований підхід до управління підприємством дозволяє не лише підвищити конкурентоспроможність і ефективність діяльності завдяки зниженню витрат, викликаних негативним впливом різноманітних фінансових і нефінансових ризиків, але й досягти граничної прозорості бізнес-процесів, що вигідно позначиться на інвестиційній привабливості підприємства. Звичайно, зміна методів корпоративного управління не може виявитися швидкою та легкою: вона буде стикатися з непорозумінням і, навіть, протидією через можливий утиск особистих інтересів окремих посадових осіб на користь інтересів підприємства в цілому, так і само по собі управління ризиками – це не панацея від усіх бід. Проте сьогодні такий підхід по праву можна вважати найбільш прогресивним і ефективним способом управління підприємством. Сама ідея управління ризиками проста і в той же час по-філософськи глибока – дійсна майстерність керівника полягає не в умінні вирішувати проблеми, а в умінні не допускати їх виникнення [4].

Перспектива подальших досліджень цієї проблеми стосується систематизації можливих методів управління ризиками та формування основних положень про хеджування бюджетних ризиків на підприємстві.

Наук. керівн. Ковальова В. І.

Література: 1. Карлина Е. П. Управление рисками в системе бюджетирования промышленного предприятия / Е. П. Карлина, С. Ю. Чеснокова, И. И. Потапова // Вестник АГТУ. Серия : Экономика. – 2009. – № 1. – С. 46–51. 2. Самочкин В. Н. Учет риска при принятии управленческих решений на этапе формирования бюджета / [Электронный ресурс] В. Н. Самочкин. – Режим доступа : <http://www.cfin.ru/press/management/>. 3. Наконечная О. И. Анализ рисков бюджетного планирования на предприятии [Электронный ресурс] / О. И. Наконечная. – Режим доступа : <http://be5.biz/ekonomika1/>. 4. Гончаров Д. Комплексный подход к управлению рисками для российских компаний / Д. Гончаров. – М. : Изд. "Вершина", 2008. – 246 с.

Магістр 2 року навчання
факультету економіки і права ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ МЕТОДИЧНИХ ПІДХОДІВ ЩОДО ВПРОВАДЖЕННЯ БЮДЖЕТУВАННЯ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Анотація. Розкрито характеристики методичних підходів до бюджетування, проведено порівняльний аналіз їх особливостей на основі виділення спільних ознак, визначено доцільність їх використання у практиці вітчизняних підприємств.

Аннотация. Раскрыта характеристика методических подходов к бюджетированию, осуществлен сравнительный анализ их особенностей на основе выделения общих признаков, определена целесообразность их использования в практике отечественных предприятий.

Annotation. The characteristics of methodological approaches to budgeting are given. A comparative analysis of their particularities on the basis of identifying common traits is conducted. The appropriateness of their use in the practice of domestic enterprises is defined.

Ключові слова: бюджетування, бюджетне управління, нуль-базис-бюджетування (ZBB – Zero-Base-Budgeting), традиційне бюджетування.

Сучасна ринкова ситуація є не досить сприятливою для стабільного функціонування та розвитку вітчизняних підприємств. Тому керівникам необхідно все більше уваги приділяти фінансовому плануванню. Фінансове планування дає змогу раціонально розподіляти ресурси, обрати найдоцільніші джерела їх формування, обсяги та напрями використання відповідно до потреб виробництва та цільових орієнтирів підприємства стосовно розвитку.

Ефективне фінансове планування можливе лише за умов використання широкого набору інструментів, що якнайточніше наближають планові показники до реальних. Одним із таких інструментів виступає бюджетування. У результаті його застосування формуються планові показники діяльності підприємства у вигляді системи бюджетів, що визначають обсяг і структуру витрат, їх співвідношення з доходами та ступінь забезпечення підприємства ресурсами. Бюджетування на підприємствах реалізується за допомогою використання певних методичних підходів, кожен з яких має свою специфіку та умови застосування. Розуміння сутності та особливостей цих методичних підходів є необхідною умовою для отримання найбільш ефективних результатів бюджетування. Саме це зумовлює актуальність досліджень у галузі бюджетування для практики застосування на вітчизняних підприємствах.

Розглядом даної проблеми займалися такі автори: Бланк І. А., Голов С. Ф., Калініна О. М., Квасницька Р. С., Кузьмін О. Є., Мельник О. Г., Панков В. А., Череп О. Г. та ін. [1 – 7]. Аналіз досліджень показує, що недостатньо уваги приділено визначенню характеристики та особливостей застосування різних методик бюджетування. Розвиток теорії та практики бюджетування потребує узагальнення знань у даній галузі.

Метою статті є проведення порівняльного аналізу основних методичних підходів до бюджетування – нуль-базис-бюджетування (ZBB – Zero-Base-Budgeting) і традиційного бюджетування, а також оцінка доцільності їх використання в практичній діяльності вітчизняних підприємств.

За останні роки в Україні різко зріс інтерес з боку підприємств до бюджетування. Це обумовлено необхідністю працювати в нових економічних умовах більш результативно та з найменшими витратами. Для утримання досягнутих позицій необхідним є використання нових технологій управління. Для оптимізації процесу ухвалення управлінських рішень і оцінки можливих наслідків цих рішень на підприємствах доцільно впроваджувати бюджетування [3].

Ефект від реалізації бюджетування значно посилюється, а його кінцеві результати, тобто бюджети, максимально наближаються до реальних показників діяльності в результаті виконання всіх функцій управлінського циклу (планування, організації, координації та регулювання, мотивації, контролю) в процесі бюджетування. У такому випадку має місце бюджетне управління, що передбачає розробку технології бюджетування та її пристосування до специфіки діяльності конкретного підприємства.

Упровадження бюджетного управління суттєво підвищує ефективність діяльності підприємств за рахунок оптимізації доходів і витрат, раціонального використання фінансових ресурсів,

виявлення прихованих резервів, стимулювання людського чинника, підвищення рівня інвестиційної привабливості й конкурентоспроможності через підвищення керованості та пристосовуваності підприємства до змін зовнішнього середовища [7]. Саме тому проблема впровадження бюджетного управління є доволі актуальною на даний момент.

Головним призначенням упровадження бюджетного управління на підприємствах є підвищення фінансової результативності, удосконалення управління грошовими потоками, активами та пасивами з метою пошуку найоптимальнішого варіанта діяльності підприємства чи його окремих структурних підрозділів, реалізації конкретного проекту чи здійснення визначених видів діяльності. Проте відомо, що далеко не завжди процес упровадження бюджетного управління приносить помітні вигоди, при чому причинами такого явища є не тільки недосконалість самої системи бюджетування, а й інші суб'єктивні як зовнішні, так і внутрішні чинники [8].

Зазвичай на вітчизняних підприємствах використовується один із двох альтернативних методичних підходів: нуль-базис-бюджетування та традиційне бюджетування.

Нуль-базис-бюджетування (ZBB) використовується в разі заснування нового підприємства, розширення діючих виробничих потужностей (для збільшення обсягів та асортименту продукції) чи в рамках контролінгу витрат з метою виявлення резервів їх зниження. Базою для нуль-базис-бюджетування є так звана точка-нуль. При цьому інформація щодо результатів діяльності попередніх періодів, зокрема витрати, до розрахунків не беруться. Бюджетні показники за цим способом розраховуються на основі нового обрахунку потреби в капіталі для фінансування необоротних та оборотних активів із використанням широкого масиву інформації щодо технологічних процесів, норм і нормативів, калькулювання собівартості продукції, ціноутворення тощо [9].

В основі традиційного бюджетування лежать показники діяльності, зокрема показники потреби в капіталі та рівня витрат попередніх періодів. При цьому застосовується метод екстраполяції. Цей спосіб, як правило, використовується за відносно стабільних тенденцій у сфері виробництва та реалізації продукції, коли асортимент та обсяги виробництва в плановому періоді суттєво не відрізняються від попередніх періодів або ж зміни відбуваються згідно з чітко вираженою тенденцією. У даному разі недоцільно наново здійснювати розрахунок усіх позицій витрат. Це можна зробити на основі коригування показників попередніх періодів на відповідні прогнозні величини [4].

Для кращого розуміння сутності обох методичних підходів доцільно виділити ряд ознак або областей порівняння та розкрити їх зміст у принциповій відмінності. Таким чином, особливості методичних підходів буде подано у вигляді порівняльного аналізу (таблиця).

Таблиця

Порівняльний аналіз нуль-базис-бюджетування та традиційного бюджетування

Ознаки порівняння	Нуль-базис-бюджетування (Zero-Base-Budgeting)	Традиційне бюджетування
Цілепокладання	<ul style="list-style-type: none"> орієнтація на досягнення стратегічної мети підприємства; чітко визначені цілі та завдання в рамках стратегічної мети 	<ul style="list-style-type: none"> не враховує стратегічної спрямованості підприємства
Урахування перспектив розвитку	<ul style="list-style-type: none"> передбачає розширення виробничих потужностей; можливість вибору пріоритетних напрямів діяльності 	<ul style="list-style-type: none"> практично виключає можливість розширення виробництва; передбачає планування в рамках існуючого напрямку діяльності підприємства
Урахування факторів внутрішнього середовища	<ul style="list-style-type: none"> не враховує деяких суттєвих внутрішніх факторів (існуючого рівня ділової активності, наявних ресурсів та ін.) 	<ul style="list-style-type: none"> орієнтація на реальне внутрішнє становище підприємства
Урахування факторів зовнішнього середовища	<ul style="list-style-type: none"> розробляється з урахуванням зовнішніх факторів 	<ul style="list-style-type: none"> не враховує деяких суттєвих зовнішніх факторів (тенденцій у галузі, попит, потреби споживача та ін.)
Упровадження	<ul style="list-style-type: none"> відсутність вихідних даних; складність і трудомісткість розробки; висока вартість розробки 	<ul style="list-style-type: none"> широке коло вихідних даних; порівняно простота розробки; порівняно невисока вартість
Застосування	<ul style="list-style-type: none"> велика ймовірність отримання не зовсім адекватних результатів; відсутність розробки альтернативних варіантів розвитку подій у плановому періоді; складність виміру ефективності (особливо в разі нематеріальних вигод) 	<ul style="list-style-type: none"> велика ймовірність отримання не зовсім адекватних результатів; відсутність розробки альтернативних варіантів розвитку подій у плановому періоді; складність використання за умови нестабільності тенденцій виробництва та реалізації продукції, значного впливу сезонності; необґрунтованість визначення показників витрат

Таким чином, основна відмінність ZBB від традиційного бюджетування полягає в тому, що останнє значною мірою зорієнтоване на показники діяльності, зокрема показники рівня витрат попередніх періодів (які можуть бути невиправдано завищеними). Головною метою ZBB є визначення оптимального рівня витрат підприємства та пріоритетних напрямів використання обмежених фінансових ресурсів. У рамках ZBB аналізуються всі статті витрат і по кожній із них визначаються можливості економії [9].

Ураховуючи порівняльний аналіз ZBB і традиційного бюджетування, очевидним стає їх принципова відмінність. Слід зазначити, що ці обидві методики є недосконалими. Важливим негативним моментом є практична відсутність урахування деяких внутрішніх або зовнішніх факторів, що значною мірою обмежує рамки їх практичного застосування. У результаті суттєво знижується ступінь обґрунтованості вихідних даних, що, у свою чергу, впливає на результат бюджетування, а саме дає значну розбіжність між запланованими та фактичними показниками діяльності підприємства.

Але існують і деякі переваги, що забезпечують успішність здійснення бюджетного управління в конкретних випадках. Для вирішення проблеми недосконалості ZBB і традиційного бюджетування, підвищення рівня його обґрунтованості та отримання успішних результатів пропонується до застосування своєрідний синтез цих методичних підходів. Особливістю цього синтезованого підходу буде широке застосування інструментарію фінансового планування. Він передбачатиме розробку альтернативних сценаріїв розвитку подій у плановому періоді залежно від умов, що створює зовнішнє середовище, а також від цільових орієнтирів розвитку підприємства, що належать до внутрішніх факторів впливу. Щодо планових показників витрат, то їх значення визначатимуться на підставі показників витрат попередніх періодів шляхом приведення їх значень у відповідність з плановим рівнем ділової активності. Отже, комплексна методика стане більш універсальною, адже буде орієнтована на врахування як факторів внутрішнього, так і зовнішнього середовища. Також цей методичний підхід буде придатний до використання на різних підприємствах незалежно від рівня їх ділової активності та перспектив розвитку.

Таким чином, процес бюджетування за використанням комплексного методичного підходу стане більш гнучким, що сприятиме обґрунтованості вихідних даних, а також реалістичності результатів бюджетування.

У подальшому автор планує продовжити дослідження в галузі бюджетного управління, деталізувати розробку комплексного методичного підходу до бюджетування.

Наук. керівн. Плоха О. Б.

Література: 1. Бланк И. А. Управление прибылью / И. А. Бланк. – 3-е изд. – М. : Ника-Центр, 2007. – 768 с. 2. Голов С. Ф. Управлінський облік : підручник / С. Ф. Голов. – [4-те вид.]. – К. : Лібра, 2008. – 704 с. 3. Калініна О. М. Бюджетування в управлінні оборотним капіталом промислового підприємства / О. М. Калініна, О. М. Ястремська, В. П. Божко. – Х. : Нац. аерокосм. ун-т "Харк. авіац. ін.-т", 2009. – 278 с. 4. Квасницька Р. С. Фінансова діяльність суб'єктів підприємництва : навч. посібн. / Р. С. Квасницька. – Львів : Магнолія, 2006. – 631 с. 5. Кузьмін О. Є. Бюджетування в системі управління організацією: теоретичні та прикладні засади : монографія / О. Є. Кузьмін, О. Г. Мельник. – К. : Кондор, 2007. – 234 с. 6. Панков В. А. Контролінг і бюджетування фінансово-господарської діяльності підприємства / В. А. Панков, С. Я. Єлецьких, Н. М. Михайличенко. – К. : Центр навч. літ-ри, 2007. – 112 с. 7. Череп О. Г. Роль бюджету та процесу бюджетування в управлінні підприємством / О. Г. Череп, О. Ю. Стремидло // Бюлетень Міжнародного Нобелівського економічного форуму. – 2011. – № 1. – С. 445–451. 8. Хруцкий В. Е. Внутрифирменное бюджетирование: Настольная книга по постановке финансового планирования / В. Е. Хруцкий, В. В. Гамаюнов. – М. : Финансы и статистика, 2008. – 464 с. 9. Терещенко О. О. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання : навч. посібн. / О. О. Терещенко. – К. : КНЕУ, 2003. – 554 с.

УДК 005.591.61

Зикунова Л. В.

Магістр 2 року навчання
факультету економіки і права ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ДИВЕРСИФІКАЦІЯ ТА ЇЇ ЗНАЧЕННЯ У РОЗВИТКУ КОМПАНІЇ

Анотація. Розглянуто сутність диверсифікації діяльності на підприємстві. Наведено та описано класифікацію основних форм та видів диверсифікації. Визначено основні причини необхідності проведення диверсифікації. Розглянуто основні позитивні наслідки застосування стратегії диверсифікації на підприємстві.

© Зикунова Л. В., 2013

IS

"Управління розвитком", №21(161)2013

Аннотация. Рассмотрена сущность диверсификации деятельности на предприятии. Приведены и описаны классификации основных форм и видов диверсификации. Определены основные причины необходимости проведения диверсификации. Рассмотрены положительные результаты применения стратегии диверсификации на предприятии.

Annotation. The essence of diversification of business was examined. The classification of the main types and forms of diversification was given and described. The main reasons for diversification were determined. The positive effects of the diversification strategy applied by a company were studied.

Ключові слова: диверсифікація, форми та види диверсифікації, причини та наслідки стратегії диверсифікації.

Динамічні зміни зовнішніх умов та середовища господарювання підприємства потребують від нього постійного вдосконалення й оновлення асортименту, технологій та систем збуту. Тому диверсифікація для компаній – уже не питання підвищення прибутку, а запорука продовження успішного існування.

Диверсифікація з погляду ведення бізнес-діяльності означає розподілення джерел свого прибутку та ризику між незалежними одиницями. У такому випадку, якщо одне джерело зникне, це не поставить підприємство у важке становище [1].

У вузькому сенсі під диверсифікацією розуміється проникнення підприємств у галузі, які не мають прямого виробничого зв'язку або функціональної залежності від основної їх діяльності. В результаті диверсифікації підприємства перетворюються на складні багатогалузеві комплекси. У широкому сенсі визначення диверсифікації несе збиральне навантаження, характеризує різноманіття кількісних і якісних змін, супроводжуваних процеси об'єднання різних видів економічної діяльності в рамках єдиної системи підприємства. Виходячи з цього, можна зробити висновок, що диверсифікація – це форма організації виробництва, яка характеризує одночасний розвиток різних видів підприємницької діяльності, та інвестиційна концепція підприємства, яка передбачає зменшення ризиків [2].

Диверсифікація існує у двох формах (рисунок):

1. Розширення асортименту товарів, організація випуску нових видів продукції в межах "власної" галузі, тобто збільшення частки нового товару, збільшивши відтак кількість споживачів та їхній попит на товар. Існує й фіктивна диверсифікація, суть якої полягає в тому, що підприємство оновлює свій товар (дизайн), але якість залишається тією самою, причому ціна зростає.

2. Вихід за межі основного бізнесу, проникнення в нові галузі та сфери господарювання [3]. Може відбуватися як через створення нових підприємств, так і завдяки придбанню фірм або об'єднанню з ними. Тобто підприємства спеціалізуються на багатогалузевій і багатofункціональній виробничій системі. Поняття "диверсифікація" – безперервний економічний процес розвитку декількох непов'язаних або обслуговуючих виробництв, розробки нових видів товарів, робіт, послуг, які здійснюються суб'єктом господарювання для реалізації визначених ним економічних інтересів у конкретних ринкових умовах під впливом економічного регулювання органів управління держави.

Ф. Котлер виділяє три види диверсифікаційних процесів (рисунок) [4]:

вертикальна (концентрична або центрована) диверсифікація – коли підприємство починає виробляти товари, які в технологічному та маркетинговому аспекті пов'язані з існуючими товарами фірми. При цьому можна використати спеціалізовану систему розподілу. Основа мета полягає в тому, щоб домогтися ефекту синергії та розширити потенційний ринок організації [5; 6];

горизонтальна диверсифікація – це вид диверсифікації, який становить поповнення власного асортименту товарами, які ніяким чином не пов'язані з тими, що вже виробляються, але можуть викликати зацікавленість споживачів сектору ринку, який освоєно компанією. Ця диверсифікація передбачає вихід у нові сфери бізнесу, які пов'язані із задоволенням потреб існуючих споживачів фірми. До горизонтальної диверсифікації відносять також диверсифікацію ринків (географічне розширення) шляхом горизонтального злиття чи поглинання фірм з метою експансії на нові ринки. Активно такі об'єднання відбуваються у банківській сфері, причому вони спрямовані як на розширення банківських послуг, так і на географічне розширення [5 – 7];

конгломератна (багатогалузева) диверсифікація – вона становить поповнення асортименту товарами, які не мають ніякого відношення до технології, яку застосовує компанія, а також до її товарів та ринків збуту. Такий вид диверсифікації потребує найбільших фінансових витрат і під силу тільки великим підприємствам [5; 6].

На практиці підприємство може обирати змішану стратегію, яка проявляється в комбінуванні горизонтальної, концентричної, конгломератної диверсифікованості.

Також диверсифікацію прийнято поділяти на пов'язану (споріднену) і непов'язану [5]. Реалізація стратегії пов'язаної диверсифікації означає входження підприємства в близькі (суміжні) галузі: нафтові компанії починають займатися добуванням газу; агропромислові корпорації, як правило, успішно функціонують на молочному та м'ясному напрямках тваринництва, хлібопекарня починає виготовляти крекери та солоні палички.

Непов'язана диверсифікація – це охоплення таких напрямів діяльності, які не мають прямого безпосереднього зв'язку з основною діяльністю підприємства. За своєю суттю відповідає конгломератній диверсифікації [8].

Основною перевагою стратегії непов'язаної диверсифікації є те, що у фірми зменшується ризик від діяльності на одному цільовому ринку, який може скоротитися, і підвищуються можливості щодо маневрування інвестиціями в межах портфеля бізнесу.

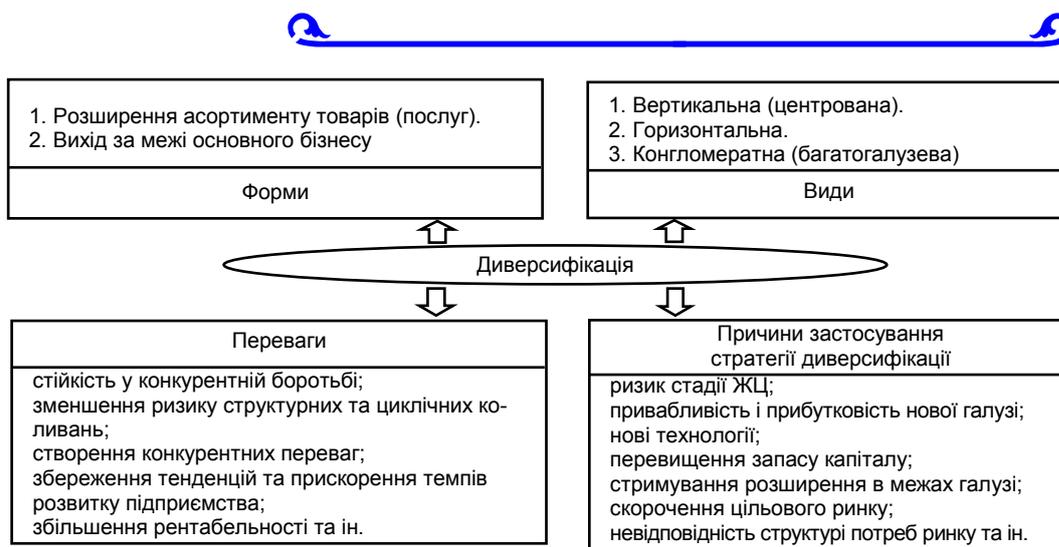

Рис. Основні характеристики диверсифікації на підприємстві

Виходячи з аналізу деяких наукових праць [7; 9; 10] щодо причин, які змушують підприємства застосовувати стратегії диверсифікації, можна виділити такі (див. рисунок):

- ризик вступу товарів фірми в стадію спаду життєвого циклу;
- привабливість і прибутковість нової галузі;
- поява нових технологій;
- має місце перевищення запасу капіталу і виникає потреба в експансії;
- невідповідність структури виробництва структурі потреб ринку;
- антимонопольне регулювання гальмує подальше розширення діяльності в межах галузі;
- стратегічний синергізм;
- скорочення існуючого цільового ринку фірми;
- ринку, на якому діє підприємство, перебуває на стадії перенасичення.

Головною метою диверсифікації є збільшення прибутку і зменшення ризиків за рахунок ведення діяльності в кількох галузях, які можуть відрізнятися циклічністю (у той час, як одні галузі переживають спад, інші – піднесення).

Також можна виділити основні позитивні наслідки застосування підприємством стратегії диверсифікації (див. рисунок):

- більша стійкість у конкурентній боротьбі;
- зменшення ризику збитків від кон'юнктурних, структурних і циклічних коливань;
- створення передумов для стабілізації доходів;
- збереження тенденцій та прискорення темпів розвитку підприємства;
- створення конкурентних переваг;
- економія багатоцільового використання виробничих потужностей;
- зниження витрат завдяки концентрації збутових ланцюгів;
- значний резерв економії – трансфер усередині фірми інформації, знань, технічного та управлінського досвіду від одних виробників до інших;
- збільшення рентабельності;
- можливість зниження податків.

Виходячи з аналізу ефектів від запровадження підприємством диверсифікації зростання, можна зробити висновок, що їх синергія забезпечить зміцнення стратегічної стійкості підприємства.

Вибираючи певний вид диверсифікації, слід пам'ятати, що ризиковано застосовувати горизонтальну пов'язану диверсифікацію, якщо є можливість зменшення цільового ринку підприємства [9]; розосередженість коштів і ресурсів фірми між різними сферами її діяльності потребує чіткого визначення тих сфер, в яких її конкурентні переваги є найкращими [5].

Таким чином, урахувавши динамічність і нестабільність сучасного ринкового середовища, диверсифікація діяльності є одним із шляхів інвестування капіталу підприємства і зменшення рівня ризиків, особливо, якщо подальший розвиток в основній сфері діяльності обмежений. Диверсифікаційне зростання сприяє стабілізації доходів підприємства, посиленню його конкурентних позицій, підвищенню прибутку й рентабельності, що виступає важливим фактором зростання капіталізації та збільшення ринкової вартості підприємства. Обираючи стратегію диверсифікації, необхідно орієнтуватися на практичну реалізацію розробленої корпоративної місії, постійний аналіз поточної ситуації, оцінку конкурентної позиції та привабливості галузі із врахуванням переваг та недоліків запровадження даної стратегії.

Наук. керівн. Холодний Г. О.

Література: 1. Paul R. Krugman. International economics: theory and policy / P. R. Krugman, M. Obstfeld, M. J. Meitz. – Boston : Pearson Education, 2012. – 701 p. 2. Аронов А. М. Диверсификация производства: теория и стратегия развития / А. М. Аронов, А. Н. Петров. – СПб. : Лениздат, 2000. – 128 с. 3. Економічна

енциклопедія у 3-х т. Т. 1. / за ред. С. В. Мочерного. – К. : Академія, 2000. – 864 с. 4. Скоробогатов М. М. Диверсифікація як один із шляхів підвищення ефективності діяльності підприємств у сучасних умовах / М. М. Скоробогатов, О. І. Куцерубова // Економічний вісник Донбасу. – 2011. – № 3 (25). – С. 18–21. 5. Бутыркин А. Я. Интеграция и диверсификация – базовые стратегии развития корпорации / А. Я. Бутыркин // Страховое дело. – 2005. – № 4. – С. 52–59. 6. Корінько М. Д. Організація управління при диверсифікації діяльності / М. Д. Корінько // Актуальні проблеми економіки. – 2005. – № 9. – С. 161–169. 7. Кутовий В. М. Підходи щодо оцінки ефективності диверсифікації підприємств / Кутовий В. М. // Економічний простір. – 2009. – № 24. – С. 278–289. 8. Куц Л. Л. Диверсифікація та її роль у зміцненні стратегічної стійкості підприємства / Л. Л. Куц, Н. І. Шульга // Сталій розвиток економіки. – 2011. – № 4. – С. 84–88. 9. Немцов В. Д. Стратегічний менеджмент : навч. посібн. / В. Д. Немцов, Л. Є. Довгань. – К. : ТОВ "УВПК "ЕксОб", 2001. – 560 с. 10. Ареф'єва О. В. Економічна стійкість підприємства: сутність, складові та заходи її забезпечення / О. В. Ареф'єва, Д. М. Городянська // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – № 8. – С. 83–90.

Сенченко К. В.

УДК 005.521:658.15

Магістр 2 року навчання
факультету економіки і права ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ОБҐРУНТУВАННЯ ДОЦІЛЬНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ CVP-АНАЛІЗУ У ПРОЦЕСІ ФІНАНСОВОГО ПЛАНУВАННЯ

Анотація. Визначено особливості CVP-аналізу як інструменту для прийняття управлінських рішень та обґрунтовано необхідність його застосування у процесі фінансового планування.

Аннотация. Определены особенности CVP-анализа как инструмента для принятия управленческих решений и обоснована необходимость его применения в процессе финансового планирования.

Annotation. The article is concerned with peculiarities of the CVP-analysis as a decision-making tool and substantiation of its application in the financial planning process.

Ключові слова: CVP-аналіз, фінансове планування, фінансові результати, бюджетування, витрати.

Питання підвищення ефективності функціонування суб'єктів господарювання є особливо актуальним в умовах ринкової економіки. Оскільки основним показником ефективності діяльності підприємства є співвідношення прибутку та витрат, менеджмент підприємства має приймати зважені управлінські рішення щодо забезпечення високої результативності операційної діяльності та досягнення бажаних фінансових показників. З метою вирішення даного питання особливої уваги у процесі управління підприємством заслуговує фінансове планування, а також бюджетування як його інструмент і механізм узгодження стратегічної мети підприємства та цілей операційної діяльності.

Проте функціонування підприємства в цілому та результати його діяльності значною мірою залежать від факторів зовнішнього середовища, що обумовлює необхідність дослідження впливу зовнішніх факторів на обсяг витрат та, відповідно, на фінансові результати. Одним із найбільш ефективних інструментів для вирішення даного питання є операційний аналіз "витрати – обсяг – прибуток", або CVP-аналіз ("cost – volume – profit"), що є інструментом управління витратами та застосовується з метою виявлення залежностей фінансових результатів діяльності суб'єкта господарювання від витрат та обсягів виробництва й реалізації продукції, товарів, послуг. У цьому полягає актуальність розгляду застосування CVP-аналізу в контексті фінансового планування та обґрунтування управлінських рішень взагалі та зокрема у процесі впровадження бюджетування.

Питання застосування бюджетування як інструменту фінансового планування в різних аспектах розглядали у своїх працях Джай К. Шим та Джойл Г. Сигел, Бланк І. А., Хруцький В. Є. та ін. [1 – 3]. Окремі питання застосування CVP-аналізу в межах предметної області фінансового менеджменту розглядали Брігхем Ю. та Хьюстон Дж., Друрі К., Ветров А. А. та Хорін О. М. [4 – 7]. Але дана проблематика потребує узагальнення та подальшого розвитку в аспектах використання CVP-аналізу під час постановки бюджетування.

© Сенченко К. В., 2013

Метою статті є обґрунтування доцільності використання CVP-аналізу у процесі фінансового планування на підприємстві.

Фінансове планування становить планування доходів і витрат грошових коштів для забезпечення функціонування та розвитку організації. Однією з головних цілей фінансового планування є прогнозування даних фінансової звітності. У свою чергу, прогнозні фінансові звіти використовуються у таких цілях:

- 1) оцінка відповідності очікуваної ефективності діяльності підприємства її загальним цілям;
- 2) прогнозування майбутньої потреби підприємства у фінансуванні;
- 3) оцінка впливу тих чи інших змін в операційній діяльності на показники рентабельності та фінансові коефіцієнти.

У процесі фінансового планування встановлюється оптимальна пропорція між фінансовими та матеріальними ресурсами, тобто даний процес взаємопов'язаний із плануванням господарської діяльності, оскільки виконується на основі показників виробничого плану. Відтак постає необхідність в узгодженні показників операційної діяльності та фінансових планів, що обумовлює доцільність застосування механізму бюджетування.

Упровадження бюджетування є основою для формування системи регулярного економічного управління, що базується на розробці бюджетів у розрізі центрів відповідальності чи напрямів діяльності. Постановка та впровадження бюджетування передбачає організацію контролю за виконанням бюджетів, аналіз відхилень від бюджетних показників та регулювання господарської діяльності відповідно до намічених результатів на всіх рівнях управління.

Етапи розробки і впровадження бюджетування є досить комплексними та трудомісткими, проте узагальнено їх можна подати у вигляді схеми (рис. 1) [1 – 3].

Рис. 1. Основні етапи впровадження бюджетування

На сьогодні розробка бюджетів, як правило, виконується на основі врахування даних попередніх періодів. Однак на діяльність підприємства в цілому та зокрема на формування витрат впливає, окрім внутрішніх, також ряд зовнішніх факторів, зміну яких менеджмент не завжди може запланувати. Тому з метою забезпечення управлінців достовірною релевантною інформацією для прийняття оперативних рішень та здійснення стратегічного планування постає необхідність у плануванні фінансових результатів залежно від зміни тих чи інших умов за певними сценаріями розвитку подій.

Таким інструментом, що надає можливість урахування впливу зміни обсягу виробництва, ціни продукції та витрат на результати діяльності підприємства й оцінки альтернативних управлінських рішень, є CVP-аналіз.

Застосування CVP-аналізу надає такі переваги:

- 1) дозволяє визначити обсяг реалізації у натуральному або вартісному вираженні, що забезпечує беззбитковість;
- 2) дозволяє обґрунтовано приймати рішення у сфері ціноутворення та частково у проблемі пошуку резервів зниження витрат і виборі варіантів витрат із різною комбінацією змінних та постійних витрат на вид продукції;
- 3) простота та оперативність – за налагодженої системи обліку визначити точку беззбитковості можна з будь-якою періодичністю;
- 4) дозволяє оперативно оцінити умови забезпечення відсутності збитків.

Система показників CVP-аналізу представлена такими показниками, як показник маржинального прибутку, поріг рентабельності, запас фінансової міцності та операційний, ціновий і комбінований леверидж (таблиця).

Таблиця

Показники CVP-аналізу

Показник	Характеристика	Напрямок застосування
1	2	3
Маржинальний прибуток	Верхня межа прибутку при зміні величини постійних витрат. Така закономірність використовується при аналізі впливу зміни обсягу продажу на прибуток [8]	У разі необхідності у короткостроковій перспективі менеджмент може приймати рішення про обсяг виробництва, який не забезпечить отримання операційного прибутку. Однак змінні витрати будуть покриті

1	2	3
Поріг рентабельності (критичний обсяг виробництва)	Величина обсягу продажу, за якої підприємство має витрати, що рівні виручці від реалізації всієї продукції, тобто ситуація, за якої відсутні і прибуток, і збиток [9]	На початковому етапі функціонування підприємства чи реалізації проекту щодо випуску нового виду продукції встановлюється орієнтир на досягнення окупності
Запас фінансової міцності	Характеризує рівень перевищення фактичного або планового обсягу виробництва над критичним. Даний показник можна вважати мірою операційного ризику, оскільки чим більше його значення, тим безпечніша ситуація щодо прибутковості діяльності підприємства	За позитивного значення показника підприємство може піти на певний ризик або соціальний проект, пов'язаний із додатковими витратами (наприклад, акційні знижки ціни з метою залучення нових покупців або формування корпоративної соціальної відповідальності), але залишитися у зоні прибутку
Операційний, цінний та комбінований леверидж	Характеризує залежність розміру прибутку від зміни обсягу виробництва, ціни або обох показників одночасно	Надає можливість застосовувати сценарний підхід та моделювати результати діяльності залежно від зміни обсягів виробництва, ціни або їх сумісного впливу

Таким чином, застосування інструментарію CVP-аналізу дозволяє зрозуміти поведінку витрат під впливом різних факторів, тому даний вид аналізу є одним із найбільш ефективних засобів планування та прогнозування діяльності підприємства та може бути застосованим у процесі бюджетування.

Оскільки впровадження бюджетування на підприємстві здійснюється з метою обліково-аналітичного забезпечення управлінських рішень, то формування бюджетів має ґрунтуватися на сукупності показників діяльності підприємства, що найбільш повно відбивають стан підприємства, вірогідність тих чи інших змін, а також чутливість до зміни певних факторів внутрішнього та зовнішнього середовища. Тому до загальних етапів впровадження бюджетування є доцільним додати оцінку впливу тих чи інших змін в операційній діяльності на показники рентабельності та фінансові коефіцієнти, що доцільно проводити за допомогою сценарного підходу. Для цього на основі маркетингових досліджень розробляються певні сценарії розвитку подій, а за допомогою CVP-аналізу стає можливим відповісти на запитання: "а що, коли..?". Тоді управлінські рішення отримують підґрунтя та можливість спрогнозувати їх наслідки, а отже, дана інформація має бути висвітлена у бюджетах підприємства (рис. 2).

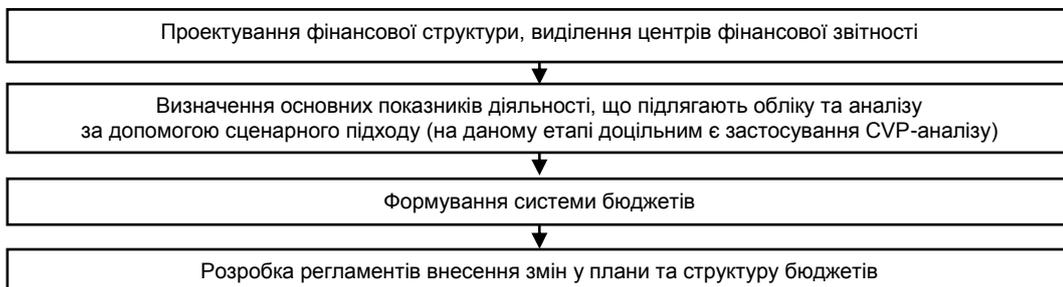

Рис. 2. Етапи впровадження бюджетування на підприємстві із застосуванням CVP-аналізу

На підставі використання CVP-аналізу є можливим обґрунтування управлінських рішень у процесі фінансового планування, що дозволяє визначити поведінку витрат, тобто їх реагування на вплив внутрішніх та зовнішніх факторів, а також дозволяє прогнозувати фінансові результати діяльності підприємства відповідно до реалізації певних управлінських рішень.

Таким чином, значення застосування CVP-аналізу у процесі розробки системи бюджетів полягає у підвищенні гнучкості підприємства через можливість передбачити результати управлінських рішень, визначити базові установки для кожного напрямку діяльності підприємства та розрахувати різні варіанти, заздалегідь підготовлюючи відповідні дії на можливі зміни як у внутрішньому, так і зовнішньому середовищі.

Отже, застосування CVP-аналізу дозволяє враховувати не тільки фінансові, а й натуральні показники операційної активності, а також застосовувати у процесі фінансового планування та прогнозування фінансової звітності сценарний підхід. Проте питання методології розробки системи бюджетів та впровадження бюджетного управління на підприємстві потребує наступних досліджень.

Сьогодні в Україні спостерігається недостатнє стратегічне усвідомлення ролі та функцій державної економічної політики в українському суспільстві.

Наук. керівн. Плоха О. Б.

Література: 1. Джай К. Шим. Основы бюджетирования и больше. Справочник по составлению бюджетов / Шим Джай К., Сигел Джойл Г. ; пер. с англ. В. Плотникова. – М. : Вершина, 2007. – 368 с. 2. Бланк И. А. Управление прибылью / И. А. Бланк. – 3-е изд. – М. : Ника-Центр, 2007. – 768 с. 3. Хруцкий В. Е. Внутри-

фирменное бюджетирование: Настольная книга по постановке финансового планирования / В. Е. Хруцкий, В. В. Гамаюнов. – М. : Финансы и статистика, 2008. – 464 с. 4. Бригхэм Ю. Финансовый менеджмент. Экспресс-курс / Ю. Бригхэм, Дж. Хьюстон ; пер. с англ. – 4-е изд. – СПб. : Питер, 2011. – 544 с. 5. Друри К. Управленческий и производственный учет / К. Друри. – 6-е изд., перераб. и доп. – М. : Юнити-Дана, 2010. – 1424 с. 6. Ветров А. А. Операционный аудит-анализ / А. А. Ветров. – М. : Перспектива, 2006. – 127 с. 7. Хорин А. Н. СVP-анализ в стратегическом управлении [Электронный ресурс] / А. Н. Хорин. – Режим доступа : http://www.elitarium.ru/2012/05/03/cvp_analiz_v_strategicheskom_upravlenii.html. 8. Плоха О. Б. Управління витратами : конспект лекцій / О. Б. Плоха. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2009. – 152 с. 9. Корпоративний менеджмент [Електронний ресурс]. – Режим доступа : www.cfin.ru. 10. Ложкин О. Б. Финансовый анализ эффективности и устойчивости бизнес-процесса [Электронный ресурс] / О. Б. Ложкин. – Режим доступа : http://www.cfin.ru/press/afa/2001-2/51_lozh.shtml.

УДК 658.152:005.412

Науменко О. В.

Магістр 2 року навчання
факультету економіки і права ХНЕУ ім. С. Кузнеця

НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ ПІДПРИЄМСТВА З МЕТОЮ ЙОГО РОЗВИТКУ

Анотація. Розглянуто теоретичні підходи щодо визначення інвестиційної привабливості підприємства та визначено пріоритетні напрями підвищення інвестиційної привабливості підприємства з метою його подальшого розвитку. Використано групування факторів підвищення інвестиційної привабливості за ступенем їх впливу.

Аннотация. Рассмотрены теоретические подходы к определению инвестиционной привлекательности предприятия и определены приоритетные направления повышения инвестиционной привлекательности предприятия с целью его дальнейшего развития. Предложено группирование факторов повышения инвестиционной привлекательности по степени их влияния.

Annotation. Theoretical approaches to determination of the investment attractiveness of an enterprise are considered and first-priority aspects of increasing investment attractiveness of an enterprise with a view to its subsequent developing are studied. Grouping of factors of investment attractiveness increase by the degree of their influence is used.

Ключові слова: інвестиції, інвестиційна діяльність, інвестиційна привабливість, напрями підвищення інвестиційної привабливості, фактори підвищення інвестиційної привабливості.

Підприємства постійно працюють в умовах жорсткої конкуренції, ось чому виникає необхідність швидко реагувати на зміни зовнішнього середовища та вдосконалювати свою діяльність. Контрольований розвиток стає запорукою успіху для будь-якого підприємства. Проте цей процес вимагає залучення інвестицій, які б сприяли зростанню підприємства та посиленню його конкурентних переваг на ринку. Тому для залучення інвестицій підприємство повинно постійно підвищувати свою інвестиційну привабливість.

Серед вчених, які займалися дослідженням інвестиційної привабливості та розвитку підприємства, вагомий внесок зробили І. Бланк, А. Гончарук, А. Гриньов, В. Гриньова, Д. Ендовицький, Т. Майорова, В. Пономаренко, В. Хобта, О. Ястремська та інші науковці [1 – 9]. Проте в мінливих умовах сьогодення та необхідності вчасного прийняття якісних управлінських рішень щодо покращення становища підприємства й підвищення рівня його інвестиційної привабливості ця проблема потребує подальшого дослідження.

Метою статті є визначення та теоретичне обґрунтування пріоритетних напрямів підвищення інвестиційної привабливості підприємства з метою його розвитку.

В економічній літературі до сьогодні не вироблений єдиний підхід до визначення сутності поняття "інвестиційна привабливість" і її взаємозв'язків із конкурентоспроможністю підприємства та його сталим розвитком. Аналіз літературних джерел [1 с. 145; 2; 6 с. 26; 10] та проведене теоретичне дослідження дозволили автору виділити дві сутнісні характеристики "інвестиційної привабливості" як комплексної категорії.

Відповідно до першого підходу, інвестиційна привабливість підприємства як об'єкта інвестування є важливим показником, під яким слід розуміти його інтегральну характеристику з точки зору наявного фінансового стану, можливостей розвитку техніко-економічного та організаційного рівня виробництва, соціальної безпеки й інформаційної забезпеченості тощо.

За другим підходом, інвестиційну привабливість слід визначати як комплекс різноманітних факторів, перелік і вага яких може змінюватись залежно від:

- 1) цілей інвесторів;
- 2) виробничо-технічних особливостей підприємства, у яке інвестуються кошти;
- 3) економічного розвитку підприємства у минулому, на теперішній час, а також очікуваного у майбутньому економічного розвитку.

Отже, врахування зовнішніх цілей інвестування будуть впливати на розвиток підприємства в майбутньому.

Ступінь інвестиційної привабливості промислового підприємства є індикатором, який дозволяє зробити висновки потенційним інвесторам про необхідність і доцільність вкладення фінансових засобів саме в даний об'єкт.

Відомо, що інвестиції, як ключовий фактор розвитку національного господарства, стають стимулом до розвитку промислового підприємства, ефективність якого забезпечується залученням більшого обсягу грошових коштів. Приплив інвестицій у промисловість тісно пов'язаний із рівнем інвестиційної привабливості підприємства, який залежить від ряду факторів, а саме, чим вища інвестиційна привабливість реципієнта, тим більший обсяг інвестиційних ресурсів і нижче рівень витрат на їхнє залучення, тому вдосконалення процесу формування високого рівня інвестиційної привабливості підприємства є дуже важливим як для підприємства, так і для інвестора.

Підвищення інвестиційної привабливості, як чітко спланований елемент розвитку підприємства, повинно відбуватися в рамках такої послідовності, яка дозволить сформувати етапи інвестиційної привабливості підприємства (рисунок) [11].

Рис. Послідовність формування інвестиційної привабливості на підприємстві

З'ясування факторів та визначення напрямів підвищення інвестиційної привабливості лежить в основі теоретичного обґрунтування проблеми формування достатньої конкурентоспроможності підприємства на інвестиційному ринку й безперечно пов'язано із загальними факторами інвестиційної привабливості. Фактори, що впливають на зростання інвестиційної привабливості підприємства, будуть різними для кожного типу інвесторів.

Таким чином, на основі теоретичних досліджень літературних джерел [1 с. 383; 6 с. 128; 12 с. 184] автором було визначено та узагальнено основні напрями підвищення інвестиційної привабливості, які наведено в таблиці.

Таблиця

Напрями підвищення інвестиційної привабливості підприємств

Фактори	Напрями підвищення інвестиційної привабливості
1	2
Фактори прямого впливу на рівень привабливості підприємства	
1. Фінансові	1. Підвищення ефективності використання основних фондів на підприємстві. 2. Зростання ефективності використання обігових коштів. 3. Підвищення ліквідності, фінансової стійкості, платоспроможності підприємства. 4. Удосконалення управління прибутком підприємства

1	2
2. Економічні	1. Запровадження маркетингових заходів. 2. Управління ціноутворенням на продукцію промислового підприємства. 3. Упровадження моніторингу цін на сировину та комплектуючі вироби. 4. Зростання ефективності діяльності підприємства за рахунок упровадження екологічно безпечного обладнання. 5. Управління якістю
Фактори опосередкованого впливу на рівень привабливості підприємства	
1. Кадрові	1. Підвищення ефективності використання соціальних ресурсів підприємства. 2. Підвищення якості роботи управлінського персоналу
2. Інформаційні	1. Розробка і впровадження прогресивних інформаційних систем на підприємстві. 2. Забезпечення доступності внутрішньої інформації. 3. Налагодження каналів обміну зовнішньою інформацією
3. Фактори підсилення ділової репутації	1. Розробка ефективної PR-стратегії. 2. Створення надійного PR-ресурсу

Поміж окремих факторів і напрямів підвищення інвестиційної привабливості доцільно використовувати їх групування за ступенем впливу, а саме: фінансові та економічні фактори, що здійснюють прямий вплив на рівень привабливості промислового підприємства, та групи факторів опосередкованого впливу, а саме кадрові, інформаційні, резерви підвищення ділової репутації тощо.

Отже, інвестиційна привабливість відіграє вирішальну роль при прийнятті інвестором рішення про вкладення коштів у розвиток підприємства. Підготовка підприємства до залучення інвестицій має бути поетапним, спланованим і чітко визначеним процесом. Таким чином, у даному науковому дослідженні автором було визначено пріоритетні напрями підвищення інвестиційної привабливості підприємства, а їх подальше використання надає змогу підприємству ефективно керувати власною конкурентоспроможністю, що є запорукою його подальшого розвитку.

Напрямом подальших досліджень, на які буде спрямовано увагу автора, є пошук та аналіз інвестиційних можливостей підприємства.

Наук. керівн. Іполітова І. Я.

Література: 1. Бланк И. А. Инвестиционный менеджмент / И. А. Бланк – К. : Ника-Центр, Эльга, 2006. – 552 с. 2. Гончарук А. Г. Інвестиційна привабливість промислового підприємства як об'єкт управління / А. Г. Гончарук, А. А. Яцик // Науковий журнал "Економіка харчової промисловості". – 2011. – № 4 (12). – С. 29–33. 3. Гриньов А. В. Міжнародна інноваційно-інвестиційна діяльність України. Вектор розвитку / А. В. Гриньов. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2008. – 208 с. 4. Інвестування : [підручник] / В. М. Гриньова, В. О. Коюда, Т. І. Лепейко та ін. – Х. : ХНЕУ, 2008. – 464 с. 5. Ендовицкий Д. А. Анализ инвестиционной привлекательности организации : научное издание / Д. А. Ендовицкий, В. А. Бабушкин, Н. А. Батурина. – М. : КНОРУС, 2010. – 376 с. 6. Майорова Т. В. Інвестиційна діяльність : навч. посібн. / Т. В. Майорова. – К. : ЦНЛ, 2007. – 376 с. 7. Економічні та соціальні аспекти управління інвестиційною діяльністю : монографія / Пономаренко В. С., Гриньова В. М., Лисиця Н. М. та ін. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2006. – 180 с. 8. Хобта В. М. Активізація і підвищення ефективності інвестиційних процесів на підприємствах : монографія / Хобта В. М., Мешков А. В., Попова О. Ю. ; НАН України, Ін-т економіки промисловості, ДНТУ. – Донецьк, 2007. – 343 с. 9. Ястремська О. М. Інвестиційна діяльність промислових підприємств: методологічні та методичні засади : монографія / О. М. Ястремська ; Харк. держ. екон. ун-т. – [2-ге вид.]. – Х. : ІНЖЕК, 2006. – 486 с. 10. Методика інтегральної оцінки інвестиційної привабливості підприємств і організацій [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1036.155.0>. 11. Лазарева Т. О. Оцінка і підвищення інвестиційної привабливості підприємства / Т. О. Лазарева // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 3. – С. 68–75. 12. Інвестиційні процеси у промисловості України : монографія / Федоренко В. Г., Іткін О. Ф., Степанов Д. В. та ін. – К. : Наук. світ, 2008. – 447 с.

УДК 005.412:005.21

Чернишова М. О.

Магістр 2 року навчання
факультету економіки і права ХНЕУ ім. С. Кузнеця

АНАГЕНЕЗ СТРАТЕГІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ЯК РЕЗУЛЬТАТ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ

Анотація. Розглянуто взаємозв'язок та вплив управління розвитком на анагенез стратегічного потенціалу, стадії та фактори розвитку стратегічного потенціалу, а також етапи управління розвитком підприємства.

Аннотация. Рассмотрены взаимосвязь и влияние управления развитием на анагенез стратегического потенциала, стадии и факторы развития стратегического потенциала, а также этапы управления развитием предприятия.

Annotation. The article is devoted to the interrelation and mutual influence of development management and anagenesis of strategic potential, strategic potential development factors and stages, and the enterprise development management.

Ключові слова: управління розвитком, стратегічний потенціал, анагенез стратегічного потенціалу, взаємозв'язок управління та стратегічного потенціалу, локальні потенціали.

Сучасний українській бізнес потребує розвитку нових технологій, безперервного впровадження інновацій, розширення ринків збуту, тобто створення передумов переходу на якісно новий рівень розвитку. Для створення таких передумов на підприємствах повинен бути чітко налагоджений процес управління внутрішніми процесами, а саме потенціалом підприємства. Саме управління розвитком є стратегічним інструментом управління бізнесом, що забезпечить досягнення стратегічних орієнтирів та створить сприятливі умови для створення стратегічного потенціалу підприємства.

Так, під впливом факторів нестабільного зовнішнього середовища підприємства, прагнучи вижити та зберегти свою конкурентоспроможність, вимушені безперервно перебудовувати корпоративну стратегію та вміло маневрувати в управлінні розвитком підприємства. У наш час, щоб досягти конкурентних переваг та протистояти швидкоплинним змінам навколишнього середовища, недостатньо використовувати фактичний потенціал, який забезпечує тільки поточний стан підприємства, необхідно також мислити на перспективу та управляти розвитком локальних потенціалів підприємства.

Актуальність статті полягає в необхідності формування на підприємствах такого потенціалу, що поєднає в собі як управлінський аспект, так і аспект розвитку підприємства. Комплексний розвиток та набуття конкурентних переваг можливе за допомогою вдалого використання сильних сторін підприємства, нівелювання слабких місць, використання потенційних можливостей, що створить умови для його подальшого динамічного розвитку. Саме стратегічний потенціал підприємства має відповідну базу розвитку на основі здійснення управлінських процесів у ринкових умовах.

Метою даної публікації є дослідження впливу управління розвитком на анагенез стратегічного потенціалу як похідної локальних потенціалів підприємства.

Розкриттям сутності управління розвитком підприємства займалися такі вчені: Бачевський Б. Є., Пономаренко В. С., Пушкар О. І., Васильєва І. В., Алексєєв І. В., Аїстов М. Д., Єремейчук Р. А. та ін. [1 – 6]. У свою чергу, дослідженням питання потенціалу займалися такі економісти-науковці, як: Краснокутська Н. С., Отенко І. П., Беломєстнов В. Г. та ін. [5; 7; 8].

Деякі науковці в процесі дослідження поняття "управління розвитком" засновували свої трактування на системному підході [3], інші розглядали дане поняття як явище [5; 6]. Також науковцями було розглянуто розвиток підприємства у взаємозв'язку з його потенціалом і виявлено, що розвиток та управління ним є похідною від внутрішнього стану підприємства, тобто його потенціалу [1; 2].

Саме управління розвитком підприємства полягає у виявленні, оцінці, присвоєнні, використанні та нарощуванні всіх елементних складових локальних потенціалів підприємства шляхом прискорення процесів, що знімають обмеження, збільшують можливості використання та розвитку стратегічного потенціалу [5].

Отже, управління розвитком підприємства необхідно тлумачити як використання можливості досягнення встановленої мети в умовах відносної сталості зовнішнього середовища та враховувати тенденції розвитку, зміни внутрішніх параметрів кожного виду діяльності для досягнення кращих кінцевих результатів діяльності. Звідси витікає, що нарощування, збільшення, використання потенційних можливостей викликає потребу в комплексному тлумаченні потенціалу підприємства, що формує базу для подальшого успішного, безперебійного та конкурентоспроможного анагенезу стратегічного потенціалу підприємства. Саме анагенез стратегічного потенціалу створює можливості переходу до нових видів діяльності, які будуть відповідати накопиченим локальним потенціалам фірми з точки зору визначення їх слабких та сильних сторін.

Що стосується самого поняття анагенезу, яке автор пов'язує зі стратегічним потенціалом, то відповідно до наукових праць зарубіжних вчених А. Хайатта та Б. Ренша анагенез уособлює в собі розвиток, що є близьким до прогресу і який характеризується ускладненням процесів, вдосконаленням протікання та автономізації їх розвитку [9].

Отенко І. П. на підставі узагальнення різних підходів дала таке визначення стратегічному потенціалу: стратегічний потенціал становить сукупність можливостей, ресурсів, процесів, джерел досягнення стратегічних цілей підприємства, формування, підтримки та розвитку його стійких конкурентних переваг з урахуванням відповідних умов зовнішнього середовища [8, с. 49].

У свою чергу, поняття анагенезу стратегічного потенціалу на підприємствах стало предметом наукових пошуків таких зарубіжних вчених, як М. Мескон, Д. Стріклєнд та А. Томпсон [4].

М. Мескон стверджує, що процес становлення стратегічного потенціалу має дев'ять стадій розвитку: вибір місії підприємства; формулювання цілей підприємства; управлінське обстеження внутрішніх сильних і слабких сторін; вибір стратегії; реалізація стратегії; управління та планування, реалізація і контроль реалізації стратегічного плану; оцінка стратегії.

Д. Стріклєнд та А. Томпсон наполягають на п'яти взаємозалежних етапах, які є базою анагенезу стратегічного потенціалу підприємства: визначення сфери діяльності й формування стратегічних установок; постановка стратегічних цілей і завдань для їх досягнення; формулювання стра-

теї для досягнення поставленої мети і результатів діяльності; реалізація стратегічного плану; оцінка результатів діяльності та зміна стратегічного плану [4].

Порівнюючи два наведених підходи до визначення змістовної сторони стратегічного потенціалу, можна констатувати, що складність, динамічна природа підприємств та нестабільність впливу зовнішніх факторів ускладнюють розробку однієї специфічної системи управління розвитком підприємства.

Так, системний аспект в управлінні розвитком на підприємстві знаходить своє відображення за допомогою таких управлінських функцій, як планування, організація, регулювання, стимулювання і контроль. Виконання цих функцій здійснюється через прийняття управлінських рішень відносно елементних складових потенціалу (приватних потенціалів), які повинні бути своєчасними і переконливими. Обґрунтованість управлінських рішень забезпечує своєчасний і якісний аналіз та динамічний розвиток стратегічного потенціалу підприємства. Дуже важливим моментом є те, що такі приватні потенціали, як трудовий, фінансовий, ресурсний, виробничий, інноваційний, технологічний, організаційний, маркетинговий та інші потенціали, повинні розглядатись у комплексі та в довгостроковій перспективі. Мається на увазі, що необхідно управляти розвитком кожного локального потенціалу і розглядати їх як систему, на основі якої підприємство окреслює стратегічні орієнтири та створює єдину систему взаємодії, підпорядкованості спільній меті, взаємозалежності, взаєморозвитку, взаємозв'язку, що розкривають внутрішні процеси розвитку підприємства і стимулюватимуть анагенез його стратегічного потенціалу. Але стратегічний потенціал не може бути сформовано стихійно, тому для поетапного формування він потребує встановлення взаємозв'язку з етапами управління розвитком підприємства як бази його анагенезу.

Так, на рисунку наведено взаємозв'язок етапів управління розвитком з анагенезом стратегічного потенціалу через вплив певних аспектів. Тільки комплексний вплив зазначених аспектів допомагає сформувати характерні риси розвитку стратегічного потенціалу підприємства.

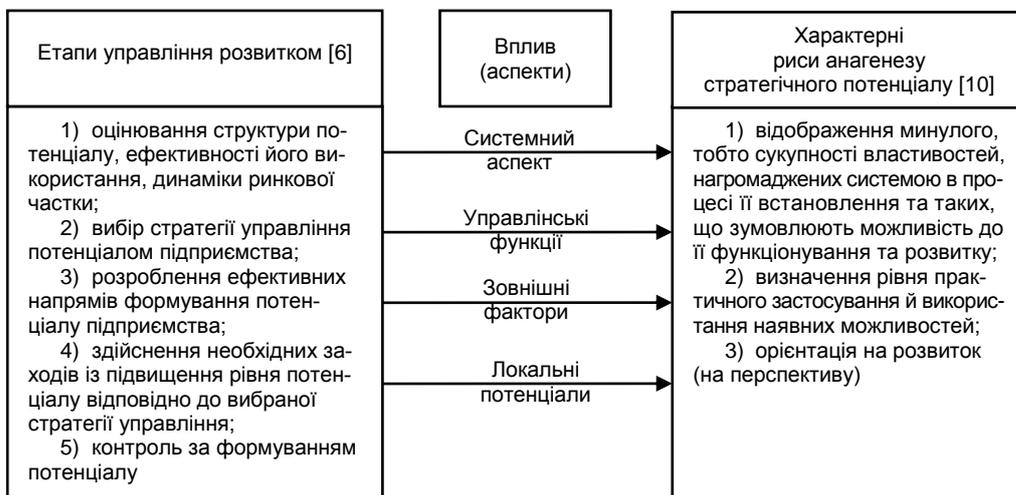

Рис. Анагенез стратегічного потенціалу як результат управління розвитком

Рух та розвиток підприємства відповідно етапам управління розвитком підприємства обумовлює використання внутрішнього потенціалу на повну потужність і створення можливостей для реалізації стратегічного потенціалу. Так, розвиток стратегічного потенціалу підприємства визначається за допомогою аналізу й оцінювання складу і стану наявних ресурсів, відповідності локальних потенціалів поставленим цілям, здатності зберігати стійкість та комплексність під впливом зовнішніх факторів за допомогою вмілої реалізації управлінських функцій.

Досліджуючи процес управління розвитком та приватні потенціали підприємства, можна зробити висновок, що даний процес спрямовано на створення конкурентних переваг фірми й утвердження ефективної стратегічної позиції, що забезпечить майбутній розвиток стратегічного потенціалу підприємства та закріпить його життєздатність. Так, управління розвитком підприємства є динамічним процесом, що обумовлює анагенез стратегічного потенціалу підприємства, що допомагає реалізувати поставлену мету та впевнено рухатись вперед, незважаючи на негативний вплив зовнішніх факторів.

Таким чином, у практиці промислових підприємств управління розвитком стимулює зміни та впливає на реалізацію прихованих можливостей потенціалу підприємства, що допомагають зробити крок у майбутнє та створити конкурентні переваги, які з часом, за умови вмілого управління, тільки збільшуються та формують стратегічний потенціал.

Наук. керівн. Плоха О. Б.

Література: 1. Бачевський Б. С. Потенціал розвитку, потенціал і розвиток підприємства [Електронний ресурс] / Б. С. Бачевський, І. В. Забродська, О. О. Решетняк. – Режим доступу : http://pidruchniki.ws/15840720/ekonomika/potencial_i_rozvitok_pidpriemstva_-_bachevskiy_bye. 2. Пономаренко В. С. Стратегія

розвитку підприємства в умовах кризи : монографія / В. С. Пономаренко, А. М. Тридід, Н. А. Кизим. – Х. : ХНЕУ, 2003. – 323 с. 3. Пушкар А. Управление развитием промышленных предприятий / А. Пушкар // БИЗНЕС ИНФОРМ. – 1999. – № 13. – С. 51–53. 4. Васильева І. В. Стратегічне управління розвитком підприємства [Електронний ресурс] / І. В. Васильева, Р. В. Гошовський. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/ONG_2006/Economics/17819.doc.htm. 5. Беломестнов В. Г. Методология управления потенциалом региональных социально-экономических систем / В. Г. Беломестнов. – СПб. : НПК РОСТ (Библиотека журнала "Проблемы современной экономики"). – 2005. – 227 с. 6. Михайленко М. М. Стратегічний потенціал підприємства як об'єкт управління [Електронний ресурс] / М. М. Михайленко – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/3ANRR_2009/Economics/39985.doc.htm. 7. Краснокутська Н. С. Потенціал підприємства як об'єкт управління в перебігу еволюції теорії стратегічного управління / Н. С. Краснокутська // Вісник СумДУ. Серія Економіка. – 2009. – № 1. – С. 169–177. 8. Отенко І. П. Стратегічне управління потенціалом підприємства : монографія / І. П. Отенко. – Х. : ХНЕУ, 2006. – 256 с. 9. Фещур Р. В. Оцінювання і управління потенціалом машинобудівних підприємств [Електронний ресурс] / Р. В. Фещур, О. Б. Бортновська. – Режим доступу : <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/348/1/18.pdf>. 10. Хайатт А. Анагенез [Електронний ресурс] / А. Хайатт, Б. Ренш. – Режим доступу : <http://uk.wikipedia.org/wiki/>. 11. Сутуріна С. Визначення місця стратегічного потенціала в управлінні підприємством / С. Сутуріна // Економіст. – 2007. – № 2. 12. Хомяков В. І. Управління потенціалом підприємства / В. І. Хомяков, І. В. Бакум. – К. : Кондор, 2007. – 400 с.

Дієсперова С. О.

УДК 005.642:005.21

Магістр 2 року навчання
факультету економіки і права ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ЗБАЛАНСОВАНА СИСТЕМА ПОКАЗНИКІВ ЯК ІНСТРУМЕНТ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Анотація. Виділено ключові принципи, на яких базується процес розробки збалансованої системи показників підприємства. Розроблено стратегічну карту збалансованих показників діяльності підприємства лісового господарства та підкреслено значення використання стратегічних карт для реалізації цілей стратегічного управління підприємством.

Аннотация. Выделены ключевые принципы, на которых базируется процесс разработки сбалансированной системы показателей предприятия. Разработана стратегическая карта сбалансированных показателей деятельности предприятия лесного хозяйства и подчеркнуто значение использования стратегических карт для реализации целей стратегического управления предприятием.

Annotation. The key principles that underpin the process of developing a balanced scorecard of companies were identified. A strategic balanced scorecard of a forestry was developed and the importance of using strategy maps for the purposes of strategic management was emphasized.

Ключові слова: збалансована система показників підприємства, стратегія, стратегічне управління, підприємство, аспект, стратегічне планування, стратегічні цілі, стратегічна карта.

Сьогодні ситуація яка склалася в Україні, потребує використання підприємствами новітніх підходів та методів управління для забезпечення конкурентоспроможності на ринку. На підприємстві вирішальне місце має стратегічне управління, яке вважається одним із сучасних підходів адаптації до середовища, забезпечення конкурентоспроможності та тривалого успіху підприємства.

У даний час існує багато підходів до вибору стратегії управління підприємством і цей вибір найчастіше має суб'єктивний характер. Вибір стратегії підприємства потребує комплексного, системного підходу, і саме таким підходом є підхід, що базується на збалансованій системі показників. Таким чином, зараз в Україні виникли передумови до стратегічного управління підприємством за допомогою інтегрованого методу збалансованої системи показників (ЗСП) для вирішення актуальних проблем системи управління на вітчизняних підприємствах. Такий метод поєднує в собі переваги існуючих методів управління й усуває їх недоліки, не потребує принципової перебудови всієї системи управління на підприємстві, а передбачає її модернізацію за рахунок встановлення взаємозв'язку з

© Дієсперова С. О., 2013

підсистемами управління, взаємодії між підрозділами підприємства та адаптації інформаційної системи управління до впровадження стратегічних карт ЗСП [1].

У зарубіжних джерелах використовується концепція формування та управління стратегією на основі збалансованої системи показників ефективності, що є засобом стратегічного управління на довгостроковій основі. Величезний внесок у становлення й розвиток цього розділу науки управління зробили С. Аджиріс, І. Ансофф, П. Друкер, Б. Карлоф, К. Прохалад, Г. Саймон, А. Томпсон. З інших робіт почалася класична теорія спочатку стратегічного планування, а потім і стратегічного управління [2 – 5].

Методичним підходам до вибору стратегій, а саме збалансованій системі показників, у теоретичному та практичному аспекті присвячено багато праць вітчизняних та зарубіжних авторів. Серед зарубіжних науковців це питання розкрито в працях: Каплана Роберта С., Нортон Дейвіта П., Рона Персона, Пола Р. Нівера, Парментера Д., Петера Хорварта. Необхідно виділити роботи таких вітчизняних дослідників, як: Ананенко С. О., Ваганян О. Г., Гершун А. М., Курбатов В. А., Нефедасва Ю. С., Пилипенко А. А., Тарасюк Г. М. [6 – 9].

Проте окремі питання щодо впровадження та застосування збалансованої системи показників на підприємстві потребують удосконалення та подальшого розвитку.

Метою статті є побудова стратегічної карти для підприємства лісового господарства на основі системи збалансованих показників.

Збалансована система показників (ЗСП) – це система стратегічного управління підприємством на основі оцінки її ефективності з урахуванням показників, які дають можливість урахувати всі суттєві аспекти діяльності підприємства [10].

При застосуванні збалансованої системи показників розглядається чотири аспекти:

- аспект фінансів;
- аспект взаємовідносин із клієнтами;
- організація внутрішніх бізнес-процесів;
- навчання та розвиток.

Кожен аспект стратегії підприємства має містити таку інформацію:

- про цілі, яких прагне досягти підприємство;
- про ключові показники, за допомогою яких можна виміряти успішність досягнення цілей;
- про цільові значення показників.

Таким чином, ЗСП допомагає підприємствам вирішити дві ключові проблеми: ефективно оцінювати результати діяльності підприємства та реалізувати стратегію [11].

На практиці досить часто виникають труднощі саме під час реалізації стратегії підприємства: помітний серйозний розрив між стратегічними цілями і щоденними діями співробітників, між баченням керівництва та ініціативами.

Процес упровадження системи ЗСП можна розділити на два етапи:

1. Розробка збалансованої системи показників.
2. Формування підприємства, орієнтованого на стратегічне управління, на основі розробленої ЗСП.

Такий розподіл пов'язаний із тим, що з самого початку впровадження ЗСП виникає необхідність зміни психологічних установок на підприємстві. Таким чином, розробка ЗСП стає частиною плану стратегічного розвитку підприємства й одночасно частиною оперативного процесу. Для стратегічного управління підприємством, необхідно спочатку розглянути методику розробки ЗСП, а потім методику її впровадження [12].

Резюмуючи наведене, можна виділити ключові принципи, на яких базується процес розробки ЗСП:

- необхідний ініціатор і організатор процесу впровадження;
- потрібно визначити масштаб проекту впровадження;
- сам процес розробки ЗСП включає в себе кілька повторень;
- у процес залучаються менеджери вищої та середньої ланок;
- проводиться облік усіх поглядів;
- результати обговорень отримують офіційний статус;
- етап упровадження готової системи обмежений у часі;
- структура ЗСП співпадає зі структурою її складових.

Коли при розробці збалансованої системи показників кожна бізнес-одиниця слідує своїм власним курсом, то підприємство не зможе створити загальної стратегічної мови. Так, багато з них втрачають інтерес до ЗСП, оскільки кожний підрозділ діє ізольовано, за своєю власною схемою; не має синергізму. Без загального керівництва топ-менеджерами успіх створення ЗСП може бути лише тимчасовим. Однак найбільш частою причиною невдач є не погана розробка, а погане впровадження [13].

При розробці збалансованої системи показників важливим етапом є побудова стратегічної карти – це зображення причинно-наслідкових зв'язків між елементами стратегії компанії. Вона дає можливість побачити, як інтегровані та скомбіновані цілі чотирьох складових поєднуються в єдину стратегію. Карта деталізує збалансовану систему показників, ілюструючи динаміку стратегічного розвитку й фокусуючись на основні напрями [14].

Стратегічні карти можна використовувати спільно із збалансованою системою показників і окремо. Ця особливість впливає із різних можливостей щодо формування та впровадження стратегічних карт. Наприклад, формуючи стратегічні карти окремо від збалансованої системи показників, їх слід і надалі окремо від неї використовувати.

Для складання стратегічної карти треба скомпонувати всі стратегічні цілі та оформити їх у вигляді карти. Базою дослідження виступає одне з підприємств лісового господарства. Складено для нього стратегічну карту з урахуванням специфіки діяльності підприємства. Стратегічні цілі підприємства лісового господарства складаються з 4 блоків.

Перший – це фінансовий. До нього можна віднести: збалансований бюджет області, постійне зростання дохідної частини бюджету із року в рік, фінансування соціально-економічних програм для розвитку регіону.

До економічного блоку віднесено: виробництво екологічно чистих продуктів споживання, підтримка розвитку малого та середнього бізнесу, підтримка інтенсивного розвитку лісового господарства, диверсифікація економіки регіону.

Третій блок – соціальний. Він включає в себе: розвиток транскордонних відносин, розвиток туристично-рекреаційної сфери, забезпечення населення якісним медичним обслуговуванням, розвиток наукового та інноваційного потенціалу, збереження трудових ресурсів області чи регіону.

У четвертий базисний блок входять: зменшення рівня забруднення навколишнього середовища, залучення прямих інвестицій в економіку області, відновлення основних засобів виробництва, забезпечення належного рівня розвитку інфраструктури бізнесу, збільшення рівня використання альтернативних та відновлювальних джерел енергії.

За словами Д. Нортона та Р. Каплана, "...організації, які розробляють пропозиції споживчої цінності, спрямовані на надання клієнтам комплексних рішень, особливо підкреслюють цілі, пов'язані з їх закінченістю (продаж багатофункціонального набору продуктів і послуг), найкращим обслуговуванням (і до, і після продажу), а також якістю взаємовідносин" [13].

Стратегічна карта створює узгодженість та інтеграцію, забезпечуючи певну вихідну точку для підприємства лісового господарства. Внутрішня складова карти визначає декілька найбільш важливих процесів, які дозволяють отримати бажані результати.

Автором було розроблено стратегічну карту для підприємства лісового господарства з урахуванням чотирьох складових збалансованої системи показників, яка становить модель, що демонструє, як стратегія об'єднує нематеріальні активи та процеси створення вартості (таблиця).

Таблиця

Стратегічна карта підприємства лісового господарства

Стратегічна ціль – задоволення потреб нинішнього та наступних поколінь у лісових ресурсах, продуктах їх перероблення, забезпечення стійкого фінансового зростання підприємства у довгостроковому періоді		
Складова	Ціль	Показник
1	2	3
Фінансова складова	Збільшення прибутку підприємства лісового господарства на 10 %	прибуток підприємства від операційної діяльності
	Забезпечення зростання за рахунок збільшення нових клієнтів лісового господарства	кількість нових замовників деревини; більший обсяг продажу клієнтам готової продукції; кількість повторних продажів
	Підвищення продуктивності за рахунок роботи з існуючими клієнтами на 5 %	обсяги продажів деревини існуючим клієнтам; обсяги продажів нових дослідницьких лісових ресурсів існуючим клієнтам
	Забезпечення конкурентної вартості послуг підприємства лісового господарства	зменшення вартості послуг з обробки деревини; рівень сервісного обслуговування
Клієнтська складова	Дослідницьке підприємство, яке забезпечує комплексне рішення для клієнта з покупки деревини	індекс задоволеності клієнтів; кількість скарг за неякісно проведене дослідження
	Забезпечення клієнта широким асортиментом дослідницьких продуктів пиломатеріалів	загальна кількість дослідницьких методик; відсоток власних розробок на підприємстві
	Забезпечення довгострокових відносин із клієнтом підприємства лісового господарства	тривалість роботи з конкретним клієнтом; число нових клієнтів, які повторно не звернулися до компанії; число існуючих клієнтів, які відмовились від роботи з компанією
	Удосконалення технології проведення досліджень для задоволеності клієнтів підприємства	число рекламаций; розрахунки за претензіями
Складова внутрішніх бізнес-процесів	Розширення асортименту послуг лісового господарства	кількість нових послуг в арсеналі підприємства
	Використання новітніх технологій та інновацій у роботі з деревиною	кількість ліцензійних дослідницьких методик; рівень технологій, що застосовується порівняно з найбільш прогресивними методиками
	Створення умов для розвитку інтелектуального капіталу підприємства лісового господарства	кількість співробітників, які беруть участь у програмах підвищення кваліфікації; стажування за кордоном у передових компаніях галузі переробної промисловості; кількість співробітників, які займаються нестандартними проектами; число співробітників, які розробляють нові дослідницькі методики

1	2	3
Складова навчання та зростання	Організаційна відповідність підприємства загальній стратегії розвитку лісової промисловості	число задоволених роботою співробітників; стратегічна відповідність персоналу загальній стратегії підприємства; число співробітників, робота яких пов'язана зі стратегічними цілями підприємства; співвідношення співробітників на підприємстві, які посідають керівні посади та посади рядових службовців
	Інтеграція в загальну стратегію інформаційних технологій (автоматизація бізнес-процесів)	ступінь використання інформаційних систем на підприємстві; повнота клієнтської бази даних; кількість проектів, що виконуються з використанням автоматизованих систем

Фінансова складова підприємства лісового господарства описує матеріальні результати реалізації стратегії, а складова внутрішніх бізнес-процесів передбачає використання специфічних показників, характерних для даного напрямку діяльності, та технічних параметрів, безпосередньо пов'язаних із продукцією та її виробництвом. Тому ці дві складові взаємозалежні й показники бізнес-процесів впливають на фінансові показники.

Клієнтська складова визначає пропозицію споживчої цінності для цільових клієнтів лісової промисловості, а перспектива навчання та розвитку визначає нематеріальні активи, які необхідно привести у стратегічну відповідність та інтегрувати задля створення вартості.

Ця карта дає можливість більш наочно аналізувати хід реалізації стратегій та правильне застосування збалансованої системи показників забезпечує декомпозицію стратегії підприємства, вираженої за допомогою фінансових і нефінансових показників, на рівень окремих виконавців і слугує полегшенню планування та управління, а також скороченню загальної тривалості процесу планування на підприємстві.

Таким чином використання ЗСП у системі стратегічного управління на підприємстві дозволить підвищити ефективність стратегічного управління на всіх його етапах: починаючи від здійснення стратегічного аналізу, розробки стратегії, реалізації стратегії та закінчуючи здійсненням стратегічного контролю.

Наук. керівн. Іпполітова І. Я.

Література: 1. Кизим М. О. Збалансована система показників : монографія / М. О. Кизим, А. А. Пилипенко, В. А. Зінченко. – Х. : ВД "ІНЖЕК", 2007. – 192 с. 2. Ансофф І. Стратегическое управление / И. Ансофф. – М. : Экономика, 1989. – 344 с. 3. Карлофф Б. Деловая стратегия. Концепция, содержание символы / Б. Карлофф. – М. : Экономика, 1991. – 239 с. 4. Кришнан М. С. Пространство бизнес-инноваций: Создание ценности совместно с потребителем / М. С. Кришнан, К. К. Прахалад. – М. : Альпина Паблишер, 2012. – 264 с. 5. Томпсон А. А. Стратегический менеджмент. Искусство разработки и реализации стратегии : учебник для вузов / А. А. Томпсон, А. Дж. Стрикленд. – М. : Банки и биржи, ЮНИТИ, 1998. – 576 с. 6. Каплан Р. Сбалансированная система показателей. От стратегии к действию / Р. Каплан, Д. Нортон. – [2-е изд., испр. и доп.]. – М. : ЗАО "Олимп-Бизнес", 2008. – 320 с. 7. Пармендер Д. Ключевые показатели эффективности / Д. Пармендер ; пер. с англ. – М. : Олимп-Бизнес, 2008. – 288 с. 8. Гершун А. Разработка сбалансированной системы показателей / А. Гершун, Ю. Нефедьева. – М. : ИНФРА-М, 2005. – 230 с. 9. Тарасюк Г. М. Планова діяльність як системний процес управління підприємством : монографія / Г. М. Тарасюк – Житомир : ЖДТУ, 2006. – 60 с. 10. Лазебная Н. В. Преимущества и недостатки применения системы сбалансированных показателей в планировании деятельности предприятий [Электронный ресурс] / Н. В. Лазебная. – Режим доступа : <http://zhurnal.ape.relarn.ru/articles/2006/269.pdf>. 11. Стратегічне управління підприємствами : навч. посібн. / А. Г. Семенов, Л. О. Жиліньська, О. С. Богма та ін. – Запоріжжя : Вид. КПУ, 2010. – 400 с. 12. Шершньова З. Є. Стратегічне управління : навч. посібн. / З. Є. Шершньова. – К. : КНЕУ, 2006. – 386 с. 13. Каплан Роберт С. Стратегические карты: трансформация нематериальных активов в материальные результаты / Роберт С. Каплан, Дейвид П. Нортон ; пер. с англ. – М. : Олимп-Бизнес, 2005. – 482 с. 14. Момот Т. В. Разработка системы сбалансированных показателей оценки деятельности акционерного общества / Т. В. Момот, О. А. Хренова // БИЗНЕС ИНФОРМ. – 2006. – № 6. – С. 119–122. 15. Лісове господарство України: проблеми та перспективи / за ред. акад. НАН України, народного депутата України І. Р. Юхновського. – К. : Наука, 2003. – 177 с. 16. Пономаренко В. С. Стратегічне управління підприємством : монографія / В. С. Пономаренко – Х. : Основа, 1999. – 620 с.

Магістр 2 року навчання
факультету економіки і права ХНЕУ ім. С. Кузнеця

УПРАВЛІННЯ ТРУДОВИМ ПОТЕНЦІАЛОМ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Анотація. Досліджено сутність понять "трудоий потенціал" та "управління трудовим потенціалом". Визначено необхідні передумови для забезпечення ефективності управління трудовим потенціалом на підприємстві. Запропоновано доопрацьовану модель управління трудовим потенціалом на підприємстві.

Аннотация. Исследована сущность понятий "трудоий потенциал" и "управление трудовым потенциалом". Определены необходимые предпосылки для обеспечения эффективности управления трудовым потенциалом на предприятии. Предложена доработанная модель управления трудовым потенциалом на предприятии.

Annotation. The essence of the concepts of labor potential and labor potentials management is studied. The necessary preconditions for effective management of the enterprise labor potential are identified. A modified model of labor potential management at the enterprise is proposed.

Ключові слова: трудоий потенціал, управління трудовим потенціалом на підприємстві, модель управління трудовим потенціалом на підприємстві.

У сучасних умовах господарювання все більшого значення набуває ефективне управління трудовим потенціалом на підприємстві. Це пов'язано з необхідністю раціонального використання всіх наявних у підприємства ресурсів та резервів задля утримання власних конкурентних позицій і досягнення бажаних результатів господарювання. Одним із найбільш актуальних та найбільш поширених питань серед вітчизняних підприємств є питання управління трудовим потенціалом на підприємстві, оскільки трудові ресурси є найбільш непостійною категорією на підприємстві у всіх значеннях цього слова.

Вивченням такої складової потенціалу підприємства, як трудовий потенціал, займаються багато вітчизняних та зарубіжних науковців. Серед них свій внесок у вирішення цього питання зробили: Гончар О. І., Лазанець А. Г., Масленников О. Ю. та ін. [1 – 3].

Метою дослідження є аналіз проблем управління трудовим потенціалом на підприємстві та розробка моделі управління даною складовою потенціалу підприємства.

Першою проблемою, з якою доводиться зіштовхнутися при розгляді даного питання, є відсутність серед науковців однозначного визначення поняття "трудоий потенціал". На думку автора, одним із найбільш повних визначень даного поняття є таке: трудоий потенціал – це існуючі сьогодні та потенційні трудові можливості, які визначаються чисельністю, віковою структурою, професійними, кваліфікаційними та іншими характеристиками персоналу підприємства [3].

Невизначеність поняття трудового потенціалу та висока динаміка зміни його значення, яка обумовлена його природою, призводить до існування багатьох підходів та методів оцінювання, які, у свою чергу, не є універсальними та досконалими. Це призводить до ускладнення процесу управління трудовим потенціалом на підприємстві.

Управління трудовим потенціалом – це система взаємозалежних заходів, що забезпечують направляючий, координуючий і стимулюючий вплив менеджменту на працівників і орієнтовані на інтенсивні фактори використання робочої сили [2]. Процес управління трудовим потенціалом необхідний для забезпечення раціонального, ефективного та науково обґрунтованого використання персоналу підприємства, своєчасного виявлення та реалізації наявних резервів, внесення відповідних змін до умов використання трудового потенціалу, які будуть відповідати новим вимогам внутрішнього та зовнішнього середовища функціонування підприємства.

З методологічної точки зору виділяють два підходи до управління трудовим потенціалом на підприємстві. Перший наголошує на рівновазі системи, коли джерело розвитку виявляється поза системою, а сам трудовий потенціал розглядається як незмінний. Другий підхід передбачає одночасну наявність у системі та поза нею різноякісних елементів, співіснування і боротьба між якими є основою динамізму трудового потенціалу. Такий підхід найбільшою мірою відповідає вимогам сучасного етапу розвитку виробництва, дозволяє розглядати трудовий потенціал не статично, а з урахуванням змін, сформованих як позитивними, так і негативними тенденціями його розвитку.

Незважаючи на вибір підходу до управління трудовим потенціалом на підприємстві, задля досягнення максимальної ефективності необхідна наявність таких передумов [1]:

1) організаційна раціональність, яка передбачає, що на рівні підприємства необхідно сформувати сучасну систему управління персоналом, яка поєднує складові, що традиційно використовуються:

- планування персоналу;
- диверсифікацію джерел їх залучення;
- розробку політики управління персоналом;
- формування кадрового складу та резерву;
- організацію підготовки, атестації, оплати та стимулювання праці;
- охорону праці;
- а також достатньо нові для вітчизняної практики:
- розробку методів відбору персоналу на основі стратегії підприємства;
- формування системи вимог до особистості;
- введення аналітичної системи гнучкого управління персоналом;
- облік та розвиток креативних здібностей керівників і персоналу;
- стимулювання колективної творчості;
- сприяння саморозвитку персоналу та формування інноваційних методів навчання;
- отримання практичного досвіду;

2) економічність і раціональність функціонування служб. Це забезпечує формування резервів зростання та економії витрат на функціонування підсистем управління персоналом. Досягнення високої ефективності за низьких витрат виступає метою роботи служб управління персоналом. Урізноманітнення завдань ставить у залежність економічні результати від ефективності роботи персоналу;

3) формування інтелектуального потенціалу персоналу. У межах існуючих тенденцій основні напрями управління персоналом повинні бути орієнтовані на забезпечення високого рівня освіти, кваліфікації, створення умов для поглиблення знань, накопичення інтелектуального капіталу. Ключовим резервом стають творчі здібності та інтелектуальний капітал. Це потребує нових підходів до підготовки персоналу: інноваційних технологій оволодіння знаннями, вивчення сучасної техніки, групові та індивідуальні методи навчання, самонавчання тощо;

4) ускладнення як процесу, так і змісту управління персоналом. Так, персонал залишається найбільш складним об'єктом управління на підприємстві, що, у свою чергу, обумовлюється рядом тенденцій: ускладненням управлінської праці через зміну її змісту; через зміну ціннісних орієнтирів персоналу; зміну джерел доходів працівників – вони прагнуть підвищення службового статусу, при цьому уникають високої відповідальності; загостренням необхідності раціоналізації матеріального і морального стимулювання, вдосконалення мотивації в цілому.

На основі викладеного автором доопрацьовано модель управління трудовим потенціалом підприємства, розроблену Новойтенко І. В. [4], і на рисунку наведено модель, яка відображає безпосередній процес управління трудовим потенціалом на підприємстві.

Рис. Модель управління трудовим потенціалом

Наведена модель має спростити процес управління трудовим потенціалом на підприємстві та підвищити ефективність використання трудового потенціалу. Вона становить спрощений алгоритм процесу управління і тому потребує певних доопрацювань і корегувань залежно від конкретної ситуації та конкретного підприємства.

Таким чином, модель, запропонована автором, може лягти в основу інших досліджень щодо створення універсального механізму управління трудовим потенціалом підприємства.

Наук. керівн. Мартіянова М. П.

Література: 1. Гончар О. І. Формування механізму управління трудовим потенціалом як складової економічного потенціалу підприємства / О. І. Гончар // Вісник Донецького університету. Серія : Економіка і права, спецвип. – 2011. – Т. 1. – С. 302–306. 2. Лазанець А. Г. Управління трудовим потенціалом в умовах кризи / А. Г. Лазанець, І. І. Поп // Економічний простір. – 2009. – № 24. – С. 121–130. 3. Масленников О. Ю. Трудовий потенціал підприємства, його формування та оцінювання / О. Ю. Масленников, М. І. Фльорко // Науковий вісник НЛТУ України. – 2011. – Вип. 21.8. – С. 241–245. 4. Новойтенко І. В. Концепція управління ефективністю використання трудового потенціалу підприємств хлібопекарської промисловості України [Електронний ресурс] / І. В. Новойтенко. – Режим доступу : <http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/498/3/SKYE.pdf>.

Омельченко Ю. С.

УДК 657.471:621

Магістр 2 року навчання
факультету економіки і права ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ НЕПРЯМИМИ ВИТРАТАМИ НА МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Анотація. Розглянуто особливості структури витрат машинобудівного підприємства. Проаналізовано основні методи управління непрямими витратами на підприємствах. Узагальнено рекомендації щодо управління непрямими витратами на машинобудівних підприємствах.

Аннотация. Рассмотрены особенности структуры затрат машиностроительного предприятия. Проанализированы основные методы управления непрямими затратами на предприятиях. Обобщены рекомендации по управлению непрямими затратами на машиностроительных предприятиях.

Annotation. Special aspects of a machine building enterprise cost structure are examined. The main methods of managing indirect costs are analyzed. Recommendations on managing indirect costs at machine building enterprises are provided.

Ключові слова: непрямі витрати, машинобудівні підприємства, допоміжні підрозділи підприємства, методи розподілу витрат.

Практика господарювання на українських промислових підприємствах вказує на те, що витрати на сьогодні є суто об'єктом обліку, тоді як ринкові умови вимагають обов'язкового розгляду їх як об'єкта управління. Оптимізація рівня виробничих витрат повинна розглядатись як основа успішного функціонування підприємства, що здатна забезпечити: по-перше, необхідний рівень рентабельності та прибутковості виробництва; по-друге, високу конкурентоспроможність продукції, що виробляється.

Особливої актуальності сьогодні набувають питання управління непрямими витратами. Скорочення цих витрат є одним із резервів зменшення собівартості продукції та, відповідно, збільшення прибутку. Тому визначення шляхів удосконалення обліку та розподілу загальнопромислових витрат на підприємствах досліджуваної галузі має важливе теоретичне та практичне значення.

Проблема обліку та розподілу загальнопромислових витрат є предметом дискусії вже тривалий час. Вагомий внесок у вирішення цієї проблематики зробив ряд вітчизняних та зарубіжних вчених

© Омельченко Ю. С., 2013

економістів: Адирова Т. І., Атамас П. Й., Безверхий К. В., Грещак М. Г., Дробязко С. І., Нападівська Л. В., Партин Г. О., Рибіна А. М., Турило А. М. [1 – 10]. Однак окремі питання вдосконалення обліку та порядку розподілу загальнопромислових витрат потребують більш поглибленого вивчення.

Метою статті є дослідження особливостей управління непрямими витратами на машинобудівних підприємствах та узагальнення рекомендацій щодо вдосконалення їх обліку й порядку розподілу.

У даний час накладні витрати на машинобудівних підприємствах сягають 40 – 60 % у структурі собівартості продукції, що є серйозним сигналом для управлінців усіх рівнів про загрозу втрати конкурентних переваг вітчизняної продукції. Іноді накладні витрати стають на підприємствах основними в структурі собівартості продукції. Вони навіть перевищують витрати на матеріали й комплектуючі вироби.

Основними складовими собівартості продукції машинобудівних підприємств є матеріальні витрати, трудові витрати, накладні витрати, витрати на електроенергію.

Управління кожною групою витрат має свої особливості й вимагає особливого підходу [8, с. 160].

У найбільшій мірі керованими на машинобудівних підприємствах (на даному етапі розвитку вітчизняної науки управління) є матеріальні витрати. Так, відповідно до Єдиної системи конструкторської документації (ЄСКД) та Єдиної системи технологічної підготовки виробництва (ЄСТПВ) на підприємствах на кожну деталь (власного виробництва) розробляються креслення, маршрутно-технічна карта (МТК) її виготовлення, вказуються не лише розміри заготовки кожної деталі, але й марка матеріалу цієї заготовки. Крім того, відповідно до прийнятої на підприємстві технології в МТК вказується поопераційний маршрут обробки деталі, визначається марка технологічного устаткування, норм часу на кожну операцію, комплект необхідних інструментів технологічної оснастки, вимоги до кваліфікації робітника для виконання кожної операції. Тобто вихідна конструкторсько-технологічна документація містить необхідну базу для ефективного нормування матеріалів, розрахунку необхідного устаткування, технологічної оснастки та інструментів, а також розрахунок інших даних для впливу на матеріальні витрати [5, с. 248].

Крім того, необхідно відзначити появу в світовій практиці таких сучасних автоматизованих систем управління ресурсами, як MRP-I, MRP-II, ERP тощо.

Як видно з цієї характеристики даної групи витрат, основна проблема матеріалоемності продукції вітчизняних машинобудівних підприємств знаходиться не в площині управління витратами основних матеріалів, оскільки і матеріали на підприємствах добре нормуються, і трудові витрати основних і допоміжних робітників. Для цих цілей на підприємствах застосовуються і загальномашинобудівні, і місцеві норми та нормативи витрат за всіма масовими машинобудівними професіями. Ці норми обов'язково прив'язані до планово-облікових одиниць роботи на всіх рівнях управління, що створює базу для їх ефективного управління.

Що ж до витрат на електроенергію, то вони можуть бути охарактеризовані як незадовільно керовані. У даний час енергоемність вітчизняних металообробних технологій у декілька разів вище, ніж на підприємствах економічно розвинених країн.

Основна причина такого стану речей з енергоспоживання полягає в тому, що традиційно в СРСР електроенергія коштувала дуже дешево і на цей ресурс у машинобудуванні не звертали особливої уваги. Тому вітчизняні підприємства на сьогодні так і не мають задовільної нормативної бази для управління витратами електроенергії [4, с. 76].

Та найбільш складна ситуація склалася на підприємствах в управлінні накладними витратами. Управління накладними витратами, незважаючи на першочерговий ранг їх важливості, на підприємствах скрізь здійснюється незадовільно.

Тому є декілька причин:

по-перше, старі галузеві нормативи чисельності інженерно-технічних працівників (ІТП) для функціональних підрозділів підприємств вже не можуть ефективно застосовуватися, оскільки вони розроблялися для інших умов роботи підприємств, а ринкові реалії тоді ще не враховувалися;

по-друге, нормування інженерної праці є дуже складним процесом. У промисловості в цілому відсутні обґрунтовані норми трудових витрат на інженерно-технічні та економічні роботи. Тому зараз виникають складнощі при визначенні бюджетів на утримання служб заводської інфраструктури;

по-третє, робота підприємств у ринкових умовах потребує в різні періоди свого розвитку ставлення перед функціональними підрозділами різних термінових завдань, що викликає необхідність перерозподілу між підрозділами як персоналу, так і інших ресурсів. Крім того, ринок вносить до завантаження функціональних підрозділів велику кількість диспропорцій, що пов'язані з оперативністю підготовки виробництва, терміновим виробництвом і реалізацією продукції;

по-четверте, у даний час відбувається перерозподіл функцій між загальнозаводськими і цеховими службами, що пов'язане з пріоритетним розвитком предметної спеціалізації цехів і розвитком внутрішньовиробничого господарства [9, с. 65].

В основних підрозділах машинобудівного виробництва виготовляється широка номенклатура виробів. Витрати загальнопромислового характеру, які понесені для виготовлення таких виробів, складаються з витрат допоміжних підрозділів, витрат на утримання й експлуатацію машин та обладнання, витрат на управління виробничим процесом і його організацію тощо. Вони підлягають розподілу, який за діючими вимогами обирається підприємством самостійно. Базу розподілу непрямих витрат кожне підприємство обирає самостійно, орієнтуючись на загальноприйняту практику та рекомендації відповідного міністерства. Як база розподілу непрямих витрат можуть бути використані:

прямі витрати праці у людино-годинах;

прямі витрати на оплату праці в грошовому вимірнику;

відпрацьовані машино-години (машино-зміни тощо) на виготовленні окремих видів продукції;

усі основні витрати;
прямі витрати сировини та матеріалів;
усі основні витрати за мінусом вартості сировини і матеріалів та ін. [7, с. 160].

Що стосується витрат допоміжних підрозділів (електроцеху, парокотельні та інших цехів), то їх варто розподіляти відповідно до наданих ними послуг (виконаних робіт) у натуральних вимірниках (кВт/год. електроенергії, тонн пари тощо). Витрати, які можна ідентифікувати з виробництвом конкретного продукту, потрібно відносити безпосередньо до прямих витрат. Але здебільшого прямий зв'язок тут встановити доволі важко. Тому такі витрати включаються до загальноновиробничих. Разом із тим допоміжні підрозділи надають послуги не лише підрозділам основного виробництва. Тому їх рекомендується розподіляти, насамперед, між усіма структурними підрозділами, для яких надавалися послуги (виконувалися роботи).

Процес віднесення витрат допоміжних та обслуговуючих підрозділів на підрозділи основного виробництва повинен відбуватися на основі обґрунтованої методики шляхом розподілу та перерозподілу між відповідними підрозділами допоміжного виробництва. Тому вчені рекомендують застосовувати такі методичні прийоми, як методи прямого розрахунку, послідовного розподілу, взаємних послуг, одночасного розподілу та їх комбінація [3].

Метод прямого розподілу передбачає, що витрати допоміжних підрозділів розподіляють і списують на витрати лише основних підрозділів, а взаємні послуги допоміжних виробництв до уваги не беруться і не враховуються. Метод прямого розподілу простий і зручний у використанні, але сфера його застосування обмежується випадками, коли взаємні послуги підрозділів допоміжного та обслуговуючого виробництв мають відносно незначний обсяг [2, с. 86].

Метод послідовного розподілу передбачає, що витрати кожного допоміжного підрозділу розподіляються послідовно на всі підрозділи (як основні, так і допоміжні), крім тих, витрати яких розподілені раніше. При цьому першими розподіляють витрати того допоміжного підрозділу, який надає найбільше послуг іншим допоміжним підрозділам, а сам одержує мінімальну кількість таких послуг. Підрозділ, витрати якого розподілені першими, не бере участі у розподілі витрат інших підрозділів. Потім так само роблять із рештою допоміжних підрозділів.

Метод врахування взаємних послуг передбачає, що витрати допоміжних виробництв спочатку розподіляють між самими допоміжними виробництвами пропорційно обсягу наданих послуг, виходячи з початкової суми витрат до розподілу, а потім сукупні витрати кожного допоміжного підрозділу списують на основні підрозділи за методом прямого розподілу. Метод взаємних послуг точніший за метод прямого розподілу, проте більш трудомісткий. Його застосовують тоді, коли взаємні послуги підрозділів допоміжного та обслуговуючого виробництв не можна не враховувати до розгляду [10, с. 76].

Метод одночасного розподілу дещо повторює метод врахування взаємних послуг, але при цьому для розподілу витрат між самими допоміжними підрозділами використовують систему рівнянь. Цей метод вимагає висококваліфікованого підходу. Коли складено обґрунтовану систему рівнянь, цей метод стає дієвим інструментом визначення собівартості виробів, оскільки не потребує великих затрат часу й праці та істотно спрощує розрахунки. Метод одночасного розподілу може застосовуватися як у цілому для машинобудівного підприємства, так і для окремих підрозділів [1].

На підставі проведеного аналізу й узагальнення наукових робіт вчених автором зроблені такі висновки:

1. Застосування різних методів та баз розподілу витрат обслуговуючих виробництв призводить до різних значень оцінки витрат основних виробництв і собівартості випущеної ними продукції, причому різниця може бути досить суттєвою й збільшується зі збільшенням частки непрямих витрат.
2. Не існує ідеального методу та ідеальної бази розподілу непрямих витрат, проте для кожного підприємства можна обрати найбільш коректний метод та базу розподілу з урахуванням мети такого розподілу.
3. При виборі методів розподілу непрямих витрат та баз їх розподілу слід враховувати мету, з якою здійснюється такий розподіл.
4. До обрання методу розподілу непрямих витрат підприємство повинно підходити досить ретельно, особливо коли непрямі витрати мають суттєві величини, адже неадекватний розподіл непрямих витрат може призвести до прийняття помилкових управлінських рішень.
5. Потенційні вигоди від деталізації розподілу непрямих витрат повинні перевищувати витрати на таку деталізацію.
6. Точний розподіл непрямих витрат за видами продукції дозволяє якісніше планувати виробничу програму в частині асортименту та обсягів продукції, а також необхідні інвестиції в технологічну модернізацію, маючи на меті максимізацію прибутку підприємства.

Таким чином, автором статті були досліджені й виділені особливості управління непрямими витратами машинобудівних підприємств у сучасних умовах господарювання, а також узагальнені рекомендації щодо методів їх обліку та розподілу для підвищення ефективності функціонування підприємства в цілому.

Наук. керівн. Селезньова Г. О.

Література: 1. Адирова Т. І. Методи розподілу загальноновиробничих витрат на підприємствах виноробної галузі [Електронний ресурс] / Т. І. Адирова // Ефективна економіка. – Режим доступу : <http://www.economy.nauka.com.ua>. 2. Атамас П. Й. Управлінський облік : навч. посібн. / П. Й. Атамас. – 2-ге вид. – К. :

Центр учбової літератури, 2009. – 440 с. 3. Безверхий К. В. Економічна сутність непрямих витрат [Електронний ресурс] / К. В. Безверхий. – Режим доступу : <http://magazine.faa.org.ua/content/view/565/35>. 4. Грещак М. Г. Управління витратами : навч.-метод. посібн. для самост. вивч. дисц. / М. Г. Грещак, О. С. Коцюба. – К. : КНЕУ, 2006. – 131 с. 5. Дробязко С. І. Аналіз структури витрат машинобудівного підприємства / С. І. Дробязко // Вісник НТП "ХП". – 2010. – № 8. – С. 246–252. 6. Нападівська Л. В. Управлінський облік : підручник для студ. вищ. навч. закл. / Л. В. Нападівська. – К. : Книга, 2008. – 544 с. 7. Партин Г. О. Особливості управління витратами машинобудівного підприємства на засадах системного підходу / Г. О. Партин, А. І. Ясінська // Менеджмент та підприємництво в Україні. – 2009. – № 47. – С. 157–163. 8. Партин Г. О. Управлінський облік : навч. посібн. / Г. О. Партин, А. Г. Загородній. – 2-ге вид., випр. і доп. – К. : Знання, – 2007. – 303 с. 9. Рибіна А. М. Парадокси управління накладними витратами підприємств / А. М. Рибіна // Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі: Проблеми теорії та практики. 2008. – № 3 (3). – С. 61–70. 10. Турило А. М. Управління витратами підприємства : навч. посібн. / А. М. Турило, Ю. Б. Кравчук, А. А. Турило. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 120 с.

УДК [658.15:005.934]:005.92

Маруніч А. В.

Магістр 1 року навчання
факультету обліку і аудиту ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ІНФОРМАЦІЙНА СКЛАДОВА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Анотація. Розкрито сутність поняття "інформаційна безпека підприємства", її взаємозв'язок із суб'єктом інформаційного середовища. Розглянуто вимоги щодо інформації, окреслено категорії суб'єктів інформаційної безпеки, а також подано механізм забезпечення захисту суб'єктів інформаційних відносин від негативного інформаційного впливу, що є складовою інформаційної безпеки.

Аннотация. Раскрыта сущность понятия "информационная безопасность предприятия", ее взаимосвязь с субъектом информационной среды. Рассмотрены требования к информации, обозначены категории субъектов информационной безопасности, а также представлен механизм обеспечения защиты субъектов информационных отношений от негативного информационного воздействия, что является составляющей информационной безопасности.

Annotation. The essence of the concept "information security" of a company and its relationship with the subject of the information environment is studied. Requirements to information are outlined, categories of information security subjects are discussed and a mechanism of protecting the subjects of information relations from the negative impact of information is provided as part of information security.

Ключові слова: інформаційна безпека, суб'єкти інформаційного середовища, захищеність суб'єктів інформаційних відносин, інформаційні потреби, небезпечна інформація.

Спочатку поняття інформаційна безпека в науковій літературі ототожнювалося з поняттям безпека інформації. Пізніше стали використовувати інший термін – "захищеність суб'єктів інформаційних відносин від негативних інформаційних впливів".

У сучасній літературі з питань інформаційної безпеки наведено цілий ряд визначень поняття "інформаційна безпека": захищеність інформації, що обробляється в інформаційно-обчислювальній системі від випадкових або навмисних впливів внутрішнього або зовнішнього характеру, що можуть нанести шкоду власникам інформаційних ресурсів або користувачам інформації [1].

Відповідно до цього визначення забезпечення інформаційної безпеки не зводиться тільки до захисту від протиправних дій з боку тих чи інших осіб. Найважливіше значення тут має захист від можливих впливів, що носять випадковий характер (аварії, збої в устаткуванні, у системі електропостачання, опаленні, водопостачанні, природні катастрофи тощо), а також від випадкових помилок користувачів і обслуговуючого персоналу інформаційних систем.

Вивченням проблеми інформаційної безпеки підприємства займалися такі вітчизняні вчені, як: В. Геєць, Л. Абалкін, Г. Пастернак-Тапущенко, Б. Гунський, Н. Реверчук, С. Реверчук, І. Кульчицький, Ю. Лисенко, Р. Руденський, А. Спірідонов, Т. Кузенко, Г. Козаченко, В. Пономарьов, О. Ляшенко, С. Міщенко, О. Новікова, Р. Покотиленко, Т. Соколенко, О. Сумець, М. Тумар та ін.

Мета статті полягає в дослідженні теоретичних положень щодо оцінки та забезпечення інформаційної безпеки підприємства, зокрема суб'єктів інформаційного середовища та запобігання негативного інформаційного впливу на них. Для досягнення поставленої мети були вирішені такі завдання:

- 1) визначення сутності поняття інформаційна безпека;
- 2) виявлення факторів і проблем, що негативно впливають на інформаційну безпеку суб'єкта інформаційного середовища;
- 3) охарактеризування категорії суб'єктів інформаційної безпеки.

У практичному плані інформаційна безпека існує лише у взаємозв'язку із суб'єктом інформаційного середовища, саме суб'єкт диктує показники такої безпеки. Це відноситься не тільки до конкретних суб'єктів, але і до особистості, суспільства та держави. Інформаційна безпека суб'єкта не може бути забезпечена без наявності у нього необхідної інформації. Інформаційні потреби різних суб'єктів не однакові, але для будь-якого суб'єкта відсутність можливості отримання необхідної інформації може мати негативні наслідки. Ці наслідки можуть носити різний характер, їх важкість залежить від складу відсутньої інформації.

Необхідна для задоволення інформаційних потреб інформація повинна відповідати певним вимогам:

- 1) інформація повинна бути відносно повною, оскільки абсолютно повної інформації жоден суб'єкт мати не може. Повнота інформації характеризується її достатністю для прийняття правильних рішень;
- 2) інформація повинна бути достовірною, бо недостовірна інформація призводить до прийняття неправильних рішень;
- 3) інформація повинна бути своєчасною, оскільки необхідні рішення ефективні лише тоді, коли вони приймаються вчасно [1].

Прийняттю неправильних рішень може сприяти наявність шкідливої, небезпечної для суб'єкта інформації, яка найчастіше цілеспрямовано нав'язується. Це вимагає забезпечення захисту суб'єктів інформаційних відносин від негативного інформаційного впливу, що є ще однією складовою інформаційної безпеки.

При такому підході можна сформулювати таке визначення поняття інформаційна безпека – це стан інформаційного середовища, який забезпечує задоволення інформаційних потреб суб'єктів інформаційних відносин, безпеку інформації та захист суб'єктів від негативного інформаційного впливу [1].

При забезпеченні інформаційної безпеки важливо враховувати ті завдання, які висувуються перед сторонами, зацікавленими в інформаційній безпеці, а саме [2]:

- 1) забезпечення доступності інформації, що має на увазі можливість за прийнятний час отримати необхідну інформаційну послугу, а також запобігти несанкціонованій відмові в отриманні інформації;
- 2) забезпечення цілісності інформації, що передбачає запобігання несанкціонованій модифікації або руйнування інформації;
- 3) забезпечення конфіденційності інформації, що пов'язано із запобіганням несанкціонованого ознайомлення з інформацією.

Виділяють чотири категорії суб'єктів інформаційної безпеки, які відрізняються один від одного правовим, технічним, фінансовим, організаційним та іншим ресурсним забезпеченням своєї інформаційної безпеки, а саме: держава в цілому; державні організації; комерційні структури; окремі громадяни [2].

У забезпеченні інформаційної безпеки виділяють кілька рівнів [3]:

- 1) політичний: на цьому рівні приймаються документи, в яких визначаються основні напрями державної політики в галузі інформаційної безпеки, формуються цілі та завдання забезпечення інформаційної безпеки щодо всіх окреслених суб'єктів, плануються шляхи і засоби реалізації поставлених цілей;
- 2) законодавчий: на цьому рівні приймаються нормативно – правові акти (закони, постанови уряду тощо), спрямовані ініціювати створення і функціонування системи правового регулювання забезпечення інформаційної безпеки;
- 3) нормативно-технічний: на даному рівні здійснюється розробка стандартів, керівних і методичних матеріалів та документів, що регламентують процес розробки, впровадження та експлуатації засобів забезпечення інформаційної безпеки. Проводиться приведення у відповідність національних та міжнародних стандартів у сфері інформаційних технологій;
- 4) адміністративний: здійснення заходів щодо забезпечення безпеки на даному рівні, проводиться в рамках конкретного підприємства, установи, організації. На цьому рівні керівництво організації реалізує конкретні заходи щодо забезпечення інформаційної безпеки. В їх основі лежить політика безпеки підприємства (сукупність документованих управлінських рішень, спрямованих на захист інформації), що визначає стратегію підприємства в галузі інформаційної безпеки, а також обсяг виділених ресурсів для створення та функціонування системи інформаційної безпеки підприємства.

У числі конкретних заходів щодо забезпечення інформаційної безпеки можна виділити кілька основних: управління персоналом підприємства; фізичний захист майна та працівників підприємства; підтримка працездатності персоналу й устаткування підприємства; реагування на порушення режиму безпеки (санкції стосовно порушників, удосконалення системи безпеки, розробка та реалізація запобіжних заходів щодо забезпечення інформаційної безпеки); планування відновлювальних робіт;

5) програмно-технічний рівень: даний рівень передбачає використання як мінімум декількох механізмів забезпечення інформаційної безпеки, серед них: ідентифікація та перевірка справжності користувачів засобів інформатизації; управління доступом до інформації; протоколювання й аудит; криптографія; екранування; забезпечення високої доступності [3].

У сучасних умовах використання різних механізмів забезпечення інформаційної безпеки стало актуальним не тільки для окремих підприємств, установ, організацій, як державних, так і приватних, але і для простих громадян. Несанкціонований доступ до інформації особистого характеру може ініціювати вчинення правопорушень стосовно життя і майна громадян.

Наук. керівн. Мозгова Л. О.

Література: 1. Информационная безопасность государственных организаций и коммерческих фирм : справочное пособие / под общ. ред. Л. Д. Реймана. – М. : НТЦ ФИОРД-ИНФО, 2002. – С. 13. 2. Игнатьев В. А. Информационная безопасность современного коммерческого предприятия : монография / В. А. Игнатьев. – Старый Оскол : ООО "ТНТ", 2005. – 448 с. 3. Садердинов А. А. Информационная безопасность предприятия : учебное пособие. – 2-е изд. – М. : Изд.-торг. корпорация "Дашков и Ко", 2005. – 336 с. 4. Козаченко А. В. Экономическая безопасность предприятия: сущность и механизм обеспечения / Козаченко А. В., Пономарев В. П., Ляшенко А. Н. – К. : Либра, 2003. – 280 с. 5. Економічна безпека підприємства : підручник / Ортинський В. Л., Керницький І. С., Живко З. Б. та ін. – К. : Алерта, 2011. – 706 с.

УДК 005.35

Єскіна К. А.

Магістр 1 року навчання
факультету обліку і аудиту ХНЕУ ім. С. Кузнеця

СОЦІОКУЛЬТУРНІ АСПЕКТИ БЕЗПЕКИ ОРГАНІЗАЦІЇ

Анотація. Розглянуто проблемні соціокультурні аспекти безпеки організації. Досліджено розвиток ринкових механізмів в економіці зростання приватного підприємництва, що є дуже важливим завданням економічної науки і практики господарської діяльності підприємств.

Аннотация. Рассмотрены проблемные социокультурные аспекты безопасности организации. Исследовано развитие рыночных механизмов в экономике роста частного предпринимательства, что является весьма важной задачей экономической науки и практики хозяйственной деятельности предприятий.

Annotation. The problems of socio-cultural aspects of the organization security are studied. The development of market mechanisms in the economy of growing private enterprise is discussed which is a very important task of economic science and practice of economic activity of enterprises.

Ключові слова: організація, безпека, соціальна культура, суспільство.

Сьогоднішній світ – світ динаміки і швидкості. Щоб у ньому вижити, необхідно постійно мінятися разом з ним і постійно набувати нових знань і вмінь. Більш того, мало ними володіти. Ними треба вміти грамотно скористатися для того, щоб вони принесли найбільшу вигоду власникові.

Акимова Т. А. вважає, що економіка сьогодні призводить до того, що фірми й організації змушені постійно еволюціонувати, щоб не залишитися за бортом прогресу і бізнесу. Насичено абсолютно всі ринки товарами такою мірою, що компаніям доводиться "битися" за покупців, це приводить до повного переосмислення принципів і завдань функціонування різних структур у рамках підприємства. Зміни, що відбуваються в суспільстві, настільки глобальні, що цього разу вже не обійтися простою реорганізацією праці. Щоб відповідати часу, його нормам і потребам, підприємці повинні починати перебудову [1].

Постійно підпадаючи під вплив з боку зовнішнього середовища, пристосовуючись до змін, сучасна організація повинна мати здатність формувати і нагромаджувати потенціал, який може забезпечити не лише своєчасну й адекватну реакцію на дії зовнішнього середовища, але і дасть можливість активно змінювати навколишню дійсність, ефективно управляти функціонуванням і розвитком багаточисельних елементів і підсистем організації.

Цей потенціал діяльності організації багато в чому забезпечується завдяки соціальній культурі: того, ради чого люди стали членами організації; того, як будуються стосунки між ними, які принципи і методи виконання робіт використовуються в діяльності організації. Це обумовлює не лише відмінність між організаціями, але і визначає успіх її функціонування і виживання в конкурентній боротьбі. У будь-якій організації існує діалог між людьми, носіями організаційної культури, з одного боку, і культури, що впливає на поведінку людини, з іншого.

Безпека і соціальна культура взаємозв'язані і взаємообумовлені. При цьому управління зовнішніми загрозами не лише відповідає культурі організації, сильно залежить від неї, але і робить вплив на формування й адаптацію культури до нової стратегії. Тому управління безпекою можна ототожнювати з управлінням організації.

Основна мета даної статті полягає у визначенні соціальної культури як явища управління інтересами, мотивами, обов'язками людей задля регулювання загрозами діяльності організації. А це у свою чергу приведе до поліпшення показників економічної ефективності діяльності організації в цілому. Вочевидь, що вплив організаційної культури на ефективність бізнесу є величезним [2].

Соціальна культура стає "сполучною ланкою" між співробітниками, що мають тривалий досвід роботи в даній організації, і новачками. Але, необхідно відзначити, що це відбувається лише в тому випадку, якщо новачки засвоюють правила поведінки, норми і переконання, цінності даної організації. Інакше нові співробітники фірми не зможуть стати повноцінними членами даної конкретної компанії, тому що саме організаційна культура є тією підставою, яка вказує на відмінності між різними фірмами [3]. Так само це відбувається тому, що корпоративна культура об'єднує людей, що належать до різних конфесій, займають різні життєві позиції. Організаційна культура є сполучною ланкою під час криз і в стані нестабільності компанії та рятує організацію від розпаду.

Соціальна культура компанії тісно пов'язана із загальною культурою країни, регіону, нації, під якою, як відомо, розуміють сукупність духовних, виробничих і суспільних досягнень людей. Мова, манера поведінки, спілкування, основні цінності, стійкі норми, принципи життя і діяльності – все це відображає як культуру народу в цілому, так і культуру окремо взятої організації, істотно впливає на розвиток і виживання відповідно країни і компанії в довготривалій перспективі.

Соціоорганізаційна культура також тісно пов'язана зі світовою культурою: організація – це частина суспільства, отже, вона є носієм загальної культури всього людства. У цілях подолання міжнародних бар'єрів на високопродуктивних фірмах постійно ведеться вивчення національних культур, традицій та інших особливостей різних країн. Загальні фірмові заходи плануються із врахуванням національних свят, традиційних цінностей [4].

Безпека діяльності організації вимагає, щоб культура організації, її стратегія, оточення (зовнішнє середовище) і технологія (внутрішнє середовище) були приведені у відповідність. Стратегія організації, що спирається на вимоги ринку і більш відповідна при динамічному оточенні, передбачає культуру, що ґрунтується на індивідуальній ініціативі, ризику, високій інтеграції, нормальному сприйнятті конфліктів і широкому горизонтальному спілкуванні. Стратегія, що диктується перспективами розвитку виробництва продукції, фокусується на ефективності, кращій роботі при стабільному оточенні. Вона успішніша, коли культура організації передбачає відповідальний контроль, мінімізує ризик і конфлікти.

Таким чином, різні організації тяжіють до певних пріоритетів у корпоративній культурі. Культура може мати особливості залежно від роду діяльності, форми власності, займаного становища на ринку або в суспільстві [5].

Організації завжди добиватимуться стабільності й ефективності діяльності, якщо культура організації адекватна вживаній технології. Регулярні формалізовані (рутинні) технологічні процеси забезпечують стабільність і ефективність організації, коли культура організації акцентує увагу на централізації в ухваленні рішень, і стримує (обмежує) індивідуальну ініціативу. Нерегулярні (нерутинні) технології ефективні, коли вони заповнюються культурою організації, яка підтримує індивідуальну ініціативу, й ослаблює контроль [6].

Передбаченість, упорядкованість і послідовність діяльності в організації формуються за допомогою високої формалізації. Сильна культура досягає того ж результату без ведення якої-небудь документації і розподілів. Більше того, сильна культура може бути ефективнішою, ніж будь-який формальний структурний контроль. Чим сильніше культура організації, тим менше менеджменту потрібно приділяти уваги розвитку формальних правил і положень для управління поведінкою працівника. Це все буде в підсвідомості працівника, що приймає культуру організації.

У забезпеченні безпеки на основі управління соціальною культурою можна поклатися на загально відомі підходи. Так, Б. Мільнер виділяє чотири основні підходи до дозволу проблеми несумісності стратегії і культури в організації:

ігнорується культура, серйозним чином що перешкоджає ефективному проведенню в житті вибраної стратегії;

система управління підстроюється під культуру, що існує в організації; цей підхід будується на визнанні наявних бар'єрів, що створюються культурою для виконання бажаної стратегії, і виробленні альтернатив по "обходу" цих перешкод без внесення серйозних змін до самої стратегії. Так, при переході від механістичної до органічної схеми організації на багатьох виробничих підприємствах довгий час не вдається змінити організаційну культуру на складальних ділянках;

робляться спроби змінити культуру так, щоб вона підходила для вибраної стратегії. Це найбільш складний підхід, що займає багато часу і що вимагає значних ресурсів. Проте бувають такі ситуації, коли він може бути головним для досягнення довготривалого успіху фірми;

змінюється стратегія з метою її "підстроювання" під існуючу культуру.

Ряд авторів вважають, що в цілому можна виділити два шляхи впливу культури на життя організації: перший – культура і поведінка взаємно впливають один на одного; другий – культура впливає не стільки на те, що люди роблять, скільки на те, як вони це роблять.

Набір змінних, вибраних керівництвом для аналізу впливу соціальної культури на безпеку організації, може бути пов'язаний безпосередньо з рівнем організаційної взаємодії: організація – зовнішнє середовище; група – група; індивід – організація. При цьому для кожного рівня (індивід, група, організація) можуть вимірюватися як ефективність їх функціонування з точки зору інтересів організації, так і задоволеність. Крім того, кожна з вказаних груп змінних може розглядатися в тимчасовому аспекті, тобто бути переважно орієнтованою на короткострокову або довгострокову перспективу.

Соціальна культура покликана інтегрувати окремих людей в єдиний колектив, дає відчуття причетності до спільної діяльності, служить "компасом" індивідуальної поведінки, забезпечує єдину спрямованість у досягненні цілей.

Соціокультурний аспект є частиною загальної культури країни, нації, світу в цілому. У даний час з'явилось багато робіт, що розглядають взаємозв'язок між загальною й організаційною культурою фірм. У цих роботах наголошується загальний занепад моральності й інтелектуального рівня культури, який безпосередньо відображається на стані економіки різних країн. Багато чого керівники компаній не розуміють і не бачать прямий взаємозв'язок між культурою організації і прибутком фірми, яка складається із безлічі чинників. Люди прагнуть до сприятливих умов роботи, зростання добробуту, захищеності власних інтересів, творчого та інтелектуального розвитку. Від усіх цих складових залежить якість безпеки на рівні людина – організація – суспільство.

Таким чином, можна зробити висновок, що соціальна культура відіграє величезну роль у створенні умов безпечного функціонування організації. Якщо у фірмі з'являються якісь проблеми, то можливо їх причина криється в слабкій або неправильній культурі організації, яка не відповідає цілям і місії компанії.

Наук. керівн. Москаленко Н. О.

Література: 1. Акімова Т. А. Теория организации : учебн. пособ. для вузов / Т. А. Акімова. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2003. – 367 с. 2. Отенко І. П. Економічна безпека підприємства [Текст] : навч. посібн. / І. П. Отенко, Г. А. Івашенко, Д. К. Воронков. – Х. : ХНЕУ, 2012. – 251 с. 3. Дафт Р. Менеджмент / Р. Дафт ; пер. с англ. – 6-е изд. – СПб. : Питер, 2007. – 864 с. : ил. 4. Латфулин Г. Р. Теория организации : учебник для вузов / Г. Р. Латфулин, А. В. Райченко. – СПб. : Питер, 2007. – 395 с. : ил. 5. Смирнов Э. А. Теория организации : учебн. пособ. / Э. А. Смирнов. – М. : РИОР, 2007. – 143 с.

УДК 657.421:621

Ражановська А. В.

Магістр 2 року навчання
факультету обліку і аудиту ХНЕУ ім. С. Кузнеця

АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ НА ПРИКЛАДІ МАШИНОБУДІВНОГО ПІДПРИЄМСТВА ДНВП "ОБ'ЄДНАННЯ КОМУНАР"

Анотація. Виділено завдання аналізу ефективності використання основних засобів на підприємстві в аналітичному аспекті взагалі та на прикладі підприємства машинобудування ДНВП "Об'єднання Комунар". Досліджено основні шляхи щодо ефективного їх використання.

Аннотация. Выделена задача анализа эффективности использования основных средств в аналитическом аспекте в целом и на примере предприятия машиностроения ГНПП "Объединение Комунар". Исследованы основные пути эффективности их использования.

Annotation. The task of analyzing the effective use of the company fixed assets in the general analytical aspect and on the example of SRPE "Corporation Kommunar" was considered. The main ways of their effective use were investigated.

Ключові слова: аналіз основних засобів, структура, динаміка, екстенсивність, інтенсивність.

Питання підвищення ефективності використання основних засобів і виробничих потужностей підприємств, а особливо підприємств машинобудування, займає центральне місце у системі ринкових відносин.

Для забезпечення конкурентоспроможності підприємства та отримання необхідної величини прибутку, зниження витрат виробництва та зростання продуктивності праці необхідно здійснювати постійний аналіз ефективності використання основних засобів та досліджувати фактори, які впливають на цю зміну. Проблема ефективності використання є досить актуальною, адже від нього залежить життєдіяльність підприємства, тому в даній статті досліджено дане питання та узагальнено отримані результати.

Дослідженням зазначеної проблематики присвячені праці вчених та науковців, серед яких можна виділити: Бондар Н. М., Круглюк Б. С., Петряєва З. Ф., Подольська В. О., Савицька Г. В., Череп А. В. та ін.

Мета дослідження – аналіз ефективного використання основних засобів на прикладі машинобудівного підприємства. Об'єкт дослідження – підприємство ДНВП "Об'єднання Комунар". Предмет дослідження – використання основних засобів, як генератор ефективного управління підприємством.

Основні засоби на підприємстві становлять матеріально-технічну базу виробництва, що є фундаментом його вдосконалення та розвитку. Цього можна досягнути двома шляхами: 1) екстенсивний – збільшенням кількості об'єктів основних засобів; 2) інтенсивний – за рахунок підвищення ефективності їх використання.

Аналіз ефективності використання основних засобів включає такі завдання: 1) аналіз обсягу, структури та динаміки основних засобів, їх відповідності вимогам технічного процесу та оптимальним параметрам виробництва; 2) встановлення належної комплексності наявного парку обладнання, аналіз його використання, інтенсивного та екстенсивного завантаження; 3) визначення рівня використання основних засобів і факторів, що на його впливають; 4) виявлення технічного стану основних засобів, темпів, форм і способів їх оновлення; 5) виявлення резервів підвищення ефективності використання основних засобів і матеріальних активів [1, с. 199].

Аналіз структури основних фондів ДНВП "Об'єднання Комунар" визначається специфікою галузі та характеризує виробничо-технічні особливості підприємства, що надасть керівництву докладну інформацію про склад основних фондів і співвідношення між їхніми групами, уможливить виявлення тенденції зміни структури основних фондів за групами (табл. 1).

Порівняння з середніми та найліпшими показниками дасть можливість обрати оптимальну структуру співвідношення активної і пасивної частини для подальшого ефективного використання основних засобів [2, с. 78].

Зростання виробництва, зниження собівартості продукції та збільшення грошових нагромаджень підприємства прямопропорційно залежить саме від підвищення питомої ваги активної частини основних засобів.

Таблиця 1

Структура основних засобів ДНВП "Об'єднання Комунар" у 2009 – 2011 рр.

Найменування показника	2009 рік		2010 рік		2011 рік	
	тис. грн	%	тис. грн	%	тис. грн	%
Пасивна частина основних засобів						
Земельні ділянки	–	–	–	–	–	–
Інвестиційна нерухомість	1 875	0,60	1 875	0,60	1 317	0,37
Капітальні витрати на поліпшення земель						
Будинки, споруди та передавальні пристрої	208 846	67,28	208 852	66,30	237 091	66,66
Усього пасивної частини:	210 721	67,88	210 727	66,89	238 408	67,03
Активна частина основних засобів						
Машини та обладнання	63 061	20,32	67 632	21,47	77 760	21,86
Транспортні засоби	6 698	2,16	6 584	2,09	8 629	2,43
Інструменти, прилади, інвентар (меблі)	16 264	5,24	16 342	5,19	16 985	4,78
Бібліотечні фонди	30	0,01	33	0,01	37	0,01
Малоцінні необоротні матеріальні активи	13 638	4,39	13 714	4,35	13 856	3,90
Усього активної частини	99 691	32,12	104 305	33,11	117 267	32,97
Усього основних засобів:	310 412	100	315 032	100	355 675	100

З одного боку, чим більша активна частина основних засобів, тим більше підприємство володіє технічним оснащенням та виробничими можливостями, а з іншого боку недостатня кількість елементів пасивної частини негативно впливає на ефективність використання засобів виробництва, і передусім на їх технічний стан та обслуговування. Тому досягнення оптимального співвідношення між активною та пасивною частинами основних фондів – першочергове завдання в ефективному управлінні основними засобами [3, с. 114].

Питома вага активної частини основних фондів ДНВП "Об'єднання Комунар", протягом звіт-ного періоду збільшилася на 1 262 тис. грн, що характеризує позитивну тенденцію.

Співвідношення пасивної і активної частини основних засобів виробничого призначення ДНВП "Об'єднання Комунар", наведеному на рисунку, відповідає нормі в даній галузі виробництва. Та на увагу заслуговує і підвищення питомої ваги активної частини фондів що характеризує прогресивність їх структури, сприяє збільшенню випуску продукції.

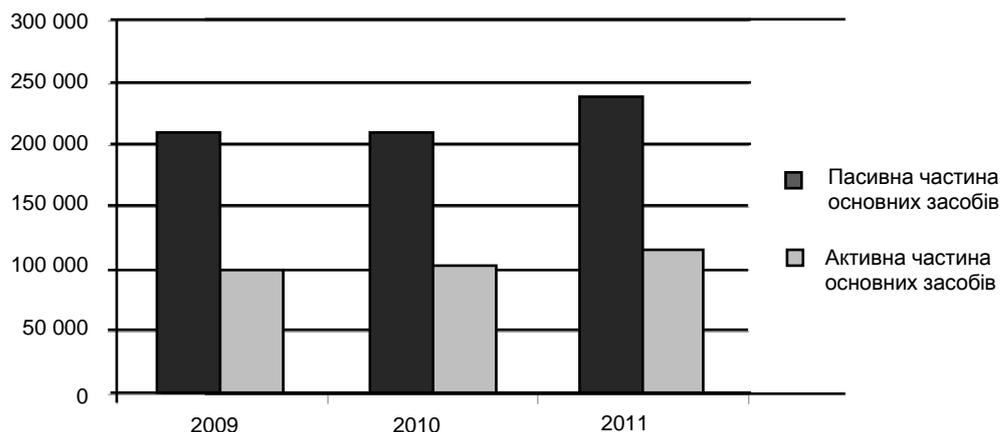

Рис. Співвідношення активної та пасивної частини основних засобів підприємства ДНВП "Об'єднання Комунар" за 2009 – 2011 рр.

Динаміка вартості основних засобів підлягає детальному аналізу за допомогою показників: зміна коефіцієнтів вибуття, оновлення, зносу та придатності за період за 2009 – 2011 рр., що подані в табл. 2.

Таблиця 2

Показники стану основних засобів на ДНВП "Об'єднання Комунар"

Показники	Роки			Темп зростання, %	
	2009	2010	2011	2010 р.	2009 р.
Обсяг реалізованої продукції, тис. грн	217 579,00	273 055,00	331 373,00	79,68	82,40
Чистий прибуток, тис. грн	315,00	458,00	385,00	68,78	118,96
Основні засоби:					
залишкова вартість	115 876,00	112 371,00	119 905,00	103,12	93,72
первісна вартість	308 537,00	313 157,00	354 358,00	98,52	88,37
знос	192 661,00	200 786,00	234 453,00	95,95	85,64
Коефіцієнт зносу основних засобів	0,62	0,64	0,66	97,39	96,91
Коефіцієнт придатності основних засобів	0,38	0,36	0,34	104,66	106,05
Коефіцієнт оновлення основних засобів	0,04	0,05	0,32	75,62	14,92
Коефіцієнт вибуття основних засобів	0,02	0,01	0,01	240,49	124,46
Коефіцієнт приросту основних засобів	0,01	0,01	0,11	48,81	13,68
Виробничі засоби, тис. грн	118 453,50	114 123,50	116 138,00	103,79	98,27
Фондовіддача, грн/грн	1,84	2,39	2,85	76,77	83,86
Фондомісткість, грн/грн	0,54	0,42	0,35	130,26	119,25

Як видно, середні значення основних фінансово-економічних у цілому знаходяться дещо далеко від рекомендованих нормативних значень, та основна їх маса перебуває в критичних зонах чи перевищує їх. Хоча коефіцієнт оновлення основних засобів є більшим за коефіцієнт вибуття основних засобів, рентабельності активів і коефіцієнт співвідношення залучених та власних коштів свідчать про недосконалість ефективного управління основними засобами. Значення показника введеного обладнання перебуває в нормі, але має тенденцію до погіршення. Напівзношене застаріле обладнання неспроможне випускати продукцію, яка буде конкурентоспроможною на ринку, що загострює увагу на вирішенні даної проблеми [4, с. 231].

Зростання у 2011 р. загальної віддачі від використання кожної гривні, витраченої на придбання основних фондів, зростає; природньо зменшує показник фондомісткості, що показує, що на кожну гривню виробленої продукції припадає 0,35 грн вартості основних фондів у 2011 р. відповідно.

Аналіз ефективності використання основних засобів на даний час, коли в країні спостерігається глобальний спад виробництва, має величезне значення. Розрахунки показників щодо ефективного використання основних засобів на ДНВП "Комунар" свідчать про застарілість обладнання. Динаміка зростання обсягу реалізованої продукції, чистого прибутку та фондівіддачі свідчать про відносно стійке фінансове становище та доводять можливість вести досить ефективну діяльність. Незважаючи на це, показники є умовними, адже при здійсненні фінансово-економічного чи порівняльного аналізу діяльності підприємства необхідно враховувати галузевий фактор або, принаймні, мати його на увазі.

Проблема аналізу ефективного використання основних засобів залишається відкритою і потребує подальших напрямів дослідження.

Наук. керівн. Мозгова Л. О.

Література: 1. Петряева З. Ф. Організація і методика економічного аналізу [Текст] : навч. посібн. Ч. 1 / З. Ф. Петряева. – Х. : ХНЕУ, 2008. – 306 с. 2. Бондар Н. М. Економіка підприємства : навч. посібн. / Н. М. Бондар. – К. : Видавництво А.С.К., 2004. – 400 с. 3. Савицька Г. В. Економічний аналіз діяльності підприємства : навч. посібн. / Г. В. Савицька. – К. : Знання, 2004. – 654 с. 4. Подольська В. О. Фінансовий аналіз : навч. посібн. / В. О. Подольська, О. В. Яріш. – К. : Центр навчальної літератури, 2007. – 488 с.

Мороз О. А.

УДК 005.52:005.33

Магістр 2 года обучения
факультета учета и аудита ХНЭУ им. С. Кузнеця

ВЫЯВЛЕНИЕ ЛАТЕНТНЫХ ФАКТОРОВ ВОЗДЕЙСТВИЯ НА УРОВЕНЬ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ МАШИНОСТРОИТЕЛЬНЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ

Аннотация. На основании исследования экономической безопасности предприятия предложен комплекс ее функциональных составляющих, система показателей для оценки и анализа этих составляющих. С помощью факторного анализа выявлены и идентифицированы факторы, оказывающие приоритетное влияние на уровень экономической безопасности отечественных машиностроительных предприятий.

Анотація. На основі дослідження економічної безпеки підприємства запропоновано комплекс її функціональних складових, систему показників для оцінки та аналізу цих складових. За допомогою факторного аналізу виявлено та ідентифіковано фактори, що пріоритетно впливають на рівень економічної безпеки вітчизняних машинобудівних підприємств.

Annotation. Based on the research of economic security of the enterprise a complex of its functional components and a system of indicators for evaluation and analysis of these components are suggested. Factors of priority influence on the level of economic safety of domestic machine-building enterprises are revealed and identified with the help of factor analysis.

Ключевые слова: факторный анализ, оценка, экономическая безопасность, машиностроение, экономико-математическая модель, фактор, система показателей.

© Мороз О. А., 2013

На современном этапе развития отечественной экономики экономическая безопасность предприятия (ЭБП) играет одну из самых главных ролей. Экономическая безопасность является одним из приоритетных функциональных направлений безопасности предприятия. В условиях конкурентной борьбы группе аналитиков предприятия необходимо научиться объективно и оперативно оценивать уровень экономической безопасности, обеспечивать противостояние огромному множеству внутренних и внешних угроз предприятию. Для достижения этой цели необходимо разработать четкий универсальный инструментарий для оценки и анализа уровня ЭБП. На данном этапе развития экономической научной мысли еще не разработано единого комплексного инструментария, для проведения оценки и анализа экономической безопасности предприятия. Исследование данной темы актуально и необходимо для обеспечения достаточно высокого уровня ЭБП.

Существует множество научных предложений, как подходить к этому вопросу: отталкиваясь от специфики предприятий либо обобщенно; какие функциональные составляющие выделить и относительно их ранжирования. Исследованием данной проблемы в Украине занимаются такие ученые-экономисты как: Васильчак С. В., Ильяшенко С. Н., Камышникова Э. В., Маляр С. Б., Нагорная И. И., Нусинова О. В., Скачков А. Н., Филипковская Л. А. и др. [1 – 7]. Разработанные данными учеными методические подходы к оценке уровня ЭБП являются довольно эффективными, но не разработан универсальный подход который бы позволил выявить латентные причины снижения уровня ЭБП, учитывая при этом отраслевые особенности исследуемого предприятия.

Цель написания научной статьи – разработать инструментарий, который позволил бы выявить влияние латентных факторов на уровень экономической безопасности, учитывая при этом отраслевые особенности предприятий.

Маляр С. Б. выделяет следующие функциональные составляющие ЭБП: политико-правовая, социальная, коммерческая, технологическая, управленческая, коммуникативная, экологическая, безопасность мореплавства (для портовой деятельности) [4]. Нагорная И. И. предлагает такой состав: финансовая, интеллектуальная, кадровая, технико-технологическая, политико-правовая, экологическая, информационная, силовая, инновационная, ретроспективная (для промышленных предприятий) [5]. Филипковская Л. А. и Скачков А. Н. выделяют подсистемы: внутрипроизводственные составляющие ЭБП: финансовая, производственная, технико-технологическая, интеллектуальная, кадровая, силовая; внепроизводственные составляющие ЭБП: рыночная, экологическая, информационная, интерфейсная [7]. Ильяшенко С. Н. предлагает осуществлять подразделение составляющих ЭБП на: финансовую, интеллектуальную, кадровую, технологическую, правовую, экологическую, информационную, силовую, рыночную и интерфейсную [2]. Камышникова Э. В. утверждает, что наиболее адекватным будет выделение: финансовой, производственной, интеллектуально-кадровой, инвестиционно-технологической и сбытовой составляющих ЭБП (для машиностроительных предприятий) [3].

В качестве исследуемых предприятий выбраны следующие отечественные машиностроительные предприятия: ПАО "Свет шахтера", ПАО "Универсал", ПАО "Электромашина", ОАО "Турбоатом", ОАО "Свердловский машиностроительный завод", ПАО "Гормаш", ПАО "Красноармейский машиностроительный завод", ОАО "Петровский машиностроительный завод", ОАО "Криворожский завод горного машиностроения", ОАО "Дрогобычский машиностроительный завод", ОАО "Краснолуцкий машиностроительный завод", ПАО "Дружковский машиностроительный завод", ПАО "Азовмаш", ПАО "Хартрон". Исследование проводилось на протяжении 2006 – 2010 гг.

Для оценки значимости и взаимодействия, составляющих экономической безопасности машиностроительных предприятий Украины автором предложены такие составляющие экономической безопасности, как:

финансовая, которая включает в себя такие показатели: коэффициент автономии, коэффициент маневренности собственных оборотных средств, коэффициент маневренности рабочего капитала, коэффициент обеспеченности оборотных активов собственными средствами, коэффициент текущей ликвидности, коэффициент быстрой ликвидности, коэффициент абсолютной ликвидности, коэффициент оборачиваемости дебиторской задолженности, коэффициент оборачиваемости кредиторской задолженности, коэффициент оборачиваемости активов, рентабельность активов по прибыли от обычной деятельности;

техническая: коэффициент обновления ОС, коэффициент износа ОС;

производственная: фондоотдача, материалоотдача, коэффициент оборачиваемости запасов, продуктивность труда;

кадровая: коэффициент текучести кадров, удельный вес внештатных работников и лиц, которые работают по совместительству в общей численности; удельный вес работников, которые работают на условиях неполного рабочего времени в общей численности, удельный вес работников, которые повысили квалификацию;

рыночная: рентабельность продаж, рентабельность продукции, доля рынка захваченная предприятием среди исследуемых;

экологическая: индекс загрязнения атмосферы, индекс загрязнения воды);

силовая: удельный вес охраны в общей численности, удельный вес охраны со специальным образованием в общей численности охраны.

Сформированная система показателей базируется в первую очередь на системном подходе.

При помощи факторного анализа в ППП "Statgraphics Plus 5.1 выявлено 11 факторов, представленных в таблице.

Система факторов функциональных составляющих ЭБП

Условное обозначение	Значения фактической нагрузки	Показатель	Название фактора
F1	0,971612	Коэффициент текущей ликвидности	фактор влияния ликвидности на экологическую и силовую составляющую
	0,936225	Коэффициент быстрой ликвидности	
	0,877591	Коэффициент абсолютной ликвидности	
	-0,555716	Индекс загрязнения воды	
	0,417591	Удельный вес охраны со специальным образованием в общей численности охраны	
F2	0,94228	Фондоотдача	фактор эффективности производственной сферы
	0,912902	Коэффициент оборачиваемости запасов	
	0,774843	Продуктивность труда	
F3	0,872249	Рентабельность продукции	фактор синтеза рыночной и силовой составляющих
	0,66669	Доля рынка захваченная п/п среди исследуемых	
	-0,704695	Удельный вес охраны в общей численности	
F4	0,880932	Удельный вес работников, которые повысили квалификацию	фактор влияния повышения квалификации на оборот дебиторской задолженности
	0,697531	Коэффициент оборачиваемости дебиторской задолженности	
F5	0,734518	Рентабельность активов по прибыли от обычной деятельности	фактор рентабельности
	0,940246	Рентабельность продаж	
F6	0,422146	Удельный вес внештатных работников и лиц, которые работают по совместительству в общей численности	фактор влияния эффективности работы внештатных работников на маневренность
	0,709215	Коэффициент маневренности собственных оборотных средств	
	0,644479	Коэффициент маневренности рабочего капитала	
	0,691897	Индекс загрязнения атмосферы	
F7	0,832604	Коэффициент обновления ОС	фактор влияния состояния ОС на финансовую сферу
	0,735097	Коэффициент обеспеченности оборотных активов собственными средствами	
	-0,575128	Коэффициент оборачиваемости кредиторской задолженности	
F8	0,807776	Удельный вес работников, которые работают на условиях неполного рабочего времени в общей численности	фактор синергии кадровой и силовой составляющих
	0,772652	Удельный вес продукции, которую продают основному потребителю	
F9	0,544201	Удельный вес дебиторской задолженности в активах	фактор влияния эффективности производственной на интерфейсную составляющую
	0,780072	Материалоотдача	
F10	0,182633	Коэффициент оборачиваемости активов	фактор эффективности финансовой сферы
	0,623536	Коэффициент автономии	
F11	0,439016	Коэффициент износа ОС	фактор влияния кадровой на техническую сферу
	0,793951	Коэффициент текучести кадров	

В трех факторах (F1, F3 и F8) замечено приоритетное влияние силовой составляющей, что свидетельствует о необходимости активной защиты своего бизнеса отечественными машиностроительными предприятиями. Кроме того, необходимо усовершенствовать подсистему силовой составляющей исследуемых предприятий. Состав факторов F4 и F6 является индикатором очень высокой степени корреляции скорости бизнеса и уровня квалификации персонала, поэтому необходимо уделять особое внимание постоянному усовершенствованию уровня знаний, умений и навыков сотрудников.

Основные этапы разработанной комплексной методики оценки и анализа ЭБП:

1. Концептуальная постановка исследуемой проблемы. Основная проблема отечественного бизнеса состоит в недостаточном внимании к уровню их экономической безопасности.
2. Формирование системы показателей для функциональных составляющих ЭБП на основе системного подхода.
3. Выбор факторного анализа в качестве метода исследования, так как необходимо выявить основные причины снижения уровня ЭБП.
4. Построение экономико-математической модели.
5. Определение и интерпретация влияния факторов на ЭБП.

Таким образом, после выбора интересующей проблематики исследования следует изучить мнения различных авторов по заданной теме. На основе проделанной работы автор предлагает свою методику оценки уровня ЭБП. На примере необходимо рассчитать предложенные показатели для оценки значимости и взаимодействия составляющих экономической безопасности 14 машиностроительных предприятий Украины. В ППП "Statgraphics Plus 5.1" проводится факторный анализ и при помощи метода главных компонент выявляется и идентифицируется 11 факторов (см. таблицу). Для снижения уровня рисков предприятия очень важно выявить латентные факторы, влияющие на уровень ЭБП. Это обстоятельство обусловило выбор метода факторного анализа. В результате проведенного исследования выявлены ключевые закономерные факторы, влияющие на уровень ЭБП. Эти факторы являются закономерными для отечественных машиностроительных предприятий. В дальнейших исследованиях необходимо выявить уровень ЭБП на основании комплексной интегральной оценки факторов ЭБП.

Научн. рук. Иващенко А. А.

Литература: 1. Васильчак С. В. Економічна безпека підприємства та її складова в сучасних умовах / С. В. Васильчак, А. І. Веселовський // Науковий вісник НЛТУ України. – 2010. – Вип. 20.15. – С. 98–105. 2. Ильяшенко С. Н. Составляющие экономической безопасности предприятия и подходы к их оценке / С. Н. Ильяшенко // Актуальні проблеми економіки. – 2003. – № 3 (21). – С. 12–19. 3. Камишнікова Є. В. Оцінка рівня економічної безпеки машинобудівного підприємства // БІЗНЕС ІНФОРМ. – 2009. – № 7. – С. 77–81. 4. Маляр С. Б. Функціональні складові економічної безпеки підприємства портової діяльності / С. Б. Маляр // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2010. – № 34. – С. 115–128. 5. Нагорна І. І. Оцінка стійкої економічної безпеки промислового підприємства / І. І. Нагорна // Економічний простір. – 2008. – № 19. – С. 243–255. 6. Нусінова О. В. Методичні підходи до інтегральної оцінки економічної безпеки підприємств / О. В. Нусінова // БІЗНЕС ІНФОРМ. – 2011. – № 10. – С. 62–65. 7. Филипковская Л. А. Обеспечение экономической безопасности авиапромышленного предприятия / Л. А. Филипковская, А. Н. Скачков // Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі: проблеми теорії та практики. – 2011. – № 2 (14). – С. 100–112.

УДК 005.934

Бухалина Ю. Ю.

Магистр 1 года обучения
факультета учета и аудита ХНЭУ им. С. Кузнеця

СУЩНОСТЬ БЕЗОПАСНОСТИ ОРГАНИЗАЦИОННОГО РАЗВИТИЯ

Аннотация. Обобщены понятия безопасности организации и организационного развития. Обоснованы проблемные аспекты организационного развития и возможные угрозы функционирования организации.

Анотація. Узагальнено поняття безпеки організації та організаційного розвитку. Обґрунтовано проблемні аспекти організаційного розвитку та можливі загрози функціонування організації.

© Бухалина Ю. Ю., 2013

Annotation. The article summarizes the concepts of organization security, organizational development. Problematic aspects of organizational development and the possible threats to functioning of the organization are substantiated.

Ключевые слова: организационное развитие, организация, безопасность, рост, развитие, преобразование, изменения, прогресс, регресс, эффективность.

Способность быстрого приспособления к изменчивым внешним условиям является не только желательным, но и во многих случаях необходимым фактором для успешного развития и существования современной организации. Для многих компаний вопрос стоит не в том, меняться или нет, а в том, как это делать и как избежать серьезных материальных и психологических проблем.

Проблемами организационного развития занимались такие ученые, как: Истомлин Е. П., Соколов А. Г., Панина Е. М. и многие другие.

Целью данной статьи является изучение организационного развития и возможных угроз функционирования организации.

С точки зрения теории управления организацией понятие организационного развития до сих пор является предметом серьезных разногласий. Существующее толкование термина "организационное развитие" подразумевает "определенный комплекс мероприятий в области преобразований, квалификаций, деятельности, методов и приемов, которые используются с целью оказания помощи людям и организациям стать более эффективными". Однако, несмотря на сравнительную простоту этого высказывания, не наблюдается всеобщего согласия относительно того, что следует включать в конкретный набор мер и с каких позиций следует оценивать эффективность организаций.

В разных компаниях, деятельность по организационному развитию понимается по-разному. В одних может исчерпываться работой одного-двух специалистов, обеспечивающих составление и поддержание в актуальном виде должностных инструкций и положений о подразделениях. В других – состоять в работе огромных дирекций и департаментов, занимающихся формированием и внедрением корпоративной культуры, внутренними коммуникациями, организацией проведения корпоративных мероприятий, построением системы управления производительностью или системы управления качеством, формированием и развитием кадрового резерва, организационным проектированием, разработкой программ наделения сотрудников правами и ответственностью, оптимизацией бизнес-процессов, в общем всем, что касается управления изменениями.

В наиболее общем виде развитие представляет необратимое целенаправленное и закономерное изменение материи или сознания. С указанной точки зрения развитие организации можно определить как необратимое целенаправленное и закономерное изменение ее основных элементов или сознания ее сотрудников.

В зависимости от характера и динамики происходящих процессов развитие может принимать две различные формы: эволюционную и революционную. Эволюционная связана с постепенным качественным и количественным изменением общественного сознания в строгом соответствии с изменением материи. Революционная форма развития предполагает скачкообразный, неосознанный переход материи или сознания из одного состояния в другое.

Процесс развития осуществляется неоднозначно и может иметь прогрессивный или регрессивный характер. Под прогрессом (от лат. *progressus* – движение вперед, успех) понимается такое направление развития, которое характеризуется переходом от низшего к высшему, от менее совершенного – к более совершенному. Прогресс присущ как системе в целом, так и отдельным ее элементам, структуре и другим параметрам развивающегося объекта. При изучении прогресса системы необходимо особое внимание уделять диспропорциям между прогрессом системы в целом и отдельными ее элементами [1].

Организационное развитие способствует решению множеству типов проблем [2]: слияния и поглощения, спад "реанимация", управление конфликтами.

Разочаровывающие финансовые результаты слияний и поглощений обусловлены невниманием менеджмента к возможности совмещения административных стилей и культур двух компаний. Прежде всего, руководство анализирует технологии, продукты, системы маркетинга и управления и далеко не всегда учитывает возможность серьезных расхождений в оценках, подходах, традициях. Такого рода различия приводят к возникновению напряженности в коллективе, а отрицательные эмоции негативно сказываются на показателях деятельности организации. Планируя процесс объединения, для оценки культурных различий двух фирм целесообразно привлечь экспертов по организационному развитию.

Переживая период спада или восстановления, организации сталкиваются с множеством проблем – низкий уровень доверия, отсутствие инноваций, высокий уровень текучести кадров, конфликты, напряженность взаимоотношений. Переходный период требует направленных на уменьшение напряженности, создание открытых коммуникаций и стимулирование инноваций управленческих усилий. Таким образом, методы организационного развития могут внести серьезный вклад в восстановление культуры организации.

Организационное развитие (ОР) использует широкий спектр техник и методов для повышения эффективности работы организаций с точки зрения системного подхода к ней как к единому организму. Одно из основных предположений, лежащих в основе ОР, состоит в том, что изменения должны проводиться на всех уровнях функционирования организации, охватывая всю организацию как систему.

Исходя из этого, организационное развитие можно определить как долгосрочную деятельность, направленную на повышение способности организации решать проблемы и обновляться, осуществляемую, в частности, при помощи более эффективного управления организационной культурой (особенно культурой трудовых коллективов) с использованием концепций и практических методов прикладной психологии [3].

Основная задача специалистов по организационному развитию состоит в том, чтобы помочь организации решить проблемы, препятствующие эффективному использованию человеческих ресурсов, создать организационную среду, благоприятствующую развитию и самосовершенствованию каждого сотрудника организации и добиться более успешного и продуктивного функционирования организации в целом.

Несмотря на то, что ОР имеет много общего с традиционными формами управленческого консультирования и управления человеческими ресурсами (Human Resource Management), между ними есть и существенные различия. ОР отличается от традиционного консалтинга тем, что фокусируется на процессах, происходящих в организации, а не на содержании работы, активно вовлекает клиента в процесс изменений, а не просто дает рекомендации, и рассматривает изменения как постоянный непрерывный процесс. От управления человеческими ресурсами ОР отличается то, что главная задача ОР – развить структуры, системы и процессы внутри организации, которые способствовали бы повышению эффективности организации, в то время как управление человеческими ресурсами сконцентрировано вокруг персонального роста индивидов в организационной системе.

Итак, организационное развитие – это не просто набор управленческих техник, но и своеобразная философия. В основе ОР лежит совокупность принципов и ценностей, которых придерживаются профессионалы в данной области. Любая управленческая теория основывается на некоторых общих предпосылках и утверждениях относительно организации, людей как элементов организационной системы и деятельности менеджеров. Эти предпосылки могут быть скрытыми и никогда не обсуждаться, но тем не менее они существуют. То, как менеджер действует в организации, напрямую зависит от их убеждений относительно того, что представляет собой организация и как она функционирует.

Таким образом, без понимания основных предпосылок, на которых строится организационное развитие, ни одна ОР-программа не может быть реализована успешно, поскольку все техники ОР могут быть эффективными только в том случае, если использующий их консультант или менеджер опирается на комплексное видение организации и своей роли в ней. Принципы ОР выработались на основе практики множества консультантов и менеджеров, и они постоянно совершенствуются, обновляются и уточняются. Теоретические предпосылки организационного развития меняются с течением времени, поскольку ОР – не статичный корпус концепций и методов, а постоянно развивающаяся и адаптирующаяся открытая система деятельности.

Научн. рук. Москаленко Н. А.

Литература: 1. Организационное развитие [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://gendocs.ru/v30764/?ss=7>. 2. Истомлин Е. П. Теория организаций: системный подход : учебник / Е. П. Истомлин. – М. : ООО "Андреевский издательский дом", 2009. – 314 с. 3. Панина Е. М., Организационное развитие: история и современность / Е. М. Панина // Вестник Московского Университета. – 2006. – № 2. – С. 7. 4. Понятие организационного развития [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.cai.ru/fset.asp?Url=/case/gloss.htm>.

УДК 338.3

Вінокурова О. О.

Магістр 1 року навчання
факультету обліку і аудиту ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ МОДЕЛЕЙ ЖИТТЄВОГО ЦИКЛУ ОРГАНІЗАЦІЇ

Анотація. Розглянуто найвідоміші моделі життєвого циклу організації, їх особливості, призначення та застосування, а також роль в аналізі діяльності та структурі організації. Визначено переваги та недоліки цих моделей.

Аннотация. Рассмотрены наиболее известные модели жизненного цикла организации, их особенности, назначение и применение, а также роль в анализе деятельности и структуры организации. Определены преимущества и недостатки этих моделей.

© Вінокурова О. О., 2013

Annotation. The most well-known models of a company life-cycle, their features, purpose and application, as well as the role in the analysis of the structure and activities are considered. The advantages and disadvantages of these models are identified.

Ключові слова: організація, життєвий цикл, етап, розвиток, теорія.

Актуальність даної теми визначається тим, що в даний час організаційному розвитку приділяється велика увага. Як правило, під ним розуміються деякі цілеспрямовані зміни, що вводяться управлінцями з метою збільшити ефективність роботи організації. При цьому одні організації розвиваються динамічніше й успішніше за інших, другі – немов стоять на місці. Потрібні фундаментальні зміни в управлінні й лідерстві, ретельне балансування ступенів контролю та гнучкості, що необхідні на кожній стадії.

Теоретичні питання з аналізу моделей життєвого циклу розглянуті в роботах І. Адізеса, Л. Грейлера, І. Івашковської, Г. Константинова, С. Філоновича, Е. Смирнова, Б. Широкова, К. Жюгляр, А. Маршалл, М. Туган-Барановського, Н. Кондратьєва та ін.

Об'єктом дослідження є життєвий цикл організації.

Метою даного дослідження є порівняння стадій та циклів розвитку організації за відомими моделями.

Організації, як і системи, не вічні: вони зароджуються, розвиваються, переживають періоди становлення, розквіту, занепаду і змінюються іншими або повністю перероджуються та оновлюються.

Концептуальна модель життєвого циклу організації (компанії, фірми) зазвичай представлена у вигляді п'яти послідовно змінюючих один одного етапів: зародження та накопичення потенціалу; зростаючого розвитку; стабільності і небезпеки циклічної кризи; кризи та післякризового стану [1].

Виходячи з того, що на сьогоднішній день існує досить велика кількість моделей життєвого циклу організації (далі ЖЦО) зі своїми загальними і відмінними рисами, необхідно зупинитися на найбільш відомих моделях ЖЦО – моделях Л. Грейнера й І. Адізеса, як рекомендують І. Івашковська, Г. Константинов і С. Філонович [2].

Л. Грейнер виділяє п'ять еволюційних етапів розвитку, які змінюються внаслідок революцій, що відбулися в організації, викликаних відповідними кризами. Модель Л. Грейнера описує не розвиток організації, а трансформацію з часом її системи управління, що є важливим обмеженням моделі. І. Адізес пропонує модель з десяти стадій розвитку організації. Автор стверджує, що на будь-якій стадії розвитку в організації є проблеми. Вони діляться на хвороби зростання та організаційні патології, з якими, на відміну від хвороб зростання, самостійно організація впоратися не може [3].

На думку І. Адізеса, конкретний параметр зростання сильно залежить від галузі (у цьому відношенні він згоден з Л. Грейнером). Крім того, І. Адізес допускає загибель організації ще до досягнення нею розквіту, якщо вона потрапляє в одну з "пасток".

І. Адізес докладно описує кожну стадію своєї моделі, причому в його описах відображаються не тільки управлінські технології, але й елементи корпоративної культури та організаційного клімату.

Іншими словами, модель І. Адізеса видається більш загальною, ніж модель Л. Грейнера, однак їх навряд чи слід вважати взаємовиключними [2].

Ще два важливі аспекти, які упускаються в більшості моделей. Як правило, стадії раннього розвитку і розпаду, або "смерті" ігноруються. Мало відомо про розвиток організації на стадії зародження, тобто до того, як організація починає своє формальне існування (цьому питанню приділяє увагу Л. Грейнер, І. Адізес, Дж. Кімберлі). А між тим у мемуарах успішних менеджерів дуже багато свідчень про те, як замислювалися нинішні компанії – лідери бізнесу. З іншого боку, крім І. Адізеса більше ніхто не приділив належної уваги стадії розпаду і "смерті". Даний етап за деякими природними причинами ігнорується дослідниками. Мало кому хочеться працювати з "вмираючими" організаціями, а архівні дослідження позбавлені суб'єктивної фактології, що цікавлять дослідників і консультантів з управління [4].

До багатьох організацій теорія І. Адізеса непридатна внаслідок особливої специфіки функціонування компаній у нашій країні. Багато державних і приватизованих підприємств не мають персоніфікованого творця. Ще однією основною особливістю цих підприємств є те, що вони довгий час розвивалися в умовах планової економіки. Не менш складно визначити, на якому етапі розвитку з теорії І. Адізеса виявилися приватизовані підприємства після приватизації. Однак для знову створених підприємств, які розраховують на довге функціонування в ринковому середовищі і вже пройшли певний шлях у своєму розвитку, теорія життєвих циклів виявляється важливим інструментом для забезпечення успішного управління. Дана теорія дозволяє менеджерам своєчасно уникати можливих "проблем зростання" і приймати рішення, необхідні на конкретній стадії життєвого циклу, вона може допомогти в проектуванні та діагностиці організацій, а також при реалізації проектів організаційних змін.

Об'єднуючи ці теорії, можна отримати інструмент для аналізу трансформації корпоративного управління. У зв'язку з тим, що зараз відсутні систематичні експериментальні дослідження, спрямовані на вивчення життєвих циклів організацій, то питання про те, яка з моделей найкраще підходить для аналізу їх діяльності, так і залишається відкритим. Саме тому додаткові емпіричні дані можуть значною мірою вдосконалити застосування цих теорій у даний час [5].

Варто відзначити, що моделі Л. Грейнера й І. Адізеса є найбільш відомими, проте, крім них існують і інші моделі ЖЦО, що мають свої особливості. Необхідно зробити короткий огляд інших моделей життєвих циклів організації.

У 1967 р. свою модель ЖЦО запропонували Г. Ліппіт і У. Шмідт. У даній моделі також розглядаються три етапи розвитку організації: від народження (створення управлінських систем і досягнення життєздатності) в юності (сталий розвиток, підвищення іміджу, створення репутації) і потім до зрілості (досягнення унікальності).

Б. Скотт у своїй моделі "Стратегія і структура" (1971 р.) знову ж таки виділяє три стадії розвитку організації: неформальна, формалізована бюрократія та промисловий конгломерат [6].

Ще однією моделлю, в якій виділяється три стадії розвитку організації є модель Д. Каца і Р. Кану "Організаційна структура" (1978 р.).

Передумова розвитку даної моделі впливає з її назви, тобто основним об'єктом дослідження виступають організаційні зміни в організації на різних стадіях. Тут виділяються стадія простих систем, стійка стадія організації і стадія розробки структур.

К. Торберт запропонував модель розвитку, засновану на індивідуальних "менталітетах" членів організації. Ця модель була побудована при роботі з тимчасовими робочими групами. Організація розвивається в міру того, як її члени стають більш досвідченими в усвідомленні факторів, причин і рушійних сил розвитку і виробляють навички, необхідні для підвищення особистісної міжособистісної ефективності. Модель Торберта описує природну послідовність, через які організація може проходити, та конкретизує менталітети, що визначають кожну з них. На жаль, модель Торберта не дає чіткого уявлення про процеси і стратегії, що необхідні для забезпечення описаної вище послідовності розвитку організації [7].

Як зазначає Горбачова О. М., усі перераховані моделі об'єднують єдиний важливий аспект – організація розвивається, а розвиток виступає найвищим типом руху та змін, і пов'язаний із переходом від одного якісного стану в інший.

Отже, у даній статті було розглянуто створені різними авторами протягом десятиліть моделі еволюції організації, причому в основі кожної із них лежить особлива унікальна ідея. Проте всі моделі тією чи іншою мірою відображають сутність еволюції компанії. Відсутність єдиної об'єктивної моделі обумовлена тим, що автором проведено дослідження, об'єктом якого є організація, та її життєвий цикл. Складність таких експериментів у тому, що деякі стадії можуть тривати різну кількість років. Вивчення цих процесів у різних організаціях може дати відмінні результати. Однак є такі основні критерії, за допомогою яких можливо діагностувати в якій саме стадії еволюції перебуває організація.

Наук. керівн. Москаленко Н. О.

Література: 1. Партнерство, співпраця, тендери, дослідження [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://partnerstvo.ru>. 2. Івашківська І. В. Становлення корпорації в контексті життєвого циклу організації / І. В. Івашківська, Г. Н. Константинов // Журнал по менеджменту. – 2004. – № 4. – С. 19–34. 3. Смирнов Е. А. Основы теории организации : учебн. пособ. / Е. А. Смирнов. – М., 2010. – 279 с. 4. Пригожин А. І. Методи розвитку організацій / А. І. Пригожин. – К., 2003. 5. Акімова Т. А. Теорія організації : навч. посібн. / Т. А. Акімова. – К., 2008. – 322 с. 6. Базаров Т. Ю. Управление персоналом : учебн. пособ. / Т. Ю. Базаров. – М., 2002. – 224 с. 7. Хмелькова Н. В. Про життєві цикли внутрішнього середовища організації / Н. В. Хмелькова, Є. В. Попов. – 2005. – № 1. – С. 63–69.

УДК 339.92(477+575.4)

Ходжакулыева С. К.

Студент 4 курса
факультета учета и аудита ХНЭУ им. С. Кузнеця

СОТРУДНИЧЕСТВО МЕЖДУ УКРАИНОЙ И ТУРКМЕНИСТАНОМ В ЭКОНОМИЧЕСКОЙ СФЕРЕ

Аннотация. Исследованы направления сотрудничества Туркменистана и Украины в сфере экономики. Представлены статистические данные по торгово-экономическим отношениям. Приведены тенденции и перспективы дальнейшего сотрудничества двух стран.

Анотація. Досліджено напрями співпраці Туркменістану та України у сфері економіки. Подано статистичні дані з торговельно-економічних відносин. Наведено тенденції і перспективи подальшої співпраці двох країн.

© Ходжакулыева С. К., 2013

Annotation. The lines of cooperation between Turkmenistan and Ukraine in the sphere of economy are analysed. Statistical data on trade and economic relations are presented. Trend and prospects of further cooperation between the two countries are studied.

Ключевые слова: Туркменистан, Украина, экономика, внешние связи, торговля, сотрудничество.

Тема сотрудничества таких стран, как Украина и Туркменистан, в экономической сфере является очень актуальной, так как Туркменистан интересуется сотрудничеством с Украиной в топливно-энергетической сфере, также в таких отраслях, как нефтехимия, машиностроение, транспорт, коммуникации, строительство, сельское хозяйство. Страна заинтересована в новых технологиях и современном оборудовании, которое находится в Украине. Сотрудничество с Украиной также может повлиять на развитие туристической отрасли, которая в Туркменистане только начинает развитие.

Проблемы взаимодействия национальных экономик разных стран с помощью внешнеэкономических связей издавна интересовали ученых. Большое число отечественных и зарубежных фундаментальных научных работ посвящены исследованию внешней торговли как особой подсистемы национальной экономики. Это, в частности, работы классиков экономической науки – А. Смита, Д. Рикардо, Дж. Ст. Милля, К. Маркса, М. Туган-Барановского. В современной отечественной экономической науке разные аспекты внешнеэкономической деятельности освещены в работах Бураковского И. В., С. Злупка, Гальчинского И. В., Кредисова А. И., Макогона Ю. В., Новицкого В. Е., Пузанова И. И. Важные научные идеи относительно внешней торговли отражены в работах зарубежных ученых – И. Балабанова, Е. Гекшера, И. Герчиковой, А. Киреева, М. Портера, Г. Хоберлера и др.

Целью данной статьи является рассмотрение основных направлений сотрудничества Туркменистана и Украины в сфере экономики.

Торгово-экономические отношения между Украиной и Туркменистаном базируются на следующих основных договорах и соглашениях: Соглашение о свободной торговле между Украиной и Туркменистаном (1994 г.); соглашение о содействии и взаимной защите инвестиций (1998 г.); Соглашение о сотрудничестве и взаимопомощи по вопросам соблюдения налогового законодательства (2001 г.). С целью развития двусторонних отношений в торгово-экономической сфере на межотраслевом, отраслевом и межрегиональном уровнях, было подписано 65 документов.

13.03.2012 г. в ходе государственного визита Президента Туркменистана Берdimухамедова Г. М. в Украине были подписаны межправительственное соглашение о реорганизации СМК и преобразования ее в Общую межправительственную комиссию по вопросам экономического и культурно-гуманитарного сотрудничества, а также Программа торгово-экономического сотрудничества между Украиной и Туркменистаном на 2012 – 2015 гг. [1].

В 2011 г. внешнеэкономический оборот товаров и услуг с Туркменистаном составил 1,16 млрд дол. США и увеличился по сравнению с 2010 г., в 3,2 раза. На такое существенное увеличение внешнеэкономического оборота повлияли значительный рост объемов импорта в 19,7 раз, который составил 763,3 млн дол. США (в 2010 г. – 38,65 млн дол. США) и объемов экспорта товаров и услуг на 23,5 %, который составил 395,8 млн дол. США (в 2010 г. – 320,47 млн дол. США). Сальдо двусторонней торговли стало отрицательным и составило 367,5 млн дол. США.

В 2012 г. внешнеэкономический оборот товаров и услуг Украины с Туркменистаном составил 878,4 млн дол. США и уменьшился по сравнению с 2011 г. на 24 % (на 280,4 млн дол. США). При этом экспорт в Туркменистан составил 701,5 млн дол. США и увеличился в 1,8 раза или на 306,1 млн дол. США; импорт в Украину составил 176,9 млн дол. США и уменьшился в 4,3 раза или на 586,5 млн дол. США. Положительное сальдо – 524,6 млн дол. США.

Взаимная торговля товарами в 2012 г. составила 651,5 млн дол. США. Экспорт товаров в 2012 г. составил 528,1 млн дол. США и увеличился в 2,5 раза. Импорт товаров из Туркменистана составил 123,4 млн дол. США и уменьшился в 6 раз. Сальдо торговли товарами для Украины за январь-декабрь 2012 стало положительным и составило 404,7 млн дол. США.

Главными статьями экспорта в Туркменистан в 2012 г. была продукция металлургической промышленности, агропромышленного комплекса, машиностроения, химической промышленности, а также мебель.

Импорт товаров из Туркменистана в Украину в январе-декабре 2012 г. состоял из шерсти и хлопка, а также текстильных изделий.

В 2012 г. наблюдается увеличение общего объема услуг (на 25 %), который составил 226,9 млн дол. США. При этом экспорт услуг увеличился на 13 % и составил 173,4 млн дол. США, импорт увеличился на 95 % и составил 53,5 млн дол. США [8].

По состоянию на 01.01.2013 г., Туркменистан инвестировал в экономику Украины 0,504 млн дол. США. Большая часть инвестиций поступила в такие отрасли как перерабатывающая промышленность, – 91,2 %, оптовая торговля – 8,8 % от общего объема инвестиций Туркменистана в экономику Украины.

Инвестиции из Украины в экономику Туркменистана по состоянию на 01.10.2012 г. не зафиксированы.

Двусторонние торгово-экономические отношения между Украиной и Туркменистаном базируются на таких основных договорах и соглашениях:

Договоре между Украиной и Туркменистаном о долгосрочном торгово-экономическом сотрудничестве на 2001 – 2010 гг. и Межгосударственной Программе долгосрочного торгово-экономического сотрудничества между Украиной и Туркменистаном на 2001 – 2010 гг. (подписаны 14.05.2001 г. в Киеве);

Соглашении между Украиной и Туркменистаном о поставках природного газа из Туркменистана в Украину в 2002 – 2006 гг. (подписано 14.05.2001 г. в Киеве);

Соглашении между Кабинетом Министров Украины и Правительством Туркменистана о сотрудничестве и взаимопомощи по вопросам соблюдения налогового законодательства (подписано 14.05.2001 г. в Киеве);

Соглашении между Украиной и Туркменистаном о дальнейшем развитии межгосударственных отношений (подписано 29.04.2002 г. в г. Туркменбаши);

Соглашении между Правительством Украины и Правительством Туркменистана о взаимном поощрении и защите инвестиций (подписано 28.01.1998 г. в Ашхабате);

Общем Распоряжении Президента Украины и Президента Туркменистана о сотрудничестве и финансировании инвестиционных объектов общегосударственного значения в Туркменистане (подписано 4.10.2000 г. в Ашхабаде) [3].

Также заключен целый ряд межведомственных и межрегиональных соглашений по вопросам торгово-экономического сотрудничества.

Туркменистан является одним из главных торговых партнеров Украины.

Товарооборот между Украиной и Туркменистаном за 2012 г. вырос более чем в три раза. В 2011 г. увеличился более чем в три раза по сравнению с 2010 г., и достиг почти \$1,2 млрд.

Наибольший удельный вес в поставках товаров из Украины в Туркменистан приходится на продукцию черной металлургии (трубы, изделия из черных металлов) – 37,8 %, машиностроения (электрические машины, локомотивы, железнодорожные вагоны, механические устройства) – 42,8 %, химической промышленности (неорганическая химия, резиновые изделия, лечебные средства, лаки, краски, моющие средства) – 7,3 %, агропромышленного комплекса (молоко и молочные продукты, сахар и кондитерские изделия из него, какао и продукты из него, алкогольные и безалкогольные напитки) – 10,0 %.

Украина продолжает быть основным торговым партнером Туркменистана и по объемам внешнеторгового обращения стабильно занимает первое место среди стран мира, с которыми Туркменистан имеет внешнеэкономические связи [2].

В ходе Первого заседания Совместной межправительственной украинско-туркменской комиссии по вопросам экономического сотрудничества, которое состоялось 9 – 10 октября 2003 г. в Киеве, было детально проанализировано состояние и перспективы двустороннего торгово-экономического сотрудничества, определены пути его дальнейшего усовершенствования.

Сторонами уделено значительное внимание вопросам реализации договоренностей, достигнутых в ходе официального визита Президента Украины Ющенко В. А. в Туркменистан (22 – 23 марта 2005 г.), во время которого обсуждался ряд вопросов, прежде всего, относительно дальнейшего сотрудничества двух стран в топливно-энергетической сфере. По результатам официального визита Президента Украины было принято решение относительно повышения статуса Совместной комиссии – от межправительственной до межгосударственной.

Между Украиной и Туркменистаном активно развивается инвестиционное сотрудничество. Одним из главных направлений такого сотрудничества является реализация украинскими компаниями инвестиционных проектов в Туркменистане.

СА "Интербудмонтаж", вместе с соответствующими уполномоченными туркменскими организациями продолжают работы по строительству дренажно-коммуникационного туннеля в г. Ашхабате и инженерных сетей в Арчабильском этапе (районе). Уникальный туннель под беломраморной туркменской столицей даст возможность значительно снизить уровень грунтовых вод под городом и окрестностями, а также позволит снизить сейсмоактивность столичного региона [3].

Значительная работа по строительству объектов для нефтегазового комплекса Туркменистана проводится специалистами ОАО "Сумское МНПО им. Фрунзе". На сегодняшний день завершено строительство компрессорных станций (КС) "Йыланлы" и "Деръялик". Продолжаются работы по сооружению новой КС "Готурдепе".

Одним из важных инвестиционных проектов в Туркменистане, который реализуется специалистами ГК "Укртрансстрой" и СК "УкрАзияСтрой" вместе с туркменскими строительными организациями, является строительство железнодорожного моста с совмещенным ростверком под автомобильный мост через реку Амударья.

Развивается сотрудничество в фармацевтической области. Украинским АО "Лекхим" вместе с Министерством здравоохранения Туркменистана создано общее производство по выпуску лекарственных средств. С 2003 года свою продукцию выпускает общее украинско-туркменское предприятие – хозяйственное общество "Туркмендермансенатлегхим". В рамках этого сотрудничества в Туркменистане начато производство горчичников, таблеточных и капсульных форм лечебных средств, в результате чего фармацевтический рынок Туркменистана пополнился 27 наименованиями медикаментов совместного производства.

На территории Туркменистана действует 21 предприятие и организация с участием украинского капитала, в том числе – 2 дочерних предприятия, 8 филиалов, 4 акционерных и хозяйственных общества, 5 представительств и 2 совместных предприятия.

Подводя итоги можно сделать вывод о том, что необходимость дальнейшего двустороннего диалога на высочайшем уровне связана, прежде всего, с потребностью в расширении экономического присутствия Украины в центрально-азиатском регионе, обеспечении критической потребности страны в энергоресурсах, расширении рынков сбыта продукции украинских предприятий, а также в обеспечении прав украинцев, которые проживают и работают в Туркменистане.

Договоренности, которые были достигнуты в ходе двусторонних контактов на межгосударственном, межправительственном и межведомственном уровнях со времени установления диплома-

тических отношений между Украиной и Туркменистаном, нашли свое отображение в договорно-правовой базе, которая состоит из 106 документов межгосударственного, межправительственного, межведомственного и межрегионального характера, что дает возможность развивать взаимовыгодное сотрудничество во всех сферах.

Поддерживается достаточно активный уровень взаимодействия двух государств в ООН и других международных организациях.

Сотрудничество Украины с Туркменистаном является очень экономически выгодным для обеих стран, нынешние общие украинско-туркменские проекты свидетельствуют о том, что двусторонние отношения Украины и Туркменистана имеют значительный потенциал для развития.

Научн. рук. Сапрун Г. Г.

Литература: 1. Двусторонние торгово-экономические отношения между Украиной и Туркменистаном [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://ukremb-tm.org/page463.html>. 2. Торгово-экономическое сотрудничество между Украиной и Туркменистаном [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://turkmenistan.mfa.gov.ua/ru/ukraine-tm/trade>. 3. Украинско-туркменское сотрудничество [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://ukremb-tm.org/30848.html>. 4. Янковский Н. А. Повышение эффективности внешнеэкономической деятельности крупного производственного комплекса / Н. А. Янковский. – Донецк, 2012. 5. Янковский Н. А. Структура управления внешнеэкономической деятельностью предприятия / Н. А. Янковский // Проблемы развития внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций: региональный аспект. – Донецк : ДонГУ, 2010. 6. Фоминский И. П. Внешнеэкономическая деятельность малых предприятий / И. П. Фоминский // Вопросы экономики. – 2012. – № 3. – С. 73–80. 7. Глазьев С. Внешнеэкономическая деятельность: итоги и перспективы / С. Глазьев // Внешняя торговля. – 2010. – № 7. – С. 2–9. 8. Макогон Ю. В. Развитие внешнеэкономических связей регионов / Ю. В. Макогон // Экономика Украины. – 2004. – № 6. – С. 47–50. 9. Никитина М. Г. Украина: Размещение и регионализация производительных сил : учебн. пособ. / М. Г. Никитина, М. В. Кузнецов, В. В. Побирченко. – Симферополь : Таврия, 2006. – 400 с. 10. Мировая экономика : учебник / А. С. Филиппенко, О. И. Рогач, А. И. Шнырков и др. – К. : Лыбидь, 2012. – 582 с.

Лалієва Е. С.

УДК 005.934:658

Магістр 2 року навчання
факультету обліку і аудиту ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ДИСКУСІЙНІ ПИТАННЯ БЕЗПЕКИ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕРСОНАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

Анотація. Розглянуто безпеку діяльності персоналу підприємства. Виявлено основні фактори виникнення загрози для кадрової безпеки та запропоновано заходи для її забезпечення на рівні підприємства. Визначено й уточнено поняття "безпека діяльності персоналу підприємства" на основі існуючих понять.

Аннотация. Рассмотрена безопасность деятельности персонала предприятия. Выявлены основные факторы возникновения угроз кадровой безопасности и предложены меры по ее обеспечению на уровне предприятия. Определено и уточнено понятие "безопасность деятельности персонала предприятия" на основе существующих понятий.

Annotation. The article is devoted to the safety of personnel. Main factors of threat to personnel safety are highlighted and measures to ensure it at the enterprise level are suggested. The concept of plant personnel safety is defined and specified based on existing concepts.

Ключові слова: безпека підприємства, економічна безпека, кадрова безпека, персонал, служба безпеки.

У сучасних умовах господарювання як в Україні, так і в інших країнах світу важливого значення набуває необхідність вирішення проблеми вдосконалення безпеки діяльності персоналу. Адже вагомим чинником стабільності та розвитку управління економічною безпекою підприємництва є персонал, або кадри. Наявність значної кількості підприємств різноманітних форм власності, значний рівень конкуренції, комерційний шпідіаж та інші прояви криміналізації бізнесу викликають

© Лалієва Е. С., 2013

необхідність суб'єктів господарювання приділяти велику увагу забезпеченню кадрової безпеки. Ефективність функціонування підприємства значною мірою залежить від надійності систем захисту від зовнішніх та внутрішніх загроз. Ці загрози носять різний характер: економічний, фінансовий, кадровий, інформаційний, виробничий, комерційний. Тому важливим є попередження і зменшення загроз негативного впливу на безпеку персоналу підприємства. У зв'язку з цим актуальності набувають питання уточнення понятійно-категорійного апарату, що зробить можливим формування відповідних систем управління кадровою безпекою на підприємствах.

Метою даного дослідження є уточнення сутності та визначення поняття безпеки діяльності персоналу підприємства. Для досягнення поставленої мети слід вирішити такі завдання: проаналізувати сучасні визначення понять, які пов'язані з безпекою діяльності персоналу підприємства, на основі цього надати власне уточнене поняття "безпека діяльності персоналу підприємства".

Аналіз літературних джерел дозволив зробити такий висновок, що на сьогодні проблемами дослідження щодо безпеки персоналу підприємства займається низка вітчизняних вчених, таких, як: Геєць В. М., Кизим М. О., Клебанова Т. С., Черняк О. І., Чаплигіна Ю. С., Реверчук Н. Й., Мареніч А. І., Мішин О. Ю. та інші науковці й експерти. Проаналізувавши праці означених вчених, можна зробити висновок, що не існує єдиного підходу до визначення поняття безпеки діяльності персоналу підприємства. А відтак, доцільним є визначення такого поняття з погляду його складових.

Узагальнення та аналіз існуючих підходів до дослідження кадрової безпеки викликають необхідність приділяти увагу забезпеченню безпеки персоналу всіх без винятку суб'єктів господарювання, незалежно від їх розмірів, форми власності, сфери діяльності, відомчої приналежності.

В Україні забезпеченням економічної безпеки підприємств опікуються державні органи виконавчої влади та спеціально створені установи, які в своїй діяльності керуються положеннями чинного законодавства в даній сфері. Головними законодавчими інструментами забезпечення економічної безпеки вітчизняних підприємств є Закони України: "Про захист від недобросовісної конкуренції", "Про інформацію", "Про державну таємницю", "Про охорону прав на знаки для товарів і послуг", "Про охорону прав на винаходи і корисні моделі", "Про охорону прав на зазначення походження товарів", "Про службу безпеки України" [1].

Економічний розвиток нашої держави безпосередньо залежить від стабільного функціонування підприємств, збільшення їх економічного потенціалу в умовах ринкових відносин. Проведений аналіз вітчизняних підприємств свідчить, що організація сучасної підприємницької діяльності потребує створення надійної служби кадрової безпеки яка допоможе протистояти різноманітним ризикам та загрозам.

Слід зупинитися докладніше на одному з найважливіших аспектів організації економічної безпеки підприємства, а саме – на роботі з персоналом. З кадрами підприємства безпосередньо пов'язана не тільки більшість внутрішніх ризиків (і навіть певна частина зовнішніх), але також і потенційних чинників успіху. До того ж, взаємодія служби безпеки підприємства з підрозділом, що займається кадровою роботою, є показовим прикладом, який висвітлює принцип використання можливостей інших структурних підрозділів. Але не існує єдиного підходу до визначення поняття безпеки діяльності персоналу підприємства. Тому необхідно визначити це поняття з погляду його складових.

Так, під безпекою підприємства розуміють такий стан його правових, економічних та виробничих відносин, а також матеріальних, інтелектуальних та інформаційних ресурсів, що виражає здатність підприємства до стабільного функціонування [2].

Економічна безпека – сукупність чинників, які забезпечують незалежність, стійкість, здатність до прогресу в умовах дестабілізуючих факторів [3].

Під економічною безпекою підприємства розуміють стан захищеності бізнес-процесів та їх ресурсного забезпечення, що сприяє уникненню або попередженню внутрішніх і зовнішніх загроз і дозволяє забезпечити стабільне функціонування та розширене відтворення з мінімальними втратами для підприємства [4].

Економічна безпека суб'єкта господарювання – характеристика суб'єкта господарювання, яка відображає його здатність реалізувати власні стратегічні економічні інтереси при певних зовнішніх умовах завдяки захисту від існуючих і потенційних загроз та використанню можливостей, що надає зовнішнє середовище [5].

Забезпечення безпеки підприємства – це цілий комплекс методів спрямованих на виявлення, попередження і припинення явних та прихованих загроз об'єкта [6].

Завдання служби безпеки – це охорона приватної, інтелектуальної власності підприємства та фізичний захист співробітників [7].

Кадрова безпека – це процес запобігання негативним впливам на економічну безпеку підприємства через ризики і погрози, пов'язані з персоналом, його інтелектуальним потенціалом і трудовими відносинами загалом [6].

Під кадровою безпекою розуміють правове та інформаційне забезпечення процесу управління персоналом: вирішення правових питань трудових відносин, підготовка нормативних документів, що їх регулюють, забезпечення необхідною інформацією всіх підрозділів управління персоналом, що скоріше є функціями кадрової безпеки або її завданнями [7].

На думку автора, безпека діяльності персоналу – це система заходів, що сприяє уникненню або попередженню внутрішніх і зовнішніх загроз, пов'язаних із персоналом, його діяльністю та інтелектуальним потенціалом, для забезпечення якої варто використовувати сучасні кадрові технології та механізми, що забезпечать стабільне функціонування підприємства.

До найпоширеніших видів порушень кадрової безпеки належать: афери з боку провідних спеціалістів (менеджерів і керівників середньої ланки, відповідальних за конкретний напрям діяльності підприємства); несанкціонований продаж і використання майна (власності) підприємства

з корисливою метою; оплата роботи підставних осіб; фальсифікація документації підприємства за допомогою електронної техніки й Інтернету; фальсифікація звітів про використання коштів, виділених на відрядження, представницькі видатки, на інші потреби підприємства. Тому з метою вирішення цих проблем необхідно здійснити комплекс заходів з удосконалення системи безпеки персоналу підприємства. До таких заходів автор пропонує зарахувати: варто використовувати сучасні кадрові технології, включаючи такі механізми: ефективну мотивацію; прискорену адаптацію (за рахунок наставництва); своєчасне запобігання конфліктним ситуаціям, атестацію; компенсацію; розумну політику звільнення; пропаганду корпоративності.

Таким чином, автором розглянуто дискусійні питання безпеки діяльності персоналу підприємства. У ході чого надано власне уточнене визначення поняття безпеки діяльності персоналу підприємства, а також узагальнено найпоширеніші види порушень кадрової безпеки, та запропоновано шляхи їх вирішення. Практична цінність одержаних результатів полягає в можливості їх застосування в діяльності спеціалістів, що регулюють кадрову безпеку на підприємстві. Перспективою подальших наукових досліджень у даному напрямі є розробка універсальної структури системи управління кадровою безпекою вітчизняних суб'єктів господарювання.

Наук. керівн. Петряєва З. Ф.

Література: 1. Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://portal.rada.gov.ua/>. 2. Васильців Т. Г. Узагальнення концептуальних основ економічної безпеки підприємства / Т. Г. Васильців // Науковий вісник НЛТУ України. – 2011. – № 21. – С. 153–158. 3. Капустин Н. Экономическая безопасность отрасли и фирмы / Н. Капустин // Бизнес информ. – 1999. – № 11–12. – С. 45–47. 4. Мішин О. Ю. Сутність поняття "Економічна безпека підприємства" / О. Ю. Мішин, С. В. Мішина // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2012. – № 38. – С. 86–91. 5. Шемаєва Л. Г. Економічна безпека підприємств у стратегічній взаємодії з суб'єктами зовнішнього середовища : автореф. дис. д-ра. екон. наук / Л. Г. Шемаєва. – К., 2010. – 39 с. 6. Васильчак С. Кадрова безпека підприємства – основа економічного розвитку [Електронний ресурс] / С. Васильчак, І. Мацюняк. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/chem_biol/nvntu/19_12/122_Wasylyczak_19_12.pdf. 7. Кириченко О. А. Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності : навч. посібн. / О. А. Кириченко. – [3-тє вид., перероб. і доп.]. – К. : Знання-Прес, 2002. – 384 с. 8. Моделювання економічної безпеки: держава, регіон, підприємство : монографія / Геєць В. М., Кизим М. О., Клебанова Т. С. та ін. ; за ред. Гейця В. М. – Х. : ВД "ІНЖЕК", 2006. – 240 с. 9. Чаплигіна Ю. С. Етимологічний аналіз категорії "Кадрова безпека" [Електронний ресурс] / Ю. С. Чаплигіна. – Режим доступу : www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Uproz/2011_4/u1104cha.pdf. 10. Шевченко І. Особливості формування економічної безпеки підприємства / І. Шевченко // Наука молода. – 2010. – № 10. – С. 178–181.

Лащенко В. А.

УДК 005.334.4:005.52

Магістр 2 року навчання
факультету обліку і аудиту ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ДІАГНОСТИКА ЙМОВІРНОСТІ БАНКРУТСТВА ЯК ЕКСПРЕС-АНАЛІЗ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Анотація. Розглянуто сучасні методики діагностики ймовірності банкрутства як експрес-аналізу оцінки економічної безпеки підприємства та запропоновано заходи для подальшого їх удосконалення.

Аннотация. Рассмотрены современные методики диагностики вероятности банкротства как экспресс-анализа оценки экономической безопасности предприятия и предложены меры по дальнейшему их совершенствованию.

Annotation. The modern methods of diagnosis of bankruptcy probability as a rapid analysis of the company economic security are studied and measures for their further improvement are proposed.

Ключові слова: етап, оцінка, діагностика, банкрутство, прогнозування, неплатоспроможність підприємства, ризик, метод.

© Лащенко В. А., 2013

Сучасні умови розвитку економіки України характеризуються значною кількістю чинників, яким притаманні невизначеність та дестабілізуючий характер дії. Унаслідок нестабільності умов зовнішнього середовища перед підприємствами постає завдання набуття здатності до виживання та відбиття негативних впливів на нього. Такі дії збільшують ризики управлінських рішень та загрози руйнування ресурсного потенціалу підприємства, і тому становлять ризик втрати підприємством економічної безпеки.

Теоретичні та практичні питання моделювання економічних процесів та економічної безпеки підприємства знайшли відображення в роботах Лисенка Ю. Г., Шкарлета С. М., Козаченко А. В., Гапоненка В. Ф., Подлужної Н. О., Євдокімова Ф. І., Порохні В. М. та ін. [1 – 3]. Ураховуючи значення здобутих ними результатів, необхідно зазначити, що існуючі методики діагностики ймовірності банкрутства підприємства мають багато недоліків, таких, як: не врахування сфери діяльності, внутрішнього стану країни та можливості об'єктивного аналізу фінансового стану підприємства та ін.

Мета дослідження – визначити ключовий етап оцінки та аналізу економічної безпеки підприємства та дослідити його особливості. Для досягнення мети необхідно вирішити такі завдання:

проаналізувати основні етапи оцінки економічної безпеки підприємства;

дослідити існуючі моделі банкрутства, що запропоновані вітчизняними, американськими та європейськими науковцями;

визначити переваги та недоліки існуючих методик.

На сьогодні в наукових та методичних виданнях розглядається багато різних підходів до кількості та послідовності етапів проведення оцінки економічної безпеки підприємства та дозволяють зробити висновок про існування реальних загроз діяльності підприємства.

При проведенні поглибленого дослідження літературно-наукових джерел, автором було узагальнено та визначено основні етапи оцінки економічної безпеки:

1. Оцінка ймовірності банкрутства.
2. Прогнозування наслідків виникнення ситуації банкрутства підприємства.
3. Дослідження та оцінка потенціалу виживання підприємства.
4. Узагальнення результатів діагностики кризи розвитку підприємства.

Зважаючи на те, що при проведенні оцінки ймовірності банкрутства підприємства можливо провести експрес-аналіз його економічної безпеки, автор вважає за доцільне приділити більше уваги саме цьому етапу.

Для об'єктивного оцінювання фінансового стану підприємства з метою своєчасного виявлення факту його фінансової неспроможності, а також запобігання злочинам, пов'язаним із фіктивним банкрутством, потрібна система науково обґрунтованих моделей діагностики ймовірності банкрутства.

Для здійснення діагностики ймовірності банкрутства, як експрес-аналізу економічної безпеки підприємства слід розглянути існуючі методики, такі, як: двофакторна модель Альтмана, п'ятифакторна модель Альтмана, дискримінантна модель Ліса, дискримінантна модель Таффлера, показник діагностики платоспроможності Конана і Гольдера, модель Спрінґейта, модель Фулмера, Зайцевої та інші [4], представлені в таблиці.

Таблиця

Огляд існуючих методик діагностики ймовірності банкрутства підприємства

№	Назва моделі	Формула	Основні фактори включені в модель	Інтерпретація результатів
1	2	3	4	5
1	Двофакторна модель оцінювання ймовірності банкрутства	$Z = -0,3877 - 1,0736 \times k1 + 0,0579 \times k2$	k1 – коефіцієнт поточної ліквідності; k2 – відношення позичкових коштів до пасивів	$Z < 0$ – банкрутство підприємству ймовірно не загрожує; $Z > 0$ – ймовірність банкрутства підприємства висока
2	П'ятифакторна модель Альтмана	$Z = 1,2X1 + 1,4X2 + 3,3X3 + 0,6X4 + 1,0X5$	X1 = Власний оборотний капітал / Загальна вартість активів; X2 = Нерозподілений прибуток / Загальна вартість активів; X3 = Прибуток до виплати процентів / Загальна вартість активів; X4 = Власний капітал (ринкова вартість) / Поточні зобов'язання; X5 = Чиста виручка / Загальна вартість майна активів	Мінімальне допустиме значення $Z = 1,8$; оптимальне – 3,0; $Z \leq 1,8$ – ймовірність банкрутства дуже висока; $1,8 < Z \leq 2,7$ – ймовірність банкрутства висока; $2,7 < Z \leq 2,9$ – ймовірність банкрутства можлива; $Z > 2,9$ – ймовірність банкрутства дуже низька
3	Модель Д. Чессера	$Z = -2,0443 - 5,24X1 + 0,053X2 - 6,6507X3 + 4,4009X4 - 0,0791X5 - 0,102X6$	X1 – (Готівка + Високоліквідні цінні папери) / Сукупні активи; X2 – Нетто-продаж / (Готівка + Високоліквідні цінні папери); X3 – Брутто-доходи / Сукупні активи; X4 – Сукупна заборгованість / Сукупні активи; X5 – Основний капітал / Чисті активи; X6 – Оборотний капітал / Нетто-продаж	При $Z > 0$ позичальника слід відносити до групи боржників, які не виконують умов договору

1	2	3	4	5	6
4	Американські	Модель Дж. Фулмера	$H = 5,528 V1 + 0,212 V2 + 0,073 V3 + 1,270 V4 - 0,120 V5 + 2,335 V6 + 0,575 V7 + 1,083 V8 + 0,894 V9 - 6,075$	<p>V1 = Нерозподілений прибуток минулих років / Сукупні активи; V2 = Об'єм реалізації / Сукупні активи; V3 = Прибуток до сплати податків / Сукупні активи; V4 = Грошовий потік / Сума зобов'язань; V5 = Борг / Сукупні активи; V6 = Пасиви / Сукупні активи; V7 = log (матеріальні активи); V8 = Оборотний капітал / Сукупні зобов'язання; V9 = Прибуток до сплати процентів і податків / Сплачений процент</p>	Неплатоспроможність підприємства настає при $H < 0$
5	Анелійські	Модель Таффлера і Тішоу	$Z = 0,53 A + 0,13B + 0,18C + 0,16D$	<p>A = Операційний прибуток / Короткострокові зобов'язання; B = Оборотні активи / Загальна сума зобов'язань; C = Короткострокові зобов'язання / Загальна вартість активів; D = Виручка від реалізації / Загальна вартість активів</p>	$Z > 0,3$ – загроза банкрутства мінімальна, тобто підприємство фінансово стабільне; $Z < 0,2$ – підприємство переживає фінансову кризу і ймовірність банкрутства дуже висока
6		Модель Ліса	$Z = 0,063A + 0,092B + 0,057C + 0,001D$	<p>A = Оборотні активи / Загальна вартість активів; B = Операційний прибуток / Загальна вартість активів; C = Нерозподілений прибуток / Загальна вартість активів; D = Власний капітал / Позиковий капітал</p>	Граничне (критичне) значення Z дорівнює 0,037
7		Модель Спрінгейта	$Z = 1,03A + 3,07B + 0,66C + 0,4D$	<p>A = Робочий капітал / Загальна вартість активів; B = Прибуток до сплати податків та процентів / Загальна вартість активів; C = Прибуток до сплати податків / Короткострокові зобов'язання; D = Обсяг продажу / Загальна вартість активів</p>	Мінімальне допустиме значення $Z = 0,862$. Коли ж Z більша за 2,451, то загроза банкрутства мінімальна і підприємство фінансово надійне
8	Французькі та Німецькі	Дискримінаційна функція К. Беєрмана	$Z = 0,077 \times \kappa_1 + 0,813 \times \kappa_2 + 0,124 \times \kappa_3 - 0,105 \times \kappa_4 - 0,063 \times \kappa_5 + 0,061 \times \kappa_6 + 0,268 \times \kappa_7 + 0,217 \times \kappa_8 + 0,012 \times \kappa_9 + 0,165 \times \kappa_{10}$	<p>K1 – позичковий капітал / валюта балансу; K2 – чистий прибуток / валюта балансу; K3 – чистий прибуток / позичковий капітал; K4 – чистий прибуток / чиста виручка від реалізації; K5 – cash-flow / позичковий капітал; K6 – чиста виручка від реалізації / валюта балансу; K7 – запаси / чиста виручка від реалізації; K8 – сума амортизації / вартість основних засобів на кінець періоду; K9 – введені основні засоби / сума амортизації</p>	$Z > 0,236$ – неможливо чітко ідентифікувати, потребує додаткового якісного аналізу; $Z < 0,236$ – підприємству не загрожує банкрутство
9		Універсальна дискримінаційна функція	$Z = 1,5 X1 + 0,08 X2 + 10 X3 + 5 X4 + 0,3 X5 + 0,1 X5$	<p>X1 = cash-flow / Зобов'язання; X2 = Валюта балансу / Зобов'язання; X3 = Чистий прибуток / Валюта балансу; X4 = Чистий прибуток / Виручка від реалізації;</p>	$Z > 2$ – підприємство фінансово стійке і йому не загрожує банкрутство; $1 < Z < 2$ – фінансова стійкість підприємства порушена, але за умови антикризового управління банкрутство йому не загрожує;

1	2	3	4	5	6
				X5 = Запаси / Виручка від реалізації; X6 = Виручка від реалізації / Валюта балансу	$0 < Z < 1$ – підприємству загрожує банкрутство, якщо воно не здійснить санаційних заходів; $Z < 0$ – підприємство є напівбанкрутом
10	Французькі та Німецькі	Модель Конана і Гольдера	$Z = -0,16K1 - 0,22K2 + 0,87K3 + 0,10K4 - 0,24K5$	K1 = Дебіторська заборгованість + Грошові кошти та їх еквіваленти / Валюта балансу; K2 = Постійний капітал / Валюта балансу; K3 = Фінансові витрати / Виручка від реалізації; K4 = Витрати на персонал / Додана вартість; K5 = Валовий прибуток / Позиковий капітал	Ймовірність затримки платежів фірмами, що мають різні значення показника Z, можна представити у вигляді шкали: $Z = 0,21$ то 100 %, $Z = 0,068$ то 50 %, $Z = 0,164$ то 10 %.
11		Модель Й. Гайдака та Д. Стос	$Z = 0,7732 - 0,0856 \times k1 + 0,00077 \times k2 + 0,9221 \times k3 + 0,6936 \times k4 + 0,5947 \times k5$	k1 – чистого доходу від реалізації до середньої вартості активів протягом року; k2 – співвідношення середньої вартості поточних зобов'язань і собівартості реалізованої продукції помноженої на кількість днів у звітному періоді; k3 – відношення чистого прибутку до середньої вартості активів; k4 – співвідношення прибутку до оподаткування та чистого доходу від реалізації; k5 – співвідношення загальної суми зобов'язань та загальної суми активів	$Z > 0,87$ – підприємство в Польщі є фінансово стабільним; $Z < 0,13$ – висока ймовірність стати банкрутом
12		R-модель прогнозу ризику банкрутства	$R = 8,38 \times k1 + k2 + 0,054 \times k3 + 0,63 \times k4$	k1 – оборотний капітал / активи; k2 – чистий прибуток / власний капітал; k3 – виручка від реалізації / активи; k4 – чистий прибуток / інтегральні витрати	$R \leq 0,18$ – висока; $0,18 \leq R \leq 0,32$ – середня; $0,32 \leq R \leq 0,42$ – низька; $R \geq 0,42$ – мінімальна
13	Вітчизняні	Метод Зайцевої О. П.	$K = 0,25X1 + 0,1X2 + 0,2X3 + 0,25X4 + 0,1X5 + 0,1X6$	X1 = чистий збиток / власний капітал; X2 = кредиторська / дебіторська заборгованість; X3 = короткострокові зобов'язання / найбільш ліквідні активи; X4 = чистий збиток / обсяг реалізації продукції; X5 = позиковий капітал (довгострокові і короткострокові зобов'язання) / власні джерела фінансування; X6 = валюта балансу / виручки	Для визначення ймовірності банкрутства необхідно порівняти фактичне значення Kфакт з нормативним значенням (Kн), яке розраховується за формулою: $Kн = 0,25 \times 0 + 0,1 \times 1 + 0,2 \times 7 + 0,25 \times 0 + 0,1 \times 0,7 + 0,1 \times X6$ минулого року

Моделі Чессера, Таффлера, Беєрмана, Альтмана визначались та використовувались на основі західноєвропейських підприємств, тому мають значні недоліки: моделі, неадаптовані до національної економіки країни; враховують тільки показники балансу та звіту про фінансові результати; не враховуються стан країни та показники (показник розвитку галузі, стан конкурентів та постачальників, доходи та витрати споживачів). В основному для оцінки банкрутства використовують тільки показники фінансові, а причини банкрутства підприємства залежить не тільки від фінансової сфери.

Модель прогнозування загрози неплатоспроможності Р. Ліса не може бути широко застосована у вітчизняній практиці, оскільки була розроблена безпосередньо для Великобританії з урахуванням її стану та показників, що відрізняється від нашого [5]. Якщо розглянути модель Е. Альтмана то можна побачити, що в основу його методу закладена ринкова вартість акцій для погашення

заборгованості, в той час як Р. Ліс обмежився розробленням моделі, основою якої є визначення ефективності використання активів підприємства, що створюють умови для погашення заборгованості. Оскільки при розрахунку коефіцієнта використовується загальна сума активів, що не відображає структурування їх за ступенем ліквідності, то згадана модель не дає змоги відобразити дійсний рівень загрози неплатоспроможності підприємства, а тільки відображає рівень загрози його автономності.

Розглядаючи універсальну дискримінантну функцію, то можна побачити, що вона має переваги широкої критеріальної шкали оцінювання, системний та комплексний підходи але має свої недоліки у вигляді високого ступеня складності ухвалення рішення в умовах багатокритеріальності завдання. Інформативний характер розрахованих показників. Модель використовується лише підприємствами Європи та США.

Таким чином, критична оцінка домінуючих у закордонній практиці та теорії методичних підходів до аналізу ймовірності банкрутства дозволяє зробити висновки про те, що деякі моделі суперечать один одному, адже при одночасному їх використанні аналітик може отримати висновки протилежні один одному стосовно ймовірності банкрутства певного підприємства. Крім того, всі зазначені моделі мають один спільний недолік вони не враховують специфіки діяльності підприємства залежно від галузі.

Незважаючи на названі недоліки, ці моделі мають високу ймовірність правильного оцінювання і досить дієві на практиці. Для порівняння дані дискримінантні моделі можна використовувати для підтвердження результатів як окремо, так і в сукупності, хоча, з певною корекцією.

Отже, вибір методики діагностики ймовірності банкрутства підприємств повинен ґрунтуватися на цілях, суб'єктах та об'єктах аналізу, особливостях діяльності та потенційних можливостях підприємства до уникнення кризової ситуації.

Проведений аналіз існуючих методик та теоретичних підходів щодо оцінки ймовірності банкрутства дав змогу визначити основні недоліки їх застосування у практиці підприємств України. В основному ці моделі не адаптовані до нашого економічного середовища та сфер діяльності підприємств. Таким чином, потрібно розробити ефективну універсальну модель, в якій оцінка фінансового стану українських підприємств базувалася б на вітчизняних стандартах обліку і звітності та використовувала інформаційні, статистичні бази вітчизняних підприємств та яка б урахувала специфіку галузі, що дало б змогу враховувати особливості їх діяльності.

Наук. керівн. Іващенко Г. А.

Література: 1. Базилінська О. Я. Фінансовий аналіз: теорія та практика : навч. посібн. / О. Я. Базилінська. – К. : Центр навч. літ-ри, 2009. – 328 с. 2. Іллічевський С. О. Поєднання актуальних моделей і штучних нейронних мереж для розрахунку фінансових ризиків і ймовірностей банкрутства страхових компаній / С. О. Іллічевський // Актуальні проблеми економіки. – 2011. – № 1. – С. 253–258. 3. Коваленко О. В. Експрес-діагностика кризового стану промислового підприємства / О. В. Коваленко // Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності : зб. наук. пр. – Маріуполь : ДВНЗ "ПДТУ", 2011. – Т. 3. – С. 315–320. 4. Костіна О. М. Методи та моделі діагностики кризового стану підприємства / О. М. Костіна, О. Є. Майборова // Вісник СумДУ. Серія "Економіка". – 2012. – № 4. – С. 91–97. 5. Шапурова О. О. Моделі оцінки банкрутства та кризового стану підприємств / О. О. Шапурова // Економіка і держава. – 2009. – № 4. – С. 59–64.

Попович К. В.

УДК 338.24

Магістр 1 року навчання
факультету обліку і аудиту ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ЕТИМОЛОГІЯ ТА РОЗВИТОК КАТЕГОРІЇ "БЕЗПЕКА"

Анотація. Розглянуто походження категорії "безпека" у зв'язку з поняттями "небезпека", "загроза", "ризик". Проаналізовано погляди науковців на взаємозв'язок, взаємозалежність та узгодженість між ними, а також підходи до їхнього розмежування. На основі проведеного аналізу уточнено зміст цих понять.

Анотация. Рассмотрено происхождение категории "безопасность" в связи с понятиями "опасность", "угроза", "риск". Проанализированы взгляды ученых на взаимосвязь, взаимозависимость и согласованность между ними, а также подходы к их разграничению. На основе проведенного анализа уточнено содержание этих понятий.

© Попович К. В., 2013

Annotation. The origin of the category "safety" is considered in connection with the concepts "danger", "threat", "risk". The views of research workers are analysed as to their interrelation, interdependence and co-ordination, between them, as well as approaches to their differentiation. On the basis of the conducted analysis the content of these concepts is specified.

Ключові слова: безпека, небезпека, загроза, ризик, категорія.

У наукових дослідженнях, практичній діяльності, зокрема, у педагогічному процесі та у повсякденному житті широко використовуються терміни "безпека", "небезпека", "ризик", "загроза". Здавалось би, що всі знають і розуміють, що це таке, але виявляється, що сприймаються вони різними людьми по-різному. Нерідко небезпеки, загрози та ризики, що усвідомлюються одними людьми, не сприймаються іншими. Чому так? Чим є безпека, небезпека, ризики та загрози як такі? Відповіді на ці питання лягли в основу даної статті.

Проблемами вивчення безпеки, загроз, ризиків та небезпек, а також їх впливу займається значна кількість закордонних та вітчизняних науковців, а саме: Р. Амінів, І. Бланк, Сенчагов В. О., Самснєв К. Я., Є. Олейніков, Єрмошенко М. М., Вітлінський В. В., Липкань А. В., Пасічник В. М., Шкарлет С. М., Дацків Р. М. та ін. Однак на сьогодні не існує єдиної думки щодо сутності, взаємозв'язку та взаємозалежності таких категорій, як "безпека", "ризик", "загроза" та "небезпека".

Метою статті є проведення детального аналізу наявних підходів щодо визначень "безпеки", "небезпеки", "загрози", "ризиків" і виявлення їх взаємозв'язку та взаємозалежності між ними.

У теорії національної безпеки широко використовуються такі поняття: "національна безпека", "безпека особистості", "суспільна безпека", "державна", "інформаційна", "економічна", "політична", "екологічна", "військова", "соціальна", "технологічна" тощо. Їх визначення потрібно розпочинати з аналізу поняття "безпека", оскільки воно включає в себе всі названі поняття.

Основою вивчення будь-якої наукової категорії є історичний аспект. Історичні корені й джерела дають можливість більш детально розкрити її зміст. Проблема забезпечення безпеки людини і громадянина розглядалась вже у філософських та політико-правових вченнях античних мислителів. Так, Гіппократ (460 – 377 рр. до н. е.) у своїх працях писав про важливість безпечних умов, в яких здійснюється трудова діяльність. Аристотель (384 – 322 рр. до н. е.), розглядаючи ідеальне державне облаштування суспільства та способи управління ним, висував один із головних критеріїв такого ідеального суспільства – забезпечення безпеки громадян. У новий час Б. Спіноза головною метою створення "громадянського суспільства" вважав "мир та безпеку життя". Ж.-Ж. Руссо стверджував, що найважливішим завданням держави має бути "турбота про самозбереження" [1].

У вітчизняній та зарубіжній економічній літературі існує декілька десятків трактувань поняття "безпека". У країнах Західної Європи концепт "безпека" став уживатися наприкінці XII ст. і трактувався як стан відсутності або нейтралізації загроз, небезпек, а також створення умов та соціальних інститутів, що його забезпечують [2]. На думку Шкарлет С. М. [3], категорія "безпека" у слов'янському суспільстві з'явилася в середині XV ст. як реакція на загарбницькі посягання Золотої Орди. У XVII ст. це поняття вже відносять до державних і загальнодержавних. У серпні 1881 р. у царській Росії було прийнято "Положення про заходи щодо охорони державного порядку і громадського спокою", де вперше визначено поняття громадської безпеки. Із 80-х рр. XX ст. розпочалася широкомасштабна наукова розробка категорії "безпека" установами провідних країн світу. Перші українські праці з цієї проблеми були опубліковані на зламі 1993 – 1994 рр. Поняття національної безпеки ввійшло в нормативні документи і зайняло відповідне місце в політичних дискусіях з економічних питань. У 1997 р. було прийнято Концепцію (основи державної політики) національної безпеки України. Як зазначає російський вчений В. Сенчагов [4], безпека – це стан об'єкта в системі його зв'язків з огляду на його здатність до самовиживання і розвитку в умовах внутрішніх та зовнішніх загроз, а також в умовах впливу непередбачуваних і важкопрогнозованих факторів.

Аналіз літературних джерел [5 – 8] показав, що наукова категорія "безпека" визначається з різних позицій. Зокрема, безпека – як стан захищеності життєво важливих інтересів особистості, суспільства й держави від внутрішніх і зовнішніх загроз. З точки зору самостійності безпека визначається як стан суспільних відносин, при якому особистість, соціальна група, народ, країна (держава) може самостійно, суверенно, без втручання й тиску ззовні вільно обирати й здійснювати свою стратегію міжнародної поведінки, духовного, соціально-економічного й політичного розвитку. З позицій ризикованості безпека – це відсутність неприпустимого ризику, пов'язаного з можливістю завдання збитків. З урахуванням системного підходу безпека визначається як такий стан складної системи, коли дія зовнішніх і внутрішніх факторів не призводить до погіршення системи або до неможливості її функціонування й розвитку.

У редакції національного інституту стратегічних досліджень України під безпекою у загальному плані мається на увазі захищеність країни від наявних чи потенційно можливих загроз. В ДСТУ 2293-99 "Охорона праці" зазначено, що безпека – це стан захищеності особи та суспільства від ризику зазнати шкоди. У даних визначеннях присутні такі поняття, як ризик та загроза.

Перші основи теорії ризику формувались повсякденною різносторонньою діяльністю людей упродовж багатьох століть. Ще на ранніх етапах розвитку цивілізації, усвідомлюючи або інтуїтивно відчуваючи можливість виникнення небезпеки (голоду, холоду, смерті тощо) людина боролась за своє існування, намагаючись уникнути, побороти чи принаймні зменшити негативний вплив різноманітних природних загроз [9]. Початкове значення терміна "ризик" точно не з'ясоване – його походження пов'язують із латинським "*risicum*" (небезпека, скеля) та давньогрецькими "*ridsikon*", "*ridsa*", які в буквальному перекладі означають "небезпека лавірування поміж скелями". Етимологія цього

слова вказує на сфери суспільного життя, в яких починало зароджуватися поняття ризику: мореплавство і морська торгівля, де зіткнення з прибережною скелею вважалося найбільшою небезпекою.

Ризик є універсальною категорією, яка знаходить застосування у всіх сферах життєдіяльності суспільства. Залежно від напрямку дослідження ризик розглядають і як суспільно-історичну, так і як економічну категорію. Слід відзначити, що у наукових дослідженнях немає єдиного підходу до визначення категорії "ризик" – однозначне й загально визнане трактування цього терміна досі залишається не розробленим, а це свідчить, що попри численні дослідження серед науковців і досі не сформовано єдиної позиції щодо розуміння сутності цієї важливої категорії. Якщо не брати до уваги вузькоспеціальних значень ризику, то різноманіття трактувань у вітчизняних і зарубіжних працях, тлумачних і психологічних словниках можна звести в три групи.

У першій – ризик розуміється як специфічний процес вибору варіантів дії: вибір альтернатив у ситуації невизначеності; вибір дії, результат якої визначається випадком; єдність обставин та індивідуально-групових переваг (критеріїв оцінки ситуації), на основі яких приймається оперативне рішення. У другій групі ризик розкривається через безпосередню дію суб'єкта: дія навмання в надії на щасливий результат; образ дій у невизначеній ситуації; поведінка при наявності небезпеки, загрози. У третій – акцент робиться на ймовірність негативного характеру наслідків: вірогідність помилки або неуспіху в ситуації з декількома альтернативами; збитки, пов'язані з реалізацією рішення або викликані несприятливими чинниками середовища; можливість настання небажаних наслідків (їх міра) в результаті дії випадкових факторів; подія, настання якої включає можливість будь-яких втрат [10].

В українській мові "ризик" означає "усвідомлену можливість небезпеки, сміливий, ініціативний вчинок, дію з надією на успіх, позитивний результат; можливість збитку або невдачі в якій-небудь справі" [11].

Найбільш ґрунтовною першою працею з проблем ризику в Україні по праву можна вважати книгу Вітлінського В. В. та Наконечного С. І. "Ризик у менеджменті", в якій наведено визначення сутності ризику як об'єктивно-суб'єктивної категорії, що пов'язана з подоланням невизначеності та конфліктності у ситуації неминучого вибору і відображає міру (ступінь) досягнення сподіваного результату, невдачі та відхилення від цілей з урахуванням впливу контрольованих та неконтрольованих чинників за наявності прямих та зворотних зв'язків [9].

Однак існує ще один, дуже важливий аспект у вивченні змісту поняття "ризик", який стосується співвідношення між поняттями "ризик" і "небезпека". Зараз у науковій літературі єдиного погляду із цього питання немає. Низка авторів вивчає поняття "небезпека", як вужче за значенням порівняно з поняттям "ризик" і використовує його при визначенні цього поняття, наприклад: ризик – небезпека виникнення непередбачуваних втрат, збитків, недоотримання доходів, прибутку порівняно з планованим варіантом; ризик – небезпека того, що відбудуться можливі певні події [12]. Такий стан речей зумовлений певною термінологічною плутаниною, зокрема тим, що поняття "небезпека" у більшості випадків ототожнюють із поняттям "загроза". Загрозу слід розглядати як потенційну, не проявлену, наявну в латентному, прихованому стані небезпеку, яка проявляється в разі реалізації ризику. Ризики можуть реалізуватися, а можуть і не реалізуватися, тобто існує певна вірогідність їх реалізації; говорячи ж про небезпеку, автор має на увазі те, що вже існує, отже, небезпека це явище, процес тощо, що вже проявилось і негативно впливає на суб'єкт. Таким чином, небезпеку потрібно досліджувати як наслідок реалізації різного роду ризиків. Тому, саме реалізація ризиків породжує небезпеку, вони є первинними, а небезпека є вторинною, а не навпаки.

Питання, чим є небезпека як поняття, дуже рідко виникало в практиці та науці. У абсолютній більшості сучасних тлумачних словників, законодавчих та нормативних документах, виданнях наукової і навчальної літератури небезпека розглядається як можливість (вірогідність) впливу на людину або певну систему.

У великому тлумачному словнику сучасної української мови термін "небезпека" трактується, як можливість якоїсь біди, нещастя, якоїсь катастрофи, шкоди і т. п. Образно – це стан, коли кому-небудь або чому-небудь щось загрожує [11]. Ярошевська В. М. та інші при формулюванні терміна "небезпека" окрім поняття несумісності з життєдіяльністю людини вводять ще і поняття несприятливих для людини чинників. Автори виходили з поняття впливу. Пістун І. П. [13] при формулюванні терміна "небезпека" вже говорить не просто про явище, або вплив, але і про певні умови, при яких вони діють. Термін "небезпека", за його визначенням – центральне поняття безпеки життєдіяльності, яке об'єднує явища, процеси, об'єкти, здатні в певних умовах наносити збитки здоров'ю людини. У словнику-довіднику Кармазінова Ф. В. по безпеці життєдіяльності небезпека визначається, як ситуація (у природі або техносфері), за якої можливо виникнення явищ або процесів які здатні вражати людей, завдавати матеріального збитку, руйнувати навколишнє середовище людини. Желібо Е. П., Заверуха Н. М. [14] у визначенні небезпеки додають до ситуації ще і умови. Погосова М. Ю. визначає небезпеку як існуючу або потенційну можливість дії загрози, вплив якої може завдати шкоди будь-якому суб'єкту чи об'єкту. Як видно, з поняття небезпека випливає поняття загроза. У свою чергу М. Срмошенко дає таке визначення загрози – це конкретна і безпосередня форма небезпеки або сукупність негативних чинників чи умов. Є. Олейніков сформулював загрозу як найбільш конкретну та безпосередню форму небезпеки або сукупність умов і факторів, які створюють небезпеку інтересам громадян, суспільства та держави, а також національним цінностям і національному способу життя.

Аналіз даних найбільш типових трактувань категорій "небезпека", та "загроза" свідчить про відсутність на сьогоднішній день єдиного підходу до розуміння їх змісту. Однак при цьому очевидно є така спільна риса досліджуваних понять як можливість одержання певних негативних наслідків діяльності, недоодержання вигоди, заподіяння шкоди тощо.

Академічний тлумачний словник української мови [15] наводить трактування, згідно з яким досліджувані поняття є синонімами: загроза – це можливість або неминучість виникнення чогось небезпечного, прикрого, важкого для когось, чогось; те, що може заподіяти будь-яке зло, якусь неприємність; небезпека – можливість якогось лиха, нещастя, якоїсь катастрофи, шкоди тощо; стан, коли комусь, чомусь щось загрожує.

Незважаючи на досить тісний взаємозв'язок, поняття "небезпека" та "загроза" мають різне смислове значення. Загрози виникають на стадії переходу небезпек із пасивної форми в активну, коли потенційні можливості негативного впливу трансформуються у конкретні наміри чіткого адресного спрямування.

Власне кажучи, такий погляд трактування взаємозалежності та взаємозв'язку понять "загроза", "ризик" і "небезпека" певним чином збігається з позицією Чернової Г. В. та Кудрявцева А. А., які визначають небезпеку як "потенційну загрозу виникнення збитків або іншої форми реалізації ризику, що зумовлюється специфікою об'єкта, особливостями ризикової ситуації і природою вказаного збитку" [16].

Аналізуючи все це, варто сказати про діалектичне поєднання поняття "небезпека" з поняттям "безпека", погодившись з думкою А. Кострова, який стверджує, що "безпека" є крайнім значенням небезпеки, коли та абсолютно відсутня. Підбиваючи підсумки можна зробити висновок, що безпека – це стан захищеності від ризику зазнати шкоду. Наслідком реалізації ризику є небезпека, формою прояву якої виступає загроза.

Наук. керівн. Москаленко Н. О.

Література: 1. Пасічник В. М. Філософська категорія безпеки як основа нової парадигми державного управління національною безпекою / В. М. Пасічник // Демократичне врядування. – 2011. – № 7. 2. Дацків Р. М. Економічна безпека держави в умовах глобалізаційної конкуренції / Р. М. Дацків. – Львів : Центр Європи. – 2006. – 160 с. 3. Шкарлет С. М. Еволюція категорії "безпека" в науковому та економічному середовищі / С. М. Шкарлет // Формування ринкових відносин. – 2007. – № 6. – С. 7–12. 4. Сенчагов В. О. Сущности и основах стратегии экономической безопасности России / В. Сенчагов // Вопросы экономики. – 1995. – № 1. – С. 97–106. 5. Заплатинский В. М. Терминология науки о безопасности / В. М. Заплатинский // Zbornik prispevkov z mednarodnej vedeckej konferencie "Bezpečnostna veda a bezpečnostne vzdelanie". – Liptovský Mikuláš : AOS v Liptovskom Mikuláši. – 2006. 6. Национальная социологическая энциклопедия [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://voluntary.ru/dictionary/568/word>. 7. Российская энциклопедия по охране труда [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://slovari.yandex.ru>. 8. Отенко І. П. Економічна безпека підприємства : навч. посібн. / І. П. Отенко, Г. А. Івашенко, Д. К. Воронков. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2012. – 256 с. 9. Семенютіна Т. В. Економічні ризики, небезпеки, загрози: сутність та взаємозв'язок / Т. В. Семенютіна // Економічний простір. – 2012. – № 68. – С. 106–113. 10. Десятнюк О. М. Дефініція ризику податкової системи / О. М. Десятнюк // Світ фінансів. – 2007. – № 4 (13). – С. 24–34. 11. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов. та CD) / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. – К. ; Ірпінь : ВТФ "Перун", 2007. – 1 736 с. 12. Проценко О. Л. До питання співвідношення між поняттями "ризик", "невизначеність" і "небезпека" / О. Л. Проценко // Вісник університету Банківської справи НБУ. – 2012. – № 3 (15). – С. 280–284. 13. Пістун І. П. Безпека життєдіяльності : навч. посібн. / І. П. Пістун. – Суми : Видавництво "Університетська книга", 2000. – С. 5. 14. Безпека життєдіяльності : навч. посібн. для студ. вищ. закл. освіти України I–IV рівнів акредитації / за ред. Є. П. Желібо і В. М. Пічі. – Львів ; К. : "Каравела" ; Львів : "Новий Світ-2000", 2002. – С. 19. 15. Академічний тлумачний словник української мови [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sum.in.ua/>. 16. Чернова Г. В. Управление рисками : учебн. пособ. / Г. В. Чернова, А. А. Кудрявцев. – М. : ТК Велби ; Изд-во "Проспект", 2003. – 160 с.

УДК 005.932:658.7

Войтюк Д. І.

Магістр 2 року навчання
факультету менеджменту та маркетингу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ЛОГІСТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ

Анотація. Розглянуто сучасні підходи до визначення поняття "логістична інфраструктура" та виявлено ключові ознаки, що характеризують його зміст.

Аннотация. Рассмотрены современные подходы к определению понятия "логистическая инфраструктура" и выявлены ключевые признаки, характеризующие его содержание.

© Войтюк Д. І., 2013

Annotation. Modern approaches to the definition of the concept "logistical infrastructure" were considered and key features that characterize its content were identified.

Ключові слова: логістика, інфраструктура, логістична інфраструктура.

На сьогоднішній день у зв'язку з помітним зростанням виробництва і розширенням номенклатури товарів, розширенням мережі оптової та роздрібно торгівлі, її вдосконаленням, створенням складів, що в цілому сприяє зростанню обороту, значною мірою зросла роль логістики, яку визначають як управління товарними потоками. Сьогодні неможливо уявити виробниче або торгове підприємство, яке не займалося б вирішенням логістичних завдань. Логістика дозволяє оптимізувати товарні, інформаційні і фінансові потоки, істотно скоротити час між закупівлею сировини і напівфабрикатів і поставкою готового продукту споживачу, сприяє суттєвому скороченню матеріальних запасів [1].

Сукупність форм, методів і засобів комплексного управління рухом продукції становить логістичну інфраструктуру ринку засобів виробництва. Вона включає елементи організаційного, інформаційного, комунікаційного забезпечення ринкової системи. Здійснювана в даний час трансформація функцій і організаційних структур управління виробничим забезпеченням повною мірою поширюється на функції та структурні формування, що забезпечують управління рухом товарів, органічно включає їх модифікацію у сферах державного управління та господарської діяльності.

Метою статті є аналіз та узагальнення теоретичних досліджень щодо уточнення визначення поняття логістичної інфраструктури підприємств.

Дослідженню теоретичних засад логістичної інфраструктури присвячені праці відомих зарубіжних і вітчизняних вчених різних галузей науки, таких, як: П. Розенштейн-Роден, Крикавський Є. В., Р. Іохімсен, Федько В. П., Федько Н. Г., Юданов А. Ю. Але поняття інфраструктури трактується неоднозначно, тому слід проаналізувати помітні загальні аспекти та розбіжності, які є у сучасних дослідженнях.

Однією з умов функціонування ринку є існування взаємозалежної системи організації, що обслуговують потоки товарів, послуг, грошей, цінних паперів, робочої сили, що переміщуються в межах ринкової системи під впливом ринкових стимулів. І чим більше ринок, тим більше в ньому зайнято спеціалізованих організацій. В економічній літературі сукупність таких організацій (інститутів) позначається поняттям "ринкова інфраструктура" [2].

Інфраструктура (лат. *infra* – "нижче", "під" і лат. *structura* – "будову", "розташування") – це комплекс взаємопов'язаних обслуговуючих структур або об'єктів, складових і/або забезпечують основу функціонування системи. Так, Федько В. П. і Федько Н. Г. під інфраструктурою розуміють "сукупність видів діяльності, які забезпечують ефективне функціонування об'єктів ринкової економіки та їх єдність у певному реальному ринковому просторі" [3].

Американський економіст П. Розенштейн-Роден включав у поняття інфраструктури "базові галузі економіки (енергетику, транспорт, зв'язок), розвиток яких передують більш швидкоокупним і прямопродуктивним інвестиціям". Х. Зінгер також виділяв "прямопродуктивний капітал" і капітал "накладної" – "overhead capital". На його думку, в країнах, що формують систему ринкових відносин, інвестиції в інфраструктуру повинні сприяти зростанню національного доходу, який надалі повинен стимулювати зростання інвестицій [4].

Р. Іохімсен узагальнив основні погляди представників різних зарубіжних економічних шкіл на природу і сутність інфраструктури, її функції і роль у сучасному капіталістичному виробництві. Під інфраструктурою Р. Іохімсен розуміє сукупність матеріальних, персональних і інституційних видів діяльності та їх організацій, які сприяють створенню господарської єдності на території і вирівнюванню винагороди за однакові вкладення доцільно витрачених ресурсів, тобто роблять можливою повну інтеграцію і високий рівень господарської діяльності. В цілому основна частина наведеного визначення інфраструктури відображає погляди більшості дослідників на її суть у сучасних умовах ринку [5].

Визначення цих понять інфраструктури та логістичної інфраструктури наведені в таблиці.

Таблиця

Сучасні підходи до визначення понять інфраструктура і логістична інфраструктура

Автор, джерело 1	Визначення 2
Федько В. П., Федько Н. Г.	Інфраструктура – сукупність видів діяльності, які забезпечують ефективне функціонування об'єктів ринкової економіки та їх єдність у певному реальному ринковому просторі [3]
Крикавський Є. В.	Інфраструктура логістичних процесів складається з таких елементів: виробничої, складської, маніпуляційної, транспортної, пакувальної та інформаційної [6]
Юданов А. Ю.	Логістична інфраструктура – це те, що забезпечує функціонування системи закупівель, поставок, зберігання і доставки до клієнта [7]
Лукшинов А. М.	Логістична інфраструктура є каркасом організації логістичної роботи на фірмі в усьому її інтегрованому комплексі. Це склади, складське обладнання, комп'ютерні системи управління складськими потужностями і пошуком товару, транспортні засоби, транспортні служби, інформаційні ресурси і системи [8]
Trans Care	Одним із вирішальних факторів у підвищенні конкурентоспроможності здатності компанії є ефективна інфраструктура, здатна інтегрувати логістичні процеси в систему управлінням ланцюжків постачань і логістики [9]

1	2
Р. Іохімсенм	Інфраструктура – це сукупність матеріальних, персональних і інституційних видів діяльності та їх організацій, які сприяють створенню господарської єдності на території і вирівнюванню винагороди за однакової вкладення доцільно витрачених ресурсів, тобто роблять можливою повну інтеграцію і високий рівень господарської діяльності [5]
Міжнародний інформаційно-аналітичний журнал	Логістична інфраструктура включає транспортні, комунікаційні, складські та обслуговуючі елементи, пов'язані з додатковою обробкою товарів, із наданням торговельних, побутових та адміністративних послуг, які забезпечені необхідними ресурсами – природними, математико-технічними, інформаційними, людськими та фінансовими [10]
Міротін Л. Б.	Логістична інфраструктура – сукупність видів діяльності, за допомогою яких здійснюється і обслуговується процес руху матеріальних і фінансових потоків або процес руху товару [11]

Різноманіття думок про сутність інфраструктури дозволяє зробити висновок про те, що, з однієї точки зору, інфраструктура – це сукупність галузей та суб'єктів господарювання, а з іншого – це сукупність організаційних, виробничих і соціальних функцій ринку.

Автор вважає, що інфраструктура за своїм змістом має ряд об'єктивно притаманних їй ознак:

- вона є результатом розвитку продуктивних сил суспільства та процесу виробництва матеріальних благ;
- її зміст визначається внутрішньої економічної єдністю галузей, які її формують і видів діяльності;
- вона є відображенням економічних відносин, що сформувались на даному етапі розвитку або для конкретного суспільстві;
- види діяльності галузей, формують інфраструктуру, обумовлюються тими функціональними призначеннями або пріоритетами, які складаються в суспільстві.

Таким чином, розглядаючи інфраструктуру в цілому, можна зазначити, що логістична інфраструктура є однією з її складових та призначена для здійснення логістичної діяльності на підприємствах. Але якщо на підприємстві відсутня логістична інфраструктура, це може гальмувати впровадження логістики в його діяльність. Тому перспективним є дослідження теоретичних та прикладних аспектів формування логістичної інфраструктури підприємств.

Наук. керівн. Колодізева Т. О.

Література: 1. Бакунина И. М. Управление логистической системой (методологические аспекты) / И. М. Бакунина // Менеджмент в России и за рубежом. – № 5. – 2003. 2. Армстронг Г. Маркетинг. Общий курс : учебное пособие / Г. Армстронг, Ф. Котлер ; пер. с англ. – М. : Издательский дом "Вильямс". 2001. – 608 с. 3. Федько В. П. Инфраструктура товарного рынка / В. П. Федько, Н. Г. Федько. – Ростов н/Д : Феникс, 2000. – 512 с. 4. Благоев В. Маркетинг в определениях и примерах / В. Благоев. – СПб. : Два-три, 1993. – 160 с. 5. Миротин Л. Б. Вторично о логистике и маркетинге / Л. Б. Миротин // Маркетинг та логістика в системі менеджменту: тези доповідей VI міжнар. наук.-практ. конф., 9–11 листоп. 2006 р. ; Нац. ун-т "Львів. політехніка" (та ін.), 2006. – С. 209, 210. 6. Крикавський Є. В. Логістика для економістів : підручник / Є. В. Крикавський. – Львів : Видавництво Національного університету "Львівська політехніка", 2004. – 448 с. 7. Юданов А. Ю. Логистика / А. Ю. Юданов. – М. : Тандем, 2005. 8. Контакт-групп [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://kontrast-group.ru>. 9. Транс-логистика [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://transcare.buana.vistec.net/index.php?id=359>. 10. Бизнес-контакты [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://biznes-kontakti.com/index.php?newsid=510>. 11. Основы логистики : учебн. пособ. / под ред. Л. Б. Миротина, В. И. Сергеева. – М. : ИНФРА-М, 2000. – 200 с.

УДК 005.332.4

Чижова О. В.

Магістр 2 року навчання
факультету менеджменту та маркетингу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ОЦІНКА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Анотація. Обґрунтовано доцільність використання ефективного методу оцінки конкурентоспроможності підприємства, що передбачає розрахунок коефіцієнта конкурентоспроможності та ґрунтується на теорії ефективної конкуренції. Доведено, що використання методу передбачає охоплення найбільш важливих показників господарської діяльності підприємства.

Аннотация. Обоснована целесообразность использования эффективного метода оценки конкурентоспособности предприятия, который предусматривает расчет коэффициента конкурентоспособности и основывается на теории эффективной конкуренции. Доказано, что использование метода предусматривает охват наиболее важных показателей хозяйственной деятельности предприятия.

Annotation. This article deals with the expediency of using the effective scoring method of evaluating company competitiveness based on the calculation of competitiveness coefficient and the theory of effective competition. The application of the method is proved to cover the most important indicators of the company economic activity.

Ключові слова: конкурентоспроможність, підприємство, конкурентоспроможність підприємства, оцінка конкурентоспроможності підприємства, коефіцієнт конкурентоспроможності.

Конкурентоспроможність продукції є одним із головних чинників, який визначає успіх ринкової діяльності товаровиробників, тому забезпечення конкурентоспроможності та її підвищення належить до найбільш пріоритетних цілей виробників. Конкурентоспроможність підприємства – це його комплексна порівняльна характеристика, яка відображає ступінь переваг над підприємствами-конкурентами за сукупністю оцінних показників діяльності на певних ринках за певний проміжок часу. Для ефективного управління конкурентоспроможністю підприємства необхідно спочатку якісно оцінити її як у самого підприємства, так і у підприємств-конкурентів. Існує велика кількість методів оцінки конкурентоспроможності підприємства, але вони найчастіше дуже відрізняються один від одного та передбачають порівняння різних сукупностей показників. Таким чином, відсутня системна модель оцінювання конкурентоспроможності підприємства, котра б поєднала більшу частину існуючих методів та дозволила підвищити точність її визначення, а також узагальнила існуючі методи.

Вивченням проблем оцінювання конкурентоспроможності підприємства займалися такі вчені, як: М. Ахматова, Е. Попов, Л. Баумгартен, І. Должанський, Л. Кобиляцький, С. Клименко, І. Максимова, Р. Фатхудінов [1 – 8].

Метою даної статті є обґрунтування доцільності використання комплексного методу оцінки конкурентоспроможності підприємства.

На основі проведеного аналізу літературних джерел із питань оцінювання конкурентоспроможності підприємства вважається за доцільне здійснювати таку оцінку згідно з теорією ефективної конкуренції: найбільш конкурентоспроможними є ті підприємства, де найкращим чином організована робота всіх підрозділів і служб. Для оцінки ефективності їх роботи потрібно оцінити чотири групи показників-критеріїв конкурентоспроможності.

Основними групами показників, які впливають на конкурентоспроможність підприємства, є: ефективність виробничої діяльності підприємства, тобто витрати на виробництво одиниці продукції, фондодідача, рентабельність товару, продуктивність праці; фінансовий стан підприємства – це коефіцієнт автономії, коефіцієнт платоспроможності, коефіцієнт абсолютної ліквідності, коефіцієнт оборотності обігових коштів; ефективність організації збуту та просування товарів, а саме рентабельність продажу, коефіцієнт затовареності готовою продукцією, коефіцієнт завантаження виробничих потужностей, коефіцієнт ефективності реклами і засобів стимулювання збуту; конкурентоспроможність товару, тобто його якість та ціна.

У зв'язку з тим, що кожний з цих показників має різний ступінь важливості для розрахунку коефіцієнта конкурентоспроможності підприємства, експертним шляхом було визначено коефіцієнти ваги критеріїв. Розрахунок значень критеріїв та коефіцієнта конкурентоспроможності підприємства проводиться за формулою середньозваженої арифметичної. При розробці методу в основу були покладені методи оцінки конкурентоспроможності підприємства, запропоновані Клименко С. М. [5, с. 356] та І. Максимовою [7].

Коефіцієнт конкурентоспроможності підприємства визначається за формулою (1):

$$K_{\text{КП}} = 0,1E_{\text{в}} + 0,15\Phi_{\text{п}} + 0,35E_{\text{з}} + 0,4K_{\text{т}}, \quad (1)$$

де $K_{\text{КП}}$ – коефіцієнт конкурентоспроможності підприємства;

$E_{\text{в}}$ – значення критерію ефективності виробничої діяльності підприємства;

$\Phi_{\text{п}}$ – значення критерію фінансового стану підприємства;

$E_{\text{з}}$ – значення критерію ефективності організації збуту і просування товару на ринку;

$K_{\text{т}}$ – значення критерію конкурентоспроможності товару.

Критерій ефективності виробничої діяльності визначається за формулою (2):

$$E_{\text{в}} = 0,3B + 0,1\Phi + 0,4P_{\text{п}} + 0,2П, \quad (2)$$

де B – відносний показник витрат виробництва на одиницю продукції, відображає ефективність витрат при випуску продукції;

Φ – відносний показник фондодідачі, характеризує ефективність використання основних виробничих засобів;

$P_{\text{п}}$ – відносний показник рентабельності продукції, характеризує ступінь прибутковості виробництва товару;

$П$ – відносний показник продуктивності праці, відображає ефективність організації виробництва та використання робочої сили.

Критерій фінансового стану діяльності підприємства визначається за формулою (3):

$$\Phi_n = 0,1K_a + 0,35K_n + 0,35K_{л} + 0,2K_{об}, \quad (3)$$

де K_a – відносний показник автономії підприємства, характеризує незалежність підприємства від позикових джерел;

K_n – відносний показник платоспроможності підприємства, відображає здатність підприємства виконувати свої фінансові зобов'язання і вимірює вірогідність банкрутства;

$K_{л}$ – відносний показник ліквідності підприємства, відображає якісний склад засобів, що є джерелами покриття поточних зобов'язань;

$K_{об}$ – відносний показник оборотності обігових коштів, характеризує ефективність використання обігових коштів і відповідає часу, протягом якого обігові кошти проходять всі стадії виробництва і повернення.

Критерій ефективності організації збуту і просування товару визначається за формулою (4):

$$E_z = 0,5P_n + 0,1K_{зат} + 0,1K_{звл} + 0,3K_p, \quad (4)$$

де P_n – відносний показник рентабельності продажів, характеризує ступінь прибутковості роботи підприємства на ринку, правильність встановлення ціни товару;

$K_{зат}$ – відносний показник затовареності готовою продукцією, відображає ступінь затовареності готовою продукцією (зростання показника свідчить про зниження попиту);

$K_{звл}$ – відносний показник завантаження виробничих потужностей, характеризує ділову активність підприємства, ефективність роботи служби збуту;

K_p – відносний показник ефективності реклами і засобів стимулювання збуту, характеризує економічну ефективність реклами і засобів стимулювання збуту.

Критерій конкурентоспроможності товару визначається за формулою (5):

$$K_t = 0,5K_j + 0,5K_c, \quad (5)$$

де K_j – відносний показник якості продукції порівняно з конкурентами;

K_c – відносний показник ціни продукції порівняно з конкурентами.

У загальному вигляді алгоритм розрахунку коефіцієнта конкурентоспроможності підприємства передбачає три послідовні етапи:

1. Розрахунок одиничних показників конкурентоспроможності підприємства і переведення показників у відносні величини (бали). Для переведення показників у відносні величини проводиться їх порівняння з базовими показниками. Як базові показники (бази для порівняння) можуть виступати: середньогалузеві показники; показники будь-якого конкуруючого підприємства або підприємства-лідера на ринку; показники оцінюваного підприємства за минулі відрізки часу. З метою переведення показників у відносні величини використовується 10-бальна шкала. Базовий показник дорівнює 5 балам, тобто 1 – 4 – гірше базового, 6 – 10 – краще базового.

2. Розрахунок критеріїв конкурентоспроможності підприємства за наведеними формулами.

3. Розрахунок коефіцієнта конкурентоспроможності підприємства.

Основні переваги запропонованого методу: він охоплює всі найбільш важливі показники господарської діяльності промислового підприємства, виключає дублювання окремих показників, дозволяє швидко й об'єктивно дослідити становище підприємства на цільових ринках. У ході оцінки і порівняння показників за різні проміжки часу цей метод також можна використовувати як спосіб оперативного контролю окремих служб підприємства.

Недоліки методу – складність розрахунків та збору необхідної інформації.

Загалом для застосування методу необхідно мати таку інформацію про підприємство: баланс та звіт про фінансові результати за останній рік, номенклатуру та ціну продукції, що виробляється.

Таким чином, застосовуючи запропонований метод оцінки конкурентоспроможності підприємства, можна об'єктивно розрахувати показник конкурентоспроможності для порівняння його з показниками інших підприємств та ефективного управління конкурентоспроможністю підприємства.

Наук. керівн. Яковенко К. В.

Література: 1. Ахматова М. Теоретические модели конкурентоспособности / М. Ахматова, Е. Попов // Маркетинг. – 2003. – № 4 (71). – С. 25–38. 2. Баумгартен Л. В. Анализ методов определения конкурентоспособности организаций и продукции / Л. В. Баумгартен // Маркетинг в России и за рубежом. – 2005. – № 4 (48). – С. 72–85. 3. Должанський І. З. Конкурентоспроможність підприємства : навч. посібн. / І. З. Должанський, Т. О. Загорна. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 384 с. 4. Кобиляцький Л. С. Управління конкурентоспроможністю : навч. посібн. / Л. С. Кобиляцький. – К. : Зовнішня торгівля, 2003. – 304 с. 5. Управління конкурентоспроможністю підприємства : навч. посібн. / С. М. Клименко, О. С. Дуброва, Д. О. Барабася ін. – К. : КНЕУ, 2006. – 527 с. 6. Лифиц И. М. Формирование и оценка конкурентоспособности товаров и услуг : учебн. пособ. / И. М. Лифиц. – М. : Юрайт-Издат, 2004. – 335 с. 7. Максимова І. Оцінка конкурентоспроможності промислового підприємства / І. Максимова // Маркетинг. – 1996. – № 3. – С. 51–56. 8. Фатхутдинов Р. А. Конкурентоспособность организации в условиях кризиса: экономика, маркетинг, менеджмент / Р. А. Фатхутдинов. – М. : Издательско-книготорговый центр "Маркетинг", 2002. – 892 с.

Магістр 2 року навчання
факультету менеджменту та маркетингу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ПОБУДОВА ЗБУТОВОЇ ПОЛІТИКИ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА

Анотація. Описано процес побудови ефективної збутової політики промислового підприємства, що є певною послідовністю етапів, під час яких відбувається формування продуманої та обґрунтованої збутової політики, яка є запорукою ефективної збутової діяльності та прибутковості підприємства.

Аннотация. Описан процесс построения эффективной сбытовой политики промышленного предприятия, который представляет собой определенную последовательность этапов, во время которых происходит формирование продуманной и обоснованной сбытовой политики, которая является залогом эффективной сбытовой деятельности и прибыльности предприятия.

Annotation. The article deals with the process of building an effective marketing policy of an industrial enterprise which consists in a sequence of stages at which a reasonable and well-grounded marketing policy is formed to guarantee an effective sales activity and profitability of the enterprise.

Ключові слова: збут, збутова політика, побудова збутової політики, канали збуту, промислове підприємство.

На сучасному етапі розвитку економіки України неможливо уявити функціонування ринку без наявності збутових мереж, які найбільше намагаються наблизитись до покупця. Постійно збільшується кількість сучасних промислових та торговельних підприємств, для яких характерною є висока якість обслуговування, активне застосування прогресивних методів збуту, заходів мерчандайзингу, оптимальне сполучення методів збуту, тобто висока якість процедури збуту. Тому для виживання за таких умов іншим підприємствам необхідно спрямовувати свої зусилля на раціоналізацію технології збуту. Збутова політика – це сукупність взаємопов'язаних елементів збутової діяльності, спрямованих на задоволення потреб споживачів шляхом оптимального використання збутового потенціалу підприємства і забезпечення на цій основі ефективності продажу [1, с. 18]. Успішність та прибутковість діяльності підприємства прямо залежить від правильності та ефективності обраної збутової політики. Якщо політика буде обрана неправильно, ресурси підприємства будуть витрачені марно, оскільки не принесуть відповідного прибутку. Саме тому важливо обрати правильний вид збутової політики, зосередити можливості підприємства на найперспективнішому напрямі.

Вивченням проблем збутової політики займалися такі вчені: Л. Балабанова, Болт Г. Дж., Дейян А., А. Троядек, А. Литовченко, В. Наумов [1 – 5].

Метою даної статті є визначення послідовності етапів процесу побудови ефективної збутової політики промислового підприємства.

Збутова політика підприємства повинна орієнтуватися на:

1. Отримання підприємницького прибутку у поточному періоді, а також забезпечення гарантій її отримання в майбутньому.

2. Максимальне забезпечення платоспроможного попиту споживачів.

3. Довгострокову ринкову стійкість підприємства, конкурентоспроможність його продукції.

4. Створення позитивного іміджу на ринку та визнання з боку громадськості.

Процес побудови збутової політики є певною послідовністю етапів, протягом яких приймається рішення щодо максимізації ефективності збутової політики. Таким чином, оптимальний процес побудови збутової політики складається з таких етапів:

1. Встановлення цілей збуту залежить від системних цілей діяльності підприємства на конкретному ринку, наприклад: збільшення обсягів збуту, доход або прибуток, час здійснення збуту, ступінь охоплення ринку, ступінь контролю процесу руху товарів та ін. Ці цілі повинні бути досяжними та мати кількісне вираження, щоб була можливість оцінити ступінь їх досягнення.

2. Аналізу чинників зовнішнього та внутрішнього середовища, що впливають на формування збутової політики підприємства. На збут особливим чином впливають чинники, пов'язані

з каналами збуту, які складаються з підприємств та осіб, пов'язаних із просуванням та обміном товару, що розглядаються як учасники каналів збуту або посередники. Від них залежать умови закупівель, якості реклами товарів та послуг, адекватність позиціонування товару на ринку, відповідність ціноутворення (посередники часто самостійно встановлюють ціну на товар, отриманий від виробника) та ін.

3. Потім необхідно обрати тип каналу збуту. Канали збуту – система взаємопов'язаних підприємств, які роблять товар або послугу доступними для споживання або використання [6]. Бувають дистриб'юторські, роздрібні, оптові, корпоративні та нерегулярні канали збуту. Дистриб'ютори купують товар у виробника, оптові підприємства купують товари у дистриб'юторів та перепродають його іншим оптовикам, або корпоративним та роздрібним клієнтам. Канали збуту обов'язково повинні контролюватися виробником, оскільки саме він вирішує, як саме доставити товар кінцевому споживачу. Саме виробник понесе збитки, якщо товар потрапить до споживача надто пізно або стане надто дорогим порівняно з товарами конкурентів.

Вибирати канал збуту потрібно виходячи з типів товарів, які виробляє підприємство. Це залежить від характеру товарів та засобів маркетингу, прийнятих у тій чи іншій галузі. Наприклад, якщо це продукція споживчого призначення, мережа посередників має бути широкою, канал збуту багаторівневим. А якщо це продукція промислового, специфічного призначення, канали збуту мають бути однорівневими (прямий збут).

За використання прямого збуту встановлюється структурна одиниця (орган збуту), яка буде контактувати зі споживачами (агентами по збуту, магазинами, торговельними представниками, комісіонерами).

4. Далі треба обрати стратегії збуту. Ідеальна стратегія збуту повинна приводити до повного забезпечення потреби цільової аудиторії покупців, не створюючи при цьому надлишку товару. Вибір стратегії залежить від типу товару та поведінки покупців відносно нього. Протягом життєвого циклу товару підприємство переходить від виняткового до вибіркового збуту, а потім – до інтенсивного. Таким чином, стратегія збутової політики вибирається виходячи зі стадії життєвого циклу, на якій перебуває товар.

Результатом цього етапу є створення загальної концепції збуту підприємства з точки зору структури підприємства, побудованих інформаційних зв'язків, умов, на яких буде здійснюватися постачання продукції, оцінка розміру збутового бюджету.

5. На п'ятому етапі проводиться вибір посередників, тобто встановлюється перелік конкретних вимог до посередників, який витікає із загальної концепції збуту. Ці вимоги можуть бути пов'язані з ринковими можливостями посередників, якістю обслуговування споживачів, своєчасністю доставок, стратегіями діяльності на ринку та ін. Для вибору посередників треба підходити виходячи з таких критеріїв: фінансові можливості посередника; організація та загальні показники збуту посередника; якою продукцією торгує посередник; загальний асортимент послуг, які надає посередник; загальний асортимент товарів, з якими працює посередник; репутація посередника; ступінь охоплення ринку посередником; можливості посередника щодо зберігання та складування продукції підприємства; якість стратегії управління збутом посередника.

6. Далі слід розробити системи контролю якості виконання положень збутової політики. Вона контролює як збутову діяльність в цілому, так і за кожним каналом розподілу та конкретними посередниками. Контролю підлягають: досягнутий обсяг збуту, рівень витрат на збут, рентабельність продажів, якість роботи зі споживачами, оперативність у вирішенні проблем збуту, рівень співпраці з посередниками, імідж товару у покупців у процесі продажу та ін. Ці показники можуть бути використані при оцінці ефективності каналів збуту та діяльності посередників. Отримані значення показників аналізуються, результати ж стають основою для прийняття наступних рішень щодо організації збутової політики та її покращення.

Таким чином, процес побудови збутової політики є послідовністю логічно пов'язаних етапів, реалізація яких спрямована на максимізацію ефективності збуту підприємства, забезпечуючи його прибутковість, успішність на ринку та перспективність у подальшій діяльності. Збутову політику підприємства необхідно переглядати кожен рік або частіше, тому що вона повинна відповідати поточним ринковим умовам, які постійно змінюються.

Наук. керівн. Яковенко К. В.

Література: 1. Балабанова Л. В. Оптовая торговля: маркетинг и коммерция / Л. В. Балабанова. – М. : Экономика, 1990. – 206 с. 2. Болт Г. Дж. Практическое руководство по управлению сбытом / Г. Дж. Болт. – М. : Экономика, 1991. – 271 с. 3. Дейян А. Стимулирование сбыта и реклама на месте продажи / А. Дейян, А. Троядек. – М. : Прогресс, 1994. – 190 с. 4. Литовченко А. Методы сбытовой политики организации [Электронный ресурс] / А. Литовченко. – Режим доступа : <http://share.auditorg.ru/2012/Alexandr.Litovchenko/study/gos.pdf>. 5. Наумов В. Н. Маркетинг сбыта : учебное пособие / В. Н. Наумов ; под научн. ред. проф. Г. Л. Багиева. – СПб. : Изд. СПб ГУЭФ, 2005. – 294 с. 6. Новости маркетинга: Каналы сбыта [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.marketingnews.ru/termin/86>. 7. Сбытовая политика предприятия. Вопросы маркетинга [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.dl5.ru/319-sbytovaya-politika-predpriyatiya.html>.

Магістр 2 року навчання
факультету менеджменту та маркетингу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ДЖЕРЕЛА ЗАЛУЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИХ КОШТІВ В ІННОВАЦІЙНО АКТИВНІ ПІДПРИЄМСТВА

Анотація. Розкрито поняття інноваційно активного підприємства, розглянуто різні джерела залучення коштів до інвестиційних проектів.

Аннотация. Раскрыто понятие инновационно активного предприятия, рассмотрены различные источники привлечения средств в инвестиционные проекты.

Annotation. The article reveals the concept of an innovation-active company and discusses the various sources of funds for investment projects.

Ключові слова: інвестиції, інноваційні підприємства, інвестиційні кошти, методи фінансування, іноземні інвестиції.

Інновації є одним із основних факторів, що забезпечують економічне зростання та сприяють створенню умов для сталого розвитку. Підвищення конкурентоспроможності українських підприємств може бути забезпечене тільки на основі прискорення інноваційних процесів, які повинні забезпечити рентабельне використання нововведень у вигляді нових технологій, видів продукції і послуг, організаційно-технічних і соціально-економічних рішень виробничого, фінансового, комерційного, адміністративного або іншого характеру. Реалізація цих завдань можлива тільки при наявності необхідної кількості фінансових ресурсів. Однак залучення фінансових коштів на інноваційну діяльність пов'язане зі значними труднощами.

Вивченням теми інвестиційної діяльності та фінансування інноваційних проектів на підприємстві займалися такі науковці, як: Бланк І. А., Кириченко О. А., Пересада А. А., Ястремська О. М. та багато інших [1 – 5].

Інноваційно активні підприємства – це підприємства, що мають у своєму активі інтелектуальну власність; здійснюють розробку та впровадження нових або вдосконалених продуктів (робіт, послуг), технологічних процесів, які відповідають системі показників, що відносять їх до інноваційних; відповідають характеристикам інноваційної активності; здійснюють самостійно трансфер технологій.

Інноваційні підприємства прагнуть успішно використовувати нововведення в економіці і в соціальній сфері. Відповідно вони є локомотивами інновацій та роблять вагомий внесок в економічне зростання і в створення робочих місць.

Оскільки інноваційна діяльність різноманітна і багатогранна, то існують найрізноманітніші інноваційні підприємства, що відрізняються один від одного за типом використовуваних ними інновацій. Конкретні особливості розвитку інноваційних підприємств залежать від величини первісних витрат, необхідних для розробки продукту; від тривалості періоду розвитку їх відповідного ринку; процесу виходу на ринок. У цьому процесі існує ряд ключових стадій, на яких критично важливо забезпечити достатнє фінансування: виконання науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт з відповідного продукту, вироблення концепції і розробка дослідного зразка-прототипу продукту, оцінка та перевірка параметрів відповідного ринку і початкове виробництво.

Основними видами джерел фінансування інвестиційних проектів є:

1. Самофінансування, тобто здійснення інвестування тільки за рахунок власних коштів.
2. Кредитне фінансування, тобто інвестиційні кредити банків, випуск облігацій.
3. Акціонування, а також інші форми часткового фінансування.
4. Лізинг.
5. Бюджетне фінансування.
6. Іноземне фінансування.
7. Змішане фінансування на основі різних комбінацій зазначених джерел.

Далі слід розглянути кожен метод залучення інвестицій більш докладніше.

1. Внутрішнє фінансування (самофінансування) забезпечується за рахунок підприємства, яке планує здійснення інвестиційного проекту. Воно передбачає використання власних коштів – статутного (акціонерного) капіталу, а також потоку внутрішніх резервів підприємства (резервами

можуть виступати страхові виплати, амортизаційні відрахування, різні накопичення, прибуток). При цьому формування коштів, призначених для реалізації інвестиційного проекту, повинна носити строго цільовий характер, що досягається, зокрема, шляхом виділення самостійного бюджету інвестиційного проекту.

Самофінансування може бути використано тільки для реалізації невеликих інвестиційних проектів унаслідок обмеженості власних коштів.

2. Інвестиційні кредити банків виступають як одна з найбільш поширених форм зовнішнього фінансування інвестиційних проектів. Вони приваблюють підприємства доступністю значних коштів, можливістю розробки гнучкої схеми фінансування та зменшення податкових виплат за рахунок зарахування процентів по кредитах на собівартість. До недоліків можна зарахувати: високі процентні ставки відповідно до високих ризиків інноваційної сфери, необхідність оформлення застави, можливість значних фінансових втрат через зміни часових меж реалізації проекту.

Цільові облігаційні позики становлять випуск підприємством – ініціатором проекту корпоративних облігацій, кошти від розміщення яких призначені для фінансування певного інвестиційного проекту. Переваги облігацій проявляються лише в разі значних обсягів запозичення, які можуть дозволити собі лише досить великі компанії.

3. Акціонування (а також пайові та інші внески до статутного капіталу) передбачає дольове фінансування інвестиційних проектів. Воно може здійснюватися в таких основних формах: проведення додаткової емісії акцій діючого підприємства; залучення додаткових коштів (інвестиційних внесків, вкладів, паїв) засновників діючого підприємства для реалізації інвестиційного проекту; створення нового підприємства, призначеного спеціально для реалізації інвестиційного проекту (венчурне фінансування).

Перший спосіб підходить лише для підприємств певної організаційно-правової форми і також має свої недоліки: значні часові затримки пов'язані з емісією цінних паперів, додаткові витрати, необхідність доведення фінансової стійкості підприємства, необхідність сплати дивідендів та ін. У разі залученні пайових внесків до статутного капіталу, операційні витрати значно нижчі але й об'єми фінансових коштів менші.

Венчурне фінансування передбачає залучення до статутного капіталу підприємства коштів інвесторів, які з самого початку передбачають продати свою частку в підприємстві після того, як її вартість у ході реалізації інвестиційного проекту зросте. Доходи, пов'язані з подальшим функціонуванням створеного підприємства, отримуватимуть ті особи, які придбають у венчурного інвестора його частку. Венчурні інвестори (фізичні особи та спеціалізовані інвестиційні компанії) вкладають свої кошти в розрахунок на отримання значного прибутку. Попередньо вони з допомогою експертів детально аналізують як інвестиційний проект, так і діяльність та пропонують його компанії, фінансовий стан, кредитну історію, якість менеджменту, специфіку інтелектуальної власності. Особлива увага приділяється ступеню інноваційності проекту, яка багато в чому зумовлює потенціал швидкого зростання компанії.

4. Лізинг є видом інвестиційної діяльності, при якій орендодавець (лізингодавець) за договором фінансової оренди (лізингу) зобов'язується придбати у власність майно у певного продавця і надати його орендарю (лізингоодержувачу) за плату в тимчасове користування. Лізинг є найкращою альтернативою банківського кредиту для невеликих компаній які не мають коштів на придбання устаткування та не можуть надати заставу.

5. Бюджетне фінансування інвестиційних проектів проводиться, як правило, за допомогою фінансування в рамках цільових програм та фінансової підтримки. Воно передбачає використання бюджетних коштів у таких основних формах: інвестицій у статутні капітали діючих або знову створених підприємств, бюджетних кредитів (у тому числі інвестиційного податкового кредиту), надання гарантій та субсидій. В Україні існуючі програми приділяють недостатньо увага саме інноваційним підприємствам, а тому потребують корінних змін.

6. Іноземні інвестиції є одним із найперспективніших шляхів інвестування. Вони здатні допомогти Україні у вирішенні проблем структурних галузевих і міжгалузевих змін економіки країни з меншими інвестиційними (насамперед інвалютними) витратами, у значно коротші терміни, ніж це вдалося б зробити, спираючись тільки на фінансові ресурси країни. Але всі форми співпраці з іноземними інвесторами залежать від дій уряду у сфері підтримки іноземного інвестування. До іноземного фінансування можна віднести:

міжнародну кооперацію виробництва, що супроводжує передачею технології, а іноді й створенням спільної власності;

отримання закордонних кредитів;

отримання іноземного устаткування на основі лізингу;

отримання кредитів на компенсаційній основі;

залучення іноземного капіталу у підприємницькій формі шляхом створення спільних підприємств із різною часткою іноземної участі, у тому числі шляхом продажу іноземним інвестором акцій;

створення підприємств, що цілком належать іноземному капіталу;

співпраця з іноземними компаніями в розвитку виробництва на базі договору (контракту) без створення юридичної особи;

залучення іноземного капіталу на основі концесій або договору про розділ продукції;

створення вільних економічних зон, спрямованих на більш активне залучення іноземних капіталів на певній території.

Усі наведені форми залучення іноземних інвестицій мають довгостроковий стратегічний характер та можуть сприяти прискоренню скорочення технологічного розриву з провідними індустріальними країнами.

7. Змішане фінансування передбачає залучення коштів із різних джерел залежно від їх доступності, ціни тощо.

Наук. керівн. Верещагіна Г. В.

Література: 1. Бланк И. А. Инвестиционный менеджмент : учебник / И. А. Бланк. – К. : Эльга ; Ника-центр, 2008. – 448 с. 2. Про інвестиційну діяльність : Закон України від 18.07.1991 р. № 1560 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>. 3. Кириченко О. А. Інвестування : підручник / О. А. Кириченко, С. А. Єрохін. – К. : Знання, 2009. – 573 с. 4. Пересада А. А. Реалізація інвестиційних проектів в Україні / А. А. Пересада // Фінанси України. – 2008. – № 3. – С. 107–112. 5. Ястремська О. М. Інноваційна економіка : конспект лекцій / О. М. Ястремська, Д. О. Ріпка. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2009. – 72 с.

Сімакова В. С.

УДК 658.14/17

Студент 4 курсу
факультету менеджменту та маркетингу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Анотація. Висвітлено питання формування та покращення інвестиційного клімату держави, узагальнено законодавчі акти, які регулюють інвестиційні процеси в Україні, обґрунтовано завдання уряду з покращення інвестиційної діяльності в країні.

Аннотация. Освещены вопросы формирования и улучшения инвестиционного климата государства, обобщены законодательные акты, которые регулируют инвестиционные процессы в Украине, обоснована задача правительства по улучшению инвестиционной деятельности в стране.

Annotation. The article deals with the issues of formation and improvement of the investment climate of the state. Laws that govern the investment process in Ukraine are generalized. The task of the government on the improvement of the investment activity in the country is grounded.

Ключові слова: інвестиції, інвестиційна діяльність, макроекономічні показники, бізнес-клімат, інвестиційний клімат, фінансування.

Сьогодні від ефективності інвестиційної політики залежать стан виробництва, становище і рівень технічної оснащеності основних фондів суб'єктів господарювання, можливості структурної перебудови економіки, рішення соціальних і екологічних проблем. Інвестиції є основою для розвитку підприємств, окремих галузей та економіки в цілому. Та забезпечення сприятливого інвестиційного клімату в Україні залишається питанням стратегічної важливості, від реалізації якого залежить соціально-економічна динаміка, ефективність залучення в світовий поділ праці, можливість модернізації на цій основі національної економіки. Тому важливо визначити причини низької інвестиційної діяльності в Україні, а також особливості та фактори, які впливають на інвестиційний клімат країни.

Проблеми забезпечення сприятливого інвестиційного клімату розглядали багато вчених-економістів, а саме: Ястремська О. М., Бочаров В. В., Валінурова Л. С., Великий Ю. М., Стадник В. В., Йохна М. А. та ін. Метою даного дослідження є постановка проблеми забезпечення сприятливого інвестиційного клімату в країні та обґрунтування напрямів її вирішення на макrorівні.

Потенціал підприємництва не може реалізуватися повною мірою в Україні через незадовільний бізнес-клімат. Про це свідчать результати двох впливових міжнародних досліджень – Світового банку "Ведення бізнесу – 2010" і "Рейтинг глобальної конкурентоспроможності" Всесвітнього економічного форуму 2011 – 2012 років. Так, за простотою ведення бізнесу Україна займає 142 місце зі 183 країн світу. У тому числі за показником ефективності податкової системи країна знаходиться в самому кінці списку, на 181-му місці.

© Сімакова В. С., 2013

Несприятливий бізнес-клімат є основним чинником, який стримує інвестиції. Причинами цього є:

- макроекономічна нестабільність, недостатньо ефективна регуляторна й податкова системи, високий рівень корупції;

- недостатня розвиненість механізмів державно-приватного партнерства;

- нестача ефективних механізмів залучення інвестицій і захисту прав інвесторів.

Інвестиційний клімат характеризується сукупністю економічних, правових, регуляторних та інших факторів, які визначають ступінь ризику капіталовкладень та можливість їх ефективного використання у майбутньому.

Одним із головних індикаторів, який характеризує інвестиційний клімат у країні є макроекономічні показники. Після спаду інвестиційної діяльності внаслідок фінансово-економічної кризи 2008 – 2009 років, спостерігається активізація виробничої діяльності та покращення економічної ситуації в Україні. Так, наприклад, кількість інвестицій в основний капітал у 2012 році склали 263 727,7 млн грн, що на 8,3 % більше, ніж у попередньому 2011 році; приріст прямих інвестицій (акціонерного капіталу) за 2012 рік склав 4 128,5 млн дол., що на 25 % менше, ніж у попередньому році. Найбільшими країнами-інвесторами на 31 грудня 2012 року є Кіпр – 17 275,1 млн дол. (31,7 % від загального обсягу інвестицій), Німеччина – 6 317,0 млн дол. (11,6 %), Нідерланди – 5 168,6 млн дол. (9,5 %), Російська Федерація – 3 785,8 млн дол. (7,0 %).

В українській економіці найпривабливішими досі залишаються традиційні матеріаломісткі сектори, такі, як металургія, машинобудування, хімічна та харчова галузі. Поряд із цим все більше інвестицій залучають такі сектори економіки, як автомобільна промисловість, сфери продовольчого та непродовольчого ритейлу, виробничого біопалива, телекомунікації та інше, що частково пов'язане з відносно низьким рівнем розвитку цих галузей, а також із невисокою концентрацією на ринку.

В Україні діють близько 100 законодавчих та нормативних актів, що регулюють інвестиційну діяльність. Головним із них є: Конституція України, Господарський, Цивільний та Земельний кодекси України, а також Закони України: "Про інвестиційну діяльність", "Про банки та банківську діяльність", "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність", "Про господарські товариства", "Про державне регулювання ринку цінних паперів", "Про усунення дискримінації в оподаткуванні суб'єктів підприємницької діяльності, створених з використанням майна та коштів вітчизняного походження", "Про зовнішньоекономічну діяльність" та ін. Але нестабільність законодавства і його мінливість стає значною перешкодою для потенційних інвесторів. Інвестори через непорядкованість правових норм не бажають вкладати кошти в економіку України. Тому з метою покращення інвестиційного клімату в Україні розробляються реформи з розвитку інвестиційної діяльності та вдосконалюються законодавчі проекти з цього питання [1].

Для покращення інвестиційної діяльності уряду України слід:

- знизити рівень державного регулювання підприємницької діяльності та забезпечити стабільність відповідного законодавства;

- усунути неоднозначність трактування нормативно-правових актів;

- удосконалити нормативну базу з питань реалізації прав власності;

- завершити адміністративну реформу, забезпечити публічність і прозорість у прийнятті рішень органами влади і в результаті подолати бюрократизм і прояви корупції;

- запровадити ефективні методи корпоративного управління;

- знизити податкове навантаження;

- забезпечити стабільність політичного середовища;

- активізувати діяльність зі створення позитивного іміджу держави;

- забезпечити інформаційну та організаційну підтримку іноземним інвесторам;

- створити на окремих територіях спеціальних режимів залучення інвестицій шляхом;

- розвитку логістичної та комунікаційної інфраструктури на територіях, визначених як пріоритетні для інвестування;

- створення на місцях "єдиного інвестиційного вікна", на яке буде покладена функція взаємодії з органами влади в інтересах інвесторів, у першу чергу тих, які реалізують інноваційні та інфраструктурні проекти, з отримання ліцензій, дозволів, погоджень, вирішення земельних питань, тощо;

- стимулювання створення територій компактного розміщення бізнес-кластерів із розвинутою інфраструктурою і заздалегідь підготовленими пакетами дозволів для початку діяльності;

- сприяти розвитку гарантування й страхування експортних операцій;

- створити єдиний орган зі сприяння залученню інвестицій, територіальні органи якого здійснюватимуть взаємодію між інвесторами й органами влади, а також вживатимуть заходів щодо комплексного супроводу проектів, які вимагають залучення іноземних інвестицій.

Отже, важливою умовою розвитку економіки України є активізація інвестиційних процесів. І, в першу чергу, через створення урядом умов для підвищення зацікавленості інвесторів щодо фінансування галузей з відносно низьким рівнем розвитку, що обумовлює успішну перспективу подолання дефіциту коштів й оживлення випуску продукції та послуг у галузях національного господарства України.

Наук. керівн. Ріпка Д. О.

Література: 1. Цьохла С. Ю. Особливості інвестиційних процесів в Україні на сучасному етапі / С. Ю. Цьохла, О. В. Чорноротов // Вчені записки ТНУ. Серія: Економіка та управління. – 2010. – Т. 23 (62). – № 3. – С. 302–309. 2. Офіційний сайт Державної служби статистики України. – Режим доступу : <http://ukrstat.gov.ua/>. 3. Програма реформ Президента України на 2012 – 2014 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bigvalta.com.ua/story/9160>.

Магістр 2 року навчання
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ПРОБЛЕМИ ЗДІЙСНЕННЯ ПОДАТКОВОГО КОНТРОЛЮ ЗА НАРАХУВАННЯМ ТА СПЛАТОЮ ПОДАТКУ НА ПРИБУТОК: РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АСПЕКТ

Анотація. Розглянуто основні проблеми здійснення податкового контролю за нарахуванням та сплатою податку на прибуток, оскільки головною метою податкового контролю в Україні є постійне наповнення доходної частини державного бюджету.

Аннотация. Рассмотрены основные проблемы осуществления налогового контроля за начислением и уплатой налога на прибыль, так как главной целью налогового контроля в Украине является постоянное наполнение доходной части государственного бюджета.

Annotation. The paper reviews the main problem of the tax control over calculation and payment of the income tax, as the main purpose of the tax control in Ukraine is regular filling of the state budget revenues.

Ключові слова: податки, податковий контроль, податок на прибуток, система оподаткування України, якість податкового контролю, податкові перевірки, ефективність податкового контролю.

Податковий контроль як елемент керування процесом оподаткування є необхідною умовою існування ефективної податкової системи, адже забезпечує зв'язок платників податків з органами державного управління, що наділені особливими податковими правами і повноваженнями.

Питаннями розробки методик податкового контролю стосовно податку на прибуток займалися багато вчених, серед яких можна виділити: Завгороднього Н. І., Онищенко В. А., Чернявського О. П., Хомутенко В. П., Кучерявенко М. П., Реву Т. М., Буряка П. Ю., Карпінського Б. А.

Податковий контроль призначений забезпечити зв'язок платників податків з органами державного управління, що наділені особливими податковими правами і повноваженнями. Податковий контроль є завершальною стадією управління оподаткуванням і одночасно одним з елементів планування податкових доходів бюджету. Це зумовлено тим, що, з одного боку, він є формою реалізації контролюючих функцій податків, а з іншого – формою примусових грошових відносин [1].

При відсутності чи низькій ефективності податкового контролю важко розраховувати на те, що платники податку будуть своєчасно та повною мірою сплачувати податки.

Податковим кодексом України були визначені основні форми податкового контролю:

податкові перевірки;

перевірка даних обліку та звітності;

огляд територій та приміщень, що використовуються для отримання прибутку [2].

На погляд деяких дослідників, органи державної податкової служби мають право проводити відносно податку на прибуток підприємств камеральну (документальна невізйна) податкову перевірку та документальну виїзну податкову перевірку. Під час перевірки податкової звітності з податку на прибуток з'ясується правильність визначення об'єкта оподаткування та нарахованої суми податку, порівнюються дані відповідних рядків звітності з податку на прибуток з даними додатків, іншою звітністю та інформацією, отриманою з інших джерел (за наявності) [3].

Дієвість податкового контролю залежить від ефективного планування податкових перевірок суб'єктів фінансово-господарської діяльності. У сфері податкового контролю об'єктом впливу є відносини, які виникають між державою та платниками податків з приводу сплати ними податків та платежів до бюджету, тобто реалізується зворотний зв'язок, за яким до органів управління надходить інформація про реальний стан керованої системи, спрямованої на наближення фактичного виконання до запланованого результату [4].

Результатом такого впливу має бути: формування загальнодержавного грошового фонду, створення сприятливих умов для розвитку підприємницької діяльності та регулювання соціально-економічного життя суспільства.

Податок на прибуток підприємств є одним з основних бюджетоутворюючих податків. Кожного року держава недоотримує заплановані до сплати суми податку, що призводить до негативних соціально-економічних наслідків. Така ситуація можлива з різних причин, у тому числі завжди існує законна можливість мінімізувати платниками податків суму податкових зобов'язань нарахування та сплати податку на прибуток [5].

Тому покращення сучасного стану адміністрування податку на прибуток підприємств знаходиться в числі найважливіших соціально-економічних проблем, від вирішення яких залежить подальший розвиток малого та середнього бізнесу в Україні.

Сучасна політика оподаткування прибутку мала низку істотних вад, через що не змогла стати надійним джерелом прогресивних починань незалежної держави. Проблеми справляння податку на прибуток є наслідком тих недоліків, які притаманні нинішній системі оподаткування прибутку.

Однією з таких вад були такі, як наявність двох паралельних обліків – бухгалтерського та податкового: їх взаємозв'язок на сьогодні залишається однією з найважливіших проблем, котра вже багато років обговорюється обліковцями.

Ще однією проблемою було надмірне податкове навантаження. Ця проблема є причиною багатьох інших проблем як податкового, так і економічного характеру. Вона мотивує платників шукати законні способи оптимізації оподаткування, розвиває тіньовий сектор, збільшує корупційні прояви тощо.

З моменту становлення податкової системи України, а це починаючи з проголошення її незалежності, і до прийняття Податкового кодексу, було впроваджено досить багато змін у систему оподаткування. Досить складно було створити свою власну систему, оскільки це потребувало немало терміну часу та значної суми коштів на розробку податкової системи. Різні за ідеологією політичні сили намагалися вдосконалити або реформувати ту систему оподаткування, яка вже функціонувала в Україні, починаючи з прийняття Закону України "Про систему оподаткування" у 1991 році.

Україна, у побудові власної системи оподаткування багато в чому спирається на міжнародний досвід оподаткування. Відповідно до Програми інтеграції України до ЄС пріоритетним напрямом в адаптації українського законодавства до законодавства ЄС визнано адаптацію законодавства з оподаткування [5].

Інтеграція України в європейське політичне та економічне співтовариство обумовлює реформування суспільних інституцій, зокрема податкової системи. Тому податкова служба повинна бути органом, що динамічно розвивається і перебудовується відповідно до вимог часу. Найбільш значущою в даному аспекті є система податкового контролю, яка спрямована забезпечити дотримання балансу інтересів держави й осіб, що виконують податкові обов'язки.

На сьогодні Україна перебуває в стані реформування податкової системи держави. Тому важливо не тільки ознайомитися з досвідом діяльності зарубіжних податкових органів.

Пріоритетним напрямом упровадження міжнародного досвіду оподаткування податком на прибуток є запровадження в Україні диференційованої ставки цього виду податку залежно від розміру отриманого доходу. Відмінним прикладом у цьому є досвід Канади, США, Іспанії тощо. У результаті, сплата податку буде здійснюватися за принципом "багатші підприємства платять більше". На думку автора, це дозволить мінімізувати тінізацію доходів підприємств, оскільки для підприємств з низьким оборотом податкове навантаження зменшиться, а великі підприємства з відповідним оборотом буде легше контролювати державі, оскільки їх не так багато порівняно із малими, а отже, їм буде важче тінізувати свої доходи [6].

Удосконалення процедури податкового контролю сприяло зменшенню державного втручання в підприємницьку діяльність та звуженню тіньового сектору економіки, виконання податковими органами своїх контрольних функцій відповідно до вимог Конституції України, налагодженню партнерських відносин між податковими органами та платниками податків.

Складність адміністрування та контролю за сплатою даного виду податку створює проблеми для платників та контролюючих органів, надає значні можливості для ухилення та зловживань.

Податковий Кодекс України зробив багато змін в оподаткування прибутку підприємств. Загалом, ефективність цих нововведень буде залежати від того чи зможуть вони сприяти виходу доходів з тіні.

Одним із найважливіших нововведень Податкового Кодексу є поступове зниження ставки податку на прибуток. З 2010 року по 2014 ставка даного податку зменшуватиметься з 25 до 16 %. У результаті цього, Україна буде мати одну з найнижчих номінальних ставок податку на прибуток серед країн Європи, хоча номінальна ставка податку не дає можливість порівняти податкове навантаження на суб'єктів господарювання різних країн.

Податковий Кодекс у сфері регулювання податку на прибуток повністю не ліквідував недоліки, які існували і були зазначені. Попри наближення податкового обліку до бухгалтерського, його ведення все ще залишається громіздким і затратним.

Для побудови системи оподаткування в Україні, адекватної вимогам розвитку підприємництва, держава має відшукати форми поєднання стимуляційного впливу на загальний стан підприємництва із надійними та достатніми джерелами формування коштів державного бюджету.

Для цього доцільно: встановити критерії для граничної межі оподаткування; скоротити кількість податків за рахунок тих, що не мають вирішального значення для бюджету; установити податкові пільги для вирішення регіональних соціальних проблем, насамперед проблеми зайнятості.

Така побудова системи оподаткування відповідала б світовій практиці, орієнтувала підприємство на пріоритетні для держави види діяльності, а в майбутньому забезпечувала б зростання податкових надходжень до державного бюджету.

Значно більший ефект у масштабах держави можна досягти, якщо перенести акценти з фіскальної функції податку на прибуток підприємств на його регулюючу [3].

Зміни у оподаткуванні прибутку підприємств повинні позитивно вплинути на порядок адміністрування податку на прибуток. Спрощена декларація та порядок її подання, зменшення ставки податку, а також ряд інших змін сприятимуть надходженням податкових платежів до бюджету та виходу підприємств з "тіні".

Удосконалення податкового законодавства щодо податку на прибуток повинно вмещувати в себе такі зміни:

- удосконалення норм податкового законодавства з метою виключення суперечностей та неузгодженостей, а також недопущення прогалин у ньому;
- покращення взаємодії підрозділів органів державної податкової служби;
- розширення взаємодії з державними контролюючими органами в частині обміну інформації;
- законодавче врегулювання питання стосовно встановлення єдиного порядку обміну інформацією з державними органами інших країн щодо фактів ухилення від сплати податків відповідно до міжнародних договорів з метою її використання на законних підставах;
- розширення повноважень органів державної податкової служби щодо доступу до інформації про рух коштів платника податку на рахунках банківських установ;
- удосконалення контрольно-перевірочної роботи стосовно платників податків, які декларують від'ємне значення оподаткованого прибутку [3].

Наук. керівн. Коновалов М. І.

Література: 1. Василик О. Д. Податкова система України : навч. посібн. / О. Д. Василик. – К. : ВАТ "Поліграф книги", 2004. – 478 с. 2. Податковий Кодекс України. – Х., 2013. – № 2755-VI. – 194 с. 3. Ярошевич Н. Б. Податок на прибуток у доходах державного бюджету України: проблеми та перспективи / Н. Б. Ярошевич, Ю. Ю. Люсь // Науковий вісник НЛТУ України. – 2011. – № 21.7. – С. 288–294. 4. Вдовиченко М. І. Про ефективність податкової системи в Україні / М. І. Вдовиченко // Фінанси України. – 2009. – № 3. – С. 99–108. 5. Влашук М. Концептуальна стратегія реформування податкової системи, розрахунками до 2018 р. / М. Влашук // Вісник податкової служби. – 2010. – № 6. – С. 20–22. 6. Патарідзе-Вишинська М. В. Оподаткування прибутку: Україна і зарубіжний досвід [Електронний ресурс] / М. В. Патарідзе-Вишинська. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/eui/2012_1/PDF/12pmvzd.pdf. 7. Мединська Т. В. Податок на прибуток підприємств у контексті реформування податкового законодавства України / Т. В. Мединська, Р. Ю. Корзун // Науковий вісник НЛТУ України. – 2012. – № 22.1. – С. 308–313. 8. Свердан М. М. Податкова політика держави у контексті впливу на суспільний прогрес / М. М. Свердан // Аспекти соціально-економічного розвитку транзитивної економіки : монографія ; під ред. докт. екон. наук, проф. О. О. Непочатенко. – Умань : Сочинський, 2011. – Ч. 2. – С. 24–31.

Алексєєва А. О.

УДК 336.225.62

Магістр 2 року навчання
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ОБҐРУНТУВАННЯ ОСНОВНИХ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ ПЕРЕШКОД ЩОДО ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ДОБРОВІЛЬНОСТІ СПЛАТИ ПОДАТКІВ

Анотація. Розглянуто значення добровільності сплати податків; причини ухилення від сплати податків; визначено фактори, які негативно впливають на податкову культуру України, а відтак і рівень добровільності сплати податків.

Аннотация. Рассмотрено значение добровольности уплаты налогов, причины уклонения от уплаты налогов; определены факторы, которые негативно влияют на налоговую культуру Украины, а следовательно и уровень добровольности уплаты налогов.

Annotation This article discusses the importance of voluntary payment of taxes; causes of tax evasion, the factors that affect the tax culture of Ukraine, and therefore the level of voluntary tax payment.

Ключові слова: добровільна сплата, податкова культура, податкова свідомість, платники податків, податкова система.

У сучасних умовах розвитку України надзвичайно важливим є питання формування високого рівня добровільності сплати податків у суспільстві, що виступає одним із найважливіших національних пріоритетів і вимагає посиленої уваги представників владних структур, політичних партій, науковців, широкої громадськості.

© Алексєєва А. О., 2013

Питання, пов'язані з дослідженням підвищення рівня добровільності сплати податків, зростанню податкової культури та свідомості населення, висвітлено у багатьох виданнях і наукових статтях. Серед таких можна навести праці А. Кізими, А. Крисоватого, Т. Воїнової, А. Виходця, В. Андрущенко та багато інших.

На сьогоднішній час рівень добровільно сплачених податків і зборів до бюджету країни виступає одним із найважливіших показників ступеня зростання цивілізованості взаємовідносин між державою та платниками податків. Чим вище цей показник, тим держава менше витрачає фінансових та адміністративних ресурсів на виконання функцій і процедур податкового контролю. Саме тому одним із пріоритетних напрямів діяльності Державної податкової служби України має бути формування високої податкової культури населення; підвищення рівня добровільності сплати податків; удосконалення взаємин платників податків із податковими органами та встановлення принципу "соціальної справедливості" як інституту економічних відносин.

Добровільне дотримання податкового законодавства передбачає, що платники податків мають самостійно на основі внутрішніх мотивів та інтересів, які враховують необхідність поступального розвитку держави, виконувати вимоги податкового законодавства. Зокрема, правильно та вчасно здійснювати облік та декларування податкових зобов'язань, проводити їх сплату, не допускати виникнення податкового боргу та здійснювати співпрацю з державними органами з питань оподаткування. У межах виконання своїх функцій платники ведуть облік процесів і результатів власної фінансово-господарської діяльності, розраховують їх податкові наслідки, вносять відповідну інформацію до податкової звітності та сплачують розраховані податкові зобов'язання [1].

Добровільна сплата податків полягає в діях, заснованих на особистому вільному волевиявленні платника податків. До таких дій можна віднести [2]:

- облік доходів і витрат, а також об'єктів оподаткування;
- визначення суми податку, що підлягає сплаті;
- своєчасне подання платіжного доручення для сплати податкових зобов'язань;
- декларування доходів і витрат;
- ведення та зберігання даних бухгалтерською та податкового обліку.

Вид податкової поведінки, вибраний платником податків, має велике значення, оскільки від нього залежить забезпеченість держави та інших учасників економічних відносин доходами. Під правомірною податковою поведінкою платників податків розуміють дії (бездіяльність) щодо виконання або невиконання норм податкового законодавства, при яких платники податків не виходять за межі їхніх суб'єктивних прав і сумлінно виконують покладені на них обов'язки.

Причини ухилення від сплати податків умовно поділяють на 4 групи [3]:

- 1) моральні: відсутність моральної відповідальності за ухилення від оподаткування, несприймання платниками податкового законодавства, могутній власницький інстинкт, який особливо інтенсивно виявляється на рівні особистості;
- 2) політичні: лобювання інтересів окремих груп платників податків, неефективне використання державою податкових надходжень;
- 3) економічні: розбалансованість банківської системи, інфляційні процеси, зниження платоспроможності населення, дефіцит бюджету;
- 4) технічні: складність, суперечливість, нестабільність податкового законодавства, відсутність достатнього досвіду боротьби з податковими правопорушеннями.

За думкою А. Кізими й А. Крисоватого [4], природа ухилення від сплати податків має комплексний характер:

- 1) з фіскального боку – казнокрадство в його легалізованій або кримінальній формах;
- 2) з економічної точки зору – розрахунок на вигоду, при якому корисливі імпульси отримують верх над страхом покарання;
- 3) у ментально-психологічному аспекті – результат спонтанної чи вимушеної високою нормою оподаткування атрофії громадянської свідомості та суспільної відповідальності платників податків.

Аналізуючи об'єктивні умови, що сприяють зниженню добровільності сплати податків, слід зауважити, що останні зумовлені цілим рядом причин, серед яких, насамперед, слід виділити низький рівень податкової культури та свідомості у вітчизняних платників податків.

Досліджуючи питання податкової свідомості, слід зазначити, що її відсутність у вітчизняних платників податків зумовлена, насамперед, радянським досвідом справляння податків. У соціалістичній системі господарювання процес адміністрування податків був надзвичайно простим і не потребував турботи з боку держави щодо підвищення рівня свідомості платників податків у цій сфері. Завдяки такому підходу з боку держави до формування податкової свідомості, платники податків на цьому етапі розвитку податкових правовідносин не мають історичного досвіду суспільної свідомості, відповідних податкових традицій, а їх податковий менталітет характеризується схильністю лише до примусової сплати податків [5].

Що стосується податкової культури населення в Україні, то її стан знаходиться на незначному рівні, що зумовлено рядом негативних факторів, які впливають на неї:

- неадекватність нормативно-правової бази щодо регулювання відносин у галузі оподаткування реальному стану розвитку економіки;
- незрозуміле та суперечливе законодавство;
- негативне відношення платників податків до держави в цілому та до окремих її представників;
- низький рівень фінансового стану платників податків;
- складність та громіздкість адміністрування податків;
- значний рівень податкового навантаження на платників податків;

низький кваліфікаційний рівень працівників податкової служби, які взаємодіють з платниками податків;

нерозуміння платників податків необхідності сплати податків;
низька культура спілкування з боку посадових осіб органів ДПС;
постійна та часта зміна податкового діючого законодавства;
макроекономічні умови господарювання;
рівень освіченості громадян-платників податків.

Отже, можна стверджувати, що здійснений аналіз організаційно-психологічних перешкод щодо підвищення рівня добровільності сплати податків, надасть можливість скласти план заходів для вирішення нагальної проблеми, що, у свою чергу, значно покращить показники податкових надходжень у бюджет. Органи державної влади повинні вести таку політику, щоб кожний пересічний громадянин сплачував податки не тому, що за їх несплату передбачені певні санкції, а тому, що сплата податків – це символ громадянства, це обов'язок усіх громадян, оскільки сплачувати податки – це модно.

Наук. керівн. Коновалов М. І.

Література: 1. Воїнова Т. Деякі питання формування податкової культури в сучасних умовах / Т. Воїнова, О. Павленко // Вісник податкової служби України. – 2000. – № 37. – С. 55–59. 2. Кедич О. Податкова культура українців підвищується. Інформаційне агентство "Інтермедіа Консалтинг" [Електронний ресурс] / О. Кудич. – Режим доступу : <http://www.imk.com>. 3. Камінська В. І. Правосвідомість як елемент правової культури / В. І. Камінська, А. Р. Ратінов // Правова культура і питання правового виховання. Збірник. – 1974. – С. 42–43. 4. Іванов Ю. Б. Податковий менеджмент : навч. посібн. / Ю. Б. Іванов, А. І. Крисоватий, А. Я. Кізіма. – К. : Карт-бланш, 2008. – 304 с. 5. Печуляк В. П. Державна податкова політика в Україні: організаційно-правові аспекти здійснення : монографія / В. П. Печуляк. – К. : Київський НТЕУ, 2005. – 157 с.

Гажа К. В.

УДК 330.343

Магістр 2 року навчання
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ДИНАМІКА ТІНЬОВОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ МІЖНАРОДНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Анотація. Розглянуто динаміку тіньового сектору економіки України з точки зору вітчизняних та зарубіжних дослідників. Виділено основні причини цього явища.

Аннотация. Рассмотрена динамика теневое сектора экономики Украины с точки зрения отечественных и зарубежных исследователей. Выделены основные причины данного явления.

Annotation. The article considers the dynamics of the informal economy sector of Ukraine from the point of view of domestic and foreign researchers. The basic causes of this phenomenon are identified.

Ключові слова: тіньовий сектор, рівень тіньової економіки, ВВП.

Розподіл економічної системи на офіційний та тіньовий сектори є об'єктивно існуючим явищем її функціонування, тому повністю подолати тіньові відносини неможливо. Наявність тіньової економіки може привести до пом'якшення впливу кризових явищ у державі, з іншого боку, значна тінізація є причиною неефективності важелів державного управління, порушення економічного балансу та гальмування соціально-економічного розвитку країни.

Дослідженню тіньового сектору економіки присвячені роботи таких українських та зарубіжних вчених, як: Швабій К. І., Варналій З. С., Лісовий А. В., Кирпа С. В., Ф. Шнайдер.

Метою статті є об'єднання та аналіз даних про тіньовий сектор економіки України та виділення чинників, що впливають на його рівень.

Щороку перевищення видатків бюджетів над їх доходами спричиняє суспільну дискусію щодо ефективності податкової системи України та державного управління в цілому. Особлива увага

© Гажа К. В., 2013

приділяється питанням тіньового сектору економіки, адже фактично населення та підприємства мають кошти, які можна спрямувати на розвиток держави, але приховують їх за різних причин. Прийнято вважати, що тіньова економіка на рівні 5 – 10 % не має істотного впливу на соціально-економічні процеси і вважається допустимою. Швабій К. І. зазначає, що тіньову економіку варто розглядати як окремий сектор національної економіки, адже ресурси одного сектору економіки за певних обставин можуть переміщатись до іншого і навпаки [1, с. 116].

За оцінками міжнародних експертів [2; 3], тіньова економіка України складає більше 45 – 50 % ВВП, і це значно відрізняється від офіційних даних. Існує дві офіційні методики оцінки тіньового сектору в Україні: Державного комітету статистики України та Міністерства економічного розвитку і торгівлі України. Проте дані, розраховані за цими методиками, різняться між собою та відрізняються від міжнародних оцінок рівня тіньової економіки України. Це свідчить про методологічну, методичну та організаційну недосконалість офіційних підходів [4, с. 270] (рис. 1).

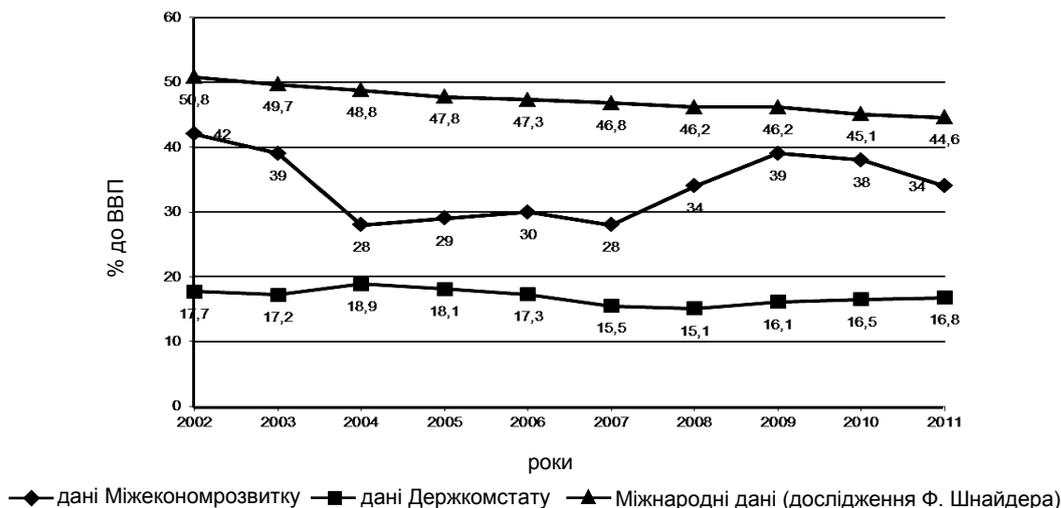

Рис. 1. Рівень тіньової економіки в Україні у 2002 – 2011 рр.

Аналіз рівня тіньового сектору у 2011 р. за вітчизняними (34 %) та міжнародними (44,6 %) розрахунками свідчить, що різниця складає більше 10 %. Незважаючи на те, що за оцінкою Ф. Шнайдера, тіньовий сектор України постійно зменшується, що свідчить про позитивні зрушення в країні, проте, журнал *Economic* назвав українську економіку найбільш тінізованою в Європі [4, с. 270], а обсяг тіньового ВВП склав 55,1 % у 2010 р. За версією журналу *Forbes*, у 2011 р. Україна увійшла до десятки найгірших економік світу, посівши 4-те місце із 177 після Мадагаскару, Вірменії та Гвінеї [5]. Однією із причин цього стала значна тінізація української економіки.

Ураховуючи, що під час кризових явищ 2008 – 2009 рр. тіньовий сектор України збільшився на 11 %, – з 28 % у 2007 р. до 39 % у 2009 р. – така динаміка у цей період є більш реалістичною, адже внаслідок негативних очікувань стали домінувати процеси масового та швидкого виведення коштів у тень через високу ймовірність втрати капіталів. З іншого боку, у 2008 р. характерними були тенденції "страхування ризиків" [6, с. 13], а у 2009 р. цей процес продовжився, що дозволило українським суб'єктам господарювання зберегти значну частину своїх коштів, і у 2010 р. ці кошти почали знову повертатись до легального сектору економіки. Отже, у випадку з Україною значні обсяги тіньового сектору дозволили досить швидко стабілізувати економічну ситуацію в країні та уникнути значних економічних втрат, як у розвинених країнах світу (зокрема, США, Великобританії). Але у довгостроковій перспективі вагомий тіньовий сектор буде негативно впливати на баланс бюджетних коштів, що буде призводити до постійного поглиблення негативної економічної ситуації в країні. Рівень тіньового сектору в країнах світу наведено в таблиці.

Таблиця

Рівень тіньової економіки у країнах світу, у % до ВВП [5; 7]

Країна	Роки				Країна	Роки			
	2009	2010	2011	2012		2009	2010	2011	2012
Україна	39	38	34	34	Норвегія	15,3	15,1	14,8	14,2
Туреччина	28,9	28,3	27,7	27,2	Данія	14,3	14	13,8	13,4
Польща	25,9	25,4	25	24,4	Німеччина	14,6	13,9	13,7	13,3
Греція	25	25,4	24,3	24	Франція	11,6	11,3	11	10,8
Іспанія	19,5	19,4	19,2	19,2	Великобританія	10,9	10,7	10,5	10,1
Бельгія	17,8	17,4	17,1	16,8	Японія	9,5	9,2	9	8,8
Швеція	15,4	15	14,7	14,3	США	7,6	7,2	7	7

За оцінкою Ф. Шнайдера [2], небагато країн має рівень тінізації менше 10 %, але поступове зменшення обсягів тіньового сектору є одним із основних напрямів державної стратегії. Дані таблиці свідчать про незначне поширення тіньових відносин в економіках світу у 2008 – 2009 рр., але вже у 2010 р. всі країни продемонстрували зменшення обсягів тіньового сектору, який триває і до сьогодні. Негативним є той факт, що рівень тіньового сектору України є найбільшим серед досліджуваних, при цьому у 2012 р. цей показник є вищим на 3,8 %, ніж у Молдови, та на 20 % вищим показника Греції, яка зазнала значних економічних втрат під час кризи. Але рівень тіньової економіки у Греції майже не змінився через складну економічну ситуацію: у 2007 р. – 25,1 %, у 2008 р. – 24,3 %, що свідчить про високий рівень податкової культури та фінансової відповідальності кожного громадянина перед суспільством.

Традиційно причиною тінізації економіки вважається надмірне податкове навантаження, в Україні цей показник у 2011 р. склав 35,9 %, і був меншим за середній рівень для країн Європейського Союзу – 38,8 %. Для України характерний нерівномірний розподіл між робітниками та роботодавцями податкового навантаження, що спонукає останніх до виплати тіньової заробітної плати. Ф. Шнайдер зазначає, що "практично в усіх дослідженнях, що існують, тягар податків та зборів на соціальне страхування є одним із основних причин існування тіньової економіки" [1, с. 117]. Значного впливу також зазнають якість державного регулювання, ринок праці, якість послуг публічного сектору економіки, недостатньо ефективне адміністрування податків, низький рівень податкової культури населення, дефіцит бюджету, недосконалість судової та правоохоронної системи. Варналії З. С. наголошує, що до цього переліку слід додати специфічні для економік перехідного типу причини існування тіньового сектору – корупцію та бюрократію [7]. Можна стверджувати, що тіньовий сектор – це плата суспільства за існування (ефективне/неефективне) державного сектору економіки. У країнах, в яких держава ефективно виконує свої функції, він невеликий, де неефективно – досить великий [1, с. 117]. Наприклад, рівень тіньового сектору у Франції склав у 2012 р. 10,8 %, а у Данії – 13,4 %. Також можна зробити висновок, що обсяг тіньового сектору економіки є реакцією підприємців на умови господарювання, які їм пропонує держава. У випадку, коли держава забезпечує сприятливі умови для ведення бізнесу, то суб'єкти господарювання згодні працювати в рамках території відповідної країни та сплачувати визначені податкові платежі до бюджету, якщо умови господарювання не є достатньо сприятливими – підприємці переводять увесь свій капітал або його частину до тіньового сектору шляхом ухилення від сплати податків. Перехід підприємця до тіньового сектору відбувається за наявності різноманітних чинників (інституціональних, економічних, соціальних тощо), сукупний вплив яких у підсумку ілюструє, наскільки сприятливі умови для розвитку бізнесу створено в країні.

Вивченню економічної ситуації у країнах світу присвячено багато міжнародних досліджень. Одним із найбільш відомих є рейтинг, що формується на основі показника індексу економічної свободи (далі – індекс), який аналізує частоту й інтенсивність державного регулювання економічної діяльності. Економічна свобода становить право вільного ведення господарської діяльності (наприклад, право розпочинати або припиняти свій бізнес, використовувати будь-які технології) і напряду залежить від правил ведення бізнесу, які законодавчо окреслені для підприємців у тій чи іншій державі, зокрема, необхідність офіційно реєструвати свою діяльність. Індекс оцінюється за 100-бальною шкалою (чим вище бал – тим вище ступінь Економічної свободи) та ранжує всі країни на умовні групи. У 2012 р. індекс економічної свободи України (46,3) був менше загальносвітового рівня (59,6) на 13,3 бала, що відносить державу до країн із невеликою економікою (сукупний бал менше 50). Динаміку індексу економічної свободи України наведено на рис. 2.

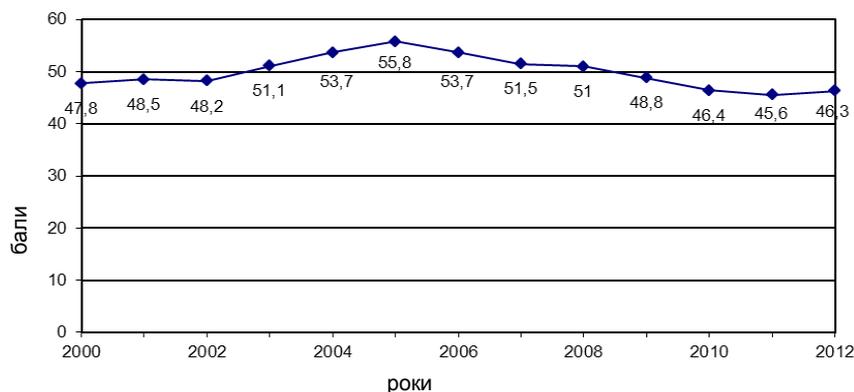

Рис. 2. Динаміка індексу економічної свободи у 2000 – 2012 рр.

Порівняно із 2011 р. зниження набули такі показники, як свобода від корупції (верховенство права є нерівномірним по країні, корупція пронизує всі рівні влади та сфери економічної діяльності) та свобода праці, довготривалість адміністративних процедур та їх складність [8], що обмежує свободу підприємництва та сприяє переходу суб'єктів господарювання до тіньового сектору економіки.

Аналізуючи висновки вітчизняних та зарубіжних дослідників, можна стверджувати, що основні причини значних обсягів тіньового сектору в Україні – це законодавчі недоліки, поширення корупції та бюрократії, неефективність ринку праці. Отже, для покращення умов ведення бізнесу та зменшення

обсягів тіньової економіки необхідно підвищити якість державного управління за рахунок зниження рівня корупції та бюрократизації державних органів, а також забезпечити сприятливий податковий клімат за допомогою подальшого вдосконалення та стабілізації податкового законодавства, рівномірного розподілу податкового тягаря між суб'єктами економіки, налагодження процесу адміністрування податків та збільшення рівня податкової культури.

Наук. керівн. Іванов Ю. Б.

Література: 1. Швабій К. І. Дослідження структури тіньового сектору економіки / К. І. Швабій // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – № 3 (105). – С. 115–122. 2. Shadow Economies all over the World: New Estimates for 162 Countries from 1999 to 2007 this version as of June 8, 2010 [Electronic resource]. – Access mode : <http://corruptionresearchnetwork.org/datasets/shadow-economies-all-over-the-world-newestimates-for-162-countries-from-1999-to-2007>. 3. Shadow Economy in Turkey and in other OECD-Countries: What do we (not) know? – November, 2012 [Electronic resource]. – Access mode : http://www.gep.gov.tr/tmp/BSEC%20pdf/Prof.%20Dr.%20Friedrich%20Schneider%20ShadEc_Turkey2012.pdf. 4. Лісовий А. В. Методи виявлення та оцінювання тіньового сектору економіки / А. В. Лісовий, С. В. Кирпа // Збірник наукових праць Національного університету податкової служби України. – 2011. – № 1. – С. 267–275. 5. Україна увійшла до п'ятірки найгірших економік світу [Електронний ресурс] // Українська правда. – Режим доступу : <http://www.epravda.com.ua/news/2011/07/6/290977/>. 6. Тіньова економіка в Україні: масштаби та напрямки подолання. – К. : НІСД, 2011. – 31 с. 7. Уровень тенізації української економіки приближається к 60 % (інтерв'ю З. Варналія) // Дело. – 2009. – № 205 (958). 8. The Heritage Foundation [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.heritage.org/index/country/ukraine>.

УДК 336.228

Главацька Н. І.

Магістр 2 року навчання
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ВИЗНАЧЕННЯ ПЕРЕДУМОВ ТА НАСЛІДКІВ УХИЛЕННЯ ВІД СПЛАТИ ПОДАТКІВ

Анотація. Розглянуто сутність та причини ухилення від сплати податків. Проаналізовано способи ухилення та уникнення від сплати податків, відповідальність, що передбачена за такі дії.

Аннотация. Рассмотрены сущность и причины уклонения от уплаты налогов. Проанализированы способы уклонения и обхода уплаты налогов и ответственность, предусмотренная за такие действия.

Annotation. The article considers the nature and causes of tax evasion. Ways of tax evasion and avoidance and responsibility for such actions are analyzed.

Ключові слова: ухилення від оподаткування, уникнення сплати податків, тіньова економіка, штрафна санкція.

У системі ринкових відносин таке явище, як ухилення від сплати податків, трапляється часто. В Україні ухилення від сплати податків набуло особливого розповсюдження і в окремих випадках стало "нормою" ведення бізнесу. Розрахунки рівня тіньового сектору в Україні із застосуванням різних методичних підходів свідчать, що у 2011 році вперше за останні два роки було зафіксовано його спад до 33 % офіційного ВВП, у 2010 році тіньовий сектор становив 38 % ВВП, а у 2009 році – 40 % ВВП. Слід зазначити, що рівень тіньового сектору сьогодні все ще залишається високим, у ньому застосовуються більш витончені форми та схеми проведення тіньових операцій, а це свідчить про те, що ухилення від сплати податків є масовим явищем [1].

Це призводить до низки негативних тенденцій у різних галузях життєдіяльності суспільства – зменшення надходжень до державного бюджету, недофінансованість соціальної сфери й інших суспільних потреб, що спричиняє введення нових податкових платежів, збільшення ставок уже діючих, а також зростання рівня корупції та злочинності, порушення норм здорової конкуренції тощо. Тому ця проблема є актуальною й нагальною для багатьох країн і потребує постійного контролю та вирішення.

Дослідженням проблеми уникнення сплати податків і перекладання податків займаються такі українські вчені, як: І. Мельник, О. Сторожук, І. Коновалова, В. Вишневський, А. Веткін, М. Білик, І. Золотко та ін.

Метою статті є з'ясування причин ухилення від сплати податків, відмінностей між уникненням та ухиленням від сплати податків та відповідальності, що передбачена за такі дії.

У державах із високим рівнем національної свідомості, економічного розвитку, громадських інституцій у процесі розроблення податкового законодавства беруть участь державні органи не одноосібно, а спільно з платниками податків, інтереси яких представлені громадськими організаціями, об'єднаннями виробників тощо. У таких суспільствах встановлено чіткий контроль за розподілом і витрачанням бюджетних коштів, характерний високий рівень довіри платників податків державним органам (що ці кошти розподіляються і витрачаються ефективно і зловживання відсутні), сплата податків є усвідомленою дією. Навпаки, у країнах із незрілою демократією, несформованими громадськими інституціями, високим рівнем корупції всіх гілок влади сплату податків платник розглядає як примусове стягнення. Відповідно, платники податків намагаються будь-яким шляхом ухилитися від сплати. Серед основних чинників, котрі спонукають платників уникати сплати податків, виділяють:

- кількість податків та рівень податкових ставок;
- складність у розрахунках податкових сум;
- високий рівень нестабільності (постійно змінюються не лише ставки оподаткування, а й види податків);
- ефективність роботи податкової служби;
- рівень суспільної свідомості щодо необхідності сплачувати податки;
- рівень довіри платників до владних структур, котрі виконують функцію розподілу коштів, отриманих від податків;
- рівень корупції у державі.

Таким чином, фіскальний характер податкової системи, нестабільність законодавчої бази, відсутність довіри між органами влади і платниками податків є основними чинниками ухилення від сплати податків.

В Українській економічній енциклопедії [2, с. 778–779] ухилення від сплати податків трактується як сукупність легальних і незаконних способів приховування доходів від оподаткування. Багато українських фінансистів ці два методи ухилення від сплати податків розмежовують, називаючи легалізоване зменшення оподаткування уникненням від сплати податків, а нелегальне – ухиленням від сплати податків. Так, В. Вишневський і А. Витків під уникненням від сплати податків розуміють діяльність господарюючих суб'єктів, спрямовану на мінімізацію податкових зобов'язань усіма допустимими законом способами (використання податкових пільг, найрізноманітніші організаційно-правові форми ведення бізнесу і форми угод, вибір раціональної облікової політики тощо). Існує багато способів уникнути сплати податків легальним шляхом.

Під ухиленням від сплати податків автори розуміють протиправні дії зі зменшення податкових зобов'язань, виявлення яких тягне за собою відповідальність (штрафні санкції, адміністративну, дисциплінарну та кримінальну) за порушення податкового законодавства [3, с. 10].

У разі ухилення від сплати податків платник податку може бути притягнутий до відповідальності в таких випадках:

- 1) ухилення від сплати податку, іншого обов'язкового платежу;
- 2) заниження об'єкта оподаткування;
- 3) несвоєчасність сплати податку, іншого обов'язкового платежу;
- 4) неподання (несвоєчасного подання) податкових декларацій, розрахунків, інших документів, необхідних для обчислення податків, обов'язкових платежів до податкових органів;
- 5) неподання (несвоєчасного подання) до банку платіжних доручень на сплату податків, інших обов'язкових платежів;
- 6) недопущення перевіряючих для обстеження приміщень, що використовуються для отримання доходів тощо.

За порушення законів з питань оподаткування та іншого законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи, застосовуються такі види юридичної відповідальності: фінансова; адміністративна; кримінальна.

Фінансова відповідальність застосовується у вигляді штрафних (фінансових) санкцій (штрафів) та/або пені [4]. Адміністративна відповідальність – це засоби адміністративного впливу за допомогою адміністративно-правових норм, які містять осудження винного та його діяння і передбачають негативні наслідки для правопорушника.

За ухилення від сплати податків, інших обов'язкових платежів у значних розмірах платники можуть бути притягнуті до кримінальної відповідальності. Кримінальна відповідальність за ухилення від сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів передбачена статтею 212 Кримінального кодексу України, в якій зазначено (таблиця) [5]:

Таблиця

Кримінальна відповідальність за ухилення від сплати податків

Дія	Штраф, нмдг	Позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю, строк
1	2	3
а) умисне ухилення від сплати податків, зборів, інших платежів, що входять у систему оподаткування, введених у встановленому законом порядку, вчинене службовою особою підприємства, установи, організації, незалежно від форми власності, або особою, яка займається підприємницькою діяльністю без створення юридичної особи чи будь-якою іншою особою, яка зобов'язана їх сплачувати, якщо ці діяння призвели до фактичного ненадходження до бюджету чи державних цільових фондів коштів у значних розмірах	від 500 до 1 500	до трьох років

1	2	3
б) ті самі діяння, вчинені за попередньою змовою групою осіб, або якщо вони призвели до фактичного ненадходження до бюджетів чи державних цільових фондів коштів у великих розмірах	від 1 500 до 3 000	до трьох років
в) діяння, передбачені частинами першою або другою цієї статті, вчинені особою, раніше судимою за ухилення від сплати податків, або якщо вони призвели до фактичного ненадходження до бюджетів коштів в особливо великих розмірах	від 10 000 до 25 000	до трьох років із конфіскацією майна
г) особа, яка вперше вчинила діяння, передбачені частиною першою та другою статті 212 Кримінального кодексу України, звільняється від кримінальної відповідальності, якщо вона до притягнення до кримінальної відповідальності сплатила податки і збори (обов'язкові платежі), а також відшкодувала шкоду, завдану державі їх несвоєчасною сплатою (фінансові санкції, пеня)		

Умовні позначення: нмдг – неоподатковуваний мінімум доходів громадян.

Під значним розміром коштів слід розуміти суми податків і зборів, які в тисячу і більше разів перевищують установлений законодавством неоподатковуваний мінімум доходів громадян; під великим розміром коштів слід розуміти суми податків і зборів, які в три тисячі і більше разів перевищують установлений законодавством неоподатковуваний мінімум доходів громадян; під особливо великим розміром коштів слід розуміти суми податків і зборів, які в п'ять тисяч і більше разів перевищують установлений законодавством неоподатковуваний мінімум доходів громадян.

Формуючи ефективну податкову систему, що, зокрема, має унеможливити ухилення від оподаткування, потрібно брати до уваги як особливості економічної ситуації, що склалася в Україні, так і фактори організаційного, психологічного й правового характеру, які впливають на розвиток податкового середовища в країні. З огляду на це необхідно:

1) поступово знижувати податкове навантаження, використовуючи міжнародний досвід, адаптуючи його до специфіки розвитку нашої країни; створювати умови, за яких практично неможливо ухилитися від сплати податкових зобов'язань, що призведе до поступового збільшення надходжень до державного бюджету; подбати про те, щоб податкові надходження були раціонально розподілені;

2) максимізувати добровільність сплати податків, чому має сприяти проведення інформаційної та роз'яснювальної роботи серед населення;

3) активізувати громадську протидію корупціонерам, посилити громадський контроль за роботою правоохоронних органів, що підвищить ефективність боротьби з корупційними діяннями в органах державної влади.

Для зменшення масштабів ухилення від сплати податків слід удосконалити податкове законодавство; підвищити рівень податкової культури та податкової дисципліни; посилити боротьбу з корупцією; ефективно використовувати податкові надходження. За умови реформування податкової системи в напрямі зниження реального податкового навантаження й запобігання ухиленню від сплати податків Україна матиме шанс стати серйозним суб'єктом податкової конкуренції у світовому просторі.

Наук. керівн. Котляров Є. І.

Література: 1. Податки: бідні платять за багатих [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://taxportal.org.ua/node/65>. 2. Економічна енциклопедія / [відповід. ред. С. В. Мочерний]. – К. : Академія, 2002. – Т. 3. – 952 с. 3. Вишневський В. Уникнення від сплати податків: теорія і практика : монографія / В. Вишневський, А. Веткін. – Донецьк : ІЕП, 2003. – 228 с. 4. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. – Х. : ФОРМ-Лекс, 2011. – 592 с. 5. Тіньова економіка та організована злочинність : навч. посібн. – К. : НАВСУ, 1999. – С. 245. 6. Коновалова І. М. Теоретичні аспекти ухилення від сплати податків та механізм їх уникнення [Електронний ресурс] / І. М. Коновалова. – Режим доступу : <http://www.klubok.net/article1889.html>.

УДК 336.226:333.55

Човган Ю. М.

Магістр 2 року навчання
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

СУТНІСТЬ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ

Анотація. Розглянуто поняття податкової політики, визначено її завдання та вплив податкової політики на рівень життя населення.

Аннотация. Рассмотрено понятие налоговой политики, определены ее задачи и влияние налоговой политики на уровень жизни населения.

Annotation. The article considers the concept of tax policy. Its tasks and the effect of tax policy on the living standards of the population are determined.

Ключові слова: податкова політика, податкове регулювання, податкове навантаження, суб'єкти господарювання.

Податкова політика є одним із методів державного регулювання ринкової економіки, вона здійснює вплив на формування структури виробництва, результати господарювання, проведення соціальних перетворень. А. Соколовська вважає, що "сучасна податкова політика полягає у встановленні та зміні елементів податкової системи, а саме різновидів податків, ставок, структури податкової системи, суб'єктів, об'єктів оподаткування, податкової бази, пільг тощо для забезпечення надходжень до бюджету, достатніх для виконання державою покладених на неї функцій та стимулювання економічного зростання" [1].

Погоджуючись з Ю. Воробйовим, можна стверджувати, що інструментарій податкової політики можна вважати ефективним, якщо він надає змогу стимулювати економічне зростання, підприємницьку активність та сприяє виконанню соціальної функції держави [2]. Ось чому потрібно оцінювати не лише економічну ефективність, а й вплив податкової політики на рівень життя населення.

Проблемам, окремим питанням податкової політики присвячені роботи О. Василика, В. Вишневського, А. Даниленка, І. Луніної, А. Соколовської, Д. Серебрянського, В. Федосова, Л. Шаблістої та ін.

Відаючи належне цим напрацюванням, необхідно зазначити, що на сьогодні існуюча в країні податкова політика є одним з найголовніших протиріч між суб'єктами господарювання та державою.

Метою роботи є проведення аналізу податкової політики в Україні та визначення її сутності.

Виявленню впливу податкової політики на рівень життя населення має передувати визначення сутності самої податкової політики. У цілому поняття "податкова політика держави" трактується по-різному. С. Юрій та Й. Бескид характеризують податкову політику як "діяльність держави у сфері запровадження, правового регламентування та організації справляння податків і податкових платежів до централізованих фондів грошових ресурсів" [3]. Л. Шабліста визначає податкову політику як "діяльність держави у сфері встановлення й стягнення податків" [4]. У фінансовому словнику А. Загороднього, Г. Вознюка і Т. Смовженка це поняття трактується як "...державна політика оподаткування юридичних, фізичних осіб. Її метою є формування державного бюджету та одночасне стимулювання ділової активності підприємств" [5]. Отже, податкова політика – це сукупність дій держави, які спрямовані на формування фінансових ресурсів бюджету з метою досягнення економічних та соціальних цілей.

Основними завданнями податкової політики в Україні з позицій існуючих економічних проблем та здійснюваних зараз перетворень є [4]:

- формування та використання фінансових ресурсів;
- розвиток підприємництва;
- якість життя та зайнятість населення;
- інвестиційна та інноваційна політики держави;
- контроль за використанням бюджетних коштів.

Податкове регулювання впливає на всі складові економічної та соціальної сфер, однією з яких є рівень життя населення. Дане регулювання залежить від пріоритетів держави. Це може бути освіта та культура, житлові умови, транспортні засоби, умови праці, зайнятість та ін. Межі й масштаби податкового регулювання рівня життя населення суттєво обумовлює система принципів, на яких ґрунтується податкова політика держави. Серед них такі, як принцип наукової обґрунтованості; визначеності; оцінки та обліку очікуваних ефектів; урахування та узгодження різних інтересів; єдності стратегії і тактики; гнучкості; гласності (прозорості); політичної відповідальності [6], назви яких говорять самі за себе. Однак оцінюючи ситуацію в Україні, слід зазначити, що майже всі з цих принципів або не реалізуються взагалі, або реалізуються мінімально. Щоб податкова політика була ефективною потрібно, щоб дані принципи виконувалися.

Також податкова політика здійснює значний вплив на діяльність суб'єктів господарювання, на їх прибутковість, платоспроможність, фінансову стійкість, можливість формування фінансових ресурсів для інвестиційної діяльності, конкурентоспроможність продукції. Рівень цього впливу залежить від системи оподаткування – самого складу податків, рівня їх фіскальності, методів їх стягнення, стабільності та досконалості податкової системи. На жаль, поки що діюча система оподаткування є не зовсім досконалою і не повністю відповідає вимогам часу. Сьогодні ще існують неузгодженості та протиріччя окремих норм податкового законодавства, безсистемне надання пільг та перекручування суті окремих видів податків.

Проблема діючої системи оподаткування полягає у нестабільності норм податкового законодавства. Для суб'єктів господарювання існує проблема прилаштування до системи оподаткування, тому будь-який новий податок чи зміна ставок чинних податків може зруйнувати доходи підприємств, підштовхнути їх до підвищення цін або спонукати до тимчасового або постійного уникнення оподаткування.

Важливою характеристикою податкової політики держави є рівень податкового навантаження на платника податків – суб'єктів господарювання.

Аналіз розподілу податкового навантаження є важливим і невід'ємним компонентом процесу розробки рекомендацій вдосконалення впливу податкової політики на діяльність суб'єктів господарювання. Метою цього аналізу є визначення тих економічних суб'єктів, які врешті нести податкове навантаження того податку чи податків, які спочатку, можливо, передбачались для обкладання певного виду діяльності або певних суб'єктів господарювання.

Складність реалізації податкової політики рельєфно проявляється при аналізі окремих податків, які мають найбільший вплив на діяльність підприємств, зокрема податку на прибуток підприємств, ПДВ, податку на доходи фізичних осіб.

Збільшення зайнятості, площі житла, яким забезпечено населення, покращення умов праці – це показники, що вказують на ефективність податкової політики.

Отже, можна зробити висновок, що сутність податкової політики виявляється в сукупності правових, фінансових і організаційних заходів держави у сфері регулювання бюджетних і податкових відносин, які спрямовані на формування й використання фінансових ресурсів у системі регулювання економічного та соціального розвитку країни. Вона визначається ступенем впливу держави на соціально-економічні процеси і змінюється під впливом інтеграційних процесів, що відбуваються в світогосподарських зв'язках. Податкова політика здійснює значний вплив на рівень життя населення і вона має бути спрямована не тільки на виконання фіскальної функції, а й на інші завдання соціально-економічного характеру.

Наук. керівн. Єніна-Березовська А. О.

Література: 1. Соколовська А. М. Податкова система України: теорія та практика становлення / А. М. Соколовська. – К. : НДФІ, 2001. – 372 с. 2. Воробйов Ю. М. Податкова політика держави та її вплив на формування фінансового капіталу підприємств / Ю. М. Воробйов // Фінанси України. – 2000. – № 9 – С. 115–120. 3. Юрій С. І. Бюджетна система України : навч. посібн. / С. І. Юрій, Й. М. Бескид. – К. : НІОС, 2000. – 396 с. 4. Шабліста Л. М. Податкова політика у трансформаційний період / Л. М. Шабліста // Актуальні проблеми економіки. – 2001. – № 3–4. – С. 26–33. 5. Загородній А. Г. Фінансовий словник / А. Г. Загородній, Г. Л. Вознюк, Т. С. Смуженко. – К. : Знання, 2000. – С. 587. 6. Податкова політика: теорія, методологія, інструментарій : навч. посібн. / під ред. проф. Ю. Б. Іванова, І. А. Майбурава. – Х. : ВД "ІНЖЕК", 2003. – 226 с.

УДК 336.564

Гриценко В. Ю.

Магістр 2 року навчання
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ІНСТРУМЕНТАРІЙ ПОДАТКОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ РЕАЛЬНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ

Анотація. Розглянуто сутність поняття "інструменти податкового регулювання" та проведено розгорнуту класифікацію інструментів податкового регулювання підприємств реального сектору економіки України.

Аннотация. Рассмотрена сущность понятия "инструменты налогового регулирования" и проведена развернутая классификация инструментов налогового регулирования предприятий реального сектора экономики Украины.

Annotation. The essence of the concept "instruments of tax regulation" is considered. A detailed classification of instruments of tax regulation of the real sector of the economy of Ukraine is given.

Ключові слова: державне регулювання економіки, податки, податкове регулювання, податкові пільги, реальний сектор економіки.

Прискорення темпів соціально-економічного розвитку будь-якої країни безпосередньо залежить від стану фінансової системи, основним регулятором якої є податковий механізм. Не стала винятком і Україна. На сучасному етапі розвитку української податкової практики першочерговим завданням є зростання доходів бюджетів усіх рівнів, що дозволить здійснювати заходи держави при проведенні соціально-економічної політики. Однак зростання обсягів податкових надходжень

до бюджетної системи стримується зниженням економічної активності платників податків під впливом збільшення податкового тягаря, що, у свою чергу, обмежує рівень бюджетних доходів держави. А як відомо, обов'язковою умовою збільшення податкових надходжень є стимулювання господарської діяльності економічних агентів як за допомогою методів і інструментів податкового регулювання, так і посиленням контролю за повним і своєчасним надходженням податків до бюджетів усіх рівнів.

Дослідженню дій інструментів податкового регулювання були присвячені роботи багатьох вчених-економістів: Бечко П. К., Гланц В. Н., Мельник П. В., Майбуров І. А., Пансков В. Г. тощо.

Проте на сьогоднішній час недостатньо уваги приділяється дослідженню українськими вченими в галузі теоретичних аспектів формування інструментів реального сектору української економічної системи в контексті забезпечення сталого економічного розвитку держави.

Отже, метою даної статті є узагальнення теоретичних засад і проведення класифікації інструментів податкового регулювання підприємств реального сектору економіки в сучасних умовах економічного розвитку.

Історія розвитку суспільства показала, що ефективне функціонування ринкової економіки, незважаючи на властиві їй самоорганізацію й саморегулювання, неможливе без державного регулювання економічних і соціальних процесів на рівні суспільства, регіонів і суб'єктів господарювання. Та однією з найважливіших складових державного регулювання є саме податкове регулювання. Так, слід зазначити, що податкове регулювання – це комплекс заходів у податковій сфері (зміна ставок оподаткування, надання податкових пільг, скасування певних видів податків), за допомогою яких держава впливає на процес перерозподілу національного доходу на користь окремих класів, соціальних верств, а також на інвестиції, науково-технічний розвиток, економічне зростання [1].

Та як і будь-яке поняття, податкове регулювання не може існувати без інструментів та важелів, за допомогою яких безпосередньо здійснюється податкове регулювання, і які, в свою чергу, складають основу його механізму.

Основою є на думках багатьох вчених-економістів [2 – 5] інструментом податкового регулювання можна назвати сукупність норм податкового законодавства, які забезпечують вплив держави на господарську поведінку платника податків через його економічні інтереси для досягнення певного економічного, соціального чи іншого корисного результату.

Звідси, інструменти податкового регулювання можна поділити за такими класифікаційними ознаками, які наведені на рисунку.

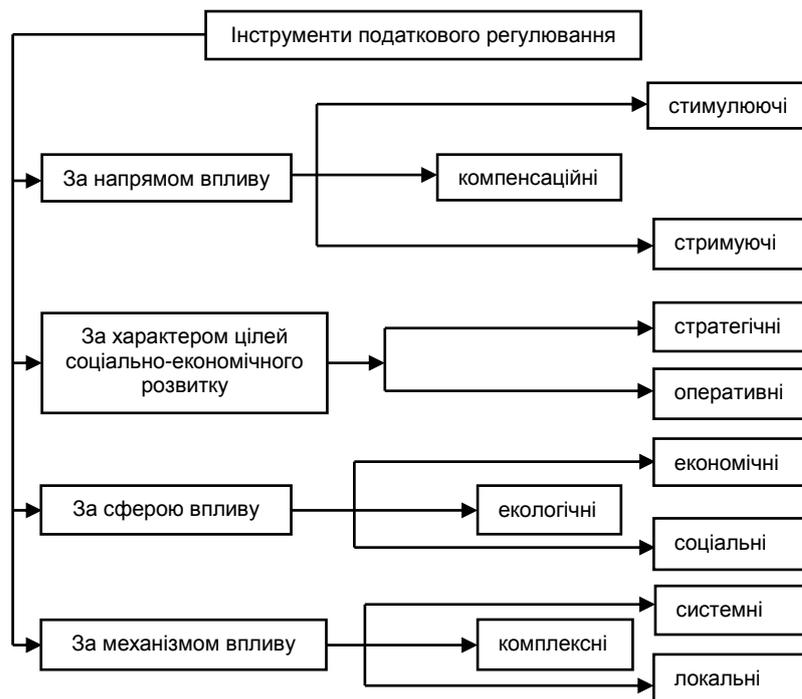

Рис. Класифікація інструментів податкового регулювання

Так, інструменти податкового регулювання за механізмом впливу поділяються на системні, комплексні та локальні. Що стосується системних інструментів податкового регулювання, то вони включають в себе такі поняття, як: загальний рівень оподаткування, структура діючої в країні системи оподаткування, спеціальні податкові режими (фіксований сільськогосподарський податок, спрощена система оподаткування, обліку та звітності) [6].

Комплексний характер мають інструменти податкового регулювання, які одночасно стосуються кількох основних податків і зборів та створюють спеціальний режим оподаткування для певних груп платників. До них можуть бути зараховані: спеціальні податкові режими, які вводяться за

територіальною ознакою (мова йде про спеціальні економічні зони та території пріоритетного розвитку), та спеціальні режими оподаткування, які вводяться за галузевою ознакою (комплекс пільг за декількома різними податками й зборами, який застосовується до суб'єктів господарювання однієї галузі або платників, що здійснюють певний вид діяльності) [7].

До локальних інструментів податкового регулювання можна зарахувати такі інструменти: інструменти, пов'язані з об'єктом та предметом оподаткування, визначення складу платників податків, принципи встановлення та розмір ставки податку, інструменти, пов'язані з порядком обчислення податкових зобов'язань та суми податку, податкові пільги [8].

Доцільним є зосередити свою увагу на такому локальному інструменті податкового регулювання, як податкові пільги.

Податкові пільги в Україні можуть бути класифіковані за різними ознаками (таблиця) [5].

Таблиця

Класифікація податкових пільг

Класифікаційна ознака	Види податкових пільг
За цільовим використанням звільнених коштів	цільові
	нецільові
За суб'єктом впливу	спрямовані на кінцевого споживача (стимулювання споживання)
	спрямовані на суб'єкта господарювання, який не є кінцевим споживачем (стимулювання виробництва та розподілу)
За періодом дії	пільги, період застосування яких не визначений
	тимчасові пільги
За масштабами застосування	загальнодержавні
	пільги, встановлені органами місцевого самоврядування
За формою надання	звільнення від оподаткування окремих категорій платників податків
	зменшення об'єкта оподаткування
	зменшення (обмеження) бази оподаткування
	зменшення податкових ставок
	застосування спеціальних методів податкового обліку
	збільшення податкового (звітного) періоду
	зменшення суми податку, яка підлягає сплаті в бюджет
розстрочення та відстрочення сплати податкових зобов'язань	

З погляду цільового використання коштів, які залишаються у підприємства внаслідок застосування податкових пільг, останні підрозділяються на цільові та нецільові. Цільові пільги надаються за умови використання сум, що звільняються від оподаткування, виключно на ті цілі, які визначені відповідним законодавчим актом.

Нецільові пільги не передбачають конкретні напрями використання коштів, що вивільнюються.

За суб'єктами впливу податкові пільги можуть бути розділені на дві групи. Перша група пільг розрахована для стимулювання споживання, а друга – для стимулювання виробництва.

Залежно від періоду дії весь комплекс податкових пільг можна розділити на пільги, які мають тимчасовий характер, та ті, границі дії яких законодавством чітко не розмежовані. Що стосується тимчасових пільг, то наочним прикладом є встановлене Податковим кодексом України тимчасове звільнення від оподаткування прибутку видавництв, видавничих організацій, підприємств поліграфії [5].

За масштабами застосування податкові пільги розділяються на місцеві та загальнодержавні. Перші вводяться органами місцевого самоврядування в межах їх компетенції на обмеженій території; другі – встановлюються на державному рівні та, що характерно, діють на території всієї країни тощо.

Таким чином, ефективне регулювання економічних та соціальних процесів за допомогою податкових інструментів податкового регулювання вимагає серйозного наукового обґрунтування з позиції системного підходу доцільності їхнього застосування в кожному конкретному випадку, а також оцінки порівняльної ефективності досягнення поставлених цілей за допомогою різних варіантів надання податкових пільг та в сполученні з іншими інструментами державного регулювання.

Наук. керівн. Найденко О. Є.

Література: 1. Економічна енциклопедія : у 3-х т. Т. 1 / редкол. С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін. – К. : Видавничий центр "Академія", 2000. – 864 с. 2. Налоговая политика. Теория и практика : учебник для магистров / [И. А. Майбуrow и др.] ; под ред. И. А. Майбуrowa. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2010. – С. 34. 3. Мельник П. В. Податкова політика України: стан, проблеми, перспективи : монографія / П. В. Мельник, Л. Л. Тарангул, З. С. Варналій – К. : Знання України, 2008. – С. 44. 4. Пансков В. Г. Налоги и налогообложение в Российской

Федерации : учебник для вузов / В. Г. Пансков. – 7-е изд., доп. и перераб. – М. : МЦФЭР, 2006. – С. 44.
5. Фіскальне регулювання фінансових потоків у державі / Т. В. Паєнтко, І. А. Безугла // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – № 6. – С. 241. 6. Проблеми податкового регулювання і планування податкових платежів : наукове видання / Ю. Б. Іванов, О. М. Тищенко, К. В. Давискіба та ін. ; за заг. ред. докт. екон. наук, професора Ю. Б. Іванова. – Х. : ХНЕУ, 2006. – 240 с. 7. Бечко П. К. Податковий менеджмент : навч. посібн. / П. К. Бечко, Н. В. Лиса ; Мін-во освіти і науки України, Мін-во аграрної політики України, Уманський державний аграрний університет. – К. : ЦУЛ, 2009. – 288 с. 8. Гланц В. Н. Інструментарій податкового регулювання: теоретичні та практичні аспекти / В. Н. Гланц // Національний лісотехнічний університет. – 2011. – № 11. – С. 123–127. 9. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2755-17.

Довгаль Є. А.

УДК 336.228.3

Магістр 2 року навчання
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

УХИЛЕННЯ ВІД ОПОДАТКУВАННЯ ЯК ОСНОВНА ПРИЧИНА ПОЯВИ ТІНЬОВОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ

Анотація. Розглянуто економічні причини існування тіньової економіки. Охарактеризовано способи ухилення від сплати податків та уникнення від оподаткування. Виявлено вплив податкового навантаження на рівень тіньової економіки.

Аннотация. Рассмотрены экономические причины существования теневой экономики. Охарактеризованы способы уклонения от уплаты налогов и уход от налогообложения. Выявлено влияние налоговой нагрузки на уровень теневой экономики.

Annotation. The economic reasons for the existence of the shadow economy are considered. The methods of tax evasion and tax avoidance are characterised. The influence of the tax burden on the shadow economy is revealed.

Ключові слова: тіньова економіка, ухилення від сплати податків, уникнення оподаткування, податкове навантаження.

В Україні, на превеликий жаль, склалася ситуація, коли масштаби розвитку такого економічного явища, як тіньова економіка, а також обсяги продукції та фінансових ресурсів, що обертаються у цьому секторі, досягли розмірів, за яких їх недооцінка, неврахування призводять до великих помилок у визначенні макроекономічних показників, економічних та фінансових пропорцій, реальних економічних тенденцій, які є основою прийняття рішень щодо проведення заходів державної соціально-економічної політики. Тому сьогодні проблема повноцінної оцінки масштабів тіньової економіки та її врахування в офіційній статистиці набувають особливої актуальності.

Метою даної статті є характеристика взаємозв'язку економічних категорій, пов'язаних із виникненням тіньової економіки.

Вагомий внесок у дослідження теоретичних та практичних аспектів тіньової економічної діяльності було зроблено вітчизняними та зарубіжними дослідниками, зокрема: І. Ангелко, Ю. Івановим, С. Квасовим, Ю. Кіржецьким, Г. Лехом, І. Майбуrowим, О. Мельниченко, І. Прасоловим.

Функціонування тіньової економіки поряд з легальною призводить до істотного скорочення в структурі доходів бюджету країни частки податкових надходжень, що ставить під загрозу виконання важливих державних програм. Найперспективніший напрям розширення доходів – залучення тіньових обігів до сфери легального бізнесу [1].

Тіньова економіка – це вид економічної діяльності, який статистично не обліковується, приховується від держави та офіційно не зареєстрований. Тіньова економіка – економічна діяльність, яка не враховується, не контролюється і не оподатковується державою і(або) спрямована на отримання доходу шляхом порушення чинного законодавства [2].

Як показує досвід багатьох країн, тіньова економіка існує у всьому світі. Проте у різних країнах вона проявляється у різних масштабах та формах, а отже, впливає по-різному на всі соціально-економічні та політичні процеси, які відбуваються в тій чи іншій державі. Загалом у світовій еко-

номічній практиці прийнято вважати, що масштаби тіньової економіки у розмірах 5 – 10 % ВВП не мають істотного впливу на соціально-економічні процеси у суспільстві, не викликають суттєвих порушень в економіці і вважаються припустимими. При розмірах тіньового сектору в 30 – 50 % ВВП настає критична маса, перевищення якої свідчить про функціонування у країні відтворювальної системи тіньових економічних відносин. Розширення тіньової економіки до зазначених розмірів призводить також до розбалансованості окремих сфер економіки [3].

За думками багатьох вчених, основною причиною відходу платника податків у "тінь" є велике податкове навантаження. За оцінками експертів, загальне податкове навантаження в Україні майже в рази вище, ніж цей же показник у групі країн з аналогічним ВВП на душу населення. У розвинутих країнах ситуація в цілому виглядає парадоксально: чим вищий рівень податкового навантаження, тим менші масштаби ухилення від сплати податків і відносні розміри тіньового сектору економіки. У ряді скандинавських країн, де довгий період часу зберігається один із найвищих рівнів податкового навантаження у світі більше 40 % ВВП, але слабо розвинена корупція і підтримується явно виражена залежність між сплаченими податками і зворотним потоком суспільних послуг, розміри тіньової економіки оцінюються як один із найнижчих в Європі, наприклад, у Норвегії – менше 10 % ВВП [2].

Уникнення оподаткування притаманно будь-якій державі, причиною є природа впливу податків на доходи платника. Інституціональний характер оподаткування проявляється у тому, що в державах із високим рівнем економічного розвитку чітко простежуються зворотний зв'язок між об'ємами сплачених податків усіма платниками й об'ємами суспільних благ, що надає держава всім членам суспільства, завдяки зібраним податкам. Наявність тісного зв'язку такого характеру сприяє тому, що податки набувають ознак усвідомленого платежу [2].

Неформальні відносини породжують формування неофіціальних доходів, неофіціальних платежів, які, як зауважують О. Тищенко і Ю. Іванов, не є об'єктами оподаткування, наносячи тим самим відчутну шкоду дохідній частині бюджету. Таким чином, неформальна економіка, як особливий неформальний інститут, тісно пов'язана з таким явищем, як ухилення від сплати податків й уникнення оподаткування, в результаті яких бюджет держави втрачає значні суми податкових надходжень [4].

Як відомо, податки мають особливість порушувати рівновагу на ринку завдяки таким ефектам:

- 1) податки впливають на рівень чистої заробітної плати, і, таким чином, зумовлюють зміну сукупного попиту;
- 2) рівень оподаткування впливає на рішення платника податку щодо обсягів збереження;
- 3) зміну ринкової рівноваги шляхом застосування податків може прямо чи опосередковано впливати на відносну заробітну плату.

Окрім порушення макроекономічної рівноваги, за рахунок названих ефектів, рівень оподаткування впливає на рішення платника відносно того платити чи не платити податки, тобто може спонукати його до мінімізації податкових платежів. Реалізація такого бажання є одним із джерел формування неформального (нелегального) сектору економіки і перерозподілу фінансових потоків на його користь. Наслідком такого перерозподілу є не тільки недоотримання податкових надходжень до бюджету, але і деформація у фінансовій системі, неефективність фіскальної та монетарної політики через неможливість надання реальної оцінки економічним процесам у країні, як наслідок, зростання ризику помилковості прийнятих рішень.

Уникнення оподаткування в більшості випадків розглядається як наслідок мінімізації податкових зобов'язань законним шляхом із використанням податкових лазівок. Уникнення оподаткування можна враховувати використання різного роду податкових пільг, протиріччя податкового законодавства, які можна буде представити як конфлікт інтересів. Лазівка або навмисно створюється – закладається в проекти податкових законів розробниками, лобіюючи інтереси окремих платників і їх груп, або виникають у результаті недосконалої податкового законодавства, насамперед недостатньою регламентацією процедурних питань [2].

На відміну від уникнення оподаткування предметом злочину в рамках ухилення від сплати податків, можна вважати ту суму коштів, яка не надійшла до бюджету через невиконання обов'язку по сплаті податків. Важливо зауважити, що найменшу небезпеку становить ухилення від оподаткування у вигляді неналежного ведення бухгалтерського і податкового обліку, а також неперерахування задекларованих податків у бюджет. Такі порушення достатньо легко виявити й усунути [2].

Виникнення і функціонування тіньової економіки в Україні обумовлене низкою політичних, економічних і соціальних причин, які витікають з неналежного методологічного, законодавчого та нормативного забезпечення економічної трансформації суспільства, що створило сприятливі умови для отримання окремими групами населення надприбутків. Розрахунок розміру тіньової економіки є важливим для правильного планування економічної політики, тому в багатьох країнах державні служби намагаються його робити. За даними Світового Банку Україна в 2012 році ввійшла до списку держав, які продемонстрували значне покращення щодо ведення бізнесу. Найбільші досягнення були відмічені експертами саме у сфері оподаткування. Оцінка податкової системи проводилась за шістьма показниками: загальна податкова ставка, кількість платежів, витрати часу на сплату податків, основні податки і платежі. При цьому Україна покращила своє місце в світовому рейтингу на 18 пунктів, піднявшись з 183-го місця в 2011 році до 165-го в 2012 році. Міжнародні експерти особливо оцінили впровадження електронних серверів для платників податків і вдосконалення процесів адміністрування податків [2].

Одним із головних наслідків тінізації економіки є деформація податкової системи. Вона проявляється у нерівномірності галузевого податкового навантаження і скороченні розходів бюджету.

Ухилення від сплати податків приводить до зростання податкового навантаження на законслухняних платників податків. У результаті частина їх іде у "тінь" [5].

Негативний вплив тіньової економіки полягає в загальній криміналізації держави і суспільства, а також у скороченні податкових надходжень і неможливості держави забезпечити реалізацію соціально-економічних програм і розвиток економіки в цілому.

Тіньова економіка має і позитивну роль, яка полягає в тому, що вона створює робочі місця, які не мають можливості існувати в умовах офіційної економіки, а також є засобом виживання та поліпшення умов життя більшості громадян.

Соціально-політичними причинами "живучості" тіньової економіки певною мірою є: по-перше, високе податкове навантаження і його нерівномірність, по-друге, низький рівень податкової дисципліни, по-третє, нестабільність політичної ситуації в Україні та низький рівень заробітної плати.

Підсумовуючи зазначене необхідно зауважити, що обмеження масштабів поширення тіньової економіки, може відбутися тільки за умов виваженості, послідовності, рішучості і невідкладності дій відповідних державних структур і населення щодо цього негативного явища в нашому суспільстві.

Наук. керівн. Найденко О. Є.

Література: 1. Лех Г. Особливості тіньової економіки в Україні / Г. Лех // Науковий вісник НЛТУ України. – 2010. – Вип. 20.9. – С. 186–192. 2. Майбуров И. Уклонение от уплаты налогов. Проблемы и решения : монография для магистрантов, обучающихся по программам направления "Финансы и кредит" / И. Майбуров, Ю. Иванов. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2013. – 383 с. 3. Ангелко І. В. Методичні основи оцінки обсягів тіньового сектору економіки / І. В. Ангелко // Вісник СумДУ. – № 1. – 2011. 4. Иванов Ю. Современные проблемы налоговой политики : учебн. пособ. / Ю. Иванов, А. Тищенко. – Х. : ИНЖЭК, 2006. – С. 209. 5. Податкове навантаження як фактор тінізації економіки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=5783>.

Житний І. І.

УДК 336.221.24(477)

Магістр 2 року навчання
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

АНАЛІЗ СТАНУ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ В КОНТЕКСТІ РЕФОРМ, ЗАПРОВАДЖЕНИХ ПОДАТКОВИМ КОДЕКСОМ УКРАЇНИ

Анотація. Обґрунтовано необхідність реформування податкової системи України. Проаналізовано зміни в законодавстві у результаті впровадження в дію Податкового кодексу України та визначено його позитивні та негативні сторони для платників податків.

Анотация. Обоснована необходимость реформирования налоговой системы Украины. Проанализированы изменения в законодательстве в результате введения в действие Налогового кодекса Украины и определены его положительные и отрицательные стороны для налогоплательщиков.

Annotation. The necessity of reformation of the tax system of Ukraine is grounded. Changes in the legislation resulting from implementation of the Revenue code of Ukraine are analyzed and its positive and negative sides for taxpayers are outlined.

Ключові слова: податкова система, Податковий кодекс України, податок, збір.

Головною метою даної статті є обґрунтування необхідності реформування податкової системи України, визначення можливих наслідків та прогнозування впровадження Податкового кодексу України.

Актуальність даної статті обумовлена необхідністю реформування податкової системи, що є першочерговим у забезпеченні впровадження та реалізації економічних реформ в Україні. Реформа податкової системи передбачає подальше вдосконалення Податкового кодексу України, який включає введення податку на нерухоме майно, значне скорочення малоефективних податків і зборів, зближення податкового й бухгалтерського обліків. Податковий кодекс уже запроваджено, але реформування триває.

© Житний І. І., 2013

Чинна податкова система отримала негативні відгуки з боку науковців, органів законодавчої та виконавчої влади. Недоліки української податкової системи зазвичай пояснюють поганим податковим адмініструванням, але можливість його поліпшення обмежена самою конструкцією фіскальної системи. В Україні зазвичай визначають базу оподаткування, ґрунтуючись на інформації про внутрішні фінансові показники підприємств. Звідси – протистояння бізнесу та податкової служби, прагнення першого – мінімізація бази оподаткування шляхом оприлюднення недостовірної звітності, а останньої – деталізація податкової звітності. І до того ж діюча нині система є стримуючим фактором для розвитку підприємництва та економічного зростання – саме того, що могло б дати бюджету найвищі доходи.

Таким чином, ураховуючи зазначені проблеми та високий рівень тіньової економіки, фахівці вважають, що подальше вдосконалення Податкового кодексу України має стати основним та першочерговим заходом, спрямованим на поліпшення соціально-економічного стану держави.

Значний внесок у дослідження теоретичних і прикладних аспектів проблеми податкової реформи зробили такі науковці та практики, як: Кучерявенко М. П., Дж. Алма, Б. Джексон, М. Маккі, Онишко С. В., Мельник О. П., Іванов Ю. Б.

Стратифікація українського суспільства, внаслідок якої сформувався значний прошарок зuboжілого населення, визначила необхідність проведення реформи, яка б зменшувала податковий тиск на громадян із низьким і середнім достатком, малий і середній бізнес, стимулювала започаткування нового бізнесу та інновацій, і в той же час за прогресивною шкалою оподатковувала б високі доходи, розкіш, демонстративне споживання тощо [1]. Модернізація системи оподаткування також має забезпечити ефективне податкове навантаження як чинник конкурентоспроможності економіки з одного боку та ефективний первинний перерозподіл доходів як чинник мінімізації вторинного перерозподілу у вигляді соціальної допомоги, пільг, субсидій тощо – з іншого. Бізнес-середовище в Україні оцінюється як найгірше серед постсоціалістичних країн Європи. Відповідно до рейтингу Світового банку "Doing Business" (легкість бізнесу), в 2012 році Україна займає 152 позицію серед 183 країн світу, поступаючись таким країнам, як Білорусь (69), Росія (120), Молдова (81) [2]. Порівняно з 2006 роком Україна втратила 24 позиції у цьому рейтингу, що свідчить про погіршення умов ведення бізнесу у країні.

Для усунення негативних тенденцій в Україні потрібно переглянути концептуальні засади економічної політики на принципово іншій, ліберально-демократичній основі, для цього необхідно проаналізувати досвід розвинених країн світу. Економічні реформи мають включати системні заходи, спрямовані на:

- створення сприятливого середовища для ведення бізнесу;
- забезпечення довгострокової фінансової стабільності;
- підвищення ефективності державного управління;
- розвиток конкуренції на внутрішньому товарному ринку [3].

Аналітика дозволила дійти висновку, що в деяких розвинених країнах світу фіскальна політика набуває іншого характеру. Зокрема, в Італії запроваджується податок на банки й мінімальні ціни на сигарети. Португалія на 2,5 % підвищує ставку податку на прибуток підприємств, на 1 % – ПДВ, на 1,5 % – податку з доходів фізичних осіб. У Великій Британії ставка ПДВ підвищується з 15 до 20 %, податку на приріст капітальної вартості – з 18 до 28 %; планується також запровадити податок на банки [4]. Крім того, у багатьох країнах доходи державного бюджету поповнюються за рахунок приватизації, тобто в частині логіки боротьби із кризою в Європі, на відміну від України, збільшиться податкове навантаження та зменшиться соціальний захист. Тривають пошуки дохідно-витратного балансу фінансового стану держав. Досвід розвинених країн треба використати для вирішення проблем України.

Для усунення цих недоліків було розроблено Податковий кодекс України, який прийнято 2 грудня 2010 року, згідно з яким зміни в загальнодержавних податках та зборах відбулися таким чином:

скасвано такі податки та збори: податок на промисел, збір за геологорозвідувальні роботи, збір за спеціальне використання природних ресурсів, збір за обов'язкове державне пенсійне страхування, збір до Державного інноваційного фонду, плата за торговий патент на деякі види підприємницької діяльності, єдиний збір, що справляється у пунктах пропуску через державний кордон України, збір за проведення гастрольних заходів, збір за соціально-економічну компенсацію ризику населення, яке проживає на території зони спостереження;

введено заміну таких податків та зборів: рентних платежів – на рентну плату за нафту, природний газ і газовий конденсат, що видобуваються в Україні, та рентну плату за транспортування нафти і нафтопродуктів магістральними нафтопроводами та нафтопродуктопроводами, транзитне транспортування трубопроводами природного газу та аміаку територією України; податок із власників транспортних засобів та інших самохідних машин і механізмів – на збір за першу реєстрацію транспортних засобів; збір за забруднення навколишнього середовища – на екологічний податок; акцизний збір – на акцизний податок;

податок на нерухоме майно, плату за торговий патент на деякі види підприємницької діяльності та єдиний податок віднесено до місцевих податків та зборів.

Кодексом передбачено зменшення ставки податку на прибуток. Основна ставка податку визначена на рівні 16 %. Проте вона застосовуватиметься тільки з 01.01.2014 р., а до цього діятимуть перехідні періоди і ставки: з 01.04.2011 р. до 31.12.2011 р. включно – 23 %; з 01.01.2012 р. до 31.12.2012 р. включно – 21 %; з 01.01.2013 р. до 31.12.2013 р. включно – 19 %; з 01.01.2014 р. – 16 % [5].

Передбачається встановлення нульової ставки на прибуток для малого бізнесу – на 5-річний період, для готельного бізнесу та легкої промисловості – на 10-річний період. Також звільняються від сплати податку на прибуток кошти підприємств, спрямовані на модернізацію [1]. На думку автора, це сприятиме розвитку конкурентних переваг для розвитку бізнесу.

За податковими зобов'язаннями, що виникли з 1 січня 2011 року до 31 грудня 2013 року включно, ставка податку на додану вартість становитиме 20 %; з 1 січня 2014 року – 17 %. Звітним (податковим) періодом є один календарний місяць. Винятком є платники податків, у яких протягом трьох послідовних попередніх років щорічний обсяг доходів не перевищував 3 млн грн, середньо-облікова кількість працівників протягом цього періоду не перевищувала 20 осіб, та вони мають право на застосування нульової ставки податку на прибуток (на період з 01.04.2011 р. до 01.01.2016 р.) [4]. Зазначені зміни можна вважати позитивними, однак незначне зниження є не принциповим та не призведе до революційних змін у структурі економіки, адже саме ПДВ є стримуючим фактором розвитку внутрішнього ринку та здійснення структурних змін в економіці, оскільки основні надходження від ПДВ – це надходження від імпорту, що сплачуються при розмитненні товару, і саме негативний зовнішньоторговельний баланс є одним із факторів, які приводять до того, що ПДВ наповнює бюджет.

Ставка податку на доходи фізичних осіб збільшиться до 17 %, але не для всіх. Для тих, чий місячний заробіток більший за десятикратний розмір мінімальної заробітної плати, встановленої на 1 січня звітного року, із суми перевищення вказаного розміру доведеться платити податок за ставкою 17 %. Таким чином, якщо заробіток не перевищує 10-кратний розмір мінімальної заробітної плати, ставка податку складатиме 15 %. Як і раніше, діє загальне правило застосування соціальної пільги – заробітна плата не повинна перевищувати розмір місячного прожиткового мінімуму (діючого для працездатної особи на 1 січня звітного року), помноженого на 1,4 та округленого до найближчих 10 гривень. Проте розмір такої соціальної пільги складатиме 100 % прожиткового мінімуму для працездатної особи (у розрахунку на місяць), встановленого законом на 1 січня звітного року. Якщо платник податку утримує двох чи більше дітей віком до 18 років, то він має право на стовідсоткову податкову соціальну пільгу в розрахунку на кожну дитину.

Що стосується місцевих податків та зборів, то необхідно відмітити такі зміни: загальна кількість скоротилася із 14 до 5. Згідно з Податковим кодексом України, скасовано податок з реклами, комунальний податок, ринковий збір, збір за видачу ордеру на квартиру, збір за участь у бігах на іподромі, збір за виграш на бігах на іподромі, збір із осіб, які беруть участь у грі на тоталізаторі на іподромі, збір за право використання місцевої символіки, збір за проведення кіно- та телевізійних аукціонів, збір за проведення місцевого аукціону, конкурсного розпродажу і лотерей, збір за видачу дозволу на розміщення об'єктів торгівлі та сфери послуг, збір із власників собак. Відбулася заміна збору за паркування автотранспорту на збір за місця для паркування транспортних засобів і курортного збору на туристичний збір. Введено податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, єдиний податок та збір за провадження деяких видів підприємницької діяльності. Для місцевих рад є обов'язковим встановлення податку на нерухомість, єдиного податку за провадження деяких видів підприємницької діяльності. Що стосується інших місцевих податків та зборів, то місцеві ради мають право самостійно вирішувати, вводити ці податки чи ні. Ніяких інших податків і зборів місцеві ради не мають права вводити [6].

Податок на нерухомість, згідно із новим Кодексом, запроваджений із 1 липня 2012 року. Мешканці квартир загальною площею до 240 квадратних метрів і будинків до 500 квадратних метрів повинні сплачувати 1 % розміру мінімальної зарплати за один квадратний метр площі. Ті, хто живе у квартирах і будинках з більшою за вказану площу, – 2,7 % розміру мінімальної зарплати за один квадратний метр площі. Звільнені від оподаткування мешканці квартир площею до 120 квадратних метрів і будинків до 250 квадратних метрів. Позитивними наслідками податку на нерухомість є регулярне джерело поповнення бюджету та полегшення адміністрування податку. Недоліком введення даного податку є можливість зловживання з метою ухилення від сплати податку.

Позитивними наслідками впровадження в діяльність Податкового кодексу для платників можуть бути: встановлення єдиного механізму реалізації державою податкової політики, визначення єдиних засад, правил та норм з питань оподаткування як для платників податків, так і органів державної влади, забезпечення уникнення колізійних норм, прогалин у законодавстві та неоднозначного тлумачення норм, які регулюють відносини у сфері оподаткування;

скорочення кількості неефективних загальнодержавних податків та зборів на 10, а місцевих – на 9 означає скорочення паперової роботи для бухгалтерів, через це скорочуються ризики порушення податкового законодавства. Це, у принципі, має покращити ситуацію, бо Україна за світовими рейтингами перебуває на доволі низьких позиціях саме по податковому законодавству – не через податковий тиск, який є нижчим, ніж у багатьох країнах Європи, а через те, що для сплати податків треба витратити набагато більше часу, виготовити набагато більше документів, ніж у європейських країнах; запровадження дворівневої системи оскарження рішень контролюючих органів замість трирівневої, що пришвидшить строки вирішення спірних питань;

поступове зниження ставки податку на прибуток, що призведе до збільшення суми чистого прибутку підприємства.

До негативних наслідків, які можуть понести платники у зв'язку із введенням у дію нового Податкового кодексу, варто віднести:

розширення класифікації основних фондів у податковому обліку, у якій замість 4 груп у раніше діючому законодавстві введено 16. При цьому облік балансової вартості основних засобів кожної групи вестиметься за кожним об'єктом, що входить до складу окремої групи, включаючи вартість поліпшення основних засобів, отриманих безоплатно або в оперативну оренду (лізинг). Це призведе до збільшення паперової роботи для бухгалтерів, тобто витрати часу значно зростуть;

арешт майна може бути накладений рішенням керівника органу державної податкової служби, обґрунтованість якого протягом 96 годин має бути перевірена судом. Це може призвести до негативних наслідків для тих підприємств, котрі займаються реалізацією продуктів, які швидко псуються, та інших речей, що фактично спричинить зупинку діяльності підприємства, хоча у такому разі й передбачається матеріальна компенсація, але тепер стало простіше органам державної податкової служби втручатися у діяльність підприємства.

Отже, найважливіший елемент реалізації податкової реформи у вигляді Податкового кодексу від 2 грудня 2010 року – це єдиний в Україні законодавчий акт, який сприятиме об'єднанню в одному нормативно-правовому акті цілого масиву норм, що регулюють сферу податкових правовідносин в Україні, а також забезпечить спрощення орієнтування платників податків у цій сфері, прозорість дій органів державної влади, які уповноважені здійснювати контроль за своєчасністю нарахування та повнотою сплати податків і зборів (обов'язкових платежів) до бюджетів, чітко визначить засади функціонування системи оподаткування.

Отже, Податковий кодекс – це основний документ, завдяки якому можна досягти нової та якісної системи оподаткування. Він сприятиме побудові соціально-орієнтованої, конкурентоспроможної ринкової економіки, стимулюванню інвестиційно-інноваційних процесів та інтеграції України в європейське співтовариство. У зв'язку із прийняттям Податкового кодексу стане можливим створення стабільної податкової системи, яка забезпечить достатній обсяг надходжень до бюджетів усіх рівнів, ефективне функціонування економіки держави, справедливий підхід до оподаткування всіх категорій платників податків. На основі реформування податкової системи передбачаються такі позитивні зміни: стабільність та досконалість податкового законодавства; реальне зниження податкового навантаження та збалансування податкового тиску на різні категорії платників податків; забезпечення захисту прав платників податків; узгодженість податкового законодавства з нормами законодавства інших галузей права; прозорість причинно-наслідкових механізмів оподаткування; прозорість адміністрування податків; уніфікація бухгалтерського та податкового обліку, зменшення кількості непродуктивних податків, витрати на адміністрування яких перевищують їх надходження; уникнення безсистемного та невинновданого надання податкових пільг та привілеїв.

Наук. керівн. Коновалов М. І.

Література: 1. Любченко О. Господарські відносини суб'єктів підприємництва збалансовано / О. Любченко // Вісник податкової служби України. – 2011. – № 4. – С. 4–7. 2. Газета KyivPost [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kyivpost.ua/business/article/svitovij-bank-zajmatis-bsznesom-v-ukrayini-stalo-she-vazhche-32056.html>. 3. Вахновська Н. А. Податковий кодекс в контексті реформування податкової системи України / Н. А. Вахновська // Економічний форум. – 2011. – № 3. – С. 23–28. 4. Лапшин Ю. Податок на додану вартість: позитивні тенденції / Ю. Лапшин // Вісник податкової служби України. – 2011. – № 11. – С. 6–7. 5. Податковий кодекс України // Газета Голос України. – 2010. – № 229–230. – С. 56. 6. Новиков Ю. Практика впровадження та застосування положень Податкового кодексу України / Ю. Новиков // Вісник Податкової служби України. – 2011. – № 8. – С. 8. 7. Литвиненко Я. В. Шляхи та перспективи реформування податкової системи України / Я. В. Литвиненко, Т. С. Литвиненко, А. В. Ліщенко // Вісник Хмельницького національного університету. – 2010. – № 3. – С. 119–122. 8. Нагорняк Г. Проблеми податкового регулювання в Україні та шляхи їх вирішення / Г. Нагорняк, Ю. Вовк // Галицький економічний вісник. – 2010. – № 2 (27). – С. 140–152. 9. Шовкун І. Фіскальне регулювання науково-технічних та інноваційних процесів в економіці і концептуальний аналіз регулятивного впливу проекту Податкового кодексу України / І. Шовкун // Вісник податкової служби України. – 2010. – № 30. – С. 12–17. 10. Янушевич Я. Прикладне значення теорій оподаткування для розробки стратегій виведення економіки з кризи / Я. Янушевич // Вісник податкової служби України. – 2010. – № 21. – С. 5–11. 11. Міністерство доходів і зборів України. – Режим доступу : <http://www.minrd.gov.ua/>.

УДК 336.244:339.543.37

Тимофєєва Н. О.

Магістр 2 року навчання
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

МІСЦЕ ТА ФУНКЦІЇ МИТНИХ ПЛАТЕЖІВ У СИСТЕМІ ОПОДАТКУВАННЯ УКРАЇНИ

Анотація. Обґрунтовано перелік функцій митних платежів як специфічних податків, а також розглянуто їх місце та роль у системі оподаткування України.

Аннотация. Обоснован перечень функций таможенных платежей как специфических налогов, а также рассмотрены их место и роль в системе налогообложения Украины.

© Тимофєєва Н. О., 2013

Annotation. The list of functions of customs payments as specific taxes is justified, and their place and role in the Ukrainian system of taxation are examined.

Ключові слова: митні платежі, митний тариф, зовнішньоекономічна діяльність, експорт та імпорт товарів.

Однією з особливостей сучасного етапу економічного розвитку є швидке зростання обсягів міжнародних економічних контактів, подальший розвиток світового поділу праці, поглиблення економічної взаємозалежності держав. Кінцевим результатом такого процесу має стати вільне переміщення товарів, послуг, об'єктів інтелектуальної власності, капіталів, робочої сили через території різних держав та поступове зникнення торговельних бар'єрів між ними. У цю систему поступово інтегрується й українська економіка.

В Україні у процесі становлення ринкової економіки митні податки виступають інструментом впливу на зовнішньоекономічні відносини нашої країни з іншими державами. Для того щоб керувати процесом оподаткування митними платежами як засобами підвищення ефективності економіки, насамперед необхідно проаналізувати специфіку та місце митних платежів у системі оподаткування, їх функції.

Питанню теоретичних аспектів функціонування системи оподаткування, у тому числі митної, приділяли увагу такі вчені та дослідники, як: О. Гребельник, О. Єгоров, Т. Мельник та ін. [1 – 3].

Податковим Кодексом митні платежі визначаються як податки, які відповідно до Податкового Кодексу або митного законодавства справляються при переміщенні або у зв'язку з переміщенням через митний кордон та контроль за справлянням яких покладено на митні органи. Митні платежі за своєю специфікою мають чимало характерних особливостей, насамперед через їх вплив на економічні відносини з іншими державами та міжнародний розподіл продукції.

Одним із найпоширеніших економічних заходів регулювання міжнародних економічних відносин є митний тариф, який містить деталізований перелік товарів, що оподатковуються імпортом, експортом і транзитним митом з наведенням способу нарахування, ставки мита, а також коефіцієнтів надбавок і знижок та переліку товарів, заборонених до ввезення, вивезення і транзиту відповідно до товарної номенклатури зовнішньоекономічної діяльності [4].

Економічна роль митних платежів пов'язана, насамперед, з тим, що, впливаючи на ціну товару та відмежовуючи національний ринок від світового, підвищуючи рівень цін на товари, мито активно впливає на конкурентоспроможність товару, що, в свою чергу, позначається і на рівні накопичення капіталу, темпах розвитку, нормах прибутку в окремих галузях економіки, нівелюючи різницю, яка склалася в міжнародних і національних умовах виробництва.

Можна зробити висновок, що більшість країн світу, використовуючи митні платежі у своїй зовнішньоекономічній політиці, вирішують низку завдань, таких, як:

захист економіки країни від негативного впливу іноземної конкуренції (мито завжди погіршує конкурентні умови функціонування іноземних виробників на даному ринку);

забезпечення умов для ефективної інтеграції країни до світового економічного простору (митні платежі широко використовуються з метою поліпшення умов доступу національних товарів на іноземні ринки);

підтримання раціонального співвідношення вивезення і ввезення товарів, валютних надходжень і витрат на території країни (митні тарифи впливають на стан платіжного балансу країни);

створення умов для прогресивних змін у структурі виробництва і споживання товарів; раціоналізація товарної структури вивезення і ввезення товарів.

На основі визначених завдань визначаються функції митних платежів. О. Єгоров, наприклад, виділяє шість функцій справляння митних платежів, а саме: економічну, політичну, фіскальну, регулятивну, охоронну, адміністративну. У кожній функції зазначаються аспекти застосування митних платежів. У даному підході в основі розмежування функцій були розглянуті окремі випадки процедур митного оформлення та наслідки, а не основні завдання, які передбачаються від застосування митного тарифу [2].

На погляд О. Гребельника, на основі визначених завдань можна виділити п'ять функцій митного тарифу, зокрема [1]: регулятивну, фіскальну, захисну, стимулюючу, політичну.

У свою чергу Т. Мельник поряд з фіскальною, протекціоністською, регуляторною або стабілізуючою, балансуючою та торговельно-політичною функціями також виділяє контрольну, що проявляється в здійсненні державою жорсткого контролю за проходженням товарів через кордон. Оскільки виникає необхідність у чіткій, виваженій роботі митних органів щодо ідентифікації товару, підрахунку його кількості та вартості для документального митного оформлення і сплати мита [3].

На основі наведених функцій, визначених вченими за різними підходами, можна виділити такі:

1) захисна (передбачає формування бар'єрів, що перешкоджають проникненню товарів на митну територію країни. Митний тариф за своєю суттю виконує захисну функцію навіть тоді, коли вітчизняна продукція не вступає в пряму конкуренцію з іноземними товарами. Наприклад, коли країна хоче знизити валютні витрати своїх громадян у зв'язку з проблемами платіжного балансу, влада йде на підвищення ставок мита, і як наслідок, ціни на деякі іноземні товари, хоч аналогічні імпортозамінні вітчизняні товари відсутні, з метою тимчасового скорочення споживання. Отже, використання мита зумовлює одночасну дію не тільки фіскальної, але і захисної функції. Спостерігається певна закономірність: низькі ставки використовуються для отримання фіскального ефекту, а високі – для ефекту захисту);

2) фіскальна (формує прибуткову частину бюджету. Застосування митних платежів завжди виконує фіскальну функцію, оскільки митний тариф завжди є податком. Ефект фіску прямо залежить від митної ставки. Якщо вона незначна, то й ефект від даного податку невеликий, а якщо розмір ставки підвищується, то й посилюється податковий ефект);

3) регулятивна (формує раціональну структуру експорту та імпорту. За допомогою мита держава може здійснювати контроль над обсягами і характером товаропотоку, тобто стимулювати рух товарів або, навпаки. При цьому стимулювання може відбуватись не тільки відносно певної товарної групи, але й товаропотоку з конкретної країни чи групи країн;

4) політична (здійснює економічний тиск на інші держави чи надає їм митні пільги. Держава стосовно інших країн застосовує економічні заходи, з боку яких, у свою чергу, можлива відповідь за принципом "дія-протидія". Це є однією із форм міжнародної економічної взаємодії. За допомогою інструментів митної політики держава впливає на характер відносин з іншими країнами).

Регулятивна функціональна ознака мита виявляється також при регулюванні внутрішніх економічних відносин національної економіки. Основним об'єктом регулювання є зовнішньоторговельний оборот, тобто операції з експорту та імпорту товарів. Завдяки митним платежам як інструменту зовнішньоторговельної політики відбувається раціоналізація товарної структури, підтримується оптимальне співвідношення валютних доходів і витрат держави [5].

Митні податки за своєю специфічністю є непрямими податками. Динаміка надходжень платежів від зовнішньоекономічної діяльності за останні роки свідчить про зростання їх ролі в наповненні доходної частини державного бюджету. Цій тенденції повністю відповідає щорічне зростання питомої ваги платежів, що адмініструвалися Державною митною службою, в державному та зведеному бюджетах.

На рисунку позиціонується місце митних платежів у системі оподаткування та взаємозв'язок із зовнішньоекономічною діяльністю через специфічність покладених на них завдань та функцій.

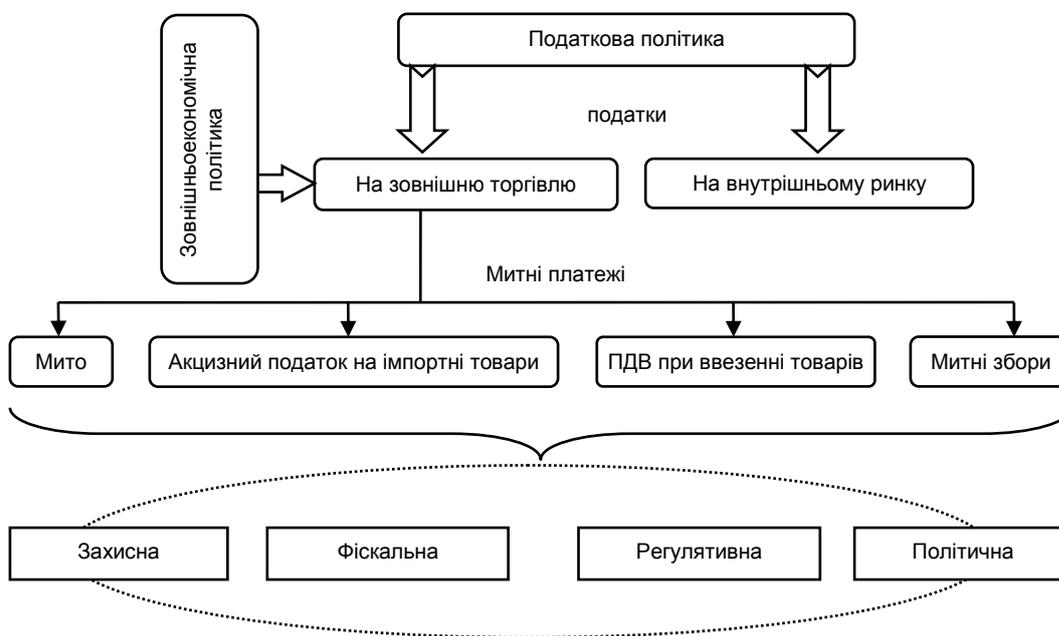

Рис. Функції та місце митних платежів у системі оподаткування

Процеси, що відбуваються в Україні вимагають такого механізму державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, який би враховував особливості національної економіки. Такий висновок пояснюється тим, що національна промисловість України з її застарілими виробничими факторами ще не в змозі конкурувати з дешевими і більш якісними товарами, які виробляються за кордоном за допомогою більш сучасних технологій, з вищим рівнем організації виробництва. Без захисту національної економіки на етапі формування економічної системи наповнення ринку дешевими імпортованими товарами зумовлює скорочення національного виробництва і навіть знищення деяких його видів, що спричиняє скорочення робочих місць, зростання безробіття, загрожує національній економічній безпеці, міжнародному престижу країни, її культурі і традиціям.

Сучасні тенденції функціонування світового співтовариства поставили ряд нових завдань перед митною службою України, які вимагають проведення модернізації діяльності митної служби. Та при всій складності і суперечливості історичного шляху розвитку, митниці досвід свідчить про те, що митне оподаткування склалося як важлива сфера економічної політики держави, інструмент регулювання зовнішньої торгівлі і захисту національних інтересів.

Наук. керівн. Ревенко О. В.

Література: 1. Структура та ефективність системи митного оподаткування [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://libfree.com/134438064.html>. 2. Функції мита [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://xreferat.ru/90/182-1-funkc-mita.html>. 3. Становлення митної справи суверенної України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://redfox.if.ua/page/13>. 4. Протекціонізм у зовнішній торгівлі [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://users.kpi.kharkov.ua/pravo/intertrade-08%20antidumping.htm>. 5. Місце митних платежів у системі податків і зборів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ua.textrefeat.com/referat-2553.html>.

Магістр 2 року навчання
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ СПРАВЛАННЯ МІСЦЕВИХ ПОДАТКІВ ТА ЗБОРІВ У КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ ДОХІДНОЇ ЧАСТИНИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

Анотація. Розглянуто роль місцевих податків і зборів у формуванні дохідної частини місцевих бюджетів. Проведено аналіз надходжень місцевих податків та зборів до місцевих бюджетів. Надано рекомендації для більш ефективного розвитку місцевого оподаткування.

Аннотация. Рассмотрена роль местных налогов и сборов в формировании доходной части местных бюджетов. Проведен анализ поступлений местных налогов и сборов в местные бюджеты. Даны рекомендации для более эффективного развития местного налогообложения.

Annotation. The paper considers the role of local taxes and fees in the formation of revenues of local budgets. Local budget revenues from local taxes and fees are analysed. The recommendations for more effective development of local taxation are given.

Ключові слова: місцеві бюджети, органи місцевого самоврядування, місцеві податки та збори, податкові надходження.

На сучасному етапі розвитку національної економіки систему оподаткування слід привести у відповідність до пріоритетів державної політики країни, особливо того, що стосується податкової бази місцевих бюджетів. Оподаткування є однією з найскладніших проблем кожної з країн і потребує постійного вдосконалення. Саме місцеві податки та збори повинні становити основну дохідну статтю бюджетів територіальних громад міст, селищ, сіл та їх об'єднань і направлятися на підтримку й розвиток місцевої інфраструктури. Діюча система оподаткування не в змозі розв'язати такі проблеми, що і зумовлює актуальність даної теми.

У вітчизняній економічній науці дослідження проблем та перспектив місцевого оподаткування широко висвітлюються в працях провідних вчених та економістів, серед них: В. Андрущенко, О. Василик, О. Кириленко, А. Крисоватий, В. Павлов, В. Симоненко, В. Суторміна, Л. Тарангул, В. Федосов, С. Юрій. Значні традиції студіювання сутності місцевих бюджетів, їх доходів та місцевого оподаткування закладені у дворянській фінансовій науці. Прикладом цього є роботи І. Озерова, В. Твердохлебова.

Складовою частиною системи оподаткування є місцеві податки і збори. Їх суть полягає в тому, що орган місцевого самоврядування для забезпечення свого функціонування повинен мати певні фінансові ресурси, які даватимуть змогу вирішувати завдання, покладені на них в умовах ринкової економіки [1, с. 35–43]. Для України характерною є мала частка власних доходів, зокрема місцевих податків і зборів, у загальній сумі доходів місцевих бюджетів, що є свідченням низького рівня фінансової незалежності органів місцевого самоврядування. На відміну від України, у США за рахунок місцевих податків забезпечується 65 % доходів місцевих бюджетів, у Великобританії – 36 %, Франції – 45 %, Японії – 33 % [2, с. 48–51]. У зв'язку з цим побудова дієвої моделі економіки ринкового типу вимагає подальшого теоретичного обґрунтування та практичного визначення місця й ролі місцевого оподаткування в економічній системі держави. До введення в дію з 1 січня 2011 року Податкового кодексу діяв Декрет Кабінету Міністрів України від 20 травня 1993 року № 56-93 "Про місцеві податки і збори" [3] на території України, яким передбачено введення 16 видів місцевих податків і зборів. Метою введення місцевих податків є зміцнення дохідної частини місцевих бюджетів. Також у даному Декреті регламентовано об'єкти оподаткування, розміни ставок та порядок надання податкових пільг.

За останні 10 років річна сума надходжень у бюджет від місцевих податків зросла більш ніж удвічі. Але хоча сума надходжень з місцевих податків і зборів щорічно росла, то питома вага їх у місцевому бюджеті не значною так і залишалася.

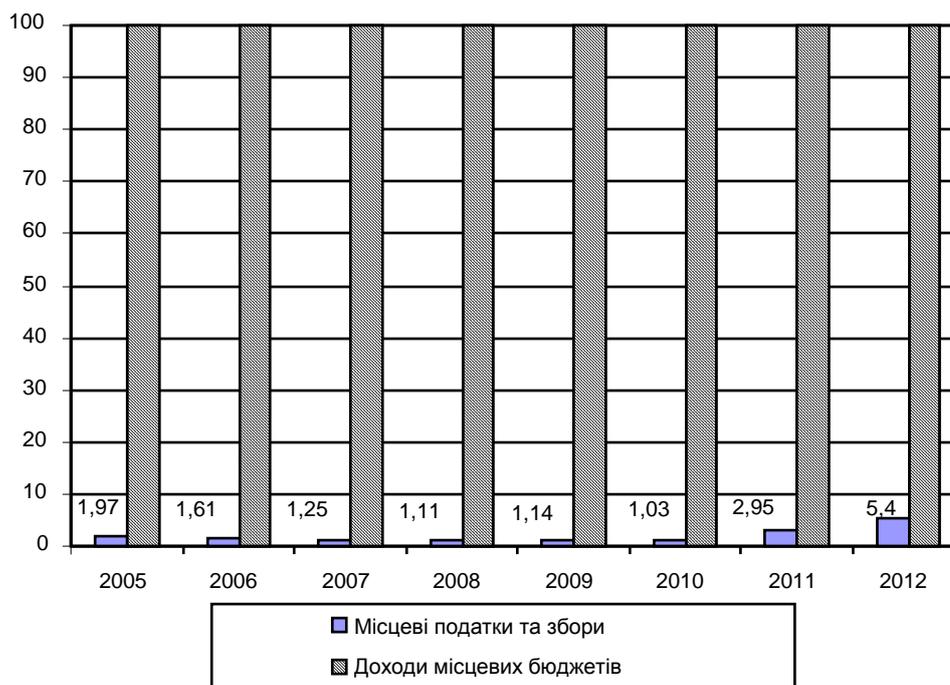
Показник питомої ваги місцевих податків і зборів у доходах та податкових надходженнях до місцевих бюджетів є важливим критерієм фінансової незалежності місцевого самоврядування. Введення будь-якого нового податку чи збору впливає на економічні процеси, які відбуваються в державі, та позначається на доходах бюджетів, це можна підтвердити показниками за останні два роки. Такі зміни відбулися в результаті прийняття Податкового кодексу України (таблиця) [4].

**Питома вага місцевих податків і зборів у доходах місцевих бюджетів України
за 2005 – 2012 роки, млн грн**

Показники	Роки							
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Доходи місцевих бюджетів України	30 316,2	39 866	58 349	73 872,1	71 036	80 519	86 457,7	100 771
Місцеві податки та збори	598,2	644,3	729,9	820	808,6	828,8	2 549,5	5 441,6
Питома вага місцевих податків і зборів у доходах місцевих бюджетів, %	1,97	1,61	1,25	1,11	1,14	1,03	2,95	5,4

Аналізуючи дані за попередні роки (див. таблицю), варто відзначити, що щорічно в Україні відбувається зростання як дохідної частини місцевих бюджетів, так і обсягів місцевих податків та зборів. Але видно різке зростання питомої ваги доходів від місцевих податків у доходах бюджетів протягом 2011 року порівняно з 2010 роком, більш ніж у 2 рази та майже в 2 рази порівняно з 2012 роком. На це вплинуло реформування податкової системи України шляхом введення в дію Податкового кодексу України. Так, місцеві податки забезпечують місцеві бюджети не так, як хотілося б, але Україна "рухається" під впливом реформування податкової системи.

Частка місцевих податків і зборів у доходах місцевих бюджетів України за 2005 – 2012 роки графічно наведена на рисунку.

**Рис. Частка місцевих податків і зборів у доходах місцевих бюджетів України
за 2005 – 2012 роки**

Бюджетно-податкова реформа 2010 – 2012 років привела до змін у системі регулювання функціонування місцевих бюджетів. Ухвалення нової редакції Бюджетного кодексу та Податкового кодексу, окремих постанов Міністерства України та проекту бюджету на 2012 рік сприяють наданню місцевому самоврядуванню реального фінансового змісту та зміцнюють підґрунтя для ефективного виконання органами місцевого самоврядування функцій на рівні регіонів та громад.

Наведені статистичні дані свідчать, що місцеві податки та збори не відіграють важливої фінансової ролі в наповненні місцевих бюджетів як, наприклад, місцеві податкові платежі за кордоном. Протягом досліджуваного періоду їх питома вага коливалася від 1,03 % у 2010 році до 5,4 % у 2012 році [4]. Натомість основними джерелами наповнення місцевих бюджетів упродовж досліджуваного періоду були низка загальнодержавних податкових платежів. Зазначені цифри підтверджують критичний стан фінансового забезпечення місцевого самоврядування, що негативно позначається на рівні виконання конституційно закріплених за ними обов'язків та якості наданих суспільних послуг.

Видається більш логічним, коли основу фінансової бази місцевого самоврядування складають доходи з власних джерел. Лише за цієї умови місцеве самоврядування реально відповідатиме суті терміна, і будь-який вплив на нього, втручання в його справи стане можливим виключно у випадках і межах, визначених законом [5].

Важливо відмітити, що питома вага місцевих податків та зборів у доходах місцевих бюджетів збільшилася за рахунок зарахування до місцевих податків єдиного податку. Дохід від сплати єдиного податку в 2011 році склав 1 987,9 млн грн що становить майже 78 % від місцевих податків та зборів. Тобто можна говорити про те, що єдиний податок є основним із місцевих податків та зборів. Одним із вкладів до місцевих бюджетів повинен стати податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, який почав діяти з 01.01.2013 р., що є одним із механізмів розширення дохідної бази місцевих бюджетів.

Важливо, щоб за рахунок власних податкових джерел місцеві органи влади могли фінансувати 60 – 80 % своїх потреб. У цьому разі їх залежність від рішень вищих органів влади стосовно дохідної частини місцевих бюджетів буде мінімальною [6, с. 152–155].

Як видно, після прийняття Податкового кодексу України система місцевого оподаткування перебуває на стадії пристосування до реалій, тобто остаточно ще не сформувалася. Тому для більш ефективного розвитку місцевого оподаткування доцільним вбачається проведення таких заходів:

створення передумов для забезпечення фінансової самостійності органів місцевого самоврядування через збільшення їх власних дохідних джерел;

створення дієвого механізму контролю за своєчасністю справляння місцевих податків;

впровадження адекватних заходів відповідальності платників місцевих податків та зборів за порушення ними податкового законодавства у цій сфері;

з метою стабілізації місцевої системи оподаткування закріплення на законодавчому рівні гарантій отримання місцевими бюджетами податків та зборів.

Отже, удосконалення системи місцевих податків і зборів, зростання їх фіскальної ролі як фундаментального напрямку зміцнення фінансової спроможності місцевих бюджетів сприятимуть підвищенню ефективності управління ресурсами органів місцевого самоврядування, стимулюватимуть соціально-економічний розвиток регіонів і держави в цілому.

Питання ефективного управління фінансовими ресурсами місцевих бюджетів залишається актуальним і потребує подальших наукових досліджень.

Наук. керівн. Коновалов Є. І.

Література: 1. Бадила М. Роль місцевих податків і зборів у формуванні доходів бюджету міста / М. Бадила // Ринок цінних паперів України. – 2007. – № 11. – С. 35–43. 2. Туманская Ю. В. Анализ зарубежной практики формирования доходов местных бюджетов / Ю. В. Туманская // Дайджест-финансы. – 2004. – № 3. – С. 48–51. 3. Про місцеві податки і збори : Декрет Кабінету Міністрів України від 20.05.1993 р. № 56-93 [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 30. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>. 4. Щомісячний моніторинг основних індикаторів бюджетної та банківської системи України станом на 01.01.2012 р. / [Щербина І. Ф., Рудик Ф. Ю., Зубенко В. В. та ін.] ; ІБСЕД, Проект "Зміцнення місцевої фінансової ініціативи", USAID. – К. : ДГВПІ "Зовнішторгвидав України", 2012. – С. 15–27. 5. Назаркевич І. Місцеве оподаткування і механізми його вдосконалення / І. Назаркевич // Регіональна економіка. – 2005. – № 2. – С. 290–295. 6. Глухова В. І. Місцеві податки і збори як складова фінансових ресурсів регіону / В. І. Глухова, М. А. Нікітіна, С. С. Красуля // Вісник КНУ імені Михайла Остроградського. – 2011. – № 2 (67). – С. 152–155.

Зубкова О. В.

УДК 336.255.62

Магістр 2 року навчання
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ СУТНОСТІ АДМІНІСТРУВАННЯ ПОДАТКІВ

Анотація. Розглянуто поняття "адміністрування податків і зборів", проведено аналіз поглядів вітчизняних і закордонних вчених на цей процес. За результатами дослідження узагальнено теоретико-методологічні підходи до визначення поняття "адміністрування податків".

Анотация. Рассмотрено понятие "администрирования налогов и сборов", проведен анализ взглядов отечественных и зарубежных ученых на этот процесс. По результатам исследования обобщены теоретико-методологические подходы к определению понятия "администрирование налогов".

© Зубкова О. В., 2013

Annotation. The concept of the administration of taxes and fees is studied, and the views of domestic and foreign scientists on the process are analysed. According to the study the theoretical and methodological approaches to the concept of tax administration are summarized.

Ключові слова: адміністрування податків, податкові відносини; податкові платежі, податкові надходження до бюджету.

Проблема адміністрування податків в Україні вивчається відносно недавно. Однак фінансова наука в цьому напрямі має певні досягнення. Поряд із цим у наукових публікаціях та в інших джерелах зустрічається термін "адміністрування податків" без відповідного теоретичного обґрунтування. Це і дає підстави для вільного тлумачення даного поняття.

Сукупність складових адміністрування податків і взаємозв'язок між ними все ж дозволяє говорити про наявність відповідної системи. Зазначене зумовлює необхідність більш детального та глибокого дослідження системних ознак у адмініструванні податків, формулювання визначення поняття "адміністрування податків", розкриття сутності і структури названого процесу.

Організація справляння податків має бути побудована таким чином, щоб держава могла максимізувати свої доходи за рахунок податків, мінімізувавши при цьому негативний вплив на платників податків. Провідна роль у цьому належить адмініструванню податків.

Поняття адміністрування досить часто використовується в практичній діяльності органів податкової служби, у статтях практичного характеру з бухгалтерського обліку та оподаткування. Однак вітчизняні періодичні видання, згадуючи про адміністрування, часто не дають чіткого пояснення цього терміна і щоразу відносять до сфери адміністрування нові види робіт [1].

Сутність адміністрування, яке є похідним від адміністрації (з лат. *administratio* – управління), зводиться до управління шляхом виконання чітких наказів та розпоряджень керівництва. Відповідно адміністрування податків слід розглядати на мікрорівні з точки зору функцій управління, що передбачає планування, організацію, облік, контроль нарахування податків на підприємстві, а також на макрорівні – управління податковою системою [2].

Загальне визначення терміна "адміністрування" наведене у економічній енциклопедії. Адміністрування – це управлінська діяльність керівників і органів управління, яка здійснюється, здебільшого, через накази і розпорядження. Властиве командно-адміністративній системі [3].

Зміст поняття "податкове адміністрування" можна пов'язати з політикою, наукою та мистецтвом (рис. 1) [4].

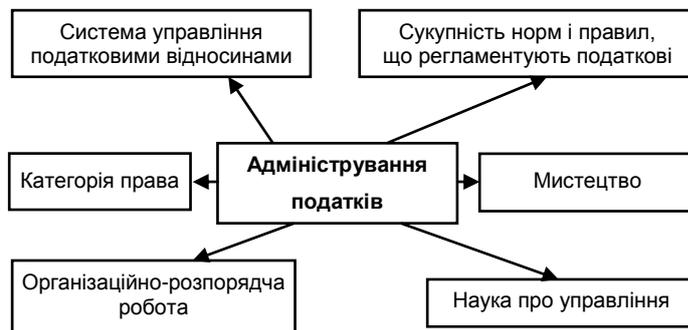

Рис. 1. Зміст терміна "адміністрування податків" [4]

З точки зору політики, податкове адміністрування є державною політикою в розумінні дій владних та управлінських структур, за допомогою яких фінансові ресурси розподіляються через механізм оподаткування між державою та населенням. З боку науки "податкове адміністрування" – це наука, що формулює принципи ефективного управління податковою системою за даних соціально-економічних умов та суспільно-політичних обставин оцінює податкову систему. Дуже цікавим є розуміння податкового адміністрування з позиції мистецтва як мистецтво в усьому, що стосується забезпечення державними службовцями функціонування податкової системи на основі професійних знань, досвіду та високої виконавської майстерності [4].

Погляди науковців щодо визначення адміністрування податків наведені у табл. 1.

Таблиця 1

Систематизація підходів до визначення поняття "адміністрування податків"

№ п/п	Джерело	Визначення
1	2	3
1	Андрущенко В. Л. [5]	Податкове адміністрування – 1) державна політика в значенні дій владних та управлінських структур, за допомогою яких фінансові ресурси розподіляються через механізм оподаткування між державою та населенням; 2) наука, що формулює принципи ефективного управління податковою системою, за даних соціально-економічних умов та суспільно-політичних обставин оцінює податкову систему; 3) мистецтво в усьому, що стосується забезпечення державними службовцями функціонування податкової системи на основі професійних знань, досвіду та високої виконавської майстерності

1	2	3
2	Катрук Н. О [6]	Адміністрування податків – складова фіскального адміністрування, що включає облікову роботу, масово-роз'яснювальну та консультативну роботу, прогнозно-аналітичну та контрольню-перевірочну роботи
3	Корецька-Гармаш В. О., Кулік А. В. [7]	Податкове адміністрування – сукупність методів та прийомів і засобів інформаційного забезпечення, за допомогою яких органи державної виконавчої влади надають функціонуванню податкового механізму заданий законом напрям і координують податкові дії при суттєвих змінах в економіці та політиці
4	Мельник В. М. [8]	Адміністрування податків – це управлінська діяльність органів державної виконавчої влади, яка пов'язана з організацією процесу оподаткування, засновується на державних законодавчих і нормативних актах та використовує соціально зумовлені правила
5	Новосад Л. Я. [9]	Адміністрування податків – державне управління податковою системою загалом і структурними елементами – окремим податками щодо їх законодавчого запровадження, проектування, планування, оперативного управління, податкового контролю за дотриманням законодавства платниками податків

Також адміністрування податків у вітчизняній науковій літературі розглядається у декількох аспектах (рис. 2.) [1, с. 2].

Рис. 2. Багатоаспектність трактування сутності адміністрування податків [1, с. 2]

Наведені підходи авторів звужують значення адміністрування податків до технічних процедур щодо організації процесу сплати податків, складової фіскального адміністрування.

Порівняльну характеристику підходів у трактуванні поняття "адміністрування податків" наведено у табл. 2.

Таблиця 2

Порівняльна характеристика визначення поняття "адміністрування податків"

№ п/п	Порівняльна ознака	Автори					Разом
		Андрущенко В. Л.	Житна І. П., Корецька-Гармаш В. О.	Катрук Н. О.	Мельник В. М.	Новосад Л. Я.	
1	Дії владних структур щодо перерозподілу фінансових ресурсів	+	-	-	+	-	2
2	Управління податковою системою	+	-	-	+	+	3
3	Забезпечення функціонування податкової системи	+	-	-	-	-	1
4	Складова фіскального адміністрування	-	+	+	-	-	2
5	Включає покарання за порушення податкового законодавства	-	+	-	-	+	2

Ю. Іванов, В. Карпова, Л. Карпов у своїй праці дають таке визначення: адміністрування податкових зобов'язань – це процедура реалізації прав і обов'язків суб'єктів податкового права щодо узгодження і погашення податкових зобов'язань. Адміністрування податків обов'язково здійснюється на основі сукупності законодавчо закріплених податково-правових норм, які встановлюють процедуру реалізації прав і обов'язків суб'єктів податкового права з приводу узгодження і погашення податкових зобов'язань [10].

Таким чином, податкове адміністрування є узагальнюючим поняттям, що визначає діяльність спеціально уповноважених органів державної влади та місцевого самоврядування, що здійснюється з метою забезпечення надходження податків до державного та місцевих бюджетів, а також контролю за дотриманням платниками податків виконання визначених законодавством зобов'язань зі сплати відповідних податків.

Наук. керівн. Михасьова Н. В.

Література: 1. Савчук В. А. Теоретичні засади організації адміністрування податків / В. А. Савчук // Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право). – 2011. – С. 11. 2. Большая Советская Энциклопедия. В 30 т. / под ред. А. М. Прохоров. – 3-е изд. – Т. 1. – М. : Советская Энциклопедия, 1969. – 608 с. 3. Економічна енциклопедія : у 3-х т. Т. 1 / редкол. С. В. Мочерний та ін. – К. : ВЦ "Академія", 2001. – 864 с.

4. Безпалько І. Р. Удосконалення взаємин платників податків із податковими органами / І. Р. Безпалько // Національний лісотехнічний університет України. Збірник науково-технічних праць. – 2010. – С. 142.
5. Андрущенко В. Л. Фіскальне адміністрування як наука і мистецтво / В. Л. Андрущенко // Фінанси України. – 2003. – № 6. – С. 27–35.
6. Катрук Н. О. Обґрунтування сутності державного податкового менеджменту в контексті становлення наукової думки / Н. О. Катрук // Наука й економіка. – 2010. – № 2 (18). – С. 47–55.
7. Григораш Т. Ф. Проблеми і перспективи розвитку податкової політики України / Т. Ф. Григораш, В. О. Куліченко, М. С. Ловакова // Економічний простір. – 2012. – № 57. – С. 229.
8. Мельник В. М. Домінанти податків і оподаткування та забезпечення повноти їх дії : автореф. дис. д-ра екон. наук Держ. установа "Ін-т екон. та прогнозування НАН України" / В. М. Мельник. – К., 2007. – 31 с.
9. Новосад Л. Я. Фіскальне адміністрування в Україні: проблеми теорії та практики / Л. Я. Новосад // Світ фінансів. – 2005. – Т. 1. – С. 65–70.
10. Иванов Ю. Б. Налоговый менеджмент : учебн. пособ. / Ю. Б. Иванов, В. В. Карпова, Л. Н. Карпов. – Х. : ИД "ИНЖЭК", 2006. – 488 с.

УДК 336

Ювлева О. В.

Магістр 2 року навчання
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ВИЗНАЧЕННЯ ОСНОВНИХ НАПРЯМІВ ПІДВИЩЕННЯ ПОДАТКОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Анотація. Розглянуто сутність та структуру податкового потенціалу країни як важливої складової розвитку держави, досліджено види податкового потенціалу України на сучасному етапі та знайдено шляхи їх подальшого розвитку. За результатами дослідження було проведено оцінку, на основі якої було висунуто рекомендації та напрями підвищення податкового потенціалу України.

Аннотация. Рассмотрены сущность и структура налогового потенциала страны как важной составляющей развития государства, исследованы виды налогового потенциала Украины на современном этапе и найдены пути их дальнейшего развития. По результатам исследования была проведена оценка, на основе которой были выдвинуты рекомендации и направления повышения налогового потенциала Украины.

Annotation. The essence and structure of the tax potential of the country as an important part of the state development are studied. Current types of tax capacity of Ukraine are investigated and the ways of their further development are found. Recommendations and ways to increase the tax potential of Ukraine were put forward on the basis of research evaluation.

Ключові слова: податковий потенціал, стратегічний податковий потенціал, функціональний (тактичний) податковий потенціал, соціально-економічна політика держави.

Ефективна діяльність держави та реалізація її основних функцій неможливі без налагодженої соціально-економічної політики, одне з цільних місць у якій належить саме фіскальній політиці. Завдяки податковим надходженням держава стимулює розвиток господарської діяльності, допомагає малозабезпеченим верствам населення, впливає на стан і розвиток науково-технічного прогресу. У зв'язку з цим, необхідно зазначити щодо подальшого розвитку податкового потенціалу, що дана категорія є запорукою успішного вирішення державою завдань економічної та соціальної політики, здійснення соціальних та інших програм, належного функціонування державного апарату і всієї системи установ, які діють у бюджетній сфері.

Даною проблемою в теорії оподаткування широко займаються як видатні вчені зарубіжних країн, такі, як: Т. Юткіна, А. Паскачев, Ф. Садигов, В. Мішин, В. Дик, І. Горський, М. Кашина, А. Коломієць, А. Мельник, так і українські вчені: В. Прусс, Н. Шпак, В. Пітерська, В. Панасюк, Є. Ковальчук, В. Бюряковський, В. Кармазін, С. Каламбет та ін.

Незважаючи на те, що останнім часом наша країна провела значну модернізацію у фіскальній системі, вчені поки що не знайшли єдиного висновку щодо розробки підходу відносно визначення податкового потенціалу країни. Саме тому актуальність теми даної статі полягає у підвищенні інтересу до питань стратегічного планування економічного розвитку та до розробки нового науково-методичного підходу визначення сутності й кількісної оцінки податкового потенціалу взагалі.

Сучасна економічна думка ще не дійшла однозначного висновку щодо визначення сутності, значення та критеріїв оцінки податкового потенціалу. На думку Тарангул Л. Л., поняття "податковий потенціал" необхідно розглядати як у широкому, так і у вузькому тлумаченні. У широкому розумінні

поняття "податковий потенціал" – це обсяг реальних і потенційних ресурсів регіону, які підлягають оподаткуванню, а також можуть бути об'єктом оподаткування при розширенні його податкової бази. У більш вузькому розумінні податковий потенціал – це фактичний обсяг податків, зборів та інших обов'язкових платежів, які акумулює регіон при використанні своїх ресурсів в умовах діючого податкового законодавства [1].

У практичному розумінні податковий потенціал, як правило, розглядають як податкові можливості окремих регіонів або ж максимально можливу в умовах діючого податкового законодавства суму нарахувань податків. Остання враховує суми податків, що підлягають сплаті в даному періоді, і донараховані податки за результатами контрольної роботи податкових органів [2, с. 35].

Податковий потенціал має низку особливих систем: не стаціонарність окремих параметрів та стохастичність поведінки; емерджентність (здатність виникнення, появи нового); унікальність і непередбачуваність, пов'язану з наявністю активного елемента (людський фактор); життєвий цикл; граничні можливості (обумовлені ресурсами); здібності змінювати структуру, протистояти ентропійним тенденціям, адаптуватися до умов, що змінюються, формувати внутрішньосистемні цілі. Крім того, податковий потенціал виступає як об'єкт стратегічного управління, при цьому виникає необхідність відокремлення його елементів, сукупність взаємодії яких створює об'єктивні передумови для визначення цілей, з одного боку, та для вибору кращої стратегії досягнення довготривалих глобальних цілей – з іншого. Така постановка питання обумовлена дією, принаймні, двох закономірностей системи податкового потенціалу: комунікативністю (облік впливу зовнішнього середовища на вибір цілей і засобів для їх досягнення) та еквіфінальність (відповідний вплив умов внутрішнього середовища на граничні можливості податкового потенціалу) [3, с. 146].

Саме тому розуміння поняття "податковий потенціал" дозволяє виділити розходження між стратегічним і функціональним (тактичним) податковим потенціалами. Стратегічний податковий потенціал (СПП) – це потенційна здатність системи оподаткування забезпечувати постійне зростання загальнонаціональних, переважно соціальних потреб (потреби економіки державного сектору), якісні та кількісні оцінки якої базуються на платоспроможності суб'єктів сфери "бізнес" після закінчення повного циклу кругообігу коштів і задоволенні ними своїх інвестиційних потреб.

У практичному плані СПП може розглядатися як прогнозований обсяг сукупного фінансового результату (у масштабі країни), створений у сфері виробництва і збільшення в обігу після вирахування вартості сукупних витрат на його вилучення.

Функціональний (тактичний) податковий потенціал (ФПП) – це сукупне уявлення прогнозованого обсягу податкових надходжень з розрахунку якісних і кількісних оцінок, які характеризують стан податкового середовища, стан стратегічного податкового потенціалу, всіх супутніх уточнень елементів податкових зобов'язань (ставок, пільг та ін.) при розробці податкових бюджетів (планування, сукупної суми податкових надходжень) на кожний фінансовий рік.

Даний показник показує ту сумарну величину податкових джерел, на яку адміністрація держави може розраховувати при формуванні своєї економічної та соціальної програми. У даному випадку під СПП вже слід розуміти оптимальне число податків, незалежно від поділу їх на різні податкові групи і відмінностей технологій формування податкових зобов'язань (вибору оподаткованих об'єктів, ставок, пільг, санкцій) [4, с. 127].

Згідно з цим податковий потенціал може використовуватися при обґрунтуванні різних концептуальних підходів до суті податкових реформ, а його величина може служити основою в розрахунку обсягу податкових доходів бюджету, що прогнозуються. Ці дані мають визначальне значення при формуванні бюджетів усіх рівнів, оцінці бюджетного дефіциту, рівня інфляції, індексів цін та інших ринкових індикаторів. Та науково обґрунтована величина податкового потенціалу може бути базою, на основі якої проводиться реформування податкової системи з метою її оптимізації щодо економічних інтересів суспільства [3, с. 150].

Таким чином, можна зробити певні висновки щодо розвитку податкового потенціалу, який спрямований на підвищення рівня добробуту громадян у країні. Саме тому першим чинником є обґрунтування розрахунку податкового потенціалу та забезпечення адекватних обсягів надходжень до бюджетів різних рівнів, бо це стає гарантом економічної безпеки та самодостатності держави, регіонів, домогосподарств. Адже саме бюджет забезпечує виконання функціональних завдань держави: фінансування видатків на її оборону, освіту, культуру, соціальний захист населення, державні інвестиції тощо. Водночас податковий потенціал як система відносин між суб'єктами оподаткування та утримувачами податків і платежів не повинний обмежуватися лише сукупним обсягом оподатковуваних ресурсів певної території.

Є багато підходів до підвищення рівня податкового потенціалу в країні. Згідно з когнітивно-структурним підходом загальний податковий потенціал складається з окремих податків і зборів. Для подальшого вирішення встановлених проблем можна запропонувати такі заходи:

спрямувати розвиток потенціалу прямих зборів, непрямих, майнових і інших груп податків. З цього можна визначити також реальний національний дохід, зменшений на суму витрат для відтворення життєво необхідних потреб громадян і капіталу, спрямованого на інвестиційні потреби;

визначити "податкові можливості" регіонів, завдяки чому можлива різка зміна ймовірності суб'єктів трактування депресивних територій;

підвищення ефективності використання наявних податкових резервів;

стимулювання ділової активності як основи розбудови конкурентоспроможної економіки, а отже, перспективної фіскальної ефективності та економічного зростання;

оптимізація використання стимулюючого потенціалу спеціальних податкових режимів;

підготовка законопроектів, що регламентують формування та використання податкового потенціалу економіки України.

Запропоновані напрями підвищення податкового потенціалу повинні бути реалізовані в комплексі, а також скоординовані з відповідними інструментами грошово-кредитної, валютної, бюджетної та митної політик, щоб уникнути конфронтації механізмів при досягненні стратегічних перспектив та цілей соціально-економічного розвитку.

Наук. керівн. Коновалов М. І.

Література: 1. Тарангул Л. Л. Податкова політика та економічний розвиток регіонів: теорія, методологія, практика : автореф. дис. д-ра екон. наук : 08.04.01 / Л. Л. Тарангул ; НАН України. Ін-т екон. прогнозування. – К., 2003. – С. 28. 2. Паскачев А. Б. Анализ и планирование налоговых поступлений. Теория и практика / А. Б. Паскачев, Ф. К. Садыгов, В. И. Мишин. – М. : Издательство экономико-правовой литературы, 2004. – 250 с. 3. Основы налогообложения : учебн. пособ. / Ю. Б. Иванов, А. Н. Тищенко, Е. В. Давыскиба, О. Г. и др. – Х. : ИНЖЭК, 2008. – 278 с. 4. Юткина Т. Ф. Налоги и налогообложение : учебн. пособ. / Т. Ф. Юткина. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : ИНФРА, 2003. – 576 с. 5. Бобров В. Я. Основы рыночной экономики : підручник / В. Я. Бобров ; за ред. Л. О. Канищенко. – К. : Либідь, 1995. – 319 с. 6. Горский И. В. Налоговая политика и экономический рост / И. В. Горский. – М. : Финансы, 1999. – 198 с. 7. Державне управління : навч. посібн. / А. Ф. Мельник, О. Ю. Оболенський, А. Ю. Васіна та ін. ; за ред. А. Ф. Мельник. – 2-ге вид., випр. і доп. – К. : Знання, 2004. – 342 с. 8. Мельник Д. Ю. Налоговый менеджмент / Д. Ю. Мельник. – М. : Финансы и статистика, 1999. – 349 с. 9. Олійник О. В. Податкова система : навч. посібн. / О. В. Олійник, І. В. Філон. – К. : ЦНЛ, 2006. – 456 с. 10. Формирование конкурентной позиции предприятия в условиях кризиса / А. Н. Тищенко, Ю. Б. Иванов, Н. А. Кизим и др. ; науч.-исслед. центр индустр. проблем развития НАН Украины – Х. : ИНЖЭК, 2007. – 375 с.

УДК 338.279.56.107

Кудрін Є. С.

Магістр 2 року навчання
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ПРОБЛЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ

Анотація. Розглянуто основні напрями впливу податкових методів регулювання на розвиток агропромислового комплексу України. Встановлено шляхи вирішення деяких проблем впливу норм Податкового кодексу на розвиток агропромислового комплексу та проведення реформи в даній сфері для її ефективного функціонування.

Аннотация. Рассмотрены основные направления влияния налоговых методов регулирования на развитие агропромышленного комплекса Украины. Установлены пути решения некоторых проблем влияния норм Налогового кодекса на развитие агропромышленного комплекса и проведение реформы в данной сфере для ее эффективного функционирования.

Annotation. The main areas of impact of tax regulation methods on the development of the agro-industrial complex of Ukraine are studied. Solutions to some problems of the Tax Code impact on the development of agro-industrial complex and the reform in this area are found for its effective functioning.

Ключові слова: оподаткування, сільське господарство, сектор сільського господарства України, закордонний досвід.

У системі заходів, спрямованих на стабілізацію розвитку аграрного сектору економіки, одне з пріоритетних місць належить системі оподаткування, яка повинна гнучко реагувати на ті зміни, що відбуваються в галузі і виступати стимулюючим інструментом у регулюванні його розвитку. У посиленні стимулюючої функції прямого оподаткування сільськогосподарських товаровиробників та визначенні найбільш прийняттого механізму їх реалізації, доцільно скористатися досвідом економічно розвинутих країн, де практика запровадження стимулюючого механізму є більш відпрацьованою.

Міністерство доходів і зборів України запропонувало реформувати систему державної підтримки аграрного сектору через застосування двох основних режимів оподаткування: пільгового режиму оподаткування податком на додану вартість (ПДВ) та фіксованого сільськогосподарського податку (ФСП). Зокрема на обговорення було винесено два можливих варіанти здійснення реформи. Згідно з першим варіантом пропонується відмінити пільгове оподаткування ПДВ і натомість запровадити 7 % ставку ПДВ для сільськогосподарських виробників. При цьому відновлюється система повернення ПДВ при експорті зернових і технічних культур, а оподаткування ФСП залишається в силі. Другий варіант передбачає відміну ФСП і запровадження єдиного податку на рівні 7 % [1, с. 82].

Відміна пільгового режиму оподаткування матиме негативний ефект як для виробників, так і для держави. Це призведе до зниження доходів виробників, які головним чином реінвестуються у подальший розвиток. Крім того, погіршаться інвестиційний клімат і баланс зовнішньої торгівлі.

Пільгове оподаткування є одним із інструментів державної підтримки аграрного сектору. Проте ефективність системи пільгового оподаткування час від часу ставиться під сумнів, а окремі елементи системи переглядаються з огляду на дефіцит державного бюджету і відносно високу прибутковість аграрного сектору. Так, у 2013 році в аграрно-політичному середовищі України точиться серйозна дискусія стосовно перегляду системи оподаткування сільськогосподарського виробництва, зокрема стосовно ФСП і ПДВ.

ФСП – це податок, який стягується з одиниці земельної площі у відсотках від її нормативної грошової оцінки і сплата якого заміняє сплату наступних податків і зборів:

податку на прибуток підприємств, включаючи авансовий внесок при виплаті дивідендів;

земельного податку на землі, які використовуються для ведення сільськогосподарського виробництва;

збору за спеціальне використання води;

збору за здійснення певних видів підприємницької діяльності (у частині здійснення торговельної діяльності).

Ставки оподаткування ФСП відрізняються залежно від виду землекористування. Так, для ріллі, сіножатей та пасовищ ставка ФСП складає 0,15 %, тобто в середньому 5 – 6 грн/га на рік [2].

Підприємство, яке здійснює свою діяльність у сфері сільського, лісового господарства або рибальства, може вибрати спеціальний режим оподаткування податком на додану вартість за умови відповідності таким критеріям:

основною діяльністю підприємства є постачання вироблених (наданих) сільськогосподарських товарів (послуг) на власних або орендованих виробничих потужностях, а також на давальницьких умовах;

питома вага сільськогосподарських товарів/послуг складає не менше 75 % вартості всіх товарів/послуг, наданих протягом 12 послідовних звітних податкових періодів у сукупності.

Незважаючи на це, за звітний період відбулися інші зміни в системі оподаткування, які суттєво знизили обсяг реальних вигод для галузі.

По-перше, згідно з розрахунками, невідшкодування ПДВ при експорті призводить до зниження закупівельних цін на загальну суму 9 млрд грн; це означає, що баланс податкових пільг (включаючи пільги по ПДВ і ФСП) у 2012 році склав лише 8,5 млрд грн [3].

По-друге, іншою суттєвою зміною, що відбулася, було виключення обов'язкових внесків до Пенсійного Фонду із списку податків, зборів та внесків, які заміщаються ФСП, а останній звільняє сільськогосподарських виробників від сплати податку на прибуток. Починаючи з 2010 року сільськогосподарські виробники сплачували внесок до Пенсійного Фонду, а пізніше його було замінено на єдиний соціальний внесок. У 2012 році оцінке податкове навантаження, пов'язане з витратами на робочу силу, склало понад 5 млрд грн, і це призвело до зниження загального обсягу податкових пільг вже до 3,4 млрд грн (в еквіваленті пільгового режиму, що діяв на початку 2000-х років) [4].

Отже, якщо номінальний обсяг податкових пільг виглядає вражаюче, реальні вигоди і пільги у період з 2001 по 2012 рік суттєво знизились. Частка податкових пільг у валовій продукції сільськогосподарства знизилась із 6 % у 2001 році до 3 % у 2012 році. Це свідчить про те, що поступове зростання сільськогосподарського виробництва відбувається на фоні зниження податкових стимулів. Тому пільгове оподаткування в сільському господарстві може вважатися ефективним інструментом підтримки [5, с. 6].

Таким чином, у разі відміни (чи перегляду) пільгового оподаткування сектор може опинитися у важких фінансових умовах. Уже сьогодні деякі специфічні умови певною мірою зменшують та послаблюють ефект пільгового оподаткування. Так, Податковим кодексом (пункт 15 підрозділу 2 розділу XX) [2] запроваджується тимчасове, до 1 січня 2014 року, звільнення від ПДВ операцій з постачання зернових у межах митної території України. Відповідно до цього положення лише прямі закупівлі зернових і технічних культур у виробників (без посередників) підлягають нарахуванню податкового кредиту по ПДВ. У той же час частка посередників на ринку є відчутною, що у взаємодії із зазначеним положенням означає зниження цін і підвищення транзакційних витрат вздовж ланцюга постачання [6, с. 82].

Відміна пільгового оподаткування і відновлення повернення ПДВ при експорті зернових і технічних культур призведе до втрат з боку держави – бюджетні надходження будуть значно нижчими, ніж очікувалось. Наприклад, якщо галузь тваринництва відразу втратить підтримку через ФСП, то більшість виробників стануть нерентабельними і змушені будуть піти з ринку. Таким чином, середньостроковий ефект від додаткових бюджетних надходжень буде значно нижчим, ніж ефект від втрат для бюджету у зв'язку із зниженням обсягів виробництва і, відповідно, доходів виробників як можливої бази оподаткування.

Вплив запропонованої податкової реформи на інвестиційний клімат та зовнішню торгівлю також може бути згубним. Обсяг капітальних інвестицій в аграрний сектор був дещо вищим за обсяг податкових пільг в останні роки (20 млрд грн проти 18 млрд грн у 2012 році [3]). Це означає, що крім прямого впливу на доходи виробників, пільгове оподаткування справляє непрямий позитивний вплив на інвестиції. В даному контексті відміна податкових пільг може зумовити зниження інвестиційної активності і відтермінування подальшого підвищення продуктивності. Крім того, у зв'язку зі зниженням обсягів виробництва можуть бути втрачені можливості для покращення балансу торгівлі сільськогосподарською продукцією [7, с. 75].

Аналіз зазначених проблем дає змогу зробити декілька висновків. По-перше, положення Податкового кодексу щодо нарахування податкового кредиту за ПДВ повинні бути змінені, якщо існує намір відновити відшкодування ПДВ при експорті зернових і технічних культур.

По-друге, податкова реформа, яка ставить за мету рівність умов оподаткування для аграрного та інших секторів повинна врахувати структурні особливості розвитку та підгалузеві диспаритети в сільському господарстві і, як наслідок, запропонувати покроковий підхід до трансформації податкового режиму. Необхідною є розробка механізмів компенсації щодо втрачених стимулів для підвищення ефективності і продуктивності [1, с. 124].

Європейський досвід підтверджує важливість специфічної підтримки для аграрного сектору. З огляду на роль сільського господарства у наданні спеціальних громадських послуг і цінності для навколишнього середовища нещодавно прийняття нової Спільної аграрної політики ЄС на період 2014 – 2020 років підтримує це твердження. Сільське господарство України надає такі ж послуги і несе в собі такі ж цінності не лише на національному, але й на міжнародному рівнях. Таким чином, існує досить поважна причина для застосування схожого підходу до забезпечення сталого розвитку аграрного сектора України.

Наук. керівн. Тищенко О. М.

Література: 1. Черевко Г. В. Формування та використання персоналу в системі ресурсозабезпечення сільськогосподарських підприємств : монографія / Г. В. Черевко, Н. І. Василенка. – Львів, 2013. – 209 с. 2. Податковий кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>. 3. Сайт державного комітету статистики України. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>. 4. Матеріали офіційного сайту Національного банку України за 2013 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua>. 5. Мала С. І. Використання зарубіжного досвіду стимулювання праці в сільськогосподарських підприємствах / С. І. Мала // Проблеми науки. – 2013. – № 5. – С. 40–45. 6. Лупенко Ю. О. Стратегічні напрями розвитку сільського господарства України на період до 2020 року / Ю. О. Лупенко, В. Я. Месель-Веселяк. – К. : ННЦ "ІАЕ", 2012. – 182 с. 7. Стецюк П. А. Фінансові проблеми розвитку аграрного виробництва / П. А. Стецюк, О. Є. Гудзь // Економіка АПК. – № 4. – 2012. – С. 73–79. 8. Андрійчук В. Г. Капіталізація сільського господарства: стан та економічне регулювання розвитку : [монографія] / В. Г. Андрійчук. – Ніжин : ТОВ "Видавництво "Аспект-Поліграф", 2011. – 216 с.

УДК [336.226.322:338.432](477)

Легкий С. С.

Магістр 2 року навчання
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

АНАЛІЗ СПЛАТИ ПОДАТКУ НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИМИ ТОВАРОВИРОБНИКАМИ В УКРАЇНІ

Анотація. Проаналізовано спеціальний режим оподаткування сільськогосподарських товаровиробників. Наведено характеристику податку на додану вартість у спеціальному режимі оподаткування сільськогосподарських товаровиробників згідно з Податковим кодексом.

Аннотация. Проанализирован специальный режим налогообложения сельскохозяйственных товаропроизводителей. Приведена характеристика налога на добавленную стоимость в специальном режиме налогообложения сельскохозяйственных товаропроизводителей согласно Налоговому кодексу.

Annotation. The special tax treatment of agricultural producers is analyzed. The main characteristics of the value added tax in the special tax regulation of agricultural producers in accordance with the Tax Code are given.

Ключові слова: податок, податок на додану вартість, бюджетне відшкодування податку на додану вартість, податкове зобов'язання, податковий кредит, спеціальний режим сільськогосподарських товаровиробників, Податковий кодекс.

Сьогодні в Україні податок на додану вартість виконує яскраво виражену фіскальну функцію та є основним джерелом надходжень у бюджет. Податок на додану вартість має важливе значення для економіки держави, впливає на багато сторін фінансового і соціального життя країни.

Суть податку на додану вартість полягає в тому, що він є частиною новоствореної вартості, що утворюється на кожному етапі виробництва або обігу, а його сума входить до продажної ціни товарів і сплачується кінцевим споживачем.

У вітчизняній науці аналізу ефективності податку на додану вартість приділяється багато уваги, зокрема, у працях Амоші О. О., В. Вишневського, С. Загорського, Ю. Іванова. Питанням, пов'язаним із функціонування податку на додану вартість у фінансовій системі держави, присвячені праці О. Василика, О. Данілова, Т. Єфименко. Проблема державної підтримки сільськогосподарських товаровиробників присвячені дослідження Андрійчука В. Г., Кобути І. В., Черевка Г. В., Кваші С. М., Могильного О. М.

Метою статті є дослідження та аналіз податку на додану вартість у спеціальному режимі сільськогосподарських товаровиробників згідно з прийняттям Податкового кодексу України.

Сільськогосподарським вважається підприємство, основною діяльністю якого є постачання вироблених ним сільськогосподарських товарів на власних або орендованих виробничих потужностях, а також на давальницьких умовах, в якій питома вага вартості сільськогосподарських товарів становить не менш як 75 % вартості всіх товарів, поставлених протягом попередніх 12 послідовних звітних податкових періодів.

Сільськогосподарський спеціальний режим податку на додану вартість є однією з форм підтримки сільськогосподарської галузі. Згідно із спеціальним режимом оподаткування сума податку на додану вартість, нарахована сільськогосподарським підприємством на вартість поставлених ним сільськогосподарських товарів (послуг), не підлягає сплаті до бюджету та повністю залишається в розпорядженні такого сільськогосподарського підприємства для відшкодування суми податку, сплаченої (нарахованої) постачальнику на вартість виробничих факторів, за рахунок яких сформовано податковий кредит, а за наявності залишку такої суми податку – для інших виробничих цілей [1, с. 30].

У тому випадку, якщо сума податку на додану вартість, сплачена (нарахована) сільськогосподарським підприємством постачальнику на вартість виробничих факторів, перевищує суму податку, нараховану за операціями з постачання сільськогосподарських товарів (послуг), то різниця між такими сумами не підлягає бюджетному відшкодуванню.

Платник податку, який купує сільськогосподарські товари в сільськогосподарського підприємства, який обрав спеціальний режим оподаткування, має право збільшити податковий кредит на суму сплаченого (нарахованого) податку в загальному порядку.

Як і раніше, сільськогосподарське підприємство надає покупцю податкову накладну в порядку, встановленому Податковим кодексом. Для отримання свідоцтва про реєстрацію як суб'єкта спеціального режиму оподаткування сільськогосподарське підприємство реєструється у відповідному органі Державної податкової служби у строки, що визначені Податковим кодексом для реєстрації платників податку на додану вартість. У свідоцтві про реєстрацію сільськогосподарського підприємства як суб'єкта спеціального режиму оподаткування сільськогосподарських товаровиробників, крім відомостей, передбачених у свідоцтві про реєстрацію платника податку на додану вартість на загальних підставах, повинен міститися також перелік видів діяльності такого сільськогосподарського підприємства.

Якщо суб'єкт спеціального режиму оподаткування сільськогосподарських товаровиробників поставляє протягом попередніх 12 звітних податкових періодів несільськогосподарські товари, питома вага яких перевищує 25 % вартості всіх поставлених товарів, то на таке підприємство не поширюється спеціальний режим оподаткування, встановлений статтею 209 Податкового кодексу [2, с. 418].

Свідоцтво про реєстрацію сільськогосподарського підприємства як суб'єкта спеціального режиму оподаткування підлягає анулюванню в разі, якщо:

сільськогосподарське підприємство подає заяву про зняття його з реєстрації як суб'єкта спеціального режиму оподаткування сільськогосподарських товаровиробників або заяву про його реєстрацію як платника зазначеного податку на загальних підставах;

сільськогосподарське підприємство підлягає реєстрації платником податку на загальних підставах;

сільськогосподарське підприємство припиняється шляхом ліквідації або реорганізації;

сільськогосподарське підприємство не подає податкової звітності з податку протягом останніх 12 послідовних звітних податкових періодів.

У таких випадках сільськогосподарське підприємство зобов'язане повернути органу державної податкової служби свідоцтво про реєстрацію як суб'єкта спеціального режиму оподаткування сільськогосподарських товаровиробників.

Сільськогосподарське підприємство – суб'єкт спеціального режиму оподаткування – подає податкову декларацію у строки та в порядку, що встановлені для інших платників податку. Форма податкової декларації, яка подається сільськогосподарським підприємством – суб'єктом спеціального режиму оподаткування, затверджується Податковим кодексом.

Спеціальний режим, який за звичкою називають сільгосподатком на додану вартість, сьогодні вже не є суто сільськогосподарським. Крім аграріїв, він поширюється також на підприємства лісництва та рибальства, зарахованих із цієї метою Податковим кодексом до сільськогосподарських підприємств [3, с. 5].

Діяльністю у сфері сільського господарства при спеціальному режимі оподаткування сільськогосподарських товаровиробників вважається:

виробництво продукції рослинництва, а саме рослинних культур, а також вирощування фруктів та овочів, квітів і декоративних рослин, грибів, насіння, прянощів, саджанців;

надання послуг іншим сільськогосподарським підприємствам з використанням сільськогосподарської техніки, крім надання її у фінансову оренду (лізинг).

Дія спеціального режиму оподаткування діяльності у сфері сільського господарства поширюється на: вирощування зернових та технічних культур; овочівництво; декоративне садівництво та вирощування продукції розсадників; вирощування фруктів, ягід; розведення великої рогатої худоби; розведення інших тварин [2, с. 420].

Сума податку на додану вартість, що підлягає сплаті до бюджету сільськогосподарськими підприємствами всіх форм власності, які відповідають критеріям, визначеним Податковим кодексом, але не обрали спеціального режиму оподаткування діяльності у сфері сільського господарства, передбаченого Кодексом, і на загальних підставах вважаються платником податку на додану вартість, за реалізовані ними молоко, худобу, птицю, вовну власного виробництва, а також за молочні продукти, молочну сировину та м'ясопродукти, вироблені у власних переробних цехах, повністю залишається у розпорядженні цих сільськогосподарських підприємств і спрямовується на підтримку власного виробництва тваринницької продукції [4].

У тому випадку, якщо товарно-матеріальні цінності, виготовлені та (або) придбані, використовуються сільськогосподарським підприємством частково для виготовлення товарів (послуг), то сума сплаченого (нарахованого) податкового кредиту розподіляється, виходячи з частки використання таких товарно-матеріальних цінностей в операціях сільськогосподарського виробництва та, відповідно, в інших операціях.

При проведенні даного дослідження визначено, що значних змін у спеціальному режимі оподаткування сільськогосподарських товаровиробників згідно з Податковим кодексом не відбулося. Чинний в Україні механізм стягнення податку на додану вартість потребує вдосконалення в напрямі мінімізації його впливу на господарську діяльність підприємства, оскільки за певного рівня цін і сукупного платоспроможного попиту цей податок впливає на формування обсягів реалізації товарів (робіт, послуг), а, відповідно, й обсягів їх виробництва. Водночас механізм податку на додану вартість є найбільш ефективним інструментом підтримки розвитку аграрного виробництва в Україні. Отже, діючий спеціальний режим податку на додану вартість спрямований на підтримку суб'єктів господарювання.

Наук. керівн. Коновалов М. І.

Література: 1. Білик Л. Спецрежим сільгосп-ПДВ / Л. Білик // Податки та бухгалтерський облік. – 2010. – № 55. – С. 5–7. 2. Палей С. І знову до питання про реформування ПДВ / С. Палей // Бухгалтерський облік і аудит. – 2010. – № 11. – С. 38–43. 3. Податковий кодекс України // Голос України. – 2013. – № 2755-VI. 4. <http://www.nbuv.gov.ua>. 5. Бобро А. Спецрежим сільгосп-ПДВ згідно з ПК / А. Бобро // Податки та бухгалтерський облік. – 2011. – № 1/2. – С. 28–37. 6. Олексієнко А. О. Актуальні проблеми оподаткування сільськогосподарських товаровиробників в умовах членства в СОТ / А. О. Олексієнко // Бізнес-навігатор. – 2010. – № 3 (20). – С. 62–66. 7. Поддєрьогін А. М. Податок на додану вартість та його вплив на діяльність суб'єктів підприємництва / А. М. Поддєрьогін // Фінанси України. – 2010. – № 5. – С. 48–57. 8. Тулуш Л. Д. Функціонування податку на додану вартість у сільському господарстві: досвід ЄС / Л. Д. Тулуш // Економічний вісник Донбасу. – 2010. – № 2. – С. 90–95. 9. Тимошенко С. Сільське і лісове господарства та рибальство: спеціальний режим оподаткування ПДВ / С. Тимошенко, О. Півак // Вісник податкової служби України. – 2010. – № 1–2 (574). – С. 11–13.

УДК 336.226.338.1

Лабужева І. С.

Магістр 2 року навчання
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

УДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРУВАННЯ МІСЦЕВИХ ПОДАТКІВ ТА ЗБОРІВ

Анотація. Розглянуто основні проблеми адміністрування місцевих податків та зборів. Наведено пропозиції щодо вдосконалення механізму адміністрування місцевих податків та зборів.

Аннотация. Рассмотрены основные проблемы администрирования местных налогов и сборов. Даны предложения по совершенствованию механизма администрирования местных налогов и сборов.

Annotation. The main problems of the administration of local taxes and fees are studied. Suggestions for improvement of the administration of local taxes and fees are made.

Ключові слова: місцеве оподаткування, місцеві податки та збори, органи місцевого самоврядування, адміністрування місцевих податків та зборів.

Місцеве оподаткування є невід'ємним та визначальним елементом місцевого самоврядування. Місцеві податки та збори для більшості зарубіжних країн – головне джерело наповнення місцевих бюджетів. Так, питома вага місцевих податків та зборів у загальній структурі місцевих бюджетів деяких зарубіжних країн становить 30 і більше відсотків. Наприклад питома вага місцевих податків у структурі місцевого бюджету Австрії становить 72 %, Франції – 48 %, Швеції – 66 %, США – 51 %, Данії – 46 %, Німеччини – 43 %, Норвегії – 37 %, Великій Британії – 34 %, Фінляндії – 31 % [1].

Що стосується України, то питома вага місцевих податків та зборів у загальній структурі місцевих бюджетів є незначною. Так, частка місцевих податків і зборів у дохідній частині місцевих бюджетів протягом 2005 – 2010 років була вкрай низькою і не досягала навіть 1 % від загальної суми дохідної частини місцевих бюджетів.

Введений в дію Податковий кодекс України вніс суттєві зміни до системи місцевого оподаткування. Так, з 14 місцевих податків та зборів, визначених Законом України "Про систему оподаткування", на сьогодні діють лише два податки та три збори.

До місцевих податків, згідно з новим Податковим кодексом України, належать [2]:

податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки;
єдиний податок.

До місцевих зборів, згідно з Податковим кодексом України, належать [2]:

збір за провадження деяких видів підприємницької діяльності;
збір за місця для паркування транспортних засобів;
туристичний збір.

Платниками місцевих податків та зборів є юридичні особи незалежно від форм власності й підпорядкування, включаючи підприємства з іноземними інвестиціями, іноземні юридичні особи, які здійснюють свою діяльність на території України, а також фізичні особи [2].

Місцеві ради в межах повноважень, визначених цим кодексом, вирішують питання відповідно до вимог Податкового кодексу України [2] щодо встановлення збору за місця для паркування транспортних засобів, туристичного збору.

Установлення місцевих податків та зборів, непередбачених Податковим кодексом України, забороняється. Зарахування місцевих податків та зборів до відповідних місцевих бюджетів здійснюється відповідно до Бюджетного кодексу України [2].

До позитивних надбань Податкового кодексу України слід віднести те, що більшість податків та зборів прив'язуються до прожиткового мінімуму, який змінюється декілька разів на рік відповідно до законів України про державний бюджет на поточний рік. Це, у свою чергу, дозволяє не лише збільшувати надходження від податків та зборів, але й обраховувати обсяг коштів у короткостроковому періоді і прогнозувати подальший розвиток економічної ситуації. Тобто система місцевого оподаткування в Україні не буде надто вразливою, оскільки не існуватиме тенденції неоподаткування запланованих надходжень від встановлених податків та зборів [3].

Однак незважаючи на суттєві зміни в місцевій системі оподаткування, питома вага місцевих податків та зборів у загальній структурі надходжень до місцевих бюджетів все ще є незначною [4].

Це обумовлено цілою низкою обставин: високими рівнем концентрації фінансових ресурсів у державному бюджеті країни, що знижує значення регіональних і місцевих бюджетів; домінуючою роллю доходів у структурі надходжень коштів до місцевого бюджету й низькою часткою закріплених за територіями податкових платежів; тенденцією до встановлення видатків униз по бюджетній системі без відповідного підкріплення дохідними джерелами, що призводить до дотаційності бюджету [1].

Однак основною причиною незначної питомої ваги місцевих податків і зборів у доходах бюджету є недосконалий механізм адміністрування місцевих податків та зборів [1].

Проблеми адміністрування місцевих податків і зборів та шляхи їх вирішення є об'єктом дослідження багатьох вітчизняних науковців, серед яких: О. Андрійко, О. Бандурка, А. Васильєва, В. Колпакова, А. Ластовецький, С. Рудя, А. Селіванова.

У своїх дослідженнях автори вказали на прогалини у податковому законодавстві, які дають можливість створювати схеми оптимізації оподаткування і навіть ухилятися від сплати місцевих податків до бюджету. Науковцями запропоновано напрями вдосконалення механізму адміністрування місцевих податків та зборів, обґрунтовано необхідність внесення змін до нормативно-правових актів з питань місцевого оподаткування.

У період трансформаційних соціально-економічних перетворень в Україні виникає необхідність забезпечення самостійності місцевих бюджетів та вдосконалення економіко-правових відносин всередині бюджетної системи. Функціонування ефективної системи місцевого оподаткування України неможливе без надійної системи адміністрування місцевих податків та зборів. Усе це зумовлює актуальність дослідження проблем адміністрування місцевих податків та зборів і пошуку шляхів удосконалення механізму адміністрування місцевих податків та зборів.

Введений у дію Податковий кодекс України вніс суттєві зміни в адміністрування місцевих податків та зборів. Однак механізм адміністрування місцевих податків та зборів все ще є недосконалим.

Головним недоліком адміністрування місцевих податків та зборів є складний процес обміну інформацією між контролюючими органами та податковими інспекціями. Покращення співпраці із контролюючими органами є пріоритетним завданням держави на шляху вдосконалення механізму адміністрування місцевих податків та зборів [5].

Процес адміністрування місцевих податків та зборів ускладнюється затримками в наданні податковим органам інформації про власників нерухомості. Відсутність системності в обліку нерухомості, несвочасне внесення змін у документів єдиного Державного реєстру прав на нерухоме майно та відсутність правових документів на нерухомість сприяють безконтрольності при використанні нерухомості, що призводить до реальних втрат місцевих бюджетів через несплату податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки [6].

Як видно, ефективне адміністрування місцевих податків та зборів значною мірою залежить від якості роботи працівників органів місцевого самоврядування й органів виконавчої влади. Необхідно проводити у зазначених закладах виховні заходи, створити систему заохочень та покарань [7].

Процес адміністрування місцевих податків та зборів також ускладнюється тривалим, складним і вартісним процесом передачі прав на нерухоме майно та його реєстрацію. Упровадження принципу "єдиного вікна" в обслуговуванні клієнтів значно пришвидшило процес оформлення права власності на нерухомість, зменшило термін становлення на облік [5].

Зменшення терміну реєстрації прав власності на нерухоме майно до 40 – 50 днів, кількості необхідних процедур до 6 і вартості всього процесу до менш ніж 1 % від вартості нерухомого майна зменшило корупцію у сфері реєстрації та передачі прав на нерухомість [8].

Таким чином, незважаючи на численні зміни, що обумовлені прийняттям Податкового кодексу України, система адміністрування місцевих податків та зборів в Україні має ряд суттєвих недоліків. Так, до основних недоліків в адмініструванні місцевих податків та зборів належить незначна взаємодія щодо обміну інформацією з органами місцевого самоврядування, органами виконавчої влади та контролюючими органами. До недоліків в адмініструванні місцевих податків та зборів відносяться: тривалий, складний і вартісний процес передачі прав на нерухоме майно та його реєстрацію; відсутність системності в обліку нерухомості, несвоєчасність внесення змін у документацію єдиного Державного реєстру прав на нерухоме майно та відсутність правових документів на нерухомість, що сприяє безконтрольності у використанні нерухомості.

Основними шляхами вдосконалення механізму адміністрування місцевих податків та зборів є налагодження співпраці з органами місцевого самоврядування, органами виконавчої влади та контролюючими органами, щодо обміну інформацією. Для цього необхідно створити інформаційну систему, яка б дозволила обмінюватись інформацією в режимі он-лайн. Необхідність запровадження даної системи обумовлена і тим, що платники податків – фізичні та юридичні особи – вимушені неодноразово надавати одну й ту ж інформацію різним органам державної влади та органам місцевого самоврядування, що призводить до не виправданих затрат ресурсів (людських, часу, вартісних) для кожного із суб'єктів взаємодії.

Наук. керівн. Коновалов Є. І.

Література: 1. Городецька Т. Е. Проблеми та шляхи реформування системи місцевого оподаткування в Україні / Т. Е. Городецька // Вісник економіки транспорту і промисловості – № 2010. – № 31. – С. 83. 2. Податковий кодекс України. – Х. : Одиссей, 2013. – 648 с. 3. Бартчук Ю. А. Шляхи реформування системи місцевого оподаткування в Україні / Ю. А. Бартчук // Актуальні проблеми державного управління педагогіки та психології. – 2011. – № 3. – С. 83. 4. Дмитровська В. С. Зарубіжний досвід місцевого оподаткування // В. С. Дмитровська // Актуальні проблеми розвитку економіки регіону : наук. зб. – 2008. – Вип. 4. – Т. 2. – С. 20–26. 5. Федонюк О. І. Реформування системи місцевого оподаткування України : монографія / О. І. Федонюк. – Хмельницьк : Вид. ХНУ, 2012. – С. 45–46. 6. Мицак Н. Т. Напрями вдосконалення вітчизняної системи : монографія / Н. Т. Мицак. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, Вид. ЕкфМ, 2012. – С. 53. 7. Кисельова О. М. Місцеві податки та збори в світлі податкової реформи [Електронний ресурс] / Д. Бондаренко. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Tmm/2011_36/2.pdf. 8. Ковальчук Т. І. Межі та результати адміністрування податків України / Т. І. Ковальчук. – Вінниця : Вінницький торговельно-економічний інститут, Вид. КНТЕУ, 2010. – С. 22. 9. Кулій Д. В. Проблеми та перспективи формування видатків місцевих бюджетів : монографія / Д. В. Кулій, В. Я. Шкрібляк. – Чернівці : Буковинський державний фінансово-економічний університет, Вид. БДФУ, 2012. – С. 13. 10. Михайлова П. М. Етапи становлення та розвитку податкової системи України : монографія / П. М. Михайлова. – Одеса : Вид. ОНУ, 2012. – 257 с. 11. Бондаренко Д. Місцеві податки та збори у контексті Податкового кодексу України [Електронний ресурс] / Д. Бондаренко. – Режим доступу : http://elkniga.info/book_373_glava_5_MISCEVI_PODATKI_TA_ZBORI_U_html.

УДК 336.221.4

Рудюк А. О.

Магістр 2 року навчання
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ПОДАТКОВІ НАСЛІДКИ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ ДЛЯ УКРАЇНИ

Анотація. Розглянуто особливості інтеграції України до ЄС та Митного союзу. Проаналізовано можливі зміни у вітчизняній податковій системі та відмінності у сфері непрямого оподаткування України та союзів.

Аннотация. Рассмотрены особенности интеграции Украины в ЕС и Таможенный союз. Проанализированы возможные изменения в отечественной налоговой системе и отличия в сфере косвенного налогообложения Украины и союзов.

© Рудюк А. О., 2013

Annotation. The article considers the features of Ukraine's integration into the EU and the Customs Union. Possible changes in the national tax system and differences in the indirect taxation in Ukraine and the unions are analysed.

Ключові слова: інтеграційні процеси, Європейський союз, Митний союз, непряме оподаткування.

На сьогоднішній день у всіх ЗМІ обговорюються можливі перспективи вступу України до Європейського або ж Митного Союзу (МС). Проте серед усієї інформації, яка з'являється, складно зрозуміти, які ж саме податкові наслідки матимуть такі інтеграційні процеси. Одним із ключових аспектів інтеграції України є покращення інвестиційного клімату. Податкова привабливість країни для юридичних та фізичних осіб є складовою частиною її національних конкурентних переваг, а саме від характеристики податкової політики уряду залежить прагнення економічних агентів реєструватися в якості податкових резидентів тієї чи іншої країни.

Аналізу проблем інтеграції України та міжнародної податкової конкуренції присвячено багато наукових праць таких вчених, як Ковальчук І. В., Пономаренко Д. В., Іванов Ю. Б., Зеленкевич М. Л., Педь І. В. та ін. Але слід зазначити необхідність комплексного аналізу податкових наслідків інтеграційних процесів для України на сучасному етапі.

Мета дослідження полягає в аналізі сучасних інтеграційних процесів та прогнозуванні можливих змін у податковому законодавстві в рамках його адаптації до Директив ЄС або Митного союзу.

Прийнято вважати, що в ЄС встановлено занадто високий рівень податкового навантаження як на бізнес, так і на звичайних громадян. Проте подібна думка частіше за все базується на інформації щодо перерозподілу ВВП через публічний сектор та розмір граничних ставок базових податків. На жаль, подібне поверхове розуміння податкової системи ЄС мало прямих негативних наслідків для України, коли розробники Податкового кодексу поставили собі за мету встановити податкові ставки нижче, ніж у країнах ЄС, розробивши при цьому величезну кількість пільг. Насправді, податкова система в союзі – гарний приклад поєднання фіскальної ефективності та соціальної справедливості [1].

Аналізуючи умови вступу до обох форм інтеграційних об'єднань можна зробити висновок про єдність обмежень у сфері непрямого оподаткування. За умов такого вступу має відбутися певна гармонізація податкового законодавства в цій сфері. Його наближення до вимог ЄС у сфері непрямого оподаткування покликане не тільки наміром узгодити умови справляння та ставки непрямих податків з чинними в ЄС, а й сприяти впровадженню рівноправного режиму вільної торгівлі між Україною та союзом [2]. Порівнявши положення ПКУ та Директиви 2006/112/ЄС можливо простежити чимало спільних аспектів. Проте існує і ряд певних відмінностей, деякі з яких наведено в табл. 1 [3].

Для подальших досліджень доцільно буде розглянути зміни та реформи, які відбувались в країнах-нових членах ЄС під час їх приєднання, та до якого результату вони зараз дійшли.

Що ж стосується країн МС, то при порівнянні податкового законодавства можна знайти багато більше спільних характеристик, проте є суттєві положення, які притаманні саме цьому об'єднанню. Чинна залікова система стягнення ПДВ у країнах МС з застосуванням до експорту нульової ставки податку та оподаткуванням імпорту за національною ставкою країни, в яку поставляється товар, також не впливає негативно на умови конкуренції, оскільки: на території кожної держави застосовуються єдині національні ставки як до вітчизняних, так і до імпортованих товарів; оподаткування ПДВ взаємної торгівлі в МС здійснюється за принципом країни призначення, тобто з повним звільненням від ПДВ експорту за рахунок застосування нульової ставки і оподаткуванням імпорту за ставками, чинними в країні – споживачеві товару [4].

Таблиця 1

Відмінні риси в ПКУ та Директивах ЄС у сфері непрямого оподаткування

Критерії	Законодавство України	Директиви ЄС
Базова ставка ПДВ	20 %	Не менше 15 %
Знижена ставка ПДВ	0 %	Не менше 5 %
Платник ПДВ при транскордонних операціях	Місцем поставки послуг вважається місце реєстрації постачальника	Послуги вважаються наданими за місцем знаходження замовника
Дата виникнення податкового зобов'язання при імпорті	Дата подання митної декларації	Дата фактичного імпорту
Ставка акцизу на тютюнові вироби	184,4 грн за 1 000 шт.	не менше 57 % від роздрібною ціни і не менше 64 євро за 1 000 шт.
Ставка акцизу на спирт	45,87 грн за літр чистого спирту (424,74 євро за гектолітр)	не менше 550 євро за гектолітр чистого спирту
Підакцизні товари (крім алкогольних та тютюнових виробів)	Легкові автомобілі	Вугілля, електроенергія

Аналізуючи рівень ставок на основні податків в Україні та в МС, можна зазначити, що середній розмір ставок є суттєво нижчим у сфері індивідуального прибуткового оподаткування. Ставки корпоративного податку та ПДВ загалом є наближеними. Проте це видається привабливим лише на перший погляд. Різні ставки ПДВ у державах-членах МС пояснюються, перш за все, відмінностями

економічних систем (співвідношенням сировинної та промислової складової), а також ходом економічних реформ. Рівень ставок може не суттєво відрізнятися, проте варто зробити акцент на структурі дохідної частини бюджету. Якщо в Україні основою її формування є податкові надходження, то в країнах МС вони займають лише певну частину бюджету, натомість, не менш вагомим джерелом є доходи від газо- та нафтопромисловостей. Так, для порівняння, в Російській Федерації за рахунок ПДВ формується приблизно 15 % доходів бюджету (при ставці 18 %), при цьому частка доходів від нафтогазового сектору (податок на видобуток корисних копалин), у загальних доходах бюджету Росії оцінюється на рівні 28,8 %. Тому, логічно зауважити, що сукупне податкове навантаження в Україні буде суттєво вищим, ніж у країнах Митного союзу.

Детальний аналіз імовірних наслідків для України за умов інтеграції, який проведено на основі матеріалів [2; 3; 5], наведено у табл. 2.

Таблиця 2

Податкові переваги та недоліки від вступу України до ЄС та МС

Переваги	Недоліки
Європейський союз	
<p>у більшості положень, податкове законодавство України відповідає Директивам ЄС;</p> <p>держава вступить у Союз з меншим рівнем податкового навантаження, що може збільшити приток інвестицій у вітчизняну економіку;</p> <p>деяким сферам будуть надані пільги та субсидії;</p> <p>збільшення ставок екологічних та акцизних податків скоріше за все приведе до покращення якості бензину та обмеження ключових забруднювачів;</p> <p>податкова політика України буде змінюватися в напрямі покращення фіскальної ефективності та соціальної справедливості, що зможе покращити якість життя в цілому</p>	<p>підвищення акцизів на алкоголь і тютюнову продукцію стимулюватиме розвиток тіньового сектору;</p> <p>знижені акцизи на енергопродукти можуть призвести до підвищення цін на електроенергію для населення;</p> <p>залишається незрозумілим, як при єдиній системі ПДВ вдасться зберегти пільги певним категоріям платників (наприклад, аграрному сектору).</p> <p>оподаткування у сфері інновацій зовсім відсутнє, отже українське законодавство потребує повного реформування у цій галузі;</p> <p>збільшення податків до європейського рівня ймовірно призведе до збільшення цін не лише на товари, але й на комунальні послуги. Проте прожитковий мінімум та рівень заробітних плат навряд чи одразу суттєво збільшаться;</p> <p>у результаті встановлення митних бар'єрів на внутрішньому ринку Митного союзу скоротиться експорт української продукції;</p> <p>зняття тарифних і нетарифних обмежень на європейську продукцію автоматично скоротить надходження до Державного бюджету України</p>
Митний союз	
<p>при експорті товарів застосовується нульова ставка ПДВ і(або) звільнення від сплати (відшкодування сплаченої суми) акцизів за умови документального підтвердження факту експорту;</p> <p>уніфікація податкового контролю непрямих податків;</p> <p>прозорість та високий рівень взаємодії контролюючих органів у сфері оподаткування між країнами Митного союзу</p>	<p>ураховуючи відмінності в дохідній частині бюджетів, сумарний податковий тягар в Україні є вищим, ніж в Митному союзі, отже в рамках цього об'єднання Україна буде менш інвестиційно-привабливою;</p> <p>можливе зростання цін через збільшення митних тарифів;</p> <p>зниження податкових надходжень у результаті закриття для України ринків ЄС</p>

Отже, варто зазначити, що і переваг, і недоліків для України вистачає в обох об'єднаннях. Проте якщо більшість статистичних журналів чітко прогнозують розмір економічної вигоди від зняття експортних мит для України в рамках вступу до Митного союзу та зниження цін на нафтогазову продукцію, то ЄС, навпаки, приваблює українців новими ринками, якісною сировиною та загальним покращенням якості життя. На жаль, на даний момент не видається можливим знайти компроміс між співпрацею з обома організаціями, тому рано чи пізно Україні доведеться зробити рішучий крок назустріч одному з об'єднань.

Гармонізація податкової системи України до вимог Європейського союзу в даний момент відіграє важливу роль у розвитку економічних і політичних відносин з іншими державами та зміцненні її позицій на світовому рівні. Приведення податкової системи відповідно до принципів і стандартів ЄС, сприяння сталому економічному зростанню на основі виваженої інноваційно-інвестиційної політики держави дозволить Україні підвищити конкурентоспроможність вітчизняних галузей господарювання та покращити загальний соціально-економічний стан держави.

Наук. керівн. Ревенко О. В.

Література: 1. Иванов Ю. Б. Податкова політика: теорія, методологія, інструментарій: навч. посібн. / Ю. Б. Иванов; під ред. д.е.н., проф. Ю. Б. Иванова, д.е.н., проф. І. А. Майбурова. – Х.: ВД "ІНЖЕК", 2010. – С. 427–473. 2. Пономаренко Д. В. Сравнительный анализ налоговой политики Украины и Европейского союза

в сфері косвенного налогообложення / Д. В. Пономаренко // Вісник економічної науки України. – 2011. – № 1. – С. 120–128. 3. Как Зона свободной торговли с ЕС может изменить налоговое законодательство Украины [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://delo.ua/ukraine/kak-zona-svobodnoj-torgovli-s-es-mozhet-izmenitnalo-govoe-zakono-211152/>. 4. Зеленкевич М. Л. Проблемы унификации налоговых систем в рамках таможенного союза / М. Л. Зеленкевич, А. А. Агарок // Вісник Черкаського університету. – 2012. – № 4 (217). – С. 104–108. 5. Осадча Н. В. Вплив митного союзу Росії, Білорусі та Казахстану на зовнішньоекономічну діяльність України / Н. В. Осадча // Економічні інновації. – 2012. – Випуск 47. – С. 178–195.

Мазняк Ю. Г.

УДК 351.713:338.2

Магістр 2 року навчання
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ЗАХОДИ ПРОТИДІЇ ТІНЬОВІЙ ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ

Анотація. Розглянуто зменшення ВВП в Україні, що є основним показником високого впливу тіньової економіки на розвиток держави. В процесі аналізу наведено дії контролюючих органів щодо запобігання ухилення від оподаткування та зменшення рівня корупції в країні. Виділено основні позитивні та негативні риси мінізації капіталу. Запропоновано стратегічні завдання щодо виведення економіки з тіні.

Аннотация. Рассмотрено уменьшение ВВП в Украине, которое является основным показателем высокого влияния теневой экономики на развитие государства. В процессе анализа приведены действия контролирующих органов по предотвращению уклонения от налогообложения и уменьшению уровня коррупции в стране. Выделены основные положительные и отрицательные черты теневизации капитала. Предложены стратегические задачи по выводу экономики из тени.

Annotation. The decline in the GDP of Ukraine as an essential indicator of the impact of the shadow economy on the development of the state is considered. In the process of analysis the actions of regulatory bodies to prevent tax evasion and reduce corruption in the country are described. Main positive and negative features of shadow capital are outlined. Strategic objectives for reducing the shadow economy are proposed.

Ключові слова: тіньова економіка, корупція, ухилення від оподаткування.

Тінізація економічних відносин супроводжує економічний розвиток в Україні, про що зазначають політики і вчені, а також ті посадові особи органів державної виконавчої влади, повноваження яких спрямовані на управління процесами соціально-економічного розвитку держави. Так, ще за часів Радянського Союзу тіньовий сектор економіки протягом 1960 – 1980 років становив близько 20 % національного доходу [1, с. 4].

Після здобуття Україною незалежності процеси тінізації економічних відносин вплинули практично на всі сфери життєдіяльності держави.

Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР) уже вдруге за цей рік знизив прогноз розвитку економіки України. ЄБРР прогнозує зниження ВВП і очікує його падіння на 0,5 %. Раніше ЄБРР очікував мінімального зростання ВВП на рівні 1 %, а МВФ прогнозував нульове зростання економіки України 2013 року [2].

Одним із факторів падіння ВВП в Україні є тіньова економіка. Нагромаджений у цій сфері досвід свідчить, що механічне підсумовування джерел доходів тіньової економіки і прямих розрядів неприпустиме. Кількісну оцінку правомірно давати тільки тому, що об'єднане соціально-економічним змістом. Ураховуючи різномірність елементів тіньової економіки, їх підсумовування не дає будь-яких підстав до серйозних висновків щодо процесів, які відбуваються в народному господарстві. Глобальні оцінки можуть бути зроблені лише за наявності припущень, що носять дуже умовний характер, і використовувати їх потрібно також дуже обережно. Про це, зокрема, свідчать і дослідження тіньової економіки на Заході, характер оцінок яких досить умовний.

Дослідженню проблеми тіньової економіки присвячували увагу як зарубіжні, так і вітчизняні вчені – представники різних галузевих наук, насамперед економіки та кримінології. Так, слід відзначити роботи Д. Блейдса, Б. Даллаго, Д. Кауфмана, Г. Могенсена, С. Сторма, Ф. Шнайдера та ін. Серед українських вчених цю проблематику вивчали Базиліук А. В., Бантишев О. Ф., Варналій З. С., Гуторова Н. О., Кальман О. Г., Коваленко С. О., Комісарчук Ю. А., Мандибура В. О., Матишевський П. С., Пчолкін В. Д., Титаренко О. О., Шахун В. І.

© Мазняк Ю. Г., 2013

110

"Управління розвитком", №21(161)2013

Кожен із вчених обґрунтовував певні заходи протидії тіньовій економіці, які пропонувались у межах предмета наукового аналізу. Проте і досі розміри тіньової економіки не зменшуються та не існує універсального механізму протидії, що й обумовлює актуальність обраної теми. Метою наукового дослідження є вивчення причин та наслідків тінізації економіки, а також розробка засобів скорочення рівня та негативного впливу з боку тіньового сектору економіки.

На сьогоднішній день можна виявити позитивні дії уряду щодо подолання тіньової економіки в Україні. Значно активізувалася робота органів податкової служби з протидії тіньовим схемам, зокрема щодо виведення коштів за кордон, у тому числі з використанням конвертаційних центрів та цінних паперів [3, с. 34].

За січень – липень 2013 року з метою посилення діяльності, націленої на упередження можливих корупційних проявів, підрозділами ГУВБ проведено близько 10,7 тис. заходів профілактичного характеру, які спрямують робітників державних служб та платників податків на додержання законодавства України і дадуть поштовх для зниження тіньової економіки.

З метою виявлення всіх передумов і обставин щодо можливих протиправних дій з боку працівників Міндоходів України підрозділами ГУВБ проведено 1,8 тис. службових перевірок та розслідувань. За їх результатами до дисциплінарної відповідальності притягнуто 546 осіб та звільнено 75 осіб.

З метою забезпечення законних прав та інтересів громадян перевірено 665 звернень від фізичних та юридичних осіб щодо можливих неправомірних дій працівників, з них 224 повністю або частково підтвердилися.

З метою недопущення прийому на роботу осіб із низькими морально-діловими якостями вивчаються кандидати на зайняття посад в органах Міністерства доходів і зборів України (не погоджено прийняття 114 осіб).

На виконання вимог Закону України "Про засади запобігання і протидії корупції" підрозділами Головного управління внутрішньої безпеки складено та направлено до суду 12 адміністративних протоколів стосовно працівників органів Міндоходів.

За протоколами, складеними підрозділами ГУВБ, судами прийнято 11 рішень про притягнення до адміністративної відповідальності у вигляді штрафу працівників органів Міндоходів [2].

За даними ГУВБ, за 7 місяців 2013 року підрозділами внутрішньої безпеки виявлено 227 кримінальних правопорушень, вчинених працівниками органів Міндоходів під час виконання службових обов'язків, за якими розпочато 217 кримінальних проваджень та здійснюється досудове розслідування (у тому числі 29 – за фактами одержання хабара).

За матеріалами підрозділів ГУВБ судами винесено 13 обвинувальних вироків стосовно працівників Міндоходів, у тому числі 5 – за одержання неправомірної вигоди [2].

Указом Президента України від 21.10.2011 р. № 1001 схвалено Національну антикорупційну стратегію на 2011 – 2015 роки, що передбачає посилення боротьби з корупцією та тіньовою економічною діяльністю.

Затверджено Державну програму щодо запобігання та протидії корупції на 2011 – 2015 роки, яка передбачає впровадження механізмів зменшення рівня корупції в Україні відповідно до положень Національної антикорупційної стратегії на 2011 – 2015 роки (Постанова Кабінету Міністрів України від 28.11.2011 р. № 1240 [4]).

Міністерство доходів і зборів України і надалі вживатиме заходів щодо зменшення корупційних проявів з боку його працівників.

Важливим питанням є зменшення тіньового обігу алкоголю в державі, обсяги якого за експертними оцінками становлять 18 – 20 %. Адже від цього залежать фінансовий стан та прибутковість легальних підприємств – виробників спирту та лікєро-горілчанних виробів, стабільні надходження податків до бюджету, і найголовніше – безпека продукції та здоров'я громадян.

Для координації роботи у напрямі запобігання виробництва та обігу на ринку України фальсифікованої алкогольної продукції ДПА України, МВС України, Держмитслужба України 8 травня 2009 р. підписали Наказ про створення спільних робочих груп із проведення перевірок суб'єктів господарювання, що здійснюватимуть діяльність на ринку спирту й алкогольних напоїв.

За оперативними даними Міндоходів, станом на 5 серпня 2013 року, за сім місяців поточного року до зведеного бюджету надійшло 240,9 млрд грн платежів. Порівняно з відповідним періодом минулого року бюджет отримав на 9,2 млрд грн більше. До державного бюджету надійшло 189,1 млрд грн, місцевих бюджетів – 51,8 млрд грн. До загального фонду державного бюджету зібрано 180,8 млрд грн платежів, що на 8,1 млрд грн перевищує показник січня – липня 2012 року.

Адекватність темпів зростання платежів темпам зростання економіки забезпечено завдяки заходам з детінізації економіки. Зокрема, темп зростання платежів загального фонду державного бюджету, закріплених за податковими органами, у січні – липні 2013 року – 109,6 % при зменшенні виробництва промислової продукції за січень – червень на 5,3 %, темп зростання платежів, закріплених за митними органами, – 96,5 % при імпорті товарів у січні – липні – 87,2 %, збільшення надходжень єдиного соціального внеску – на 6,7 % при зростанні фонду оплати праці у січні – червні 2013 року на 5 % [5].

Серед заходів протидії тіньовій економіці, які доцільно віднести до тих, що застосовуються на управлінському рівні, слід виділити, насамперед, контрольну діяльність та обмін інформацією між органами виконавчої влади, уповноваженими щодо здійснення контролю за законністю фінансової та господарської діяльності [6, с. 10].

Перелік заходів протидії тіньовій економіці раціонально доповнити не лише заходами, що здійснюються на законотворчому рівні, але й тим, що враховують підзаконну нормотворчість з метою забезпечення відповідності підзаконних актів приписам законів. Вказане стосується, зокрема, актів, що видає Державна податкова служба України, Антимонопольний комітет України, інші органи виконавчої влади, діяльність яких спрямована на управління у сфері економіки [7, с. 38].

Для того щоб боротися з тіньовою економікою, потрібно знати, які загрози вона в собі несе, а саме: соціальні, політичні, економічні. Проте не можна не погодитись і з думками вчених про те, що вона має певні плюси. Наприклад, британські вчені, на замовлення уряду цієї країни, довели, що на деякі

сектори тіньової економіки потрібно "закривати очі", адже саме вони допомагають розвиватися біднішим регіонам. Є райони, в яких "зарплата в конверті" є єдиним джерелом доходу і способом виживання.

Тіньова економічна діяльність – своєрідний засіб виживання в українських реаліях. Якщо говорити глобально, то тіньова економіка більш "легка на підйом", вона дуже швидко реагує на зміни в кон'юктурі. До того ж "перетікання" робочої сили в перспективніші галузі відбувається набагато швидше і простіше, і тому можна відстежити плюси тіньової економіки, які наведено на рис. 1.

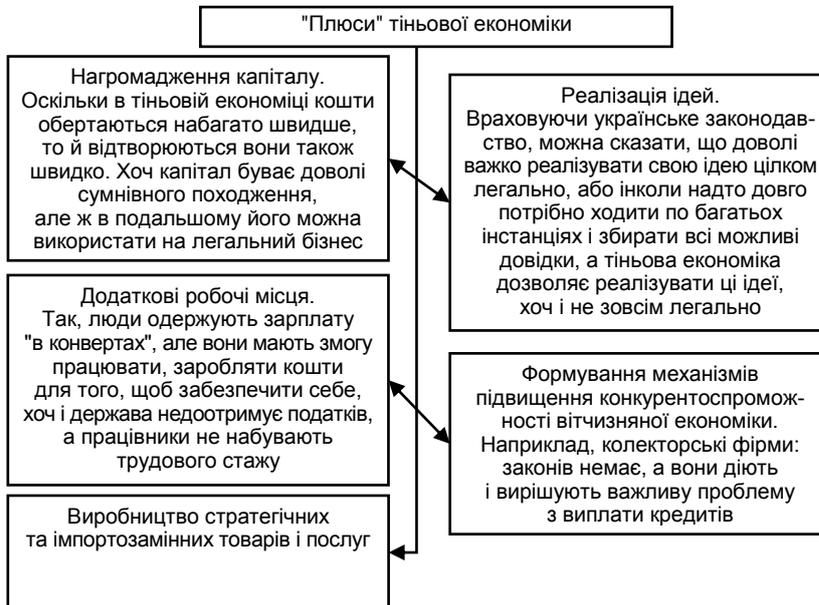

Рис. 1. "Плюси" тіньової економіки

Проте в тіньовій економіці все-таки більше негативів, які призводять до: втрати податкових надходжень до бюджету і, як результат, ускладнення виконання фінансових зобов'язань держави; недовіри управлінських рішень унаслідок відсутності повної та об'єктивної інформації про розвиток економічних процесів; скорочення внутрішніх інвестиційних ресурсів через неможливість відкритого витрачання тіньовими структурами прихованих від оподаткування доходів та їхній вплив за кордон; зменшення інтересу потенційних стратегічних інвесторів.

Для виходу економіки з "тіні" необхідно, щоб реформи державного управління, скорочення обсягу державного втручання в економіку, вдосконалення бюджетного процесу, системи оподаткування та банківської системи, контролю за державними видатками, прискорення приватизації та реструктуризації державних підприємств, соціального захисту громадян з декларативної фази перейшли в практичне русло.

В Україні необхідно розглянути можливість вжиття таких рекомендацій:

- 1) зниження державно-адміністративного регулювання економіки, оскільки його наслідками на даний час є зміцнення корумпованого капіталу та його зрощення з державною бюрократією і корупцією;
- 2) прийняття закону України "Про лобювання";
- 3) надійний захист прав державної власності.

На даному етапі розвитку української економіки необхідно застосувати якомога швидше дії, які б дали поштовх найефективнішому підвищенню рівня легалізації тіньової економіки, що наведено на рис. 2.

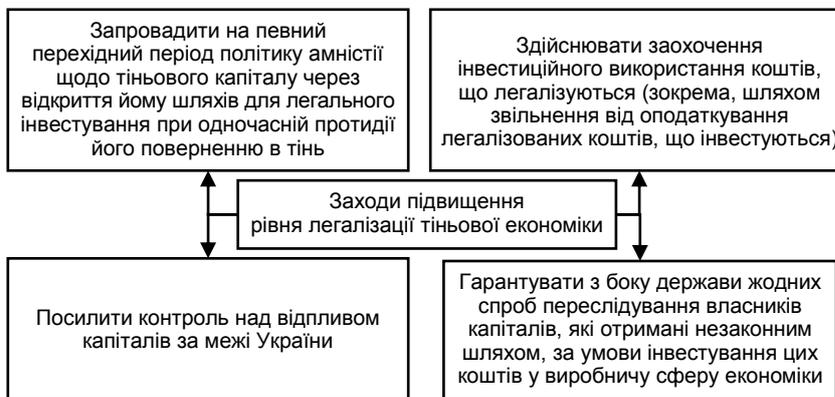

Рис. 2. Заходи підвищення рівня легалізації тіньової економіки

Відповідно, кошти, отримані легальною економікою внаслідок процесів детінізації, розглядаються як важливий потенційний ресурс пожевлення інвестиційних процесів та реалізації інноваційної політики розвитку економіки України.

Податкова служба України працює у правовому полі. Необхідна відповідна законодавча база, тому ще раз привертається увага до проблеми правової неврегульованості боротьби з корупцією та "тіньовою" економікою. На жаль, сьогодні Україна не має спеціальних законів, які б передбачали конкретні (зокрема, фінансові) механізми боротьби з легалізацією доходів, одержаних незаконним шляхом. Натомість існує великий масив підзаконних нормативно-правових актів (указів Президента України, постанов Кабінету Міністрів України, постанов Верховної Ради України), які спрямовані на створення правових умов боротьби з відмиванням грошей.

Таким чином, з метою обмеження корупції та "тіньової" економічної діяльності потрібно здійснити впровадження цілісної системи дій, спрямованих на викорінення їх причин, врегулювання питання легалізації "тіньових" капіталів, їх інвестування в економіку України.

Наук. керівн. Віннікова О. С.

Література: 1. Бородюк В. Оценка масштабов теневой экономики и ее влияние на динамику макроэкономических показателей / В. Бородюк, А. Турчинов, Т. Приходько // Экономика Украины. – 1996. – № 11. – С. 4–16. 2. 2013 року ВВП України впаде на 0,5 % – новий прогноз ЄБРР : стаття Прес-служби телеканалу "Тві" від 10.05.2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://tvi.ua/new/2013/05/10/u_2013_roci_vvp_ukrayiny_vrade_na_05_novu_prohnoz_yebrr. 3. Звіт про виконання плану основних питань економічної та контрольної роботи ДПА України на 2008 р., затверджений Наказом ДПА України від 19.02.2008 р. № 95 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.sta.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=21251. 4. Тенденції тіньової економіки в Україні у I кварталі 2012 року [Електронний ресурс] // Управління макроекономічного прогнозування відділ, економічної безпеки та детінізації економіки. – Режим доступу : http://www.me.gov.ua/file/link/187630/file/Shadow_Ikv2012.doc. 5. З початку року до бюджетів усіх рівнів надійшло 240,9 млрд гривень : стаття Прес-служби Міністерства доходів і зборів України від 05.08.2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://minrd.gov.ua/diyalnist/rezalt/106058.html>. 6. Хольченков О. М. Контрольне провадження в діяльності податкової міліції : дис. к. ю. н. 12.00.07 – Теорія управління ; адміністративне право і процес ; фінансове право ; інформаційне право / О. М. Хольченков ; Національний університет внутрішніх справ. – Х. ; 2005. – 21 с. 7. Про невідкладні заходи щодо вдосконалення державного регулювання господарської діяльності : Указ Президента України від 9 серпня 2008 р. № 698/2008 // Офіційний вісник Президента України від 21 серпня 2008 р. – 2008. – № 31. – С. 38.

УДК 351.72

Павлов С. В.

Магістр 2 року навчання
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

РОЛЬ ПОДАТКІВ У ФОРМУВАННІ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

Анотація. Досліджено вплив податків на формування доходів місцевих бюджетів. Проведено аналіз джерел формування доходів місцевих бюджетів з урахуванням змін, що відбулися у складі податків і зборів з прийняттям Податкового кодексу України. Запропоновано основні напрями забезпечення фінансової автономії місцевих бюджетів.

Аннотация. Исследовано влияние налогов на формирование доходов местных бюджетов. Проведен анализ источников формирования доходов местных бюджетов с учетом изменений, произошедших в составе налогов и сборов с принятием Налогового кодекса Украины. Предложены основные направления обеспечения финансовой автономии местных бюджетов.

Annotation. The effect of taxes on income generation of local budgets is studied. The analysis of sources of local revenues is made to reflect the changes that have occurred since the adoption of the Tax Code of Ukraine. The main directions of ensuring financial autonomy of local budgets are offered.

Ключові слова: доходи місцевих бюджетів, місцеві податки і збори, фінансова автономія.

У сучасних умовах постає негайна потреба у зміцненні фінансових ресурсів органів місцевої влади. Місцеві бюджети відіграють значну роль у соціально економічному розвитку території, адже саме з них фінансуються заклади освіти, культури, охорони здоров'я населення, засоби масової

інформації та різноманітні молодіжні програми, видатки на впорядкування населених пунктів. Більшість податків і зборів сплачується на регіональному рівні, але вони акумулюються на державному рівні, а потім у вигляді дотацій частина їх повертається до місцевих бюджетів. Забезпечення незалежності органів місцевого самоврядування значною мірою визначається рівнем їх фінансової самостійності, в досягненні якої важливу роль повинні відігравати податки.

Дослідженням проблем формування доходів місцевих бюджетів за рахунок податків присвятили свої праці такі вчені: Балацький Є. О., Боровик П. М., Вовна Н. І., Єфремова І. І., Ковалевич Д. А., Луніна І. О., Пасенко В. М., Піхоцька О. М., Покатаєва О. В.

Метою дослідження є визначення ролі податків у формуванні дохідної частини місцевих бюджетів України.

Однією з важливих умов побудови демократичної держави є самостійність і незалежність органів місцевого самоврядування. Європейська хартія про місцеве самоврядування, прийнята 15 жовтня 1985 року, передбачала відокремлення місцевих органів самоврядування від державної влади, повну незалежність і самостійність у здійсненні покладених на них функцій у межах їх компетенції [1].

Стаття 2 Бюджетного кодексу України (БКУ) [2] визначає, що бюджетами місцевого самоврядування є бюджети територіальних громад сіл, селищ, міст та їх об'єднань, у свою чергу, місцевими бюджетами є бюджет Автономної Республіки Крим, обласні, районні бюджети, бюджети районів у містах та бюджети місцевого самоврядування. У Конституції України вживається поняття "місцеві бюджети", а саме, стаття 142 визначає, що матеріальною і фінансовою основою місцевого самоврядування є рухоме і нерухоме майно, доходи місцевих бюджетів, інші кошти, земля, природні ресурси, що є у власності територіальних громад сіл, селищ, міст, районів у містах, а також об'єкти їхньої спільної власності, що перебувають в управлінні районних і обласних рад [3]. Поняття місцевого бюджету можна сформулювати як фонд фінансових ресурсів, які перебувають у розпорядженні органів виконавчої влади відповідного органу місцевого самоврядування для виконання покладених на нього функцій, передбачених конституцією.

Самостійність місцевих бюджетів згідно з БКУ, гарантується власними та закріпленими за ними на стабільній основі законом загальнодержавними доходами, а також правом самостійно визначати напрями використання коштів місцевих бюджетів відповідно до закону. Згідно з БКУ [2], доходи бюджету – податкові, неподаткові та інші надходження на безповоротній основі, справляння яких передбачено законодавством України (включаючи трансферти, плату за адміністративні послуги, власні надходження бюджетних установ). Податковими надходженнями визнаються передбачені податковими законами України загальнодержавні та місцеві податки, збори й інші обов'язкові платежі. До неподаткових надходжень належать доходи від власності та підприємницької діяльності, адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційного та побічного продажу, надходження від штрафів та фінансових санкцій, інші неподаткові надходження.

Питання про дохідну базу місцевих бюджетів є ключовим, оскільки саме в ньому перехрещуються всі питання забезпечення місцевих бюджетів доходами. З цієї точки зору, як місцеві податки і збори, так і інші доходні джерела виконують одну й ту ж функцію – поповнення бюджету – і в цьому розумінні, будучи переданими до місцевих бюджетів, є "місцевими", однак місцеві податки і збори мають і інше значення – органи місцевого самоврядування наділені повноваженнями щодо встановлення переліку та ставок місцевих податків та зборів у межах визначених законом і до певної міри їх адміністрування.

Основними видами податків і зборів, що формують дохідну частину місцевих бюджетів є:

1. Податок на доходи фізичних осіб.
2. Плата за землю.
3. Місцеві податки і збори: податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, єдиний податок, збір за місця для паркування транспортних засобів, збір за провадження деяких видів підприємницької діяльності, туристичний збір.
4. Збори за спеціальне використання природних ресурсів: плата за користування надрами, збір за спеціальне використання води, збір за спеціальне використання лісових ресурсів.
5. Екологічний податок.
6. Збір за першу реєстрацію транспортного засобу.

Динаміка основних статей податкових надходжень місцевих бюджетів України за 2011 – 2012 роки наведена в таблиці.

Таблиця

Динаміка основних статей податкових надходжень місцевих бюджетів України за 2011 – 2012 роки

Податкові надходження	Фактичні значення, млн грн		Темп приросту, %	Питома вага у податкових надходженнях, %	
	2011	2012		2011	2012
1	2	3	4	5	6
Податок на доходи фізичних осіб	54 065,06	61 066,02	12,95	73,97	71,13
Податок на прибуток підприємств	357,54	443,27	23,98	0,49	0,52
Збір за першу реєстрацію транспортного засобу	388,56	659,64	69,77	0,53	0,77

1	2	3	4	5	6
Збори за спеціальне використання природних ресурсів:	12 919,04	15 244,11	18,00	17,68	17,76
плата за землю	10 700,93	12 581,71	17,58	14,64	14,66
Місцеві податки і збори:	2 504,12	5 455,03	117,84	3,43	6,35
податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки	0,00	0,09	–	0,00	0,00
збір за місця для паркування транспортних засобів	56,53	68,37	20,95	0,08	0,08
туристичний збір	27,75	38,39	38,34	0,04	0,04
збір за провадження деяких видів підприємницької діяльності	431,94	532,54	23,29	0,59	0,62
єдиний податок	1 987,91	4 815,64	142,25	2,72	5,61
Екологічний податок	1 190,50	1 552,44	30,40	1,63	1,81
Усього податкових надходжень	73 086,91	85 852,03	17,47	100	100

Проблеми становлення інституту самостійних місцевих бюджетів в Україні не можна розв'язати без використання зарубіжного досвіду формування власних доходів місцевих бюджетів, які складають, наприклад, у Швеції та Швейцарії понад 70 %, в Іспанії – 50 %, у Норвегії – 56 % доходів місцевих бюджетів урядів. Тобто власні доходи є основним джерелом надходжень до бюджетів місцевих урядів унітарних європейських країн – членів Європейського Союзу. У той же час для України характерною є мала частка власних доходів, що є свідченням низького рівня фінансової автономії органів місцевого самоврядування. Хоча у 2012 році частка місцевих податків і зборів у доходах місцевих бюджетів України суттєво зросла до 5,41 %, при цьому темп приросту склав 117,84 % (2 950,90 млн грн). Дане зростання зумовлене збільшенням надходжень від єдиного податку у 2012 році на 142,25 %. У 2012 році набула чинності глава 1 розділу XIV Податкового кодексу України "Спрощена система оподаткування", яка змінила порядок оподаткування єдиного податку (розширила кількість груп платників податків, змінила ставки оподаткування).

З прийняттям Податкового кодексу було значно скорочено перелік місцевих податків і зборів, але це відбулося за рахунок скасування податків та зборів із вкрай низькою або взагалі відсутньою фіскальною віддачею. Чинна система місцевого оподаткування не забезпечує фінансової автономії та незалежності місцевого самоврядування. Дохідну базу місцевих бюджетів повинні складати місцеві податки і збори. В Україні ж основна частина місцевих бюджетів формується за рахунок податку на доходи фізичних осіб і плати за землю, які є загальнодержавними податками закріпленими за місцевими бюджетами. У такому випадку органи місцевого самоврядування майже не мають впливу на дохідну частину місцевого бюджету.

Для забезпечення фінансової автономії місцевих бюджетів пропонується:

1. Зарухувати частки загальнодержавних податків до місцевих бюджетів: ПДВ у розмірі 15 % податкових надходжень, податку на прибуток підприємств у розмірі 20 % податкових надходжень. При цьому зарахувати ці надходження до I кошику бюджету міста, доходи якого враховуються у розрахунку міжбюджетних трансфертів та спрямовуються на виконання делегованих повноважень держави органами місцевого самоврядування.

2. Включити до складу місцевих податків і зборів податок на доходи фізичних осіб і плату за землю. При цьому державний бюджет не зазнає суттєвих втрат, а місцевий – отримує стабільне джерело наповнення. Це дасть можливість місцевим органам влади впливати на ставки даних податків.

3. Повернути відозмінений податок з власників транспортних засобів до бюджету міста і включити його до місцевих податків і зборів. Це збільшить податкові надходження на 1,5 млрд грн, за рахунок яких будуть фінансуватися витрати місцевих бюджетів на ремонт доріг.

4. Платежі за спеціальне використання ресурсів і екологічні платежі надати в розпорядження місцевим органам влади для ефективного фінансування витрат на раціональне природокористування та на охорону навколишнього середовища.

5. Удосконалити механізм адміністрування податку на нерухоме майно відмінне від земельної ділянки: запровадити ставку податку залежно від оцінної вартості будівлі, та встановити вирахування з бази оподаткування: для квартири – 60 кв. м; для житлового будинку 100 кв. м.

6. Покращити податковий менеджмент у сфері місцевих податків і зборів, акцентуючи увагу на посиленні податкового контролю місцевих податків і зборів. Створити муніципальну податкову інспекцію, яка б займалась адмініструванням виключно податків, які спрямовуються до міського бюджету.

Отже, податки та збори мають суттєвий вплив на формування місцевих бюджетів. Особливо велику роль відіграє частка місцевих податків і зборів у забезпеченні фінансової автономії місцевих бюджетів. Якщо за рахунок власних податкових джерел місцеві органи влади могли фінансувати 60 – 80 % своїх потреб, тоді їх залежність від рішень вищих органів влади стосовно дохідної частини місцевих бюджетів буде мінімальною. Це приведе до зростання рівня політичної незалежності та фінансового забезпечення місцевого самоврядування, сприятиме економічному зростанню держави.

Наук. керівн. Ревенко О. В.

Література: 1. Європейська хартія місцевого самоврядування [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Treaties/PDF/Ukrainian/122-Ukrainian.pdf>. 2. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI // Урядовий кур'єр. – 2010. – № 151. 3. Конституція України від 28.06.1996 № 256к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

Магістр 2 року навчання
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ОСОБЛИВОСТІ ПОДАТКОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ АВІАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Анотація. Проаналізовано специфіку діяльності підприємств авіабудівної промисловості та розглянуто основні інструменти податкового регулювання даної галузі промисловості, а також запропоновано заходи щодо їх вдосконалення.

Аннотация. Проанализирована специфика деятельности предприятий авиационной промышленности и рассмотрены основные инструменты налогового регулирования данной отрасли промышленности, а также предложены мероприятия по их усовершенствованию.

Annotation. The specificity of the aircraft construction industry is analyzed. The main instruments of tax regulation of this industry sector are studied. Measures for their improvement are offered.

Ключові слова: авіабудівна галузь, високотехнологічне виробництво, наукоємність, податкові інструменти.

Авіабудівна галузь є стратегічно важливою для України й однією з базових галузей національної економіки. Закон України "Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні" від 08.09.2011 р. № 3715-VI визначає в ст. 4 [1] такі стратегічні пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні на 2011 – 2021 рр., як освоєння нових технологій високотехнологічного розвитку транспортної системи, ракетно-космічної галузі, авіа- і суднобудування, озброєння та військової техніки. Також згідно з Законом України "Про розвиток літакобудівної промисловості" від 12.07.2001 р. № 2660-III згідно зі ст. 1 літакобудування визначається пріоритетною галуззю економіки України і науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи зі створення нової авіаційної техніки відносяться до категорії критичних технологій.

Україна належить до провідних країн світу, які мають повний цикл виготовлення літаків, що включає проектування та запуск у серійне виробництво. Літакобудівна промисловість належить до високотехнологічних галузей національної економіки. Її розвиток визначає можливість переходу до нового технологічного укладу і, відповідно, істотно впливає на модернізацію економіки в цілому. Рівень розвитку літакобудування як галузі промисловості, що інтегрує в своїй продукції результати діяльності суміжних галузей національної економіки, є для будь-якої країни показником її науково-технічного розвитку і промислового потенціалу. Податкове регулювання як складова державного регулювання даної промислової галузі відіграє значну роль у підтримці та стимулюванні розвитку підприємств авіаційної промисловості, тож потребує постійного контролю за ефективністю впроваджених податкових інструментів та їх удосконалення.

Досліджуючи податкове регулювання даної галузі промисловості, необхідно враховувати особливості діяльності підприємств авіабудівної промисловості. Необхідно відзначити, що основними пріоритетним напрямом подальшого розвитку даної галузі є високотехнологічність виробництва. Згідно з розділом II Закону України "Про Загальнодержавну комплексну програму розвитку високих наукоємних технологій" від 09.04.2004 р. №1676-IV [2] "високі наукоємні технології" інтерпретуються як "технології, що створюються на підставі результатів наукових досліджень та науково-технічних розробок, забезпечують виготовлення високотехнологічної продукції, сприяють запровадженню високотехнологічного виробництва на підприємствах базових галузей промисловості". Далі надано визначення високотехнологічної продукції: "продукція, виготовлена вітчизняними підприємствами із застосуванням наукоємних технологій, конкурентоспроможна з кращими зразками аналогічної продукції іноземного виробництва". Таким чином, високотехнологічність продукції, у першу чергу, визначається часткою наукових впроваджень та розробок, тобто наукоємністю.

Методику визначення наукоємності виробництва на прикладі авіаційної промисловості запропонував відомий український вчений, директор Українського науково-дослідного інституту авіаційних технологій Кривов Г. А. Згідно з його дослідженнями, наукоємність тією чи іншою мірою притаманна будь-яким галузям промисловості, зокрема використання певних наукових розробок наявне навіть у добувних галузях [3]. Проте є низка ознак, які суттєво відрізняють наукоємну продукцію від іншої. Серед цих ознак Кривов Г. А. виділяє такі:

висока питома трудоємність із переважанням висококваліфікованої праці;
висока питома вартість.

Для того щоб визначити питому собівартість тієї чи іншої продукції, необхідно брати за основу 1 кг маси. Інші характеристики питомої вартості, пов'язані з корисним об'ємом, корисним навантаженням тощо, не можуть бути використані для порівняльних оцінок, оскільки відповідають окремим випадкам функціональності продукції.

Досліджуючи місце продукції авіаційної промисловості за наукоємністю, слід відзначити її особливо високу витратність, на якій наголошував також Кривов Г. А. Той факт, що найвищий рівень наукоємності продукції авіаційної промисловості відзначається різними дослідниками в різних країнах, свідчить, що авіаційна промисловість об'єктивно є найбільш витратною галуззю з точки зору наукоємності. Це пояснюється тривалим циклом створення та підготовки серійного виробництва нових зразків авіаційної техніки, її високою складністю, а також специфікою самої авіаційної промисловості [4]. Досвід реалізації програм провідних авіавиробників свідчить, що створення нових літаків відбувається, як правило, протягом декількох років, а кошти, витрачені на їх розробку й запуск у серійне виробництво, сягають мільярдних сум. Таким чином, цілком обґрунтованим виглядає той факт, що авіаційна промисловість є найбільш витратною з точки зору наукоємності (таблиця) [3].

Таблиця

Наукоємність продукції

Вид продукції	Наукоємність, %
авіаційна, космічна	14,2
фармацевтична	10,8
комп'ютерна техніка	9,3
медична техніка та інструменти	7,3

Податкове регулювання діяльності промислових підприємств літакобудівної галузі передбачається у складі системи заходів державного регулювання та передбачене у ст. 2 Закону України "Про розвиток літакобудівної промисловості" у деяких преференціях щодо оподаткування такими податками, як: податок на прибуток підприємства, податок на додану вартість, плата за землю та ввізне мито.

Податковим кодексом визначені інструменти податкового регулювання через преференції в оподаткуванні зазначеними податками:

звільняються від оподаткування податком на прибуток підприємств на 10 років, починаючи з 1 січня 2011 року: прибуток підприємств літакобудівної промисловості, отриманий від основної діяльності, а також від проведення такими підприємствами науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт, які виконуються для потреб літакобудівної промисловості; підприємств машинобудування для агропромислового комплексу [5];

звільняються від сплати земельного податку суб'єкти літакобудування, що підпадають під критерії, встановлені у статті 2 Закону України "Про розвиток літакобудівної промисловості", земельні ділянки яких безпосередньо використовуються для цілей виробництва кінцевої продукції, а саме: літальних апаратів, їх корпусів, двигунів, включаючи місця, призначені для їх зберігання (склади, ангари, місця для відстоювання), посадково-злітні смуги, а також місця, в яких розташовані пункти заправки (дозаправки) моторних літальних апаратів та контролю над польотами [6];

не включаються до складу доходів згідно зі ст. 136 пп. 136.1.25 вартість безоплатно отриманого (переданого) платником податку майна, якщо така передача здійснюється Державним концерном "Укроборонпром" та державними підприємствами, у тому числі казенними підприємствами, які включені до його складу, з метою проведення демонстрації товарів військового призначення або подвійного використання (з подальшим поверненням цього майна), проведення спільних або самостійних випробувань виробів військового призначення (з подальшим поверненням цього майна або без такого), підтримки науково-дослідної та дослідно-конструкторської діяльності державних підприємств, установ та організацій (з подальшим поверненням цього майна або без такого), забезпечення діяльності представництв Державного концерну "Укроборонпром" та підприємств оборонно-промислового комплексу, включених до його складу (з подальшим поверненням цього майна або без такого) [5];

звільняються від сплати податку на додану вартість операції з оплати вартості фундаментальних досліджень, науково-дослідних і дослідницько-конструкторських робіт особою, яка безпосередньо отримує такі кошти з рахунка органу, що здійснює казначейське обслуговування бюджетних коштів, а також безкоштовної передачі приладів, обладнання, матеріалів, крім підакцизних, науковим установам та науковим організаціям, вищим навчальним закладам III – IV рівнів акредитації, внесеним до Державного реєстру наукових організацій, яким надається підтримка держави [5];

до 1 січня 2016 року звільняються від сплати ввізного мита товари, які ввозяться у митному режимі імпорту (реімпорту) суб'єктами літакобудування, що підпадають під дію норм статті 2 Закону України "Про розвиток літакобудівної промисловості" за кодами Української класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності [6].

Ураховуючи дані норми податкового законодавства, слід відзначити про відсутність стимулювання високотехнологічної складової виробництва, тобто сприяння залучення наукових нововведень для новітніх розробок у даній галузі.

Ураховуючи одну з найзначніших відмінностей літакобудівного виробництва, таку, як високотехнологічність, заходи щодо податкового регулювання діяльності підприємства авіаційної промисловості мають включати специфіку, яка характеризується висококваліфікованою трудомісткістю. Наукове забезпечення високотехнологічного процесу передбачає надання висококваліфікаційної допомоги наукових діячів. Упродовж 2005 – 2011 рр. чисельність працівників науково-технічної діяльності скоротилась (рисунок) [7].

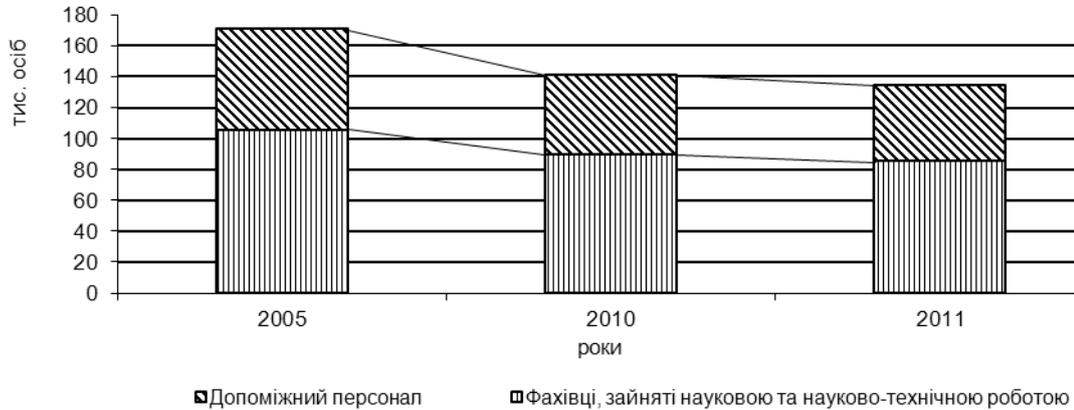

Рис. Чисельність працівників науково-технічної діяльності

Дана тенденція вказує на необхідність стимулювання кваліфікаційних працівників, головною мотивацією яких є заробітна плата. Середньомісячна заробітна плата виконавців досліджень складала 2 713 грн у 2011 р. Ураховуючи основну ставку податку з доходів фізичних осіб (15 %) [5] та єдиний соціальний внесок (ЄСВ) (3,6 %) [8], науковий діяч із 2 713 грн отримує тільки 2 223 грн, тож доцільним є звільнення робітника, який займається науково-технічними розробками, від сплати ЄСВ задля зменшення податкового навантаження.

Тож коригування порядку нарахування ЄСВ є актуальним для підприємства, тому що ставка ЄСВ складає 36,76 % [8] від фонду оплати праці та займає значну частку у витратах на оплату праці. Тож для підтримки фінансового становища підприємства необхідно знизити ставку з даного внеску до розміру мінімальної ставки 33,2 %, це дозволить скоротити витрати. Негативною стороною даного заходу є скорочення надходжень до Пенсійного фонду України, що можна компенсувати шляхом підвищення даної ставки у разі операцій із продажу інноваційного продукту нерезиденту в тому податковому періоді, коли були визнані доходи від продажу. Даний інструмент дозволить скоротити експорт інноваційних продуктів та створити високу конкурентоспроможність на міжнародному ринку.

Податкова політика спрямована, здебільшого, на підтримку існуючих технологій виробництва, тобто не має інструментів стимулювання розвитку технологічних процесів. Тож для забезпечення подальшого розвитку даної галузі промисловості та забезпечення конкурентоспроможності авіабудівної продукції на міжнародному ринку необхідно запровадити інструмент податкового стимулювання саме наукової складової виробничого процесу літакобудівного підприємства. Запропонований механізм стимулювання залучення наукових діячів до розвитку технологічного процесу через зниження ставки ЄСВ буде сприятиме залученню висококваліфікаційних трудових кадрів для впровадження науково-технічних нововведень.

Наук. керівн. Іванов Ю. Б.

Література: 1. Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні : Закон України від 08.09.2011 р. № 3715-VI [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Режим доступу : www.rada.gov.ua. 2. Про Загальнодержавну комплексну програму розвитку високих наукоємних технологій : Закон України від 09.04.2004 р. № 1676-IV [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Режим доступу : www.rada.gov.ua. 3. Олейніков О. О. Сучасні тенденції світового ринку високотехнологічної продукції та місце України в ньому / О. О. Олейніков // Проблеми науки. – 2006. – № 3. – С. 31–37. 4. Кривов Г. А. Приоритет – наукоємкая и високотехнологическая продукция / Г. А. Кривов, К. О. Зворыкин // Технологические системы. – 2005. – № 3. – С. 7–13. 5. Податковий кодекс України від 28.04.2012 р. № 2755–17, зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Режим доступу : www.rada.gov.ua. 6. Про розвиток літакобудівної промисловості : Закон України від 12.07.2001 р. № 2660-III [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Режим доступу : www.rada.gov.ua. 7. Статистична інформація Державної служби статистики України [Електронний ресурс] // Державна служба статистики. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>. 8. Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування : Закону України від 08.07.2010 р. № 2464-VI [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Режим доступу : www.rada.gov.ua. 9. Петропавловська С. Є. Промисловий та авіаційний маркетинг : курс лекцій / С. Є. Петропавловська, С. М. Подреза, О. А. Радченко. – К. : НАУ, 2003. – 86 с.

Магістр 2 року навчання
 фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ПОДАТКОВОГО ПЛАНУВАННЯ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Анотація. Досліджено особливості впровадження системи податкового планування на підприємстві. Запропоновано порядок організації роботи з податкового планування, що позитивно вплине на ефективність виконання завдань з оптимізації оподаткування.

Аннотация. Исследованы особенности внедрения системы налогового планирования на предприятии. Предложен порядок организации работы по налоговому планированию, что положительно повлияет на эффективность выполнения задач по оптимизации налогообложения.

Annotation. The features of introduction of the tax planning system at an enterprise are investigated. The order of organization of work on tax planning is offered, that will positively influence the efficiency of implementation of tasks on optimization of taxation.

Ключові слова: облік, організація оподаткування, планування, податковий менеджмент.

У процесі розвитку та становлення українського підприємництва власники та менеджери підприємств все більше уваги звертають на податкові платежі. І хоча податки є необхідною передумовою існування організованого суспільства, у якому функціонує підприємство, рівень податкового навантаження має бути спланованим і контрольованим. Некерований процес оподаткування може звести нанівець рентабельність діяльності підприємства, а іноді призвести й до його банкрутства.

У ринкових умовах податкове планування стає невід'ємною частиною загального плану розвитку підприємства і дозволяє уникнути непередбачених податкових наслідків. Тому виникає необхідність у впровадженні системи податкового планування.

Вивченню проблем організації податкового планування на підприємстві присвятили свої роботи вітчизняні науковці Т. Антонов, А. Єлісєєв, Т. Жатько, Ю. Іванов, Л. Сердюк. Проте для створення дієвої системи податкового планування необхідно систематизувати накопичені знання та на їх основі розробити комплексний підхід до організації роботи підрозділів з податкового планування.

Метою дослідження є розкриття особливостей організації роботи підрозділів оподаткування та вироблення практичних рекомендацій щодо впровадження системи податкового планування на підприємстві.

Перед тим, як почати процес упровадження системи податкового планування, необхідно визначити три умови:

- потреби у податковому плануванні на кожному конкретному підприємстві;
- фінансові можливості підприємства для організації податкового планування;
- розмір самого підприємства та чисельність його штату.

Для визначення першої умови варто підрахувати реальне податкове навантаження на підприємство. Результати таких підрахунків допоможуть прийняти рішення, щодо необхідних заходів (таблиця) [1].

Таблиця

Диференціація заходів з податкового планування

Податкове навантаження	Заходи і вимоги до персоналу	Потреба в податковому плануванні/ періодичність
1	2	3
10 – 30 %	Чітке ведення бухгалтерського обліку, внутрішнього документообігу, використання прямих пільг. Професійний бухгалтер. Разові консультації зовнішнього податкового консультанта	Мінімальна, разові заходи

1	2	3
30 – 55 %	Податкове планування стає частиною загальної системи фінансового управління і контролю, спеціальна підготовка (планування) контрактних схем типових, крупних і довгострокових контрактів. Наявність спеціально підготовленого персоналу, контроль і керівництво з боку фінансового директора. Абонентське обслуговування у спеціалізованій компанії	Необхідно, регулярні заходи
55 – 80 %	Найважливіший елемент створення і стратегічного планування діяльності організації та її поточної щоденної діяльності по всіх зовнішніх і внутрішніх напрямках. Наявність спеціально підготовленого персоналу й організація тісної взаємодії з усіма службами, контролем з боку члена Ради Директорів. Постійна робота із зовнішнім податковим консультантом і наявність податкового адвоката. Спеціальна програма розвитку, обов'язковий податковий аналіз і експертиза будь-яких організаційних, юридичних або фінансових заходів та інновацій податковими консультантами	Життєво необхідно, щоденні заходи
Більше 80 %	Зміна сфери діяльності і/або податкової юрисдикції	–

Для середніх та великих підприємств упровадження системи податкового планування вимагає більшої уваги. Тому слід розглянути детальніше саме організацію підрозділів податкового планування на таких підприємствах.

Постановка системи податкового планування, зазвичай, розпочинається з виконання таких заходів: визначення цілей і завдань управління податками; встановлення статусу підрозділу оподаткування в структурі підприємства і механізму його взаємодії з іншими підрозділами компанії;

розроблення організаційної структури відділу оподаткування;
опрацювання порядку взаємодії відділів оподаткування головного і дочірніх підприємств;
розроблення процедури контролю за роботою з управління податками;
розроблення процедур і правил роботи підрозділу оподаткування, внутрішні документи, що регламентують роботу підрозділу оподаткування [2].

Проте не варто забувати, податкове планування пов'язане з певними затратами, іноді значними: на придбання літератури про податки, консультування, на переорієнтацію фінансових потоків, реєстрацію нових фірм та інші заходи, які можуть виникнути для цілей економії податків. Тому вигоди від податкового планування варто порівнювати з витратами, яких воно вимагає. І якщо чистий ефект виявиться невеликим, то немає сенсу втягуватись у складні схеми і реорганізації [3, с. 277].

Щодо другої умови, то за відсутності коштів на організацію податкового планування підприємствам, залежно від їх податкового навантаження, залишається або погодитись на існуючий рівень податкових відрахувань, або функції оптимізації оподаткування можуть взяти на себе головний бухгалтер та/або керівник чи власник підприємства.

Вплив третьої умови полягає у тому, що малі підприємства з невеликою чисельністю працівників та нерозгалуженою структурою для реалізації цілей податкового планування можуть залучати керівника, бухгалтера, юриста, а також користуватись послугами спеціалістів аудиторських компаній та спеціальних компаній, які займаються податковим плануванням.

Будь-який бізнес існує не заради податків, а з метою отримання прибутку і податки при цьому суттєво коректують практично всі управлінські рішення [1]. Керівник підприємства ставить завдання щодо досягнення бажаних результатів діяльності підприємства в цілому, визначає прийнятний для розвитку бізнесу рівень податкового навантаження та допустимий рівень податкових ризиків. А також затверджує подані пропозиції і контролює їх виконання.

Бухгалтер здійснює розрахунки фінансових показників діяльності підприємства. Складає облікову політику підприємства. Обчислює суми податків за кожним видом податкових платежів і складає графік їх сплати.

Юрист аналізує правові аспекти угод та їх відповідності законодавству, оцінює рівні ризиків за кожною схемою оптимізації оподаткування [4].

Спеціаліст із податкового планування оцінює надану підприємством інформацію, підбирає найоптимальніші шляхи розв'язання завдань конкретного підприємства, або дає висновок стосовно можливості й доцільності реалізації розроблених підприємством схем.

Крім підготовки податкової звітності і взаємодії з податковими органами основними завданнями, які керівництво зазвичай ставить перед відділом оподаткування, є оптимізація поточних платежів до бюджету і податкового навантаження, а також зниження податкових ризиків [5]. При цьому необхідно визначити як рівень податкового навантаження, за якого компанія готова продовжувати та розвивати свою діяльність, так і рівень податкових ризиків, які компанія готова прийняти, а також готовність компанії до зміни структури бізнесу для цілей податкової оптимізації.

У кожному конкретному випадку критерії оптимальності варіанта здійснення господарської діяльності і ті обмеження, у рамках яких повинен знаходитися оптимальний варіант, визначаються самим платником. Єдиним загальним обмеженням за будь-яких критеріїв оптимальності є чітке дотримання норм законодавства [6].

Кінцевим завданням підрозділу оподаткування є формування мережного графіка сплати податкових платежів, що складатимуть витратну частину бюджету підприємства, що розробляється в процесі бюджетування.

Підрозділ оподаткування не може ефективно виконувати покладені на нього завдання без взаємозв'язку з іншими структурними підрозділами підприємства. У процесі податкового планування пропонується створення трьох незалежних груп, покликаних виконувати такі основні функції планування: складання плану, реалізація плану і контроль за реалізацією плану.

Отже, організація роботи з податкового планування на кожному конкретному підприємстві залежить від його індивідуальних потреб та наявних кадрових і фінансових можливостей. Перед початком впровадження системи податкового планування необхідно реально оцінити затрати на її впровадження та очікувані вигоди від її реалізації. Слід зазначити, що впровадження системи податкового планування є трудомістким завданням, вирішення якого може спричинити перебудову багатьох внутрішніх процедур підприємства. Проте, у разі правильного вибору підходів до організації роботи підрозділу оподаткування та податкового планування на підприємстві в цілому, компанія може отримати ефективний механізм контролю й управління податковими зобов'язаннями, що у свою чергу забезпечить стабільність її фінансових можливостей.

Наук. керівн. Коновалов Є. І.

Література: 1. Муравьев В. В. Организация налогового планирования на предприятии / В. В. Муравьев // Аудит и финансовый анализ. – 2004. – № 2. – С. 26. 2. Орлов О. Планирование деятельности промышленного предприятия : підручник / О. Орлов. – К. : Скарби, 2005. – 336 с. 3. Аронов А. В. Налоговая политика и налоговое администрирование : учебн. пособ. / А. В. Аронов, В. А. Кашин. – М. : Экономист, 2006. – 591 с. 4. Сухарева Л. О. Податкове планування в системі управління підприємством : [монографія] / Л. О. Сухарева, П. М. Сухарев, Я. І. Глущенко. – Донецьк : ДонДУЕТ, 2006. – 209 с. 5. Корягін М. Облік, аналіз і контроль розрахунків за податками і платежами в системі управління підприємством / М. Корягін, М. Брич // Економічний аналіз. – 2010 – Вип. 6. – С. 251–253. 6. Полонська Ю. М. Мотиваційні аспекти податкового планування на підприємстві / Ю. М. Полонська // Коммунальное хозяйство городов : науч.-техн. сб. – Вып. 80. – Серия: Экономические науки. – К. : Техніка, 2008. – С. 171–180.

УДК 338.23:336.22:330.33

Ричкова С. М.

Магістр 2 року навчання
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

РОЛЬ ПОДАТКІВ У ФІНАНСОВІЙ СТАБІЛЬНОСТІ КРАЇНИ

Анотація. Досліджено податкові інструменти стабілізаційної політики. Наведено пропозиції щодо заходів дискреційної податкової політики в Україні, які сприятимуть підвищенню стимулюючої ролі оподаткування та усуненню недоліків податкового законодавства.

Аннотация. Исследованы налоговые инструменты стабилизационной политики. Приведены предложения относительно мероприятий дискреционной налоговой политики в Украине, которые будут способствовать повышению стимулирующей роли налогообложения и устранению недостатков налогового законодательства.

Annotation. The tax instruments of the stabilizing politycy are investigated. Suggestions are made in relation to the measures of discretionary tax politycy in Ukraine, that will assist in the increase of the stimulanting role of taxation and amendment of the tax laws.

Ключові слова: стабілізаційна політика, податкова політика, дискреційна податкова політика, податкові інструменти, автоматичні стабілізатори.

Одним із провідних напрямів стабілізаційної політики є податкова, за допомогою реалізації якої можна управляти структурою національної економіки, сприяти пріоритетному розвитку прогресивних галузей, стимулювати заощадження та інвестиційний процес, упорядковувати державні фінанси тощо. Податкова система досить складна і громіздка, механізми податкової політики слабо

пов'язуються із монетарним інструментарієм економічного регулювання. Усе це робить актуальним дослідження використання податкових інструментів з метою досягнення фінансової стабільності і виконання інших макроекономічних завдань.

Проблеми макроекономічного регулювання за допомогою податкових інструментів неові для економічної науки. Вагомий внесок у економічну теорію державного регулювання та використання його податкових інструментів зробили А. Сміт, Д. Рікардо, Дж. С. Міль, М. Туган-Барановський, Дж. М. Кейнс, Р. Гарод, Дж. Хікс, П. Семюельсон, Дембіцька О. О., Дембіцька А. О., Лимар та ін.

Основною метою дослідження є аналіз податкових інструментів стабілізаційної політики в Україні, вироблення пропозицій щодо підвищення стимулюючої ролі оподаткування та усунення недоліків податкового законодавства в контексті стабілізації посткризового розвитку вітчизняної економіки.

Україна є молодою державою з економікою, що розвивається та трансформується. У країні не створено стабілізаційних фондів, що суттєво ускладнює вирішення проблем, які викликані кризою у світовій економіці [1, с. 233].

При відсутності достатніх матеріальних і фінансових ресурсів неприйнятними для України є фінансові інтервенції. Такий інструмент впливу вимагає обережності через недостатню розвиненість фінансового ринку в Україні. Тому найвпливовішим інструментом економічної політики в обставинах, що склалися, є податки.

Стабілізаційна податкова політика має в розпорядженні дві групи заходів (рисунок). Система вбудованих стабілізаторів зменшує амплітуду циклічних коливань завдяки вилученню з ринку певної частини ефективного попиту на фазі буму та перенесенню його на фазу спаду, проте вона не може забезпечити перехід від депресії до реального відновлення, зростання доходів та зайнятості. Недолік використання тільки автоматичних стабілізаторів у тому, що вони хоча певною мірою і згладжують коливання ділового циклу, однак не в змозі забезпечити повну стабілізацію економіки та виправити більшість диспропорцій у ній.

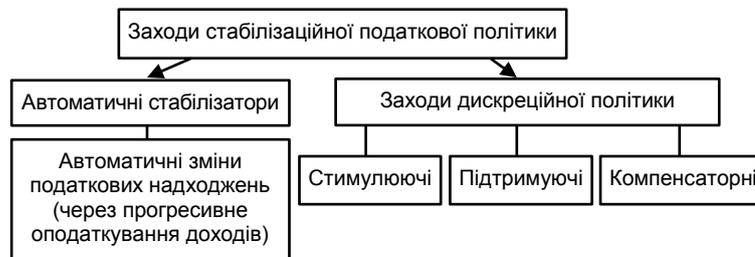

Рис. Заходи стабілізаційної податкової політики

Автоматичні стабілізатори можуть бути на фазі спаду та підйому. На фазі спаду: зниження обсягів виробництва призводить до автоматичного зменшення податкових надходжень, що послаблює зниження особистих доходів та споживчих витрат. Як наслідок, зменшення випуску продукції стає менш відчутним. На фазі підйому: у роки, що передують буму, при різкому зростанні інфляції збільшення податкових надходжень призводить до зменшення особистих доходів, стримування споживчих витрат, скорочення сукупного попиту. Як наслідок, уповільнює зростання цін та заробітної плати.

Реалізація стимулюючих та підтримуючих заходів податкової політики є достатньо ризикованим, і можлива тільки при наявності фінансових резервів, накопичених під час економічного підйому, невеликого рівня дефіциту, або можливостей швидкої мобілізації ресурсів для покриття цього дефіциту. Через це такі заходи повинні бути доповнені компенсаторними стабілізаційними заходами податкової політики. При цьому передумовою ефективності стимулюючих і підтримуючих заходів є їх завчасне планування із урахуванням особливостей економічного розвитку країни та часового лагу (табл. 1).

Перерозподільна і стимулююча функції податків повинні бути домінуючими. Для України неприйнятним є пряме зниження ставок податків як, наприклад, це було здійснене США, Великобританією, Францією.

Таблиця 1

Заходи дискреційної фіскальної політики в рамках стабілізаційної політики держави

Заходи дискреційної фіскальної політики		
Стимулюючі – спрямовані на виведення країни із кризового стану через стимулювання споживчого попиту, інвестиційної діяльності, ділової активності. Мають обмежений термін та сферу застосування. Зниження ставок податків на доходи фізичних осіб та ПДВ. Збільшення стандартних та спеціальних податкових вирахувань	Підтримуючі – спрямовані на підтримку найбільш вразливіших верств населення та суб'єктів господарювання, які найсильніше постраждали від кризи. Відстрочки та розстрочки сплати податків, зменшення терміну повернення переплачених податків. Зміни механізму і термінів перенесення збитків при розрахунку податку на прибуток (підприємств)	Компенсаторні – компенсують зменшення надходжень до бюджету внаслідок кризових явищ, сприяють більш ефективному використанню бюджетних коштів, усувають наявні в економіці диспропорції. Підвищення ставок податків, що стосуються багатих верств населення. Удосконалення адміністрування податків

Це пояснюється такими причинами:

- недостатність фінансових ресурсів і відсутність фінансових резервів;
- труднощі із залученням зовнішніх ресурсів;
- недостатньо високий рівень економічної та податкової культури, який міг би надати гарантії того, що при зниженні ставок податків, підприємстві направили б вивільнені кошти на реалізацію економічних програм та цілі розвитку.

Гострою є проблема залучення фінансових ресурсів для здійснення стабілізаційних заходів. Такі ресурси акумулюються у вигляді стабілізаційного фонду. Проте в Україні на сьогоднішній день критичною є як ситуація із стабілізаційним фондом (фонд не було своєчасно сформовано), так і щодо наповнення бюджету (зменшилися податкові надходження), а також із зовнішніми запозиченнями.

Застосування податкових інструментів регулювання є одним із найбільш ефективних засобів державної підтримки інноваційної діяльності суб'єктів господарювання. Розвиненість та ефективність цих підприємств розглядається як конкурентна перевага національної податкової системи.

Як уже зазначалося, в умовах кризи нагальною проблемою є покращення адміністрування податків і зборів, яке може бути здійснене за напрямками, наведеними в табл. 2.

Таблиця 2

Напрями покращення адміністрування податків та зборів

Напрями	Характеристика
Удосконалення контрольно-перевірочної роботи	Здійснюється шляхом орієнтації контролюючих та правоохоронних підрозділів на виявлення схем ухилення від податків, їх знищення та відшкодування збитків, завданих державі; орієнтація контрольно-перевірочної роботи на діяльність несумлінних платників, що зменшить тиск на сумлінних
Підвищення ефективності роботи з податковим боргом та недопущення виникнення нового	Погашення податкового боргу – один із значних резервів наповнення державного бюджету при здійсненні податкового стимулювання
Якісне поліпшення боротьби з фіктивним відшкодуванням ПДВ	Ретельна перевірка кожного факту відшкодування ПДВ, супроводження контрольно-перевірочної роботи, і, насамперед, перевірок підприємств, віднесених до категорії "мінімізаторів"
Відшкодування у найкоротші строки законно-утвореного від'ємного значення ПДВ	Затримки з відшкодування цих сум вимивають обігові кошти підприємств та погіршують їх ділову активність. За наявності проблем з кредитуванням поточної діяльності цей захід набуває особливого значення
Запобігання відтоку капіталів за кордон, попередження схем мінімізації	Здійснюється шляхом встановлення обмежень із врахування у витратах сум роялті на користь нерезидентів та платників, звільнених від сплати податку на прибуток чи тих, які сплачують цей податок за іншою ставкою, а також витрат на придбання у нерезидента консалтингових послуг, маркетингу, реклами, інжинірингу

Названі пропозиції спрямовані на підвищення стимулюючої ролі податків, що буде сприяти зростанню економічної активності господарюючих суб'єктів та активізацію інноваційних процесів, і як наслідок – структурну перебудову економіки.

Стабілізаційна податкова політика в умовах недостатності матеріальних та фінансових ресурсів є найбільш впливовим інструментом макроекономічної політики. Вона має дві складові: використання дії автоматичних стабілізаторів та дискреційна податкова політика. У статті запропоновано заходи, реалізація яких дозволить створити підґрунтя для нової економічної моделі в Україні та дозволить збалансувати інтереси бізнесу, державних органів управління та інших членів суспільства. Дані заходи податкової політики спрямовані як на стимулювання підприємницької діяльності, так і соціальної відповідальності бізнесу.

Наук. керівн. Найденко О. Є.

Література: 1. Самуельсон П. Макроекономіка / П. Самуельсон, В. Нордгауз ; пер. з англ. – К. : Основи, 1995. – 544 с. 2. Соколовська А. М. Податкова політика в Україні у 2009 – 2010 роках: особливості та уроки на перспективу / А. М. Соколовська // Фінанси України. – 2011. – № 4. – С. 24 – 37. 3. Денисенко Д. Фіскальна політика держави та механізм її реалізації в перехідній економіці [Електронний ресурс] / Д. Денисенко. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/12_ENXXI_2010/Economics/65434.doc.htm. 4. Дишлева А. М. Механізм реалізації антикризової економічної стратегії у контексті бюджетно-податкової політики [Електронний ресурс] / А. М. Дишлева. – Режим доступу : <http://www.economy.nauka.com.ua/index.php?operation=1&iid=797>. 5. Олейнікова Л. Г. Удосконалення фіскальної політики України в рамках антикризової програми [Електронний ресурс] / Л. Г. Олейнікова. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/natural/vznu/eco/2010_3/138-144.pdf.

Магістр 2 року навчання
 фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ПОДАТКОВА ПОЛІТИКА У СФЕРІ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Анотація. Розглянуто основні напрями та проблеми реалізації податкової політики в сфері регулювання банківської діяльності, проаналізовано тенденції податкових надходжень від банківських установ та зазначено подальші шляхи реформування системи оподаткування банківської діяльності.

Аннотация. Рассмотрены основные направления и проблемы реализации налоговой политики в сфере регулирования банковской деятельности, проанализированы тенденции налоговых поступлений от банковских учреждений и указаны дальнейшие пути реформирования системы налогообложения банковской деятельности.

Annotation. The article is devoted to the ways and problems of realization of tax policy in banking activity. The tendencies of tax revenue from banks were analyzed and further ways of reforming the banking activity taxation system were outlined.

Ключові слова: податки, податкова політика, банківська сфера діяльності, оподаткування прибутку.

Банківська система відіграє важливу роль у розвитку економіки України, наповненні державного бюджету, стимулюванні виробничо-господарської діяльності, оновленні матеріально-технічної бази та активізації інноваційно-інвестиційних процесів. У зв'язку з цим постає питання щодо реалізації такої податкової політики, яка б стимулювала розвиток реального сектору економіки, сприяла підвищенню рівня доходів банків, що в подальшому дозволить суттєво збільшити надходження податкових платежів до державного бюджету.

Проблема оподаткування банків є актуальною і з огляду на те, що податкову політику в банківській сфері України здійснює не НБУ, а державна податкова служба, що створює певні проблеми гармонізації монетарної і фіскальної політики.

Незважаючи на те, що питанням оподаткування банківських установ приділяється чимало уваги з боку таких вчених, як: Н. Агафонова, С. Буряк, Д. Бекерська, А. Бризгалін, Л. Воронова, Л. Гончаренко, І. Д'яконова, Л. Єфімова, А. Носков, О. Поляк, І. Сало та інші, багато проблем й досі залишаються невирішеними до кінця. Зокрема, це стосується питань, пов'язаних із реформуванням напрямів реалізації податкової політики, що підтверджується високим податковим навантаженням на вітчизняні банки, це послаблює їх фінансову стійкість та може призвести до істотних негативних наслідків як у вигляді значних витрат за фінансовими санкціями, так і у вигляді втраченої вигоди через прийняття неефективних управлінських рішень. Зазначене зумовило вибір напрямку проведеного дослідження у статті та підтверджує її актуальність.

Відповідно до Закону України [1], банківська діяльність – це залучення у вклади грошових коштів фізичних і юридичних осіб та розміщення зазначених коштів від свого імені, на власних умовах та на власний ризик, відкриття і ведення банківських рахунків фізичних та юридичних осіб. Тобто основне завдання банку – здійснювати посередництво в переміщенні коштів від кредиторів до позичальників.

У податкових відносинах банк може виступати як податковий агент і як платник податку.

Серед основних податків, які відіграють ключову роль у податковому регулюванні банківської діяльності в Україні, слід виділити податок на прибуток. Однак це зовсім не означає, що банківські установи звільнені від сплати інших податків. Прикладом цього є необхідність сплати податку на додану вартість за здійснення окремих операцій.

У табл. 1 наведені основні види доходів і видатків банківських установ, що враховуються при обчисленні та сплаті податку на прибуток.

Таблиця 1

Доходна і видаткова складові банківських установ, що враховуються при оподаткуванні їх прибутку

Доходи банківських установ [1, пп. 135.4.2]	Витрати банківських установ [1, пп. 138.1.1]
1	2
а) процентні доходи за кредитно-депозитними операціями (у тому числі за кореспондентськими рахунками) та цінними паперами, придбаними банком;	а) процентні витрати за кредитно-депозитними операціями, в тому числі за кореспондентськими рахунками та коштами до запитання, цінними паперами власного обігу;

1	2
<p>б) комісійні доходи, в тому числі за кредитно-депозитними операціями, наданими гарантіями, розрахунково-касове обслуговування, інкасацію та перевезення цінностей, операціями з цінними паперами, операціями на валютному ринку, операціями з довірчого управління;</p> <p>в) позитивний результат за операціями з цінними паперами;</p> <p>г) прибуток від операцій з купівлі/продажу іноземної валюти та банківських металів;</p> <p>г) позитивне значення курсових різниць відповідно до підпункту 153.1.3 пункту 153.1 статті 153 Податкового кодексу;</p> <p>д) надлишкові суми страхового резерву, що підлягають включенню до складу доходів згідно з пунктом 159.5 статті 159 цього Кодексу;</p> <p>е) доходи від відступлення права вимоги боргу третьої особи або виконання вимоги боржником (факторингу) згідно з пунктом 153.5 статті 153 цього Кодексу;</p> <p>є) дохід, пов'язаний з реалізацією заставленого майна;</p> <p>ж) інші доходи, прямо пов'язані зі здійсненням банківських операцій та наданням банківських послуг;</p> <p>з) інші доходи, передбачені податковим законодавством</p>	<p>б) комісійні витрати, в тому числі за кредитно-депозитними операціями, розрахунково-касове обслуговування, інкасацію та перевезення цінностей, операціями з цінними паперами, операціями на валютному ринку, операціями з довірчого управління;</p> <p>в) від'ємний результат (збиток) від операцій з купівлі/продажу іноземної валюти та банківських металів;</p> <p>г) від'ємне значення курсових різниць від переоцінки активів та зобов'язань у зв'язку зі зміною офіційного курсу національної валюти до іноземної валюти відповідно до підпункту 153.1.3 пункту 153.1 статті 153 Податкового кодексу;</p> <p>г) суми страхових резервів, сформованих у порядку, передбаченому статтею 159 кодексу;</p> <p>д) суми коштів (зборів), внесені до Фонду гарантування вкладів фізичних осіб;</p> <p>е) витрати з придбання права вимоги на виконання зобов'язань у грошовій формі за поставлені товари чи надані послуги (факторинг);</p> <p>є) витрати, пов'язані з реалізацією заставленого майна;</p> <p>ж) інші витрати, прямо пов'язані зі здійсненням банківських операцій та наданням банківських послуг;</p> <p>з) інші витрати, передбачені податковим законодавством</p>

Основним видом діяльності банку як домінуючого на фінансовому ринку посередника є його фінансова діяльність, котру, на думку авторів, праці [2] слід розглядати на двох рівнях:

на першому рівні фінансова діяльність банку розглядається в широкому розумінні, є комплексним поняттям і включає в себе три складові: здійснення банківських операцій, формування й використання фінансових ресурсів, визначення й аналіз фінансових результатів;

на другому рівні фінансова діяльність розглядається у вузькому розумінні та включає в себе низку завдань із формування фінансового результату діяльності банку, розрахунку основних фінансових показників, що характеризують ефективність його діяльності, визначення прибутку й обсягів податків тощо (табл. 2).

Таблиця 2

Показники податкових надходжень від банківських установ за 2006 – 2011 роки [3]

Показник	Роки					
	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Податкові надходження до Державного бюджету, млн грн	56 598,18	65 946,99	90 097,52	60 142,56	94 171,23	112 768,84
у тому числі банки	1 333,30	1 809,83	3 985,81	2 205,35	1 338,69	1 717,75
Питома вага податкових надходжень від банків у загальному обсязі податкових надходжень, %	2,36	2,74	4,42	3,67	1,42	1,52
Надходження до Державного бюджету податку на прибуток підприємств, млн грн	26 010,50	28 892,98	48 318,09	29 296,47	40 606,61	38 921,79
у тому числі банки	4,71	5,66	7,68	6,44	2,28	3,28
Частка податку на прибуток у загальних податкових надходженнях від банку, %	91,85	90,36	93,05	85,58	69,07	74,36
Доходи банків, млн грн	4 1645	68 185	122 580	142 995	136 848	142 778
Податкове навантаження банків, %, у тому числі						
загальне	3,20	2,65	3,25	1,54	0,98	1,20
з податку на прибуток	2,94	2,40	3,03	1,32	0,68	0,89

Незначна питома вага податкових надходжень від банків у загальному обсязі податкових надходжень до Державного бюджету не зменшує їх роль у розвитку економіки країни, оскільки саме вони є ключовим ланцюгом у здійсненні багатьох розрахункових операцій. Виходячи з даних, наведених у табл. 2, можна побачити суттєвий спад досліджуваних показників протягом 2008 – 2010 років, що пояснюється кризовими явищами в країні, та у зв'язку з цим надмірною застережливістю як фізичних, так і юридичних осіб розміщувати власні гроші на банківських рахунках.

Тому серед ключових питань реформування банківської системи України слід виділити необхідність упровадження дієвого механізму оподаткування банківської діяльності.

Важливо зазначити, що вплив інструментів податкового механізму на фінансову діяльність банку може бути опосередкованим і прямим.

По-перше, на продуктивний ряд банківських послуг впливають методи і ставки оподаткування клієнтів банку, тобто на вибір пріоритетних напрямів діяльності банку опосередковано впливає система оподаткування суб'єктів господарювання й фізичних осіб.

По-друге, система оподаткування самого банку як суб'єкта господарювання прямо впливає на його фінансові результати, обсяги власних фінансових ресурсів, собівартість продуктів і послуг банку. Отже, необхідність реформування податкового регулювання фінансової діяльності банку стосується як клієнтів банку (опосередкований вплив), так і безпосередньо самого банку (прямий вплив), що значно ускладнює процеси реформування податкового регулювання банківської діяльності [2].

Крім цього відображення основних напрямів реалізації податкової політики в сфері банківської діяльності свідчить про необхідність встановлення тісного взаємозв'язку між механізмом оподаткування банківської діяльності і механізмом реалізації податкового контролю в країні. Значну роль у цьому також має відігравати податковий потенціал банків, що сприятиме усуненню протиріч між інтересами держави та інтересами учасників податкових відносин на ринку банківських послуг. У подальшому така гармонізація інтересів призведе до покращення показників розвитку банківської діяльності та посилить бюджетоутворюючу роль банківської системи в країні.

Наук. керівн. Котлярів Є. І.

Література: 1. Про банки і банківську діяльність : Закон України від 07.12.2000 р. № 2121-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 5. – Ст. 30. 2. Вплив податкового регулювання на фінансову діяльність банку [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://readbookz.com/articles/article-41/>. 3. Носачова І. В. Особливості податкової віддачі банківських установ / І. В. Носачова // Держава та регіони. – 2012. – № 5 (68). – С. 215–218. 4. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI // Офіційний вісник України. – 2010. – № 92. – Ст. 3248.

Старцев Ю. К.

УДК 338.24

Магістр 2 року навчання
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

СУТНІСТЬ ТА ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ ТІНЬОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Анотація. Розглянуто сутність негативного явища "тіньова економіка", наведено декілька теоретичних підходів щодо визначення тіньової економіки, а також виділено її основні складові. Проаналізовано основні причини мінізації економіки в Україні.

Анотация. Рассмотрена сущность негативного явления "теневая экономика", представлены несколько теоретических подходов к определению теневой экономики, а также выделены ее основные составляющие. Проанализированы основные причины тенизации экономики в Украине.

Annotation. The essence of the negative phenomenon "shadow economy" is considered, several theoretical approaches to the definition of shadow economy are given, and its basic constituents are studied. Principal causes of shadow economy in Ukraine are analysed.

Ключові слова: тіньова економіка, неформальна економіка, нелегальна діяльність, мінізація, неофіційний сектор.

На даний час актуальним питанням є зменшення тіньової економіки та легалізація доходів як підприємств, так і громадян. Вирішення цього питання надасть можливість збільшити Державний бюджет України, в свою чергу держава буде виконувати свої функції більш ефективно та повною мірою.

© Старцев Ю. К., 2013

Проблемами боротьби з тіньовою економікою займалися різні вчені, такі як: З. Варналії, Ю. Василенко, О. Засанська, Ф. Зінов'єв, Ю. Латов, І. Мазур, В. Мандибура, В. Нагребельний [1 – 9], у роботах яких є вирішення проблеми тіньової економіки.

Тіньова економіка є досить багатограним явищем. До цього часу не існує єдиного універсального визначення такої економіки. Немає ясності в тому, що конкретно вона включає в себе.

Термін "тіньова економіка" прийшов до нас із-за кордону та привернув увагу зарубіжних вчених ще в 1930-х рр. Наприкінці 1970-х рр. він став предметом великих досліджень, а з 1980-х рр. – темою різних міжнародних конференцій.

Визначень сфери "тіньової економіки" налічується кілька десятків – це "прихована", "неформальна", "нелегальна", "фіктивна", "підпільна" і т. д.

"Неформальна" діяльність – це діяльність на законній підставі, але спрямована на виробництво товарів і послуг для задоволення власних потреб домашніх господарств, наприклад, здійснення власними силами індивідуального будівництва. Причому отримувачі доходів приховують їх від оподаткування [5, с. 15].

"Прихована" діяльність – це дозволена законом діяльність, яка офіційно не показується або применшується в офіційній звітності з метою ухилення від сплати податків, внесення соціальних внесків або від виконання певних адміністративних обов'язків. Ця діяльність можлива практично у всіх галузях економіки [5, с. 17].

"Нелегальна" діяльність – діяльність пов'язана зі здійсненням реального трудового процесу на "нелегальному" підприємстві, продукти й послуги якого мають ефективний ринковий попит [6, с. 31].

"Фіктивна економіка" – пов'язана з отриманням необґрунтованих вигод і пільг суб'єктами господарювання на основі зв'язків. Сюди відносять: економіку приписок, хабарництва і спекулятивних угод, а також шахрайські способи отримання грошей [6, с. 54].

"Підпільна економіка" – це всі заборонені законом види економічної діяльності. До їх числа відносяться: незаконне виробництво і збут продукту і послуг; виробництво зброї, наркотиків, контрабанда; діяльність осіб, які не мають юридичного права займатися цим видом діяльності, наприклад, адвокати, лікарі, які практикують без ліцензії [7, с. 20].

Дослідження тіньової економіки дає можливість зробити висновок, що тіньова економіка властива всім економічним системам та всім суспільним формаціям, а найбільший вклад у вивчення цього негативного явища внесли економічна теорія, право та соціологія. Саме на цих трьох науках базуються всі теперішні погляди на тіньову економіку та класифікацію її складових частин. У вітчизняній та зарубіжній науці існує декілька теоретичних підходів до визначення поняття "тіньова економіка": юридичний, економічний, статистичний, соціологічний, комплексний.

За юридичним підходом головним критерієм віднесення до тіньової економіки є незаконний характер діяльності, тобто поза межами офіційного законодавства. Економічний підхід розглядає тіньову економіку як виробництво, приховане від податків. Статистичний підхід полягає у тому, що критерієм віднесення до тіньової економіки є неврахування господарської діяльності органами статистики. Характерною особливістю соціологічного підходу є підвищена увага до соціальних моментів, неекономічної мотивації, до соціального статусу учасників тіньової економіки. Комплексний підхід об'єднує в собі всі розглянуті підходи.

Таким чином, структуру тіньової економіки наведено в таблиці.

Таблиця

Структура тіньової економіки

Неофіційний	Підпільний
Неформальний сектор – це вся легальна економічна діяльність, що не враховується офіційною статистикою і не оподатковується, тобто дрібне виробництво на присадибних ділянках, ремісництво, надання послуг на непостійній основі, розові підробітки, догляд за дітьми і т. д.	Протизаконний сектор – економічна діяльність, що забороняється законом і навмисне приховується, починаючи від незначних протиправних доходів за рахунок адміністративних проступків до наркобізнесу і работоргівлі, а також кримінальний конгломерат антисоціальних, самовідтворювальних, надпотужних джерел накопичення тіньових капіталів

Динаміка тінізації економіки свідчить, що на її рівень у період соціально-економічних перетворень впливає ціла низка чинників (рисунок).

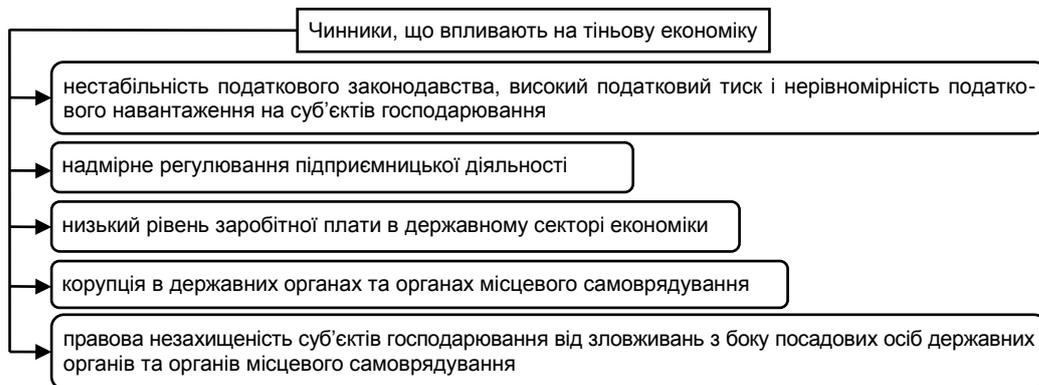

Рис. Чинники тіньової економіки

Усе зазначене сприяє відтворенню чинників, що породжують тіньовий бізнес. Найбільш небезпечно для держави є вірогідність того, що тіньова економіка з її високою прибутковістю може затягнути легальну економіку у руйнівну конкуренцію, внаслідок чого підвищиться рівень економічної злочинності.

До найістотніших чинників тінізації національної економіки належать:

1) суперечливість та дублювання законодавчої та нормативно-розпорядчої бази в окремих секторах, що відображає низький рівень структурних компонентів індексу економічної свободи та зростання тінізації [1, с. 18];

2) недієвість організаційно-інституціональних механізмів антикорупційного законодавства [9, с. 57];

3) неефективність функціонування судової та правоохоронної системи [4];

4) неефективне адміністрування податків [10, с. 157];

5) відсутність історичної практики дотримання норм та моральних стандартів законслухняної поведінки під час провадження господарської діяльності та сплати податків у суб'єктів господарювання та громадян [8, с. 62].

Таким чином, тіньова економіка – це уклад економічних відносин, що охоплює невраховані, нерегламентовані й незаконні види господарської діяльності. У кожній країні є така складова економічної діяльності, що не укладається в сформовані й узаконені норми. В різних країнах вона називається по-різному: "прихована", "неформальна", "нелегальна", "фіктивна", "підпільна".

Своєчасне визначення причин тіньової економіки та швидке реагування на них із боку державних органів щодо детінізації економіки не лише сприятиме формуванню повноцінного ринкового середовища, розвитку національної економіки, легалізації капіталу, залучення закордонних інвестицій, процесу демократизації економіки і суспільства в цілому, а й забезпеченню відродження та ефективного розвитку вітчизняного підприємництва.

Наук. керівн. Тищенко О. М.

Література: 1. Тіньова економіка: сутність, особливості та шляхи легалізації : монографія / за заг. ред. З. Варналя. – К. : НІСД, 2006. – 576 с. 2. Василенко Ю. В. Дещо про тіньову економіку України / Ю. В. Василенко. – К., 2008. – 180 с. 3. Засанська О. Теоретичні основи боротьби з тіньовою економікою / О. Засанська // Актуальні проблеми економіки – 2009. – № 5. – С. 76–84. 4. Зінов'єв Ф. Держава та тіньова економіка / Ф. Зінов'єв // Держава та регіони. Серія: "Економіка та підприємництво". – 2009. – № 4. – С. 97–99. 5. Камлик М. І. Економічна безпека підприємницької діяльності. Економіко-правовий аспект : навч. посібн. / М. І. Камлик. – К. : Атіка, 2005. – 432 с. 6. Латов Ю. Теневая экономика : учебн. пособ. / Ю. Латов. – М., 2006. – 336 с. 7. Мазур І. Детінізація економіки України: теорія та практика : монографія / І. Мазур. – К. : ВПЦ "Київський університет", 2006. – 329 с. 8. Мандибуря В. Тіньова економіка як об'єкт системного наукового дослідження [Електронний ресурс] / В. Мандибуря. – Режим доступу : <http://elib.info/book.php?id=1116673847&r=0>. 9. Нагребельний В. П. Тіньова економіка / В. П. Нагребельний, В. М. Попович // Юридична енциклопедія : в 6 т. – К., 1998. – Т. 6. – С. 74. 10. Турчинов О. Тіньова економіка: теоретичні основи дослідження / О. Турчинов. – К. : Артк, 1995. – 300 с.

Вінниченко О. Л.

УДК 336.226

Магістр 2 року навчання
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

АНАЛІЗ ЗАКОРДОННОГО ДОСВІДУ ВИКОРИСТАННЯ СПРОЩЕНОЇ СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ

Анотація. Досліджено особливості зарубіжних альтернативних систем оподаткування та зроблено висновки відносно перейняття їх позитивного та врахування негативного досвіду для подальшого вдосконалення спрощеної системи оподаткування в Україні.

Аннотация. Исследованы особенности зарубежных альтернативных систем налогообложения и сделаны выводы относительно возможности использования их положительного опыта и учета негативного опыта для дальнейшего совершенствования упрощенной системы налогообложения в Украине.

Annotation. The peculiarities of foreign alternative systems of taxation are studied and conclusions are drawn about the possibility of using their positive features and considering the negative experience for further improvement of the simplified taxation system in Ukraine.

Ключові слова: спрощена система оподаткування, закордонний досвід, податкове стимулювання.

© Вінниченко О. Л., 2013

Україна як незалежна держава має досить коротку історію, що припускає недостатність власного досвіду реформування всіх сфер суспільного життя та, відповідно, позначається на незадовільному рівні розвитку соціально-економічних відносин у ній, що, зокрема, проявляється і в недосконалості системи оподаткування. Урахування позитивного та негативного досвіду інших країн щодо запровадження альтернативних систем оподаткування сприятиме розвитку малого і середнього підприємництва та розв'язанню проблем безробіття, що й обумовлює актуальність проведеного дослідження.

Доцільно звернути увагу на досвід країн пострадянського простору, а саме Російської Федерації, Республіки Білорусь та Республіки Молдови, адже вони є територіальними сусідами України і мають схожі традиції та передумови розвитку. Тобто метою статті є аналіз закордонного досвіду використання спрощених систем оподаткування.

У табл. 1 наведено перелік чинних спрощених систем оподаткування відповідно до законодавства [1 – 3].

Таблиця 1

Альтернативні системи оподаткування у пострадянських країнах

Країни	Перелік альтернативних систем оподаткування
Україна	спрощена система оподаткування, обліку та звітності
Російська Федерація	спрощена система оподаткування; система оподаткування у вигляді єдиного податку на поставлений дохід для окремих видів діяльності; патентна система оподаткування
Республіка Білорусь	податок при спрощеній системі оподаткування; єдиний податок з індивідуальних підприємців та інших фізичних осіб
Республіка Молдова	спеціальний режим оподаткування суб'єктів господарювання – малих та середніх підприємств

Таким чином, податкове законодавство Російської Федерації передбачає найбільшу кількість альтернативних систем оподаткування, тобто платники мають змогу обрати, з урахуванням встановлених обмежень, оптимальний для себе спосіб виконання податкового зобов'язання.

Найбільш визначним спеціальним податковим режимом в Росії за охопленням платників та обсягу податкових надходжень є спрощена система оподаткування, яку мають право обрати підприємці, обсяг виручки від реалізації у яких не перевищує 60 млн рублів, чисельність зайнятих робітників дорівнює максимум 100 осіб, а вартість основних виробничих фондів без вартості нематеріальних активів не перевищує 100 млн рублів [4]. У межах спрощеної системи оподаткування за вибором платника податків застосовується два об'єкти оподаткування – дохід та доходи мінус витрати. У випадку, коли об'єктом оподаткування є дохід, до бази, визначеної відповідно до вимог статті 346.18 Податкового кодексу РФ, застосовується ставка у розмірі 6 %, а у випадку коли об'єктом оподаткування виступає обсяг доходів, зменшених на витрати, застосовується ставка 15 %, при цьому суб'єкти федерації можуть встановлювати на місцевому рівні диференційовані ставки від 5 до 15 %.

Російські вчені визнають спрощену систему оподаткування, що діє на території Російської федерації, недосконалою. Насамперед, це стосується звільнення від ПДВ абсолютно всіх підприємців, що обрали спрощену систему оподаткування, адже вони позбавляються права відшкодування ПДВ, що робить продукцію малих підприємств неконкурентоспроможною. Маліс Н. І. [4] пропонує вихід із цього становища – на законодавчому рівні закріпити право платника, що обрав в якості об'єкта оподаткування доходи за вирахуванням витрат, відмовитися від використання пільги у вигляді звільнення від ПДВ або скасувати цю пільгу взагалі. Варто зазначити, що в українському законодавстві така проблема відсутня, адже платники єдиного податку, що обрали 3 – 6 групи, можуть самостійно обирати, сплачувати ПДВ окремо та мати право на відшкодування, або включати його до складу єдиного податку.

Ще однією розповсюдженою альтернативною системою оподаткування в Росії є єдиний податок на поставлений дохід, який упроваджується для деяких видів діяльності, таких, як надання побутових послуг населенню, роздрібна торгівля, громадське харчування та ін. Під поставленим доходом, який є об'єктом оподаткування, розуміють потенційно можливий дохід платника податку, розрахований з урахуванням сукупності умов, що безпосередньо впливають на отримання вказаного доходу. Податковою базою для нарахування суми єдиного податку є величина поставленого доходу, що розрахована як добуток базової прибутковості (встановлюється статтею 346.29 ПК РФ) за певним видом підприємницької діяльності, обчисленої за податковий період, і величини фізичного показника (кількість найманих працівників, площа торговельного приміщення тощо), що характеризує даний вид діяльності. Недоліками цієї альтернативної системи Кошель Д. Е. [5] вважає невідповідність величини поставленого доходу реальному доходу платника податків, обмежену можливість диференціації сум єдиного податку залежно від умов здійснення підприємницької діяльності та недосконалість податкового контролю за відповідністю кількості одиниць фізичного показника до задекларованого.

Єдиний податок на поставлений дохід поступово замінюється патентною системою оподаткування, що була введена в дію на території Російської Федерації з 1 грудня 2012 року та запроваджена переважно для суб'єктів мікробізнесу, облік діяльності та податковий контроль за якими

практично неможливі або малоефективні. Податковою базою за патентною системою оподаткування визнається грошовий вираз потенційно можливого річного доходу, який може отримати підприємець за видом підприємницької діяльності, щодо якого застосовується патентна система. Ставка податку складає 6 %. Недоліками цієї системи є, по-перше, відміна пільги щодо зменшення вартості патенту на обсяг страхових внесків на обов'язкове страхування, а по-друге, зобов'язання платника перейти на загальну систему оподаткування та відновити бухгалтерський облік у разі перевищення передбачених патентним режимом параметрів або недоплати повної вартості патенту [4].

Таким чином, альтернативні системи оподаткування малого та середнього бізнесу у Російській Федерації мають певні особливості та недоліки, які не притаманні українській спрощеній системі оподаткування. З цього виходить, що переймання позитивного досвіду Російської Федерації щодо розвитку малого підприємництва не є для України актуальним на сьогодні.

Відповідно до Податкового кодексу Республіки Білорусі [2] платниками податку при спрощеній системі оподаткування є прості товариства (учасники договору про спільну діяльність) та індивідуальні підприємці, які на момент закінчення перших дев'яти місяців року, що передуює року переходу на спрощену систему оподаткування, відповідають встановленим критеріям із середньої чисельності працівників не більше 100 осіб, причому обсяг валового доходу наростаючим підсумком повинен складати не більше 9 млрд білоруських рублів. Проте для новостворених організацій та індивідуальних підприємців зроблено виняток – вони мають право застосовувати спрощену систему оподаткування з дня їх державної реєстрації, якщо протягом 20 календарних днів нададуть податковому органу заяву, що містить відомості про штатну чисельність найманих робітників.

Об'єктом оподаткування при спрощеній системі оподаткування виступає валовий прибуток, тобто прибуток від реалізації товарів (робіт, послуг), майнових прав та позареалізаційні прибутки. Ставки податку дорівнюють 5 % – для організацій та індивідуальних підприємців, що не сплачують ПДВ, 3 % – для платників ПДВ та 2 % – для платників, які здійснюють експорт за межі Республіки Білорусь товарів (робіт, послуг), та майнових прав на об'єкти інтелектуальної власності (такий стимулюючий захід діятиме до кінця 2013 року). Податковим періодом визнається календарний рік, відповідно, звітним періодом для платників, що сплачують ПДВ щомісячно є календарний місяць, а для платників, що не сплачують ПДВ або сплачують його щокварталу, звітний період становить календарний квартал.

Єдиний податок з індивідуальних підприємців та інших фізичних осіб запроваджений для малого та мікробізнесу, тобто підприємців, що здійснюють діяльність з роздрібною торгівлі, надання побутових послуг, обслуговування громадського харчування тощо. Ставки встановлюються місцевими органами влади в межах законодавчо закріплених градацій, при цьому передбачено пільги у вигляді зниження ставки податку для деяких категорій платників (табл. 2).

Таблиця 2

Пільги, що застосовуються до єдиного податку з індивідуальних підприємців та інших фізичних осіб

Категорія платників	Зниження ставки, %
Уперше зареєстровані (перші 3 місяці діяльності)	25
Інваліди	20
Батьки (опікуни) в багатодітних сім'ях з 3 та більше дітьми у віці до 18 років	20
Платники, що виховують неповнолітніх дітей-інвалідів	20
Платники, що мають водночас декілька підстав для одержання пільги	45
Інваліди I та II груп, що виховують неповнолітніх дітей та/або дітей, що отримують освіту на денній формі навчання	100

Зазначені пільги мають соціальний характер та спрямовані на стимулювання розвитку приватного підприємництва і підтримку незахищених верств населення.

У Республіці Молдові діє спеціальний податковий режим оподаткування суб'єктів господарювання – малих та середніх підприємств [6]. Використовувати цей спеціальний податковий режим зобов'язані господарюючі суб'єкти, що незареєстровані в якості платників ПДВ, якщо їх дохід від операційної діяльності за минулий календарний рік не сягнув 100 тис. леїв. Суб'єкти господарювання, дохід від операційної діяльності яких становив від 100 тис. до 600 тис. леїв можуть самостійно обирати між спеціальним режимом оподаткування та загальною системою зі сплатою ПДВ. Відповідно, об'єктом оподаткування виступає дохід від операційної діяльності, ставка становить 3 % від об'єкта оподаткування, а податковим періодом є календарний рік. Варто зазначити, що спеціальний режим оподаткування малих та середніх підприємств у Молдові не обтяжений багатьма умовами, такими, як вид діяльності, кількість найманих працівників, площа приміщень, що використовуються у господарській діяльності, сплатою чи несплатою ПДВ тощо, має значення лише обсяг доходу та встановлено лише одну, достатньо низьку ставку у розмірі 3 % річного доходу від операційної діяльності. Тобто такий режим є простим, прозорим та зрозумілим для широкого кола платників – суб'єктів малого та середнього бізнесу.

Дослідження податкових традицій інших країн щодо запровадження альтернативних систем оподаткування дозволяє зробити такі висновки:

1. Вітчизняній альтернативній системі оподаткування не притаманні ті недоліки, які спостерігаються у російських спрощених системах оподаткування.

2. Спрощена система оподаткування, обліку та звітності, що діє в Україні, не містить інструментів стимулювання самозайнятості населення та підтримки соціально вразливих верств населення, які спостерігаються в податковій системі Республіки Білорусі. Насамперед, цікавим є досвід надання пільг уперше зареєстрованим підприємцям, що сприяє розвитку малого та середнього бізнесу.

3. Податкове законодавство Республіки Молдови не обтяжене додатковими умовами адміністрування спрощеної системи оподаткування, що є безперечною перевагою перед іншими альтернативними системами оподаткування.

Таким чином, спрощена система оподаткування, обліку та звітності в Україні потребує подальшого поліпшення та розвитку. Для вдосконалення вітчизняної спрощеної системи доцільно звернути увагу на позитивний досвід інших країн щодо запровадження альтернативних систем оподаткування та їх регулятивний потенціал.

Наук. керівн. Зима О. Г.

Література: 1. Налоговый кодекс Российской Федерации [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://pravo.gov.ru>. 2. Налоговый кодекс Республики Беларусь [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://nalog.gov.by>. 3. Налоговый кодекс Республики Молдова [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://fisc.md>. 4. Малис Н. И. Налоговый потенциал специальных налоговых режимов / Н. И. Малис // Финансовый журнал. – 2013. – № 1. – С. 73–80. 5. Кошель Д. Е. К вопросу об эффективности реформы специальных налоговых режимов для субъектов малого предпринимательства / Д. Е. Кошель // Сибирский торгово-экономический журнал. – 2013. – № 1 (17). – С. 30–35.

УДК 336.226

Олійник А. С.

Магістр 2 року навчання
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ФОРМУВАННЯ СПРИЯТЛИВОГО СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО КЛІМАТУ В ДЕРЖАВНИХ ПОДАТКОВИХ ІНСПЕКЦІЯХ

Анотація. Розглянуто основні особливості та фактори впливу соціально-психологічного клімату. Виділено чинники, що зумовлюють задоволеність людей виконуваною роботою. Подано вирішення проблем соціально-психологічного клімату за результатами дослідження.

Аннотация. Рассмотрены основные особенности и факторы влияния социально-психологического климата. Выделены факторы, обуславливающие удовлетворенность людей выполняемой работой. Предложены решения проблем социально-психологического климата по результатам исследования.

Annotation. The basic characteristics and impacts of social and psychological climate are studied. Factors that determine people's satisfaction with the work are outlined. Based on the study outcome, solutions to the problems of socio-psychological climate are suggested.

Ключові слова: кадри, персонал, колектив, соціально-психологічний клімат, кадровий резерв, ротація.

Одним із вирішальних чинників успішної діяльності колективу в податковій інспекції є соціально-психологічний клімат у колективі, оскільки це становить питому вагу у виконанні найважливіших функцій Міністерства доходів і зборів, а саме надходжень до бюджету податків та зборів місцевого та державного значення.

Актуальність теми даної статті полягає у тому, що соціально-психологічний клімат у податковій інспекції не розглянутий повною мірою. Та це становить загрозу для подальшої роботи податківців, адже податкова система України проходить складний шлях реформування, і це може негативно вплинути на формування колективів у податкових інспекціях, тому що клімат у колективі породжує моральний настрій та ефективність кожного робітника податкової інспекції. На сьогоднішній момент реформування Міністерства доходів і зборів дає можливість перегляду соціально-психологічного клімату як загальної структури, так і на рівні формування колективу. Тому його дослідження є досить важливим для подальшого реформування і вдосконалення найвпливовіших факторів на соціально-психологічний клімат у колективі податкової інспекції, адже цим питанням не займаються і не можливо дізнатися який зараз соціально-психологічний клімат.

Метою даної статті є розробка пропозицій щодо формування сприятливого соціально-психологічного клімату в Державних податкових інспекціях України (ДПІУ).

Серед сучасних дослідників соціально-психологічного клімату треба виокремити таких: Паригіна Б. Д., Коломінського Н. Л., Шакурова Р. Х. Але дослідження науковців майже не торкаються особливостей взаємовідносин у колективі органів ДПІУ. Тому пропонується розглянути основні ознаки поняття "соціально-психологічний клімат" для виділення факторів, що можуть впливати на формування сприятливого соціально-психологічного клімату.

Так, Паригін Б. Д. зазначає, що соціально-психологічний клімат – один із вирішальних чинників успішної діяльності людини в усіх сферах життя суспільства [1]. За Коломінським Н. Л., соціально-психологічний клімат – це стан групової психіки, сукупність відношення членів колективу до умов і характеру сумісної діяльності, до колег по роботі, до керівника колективу.

Таким чином, можна зробити висновок, щоб створити такі умови для процвітання установи, необхідно, щоб службовці в цій установі відчували себе "командою". Однією з ознак команди є згуртованість, взаємовиручка, підтримка й одночасно вимогливість до себе й інших. Одним із найважливіших показників того, що колектив – це команда, є хороший соціально-психологічний клімат, тобто такий стан у колективі, коли кожному його члену надаються оптимальні умови для реалізації його здібностей і схильностей.

Поряд з формальною структурою системи, яка відображається у функціональній, організаційній, інформаційній та інших структурах Міністерства доходів та зборів, існує комплекс взаємостосунків, який не відображається офіційною структурною схемою, яка, проте, впливає на досягнення успішних результатів розвитку податкової системи.

Сприятливий соціально-психологічний клімат характеризується ознаками, які розкривають його внутрішню суть:

- 1) наявність позитивної перспективи для групи і кожного її індивіда;
- 2) взаємодовіра і висока взаємовимогливість у групі;
- 3) вільне висловлювання власної думки відсутність тиску керівників, достатня поінформованість працівників про цілі та завдання організації;
- 4) задоволеність працею й належністю до групи;
- 5) створення в колективі умов для активної професійної та творчої діяльності, самореалізації, самоствердження та саморозвитку кожного працівника.

Кожен колектив має свої неповторні стиль, інтереси, принципи. Розвиток колективу проходить певні етапи, стадії становлення – від первинних, чітко несформульованих, до зрілих, високоорганізованих форм. Різним стадіям формування колективу відповідають певні особливості в методах і прийомах управління ними. Існує 3 рівні розвитку колективу: нижчий, середній, вищий [2]. Показниками розвиненості є не тільки виробничо-економічні характеристики, а і рівень сприятливого соціально-психологічного клімату, до якого відноситься: колективне самоврядування, гармонізація особистостей, колективістської свідомості й поведінки його членів, їх світогляд та інші морально-етичні якості.

У податковій інспекції завжди можуть існувати групи співробітників, об'єднаних не тільки службовими зв'язками, а й спільними інтересами, смаками, схильностями – неформальні групи. Дружні та довірчі стосунки стимулюють продуктивність праці, служать непоганим фоном для розвитку та зміцнення колективу. Чим тісніше сходяться формальні й неформальні структури у податковій інспекції, тим ефективніше вона функціонує [3]. Чим частішою та інтенсивнішою є взаємодія, тим сильнішими стають взаємні почуття, і навпаки. У результаті формується група доволі міцно згуртованих між собою людей. Виникають певні норми спільної поведінки, які акумулюють минулий досвід, високо цінуються людьми і виконуються нерідко з більшою старанністю, ніж формальні норми [4].

Розглянувши запропоновані Паригіним Б. Д. [1] фактори соціально-психологічного клімату у колективі, автором пропонується виділити основні фактори, які можуть впливати на соціально-психологічний клімат у ДПІУ (рис. 1).

Рис. 1. Фактори, які впливають на соціально-психологічний клімат ДПІУ

Характеристика наведених на рис. 1 факторів, які впливають на соціально-психологічний клімат надають можливість у колективі відчувати:

- довіру членів відділу один до одного;
- доброзичливість і ділові претензії;
- вільне висловлювання думок щодо справ перевірок чи поведінки окремих осіб;
- відсутність тиску з боку начальника на підлеглих і визнання за ними права приймати рішення, значущі для справ перевірки;
- високий ступінь емоційного включення та взаємодопомоги у ситуаціях, якщо є у цьому потреба;
- низька плинність кадрів;
- відсутність напруженості й конфліктності в колективі;
- поліпшення матеріальних, технологічних та організаційно-управлінських умов праці в колективі тощо.

Розглянувши схему, де враховано основні фактори, що зумовлюють задоволеність людей роботою, яку висунув Коломінський Н. Л. [5], слід представити до розгляду схему, яка відображає фактори, які впливають на задоволеність людей соціально-психологічним кліматом у ДПІУ (рис. 2).

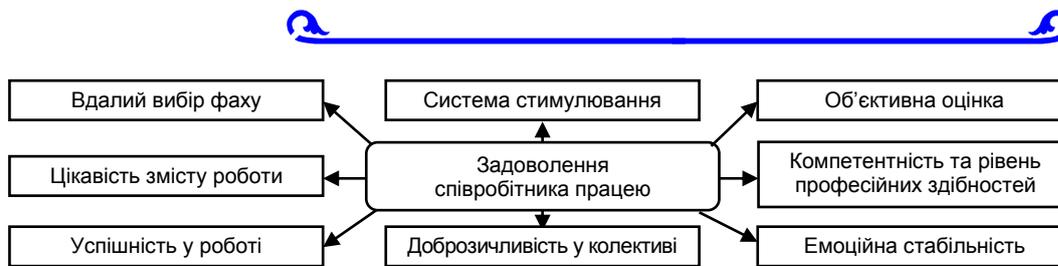

Рис. 2. Фактори, які впливають на задоволення працею у ДПУ

Отже, рівень задоволеності складається з таких компонентів: вдалий вибір людиною фаху, цікавість змісту роботи, успішність у роботі, справедлива система стимулювання, вдалий добір кадрів.

Таким чином, після проведеного дослідження факторів сприятливого соціально-психологічного клімату в колективі, можна зробити висновок, що більш за все впливають такі фактори: ступінь задоволення людей роботою; довіра членів відділу один до одного; компетентність і успішність у роботі; відсутність тиску з боку начальника на підлеглих.

Дослідивши таке явище, як соціально-психологічний клімат можна зробити висновок, що методики оцінювання її не існує на даному етапі розвитку та реформа, яка проходить у сфері Міністерства доходів і зборів, не може бути завершена. Пропозиції щодо вдосконалення соціально-психологічного клімату можна запропонувати такі: 1) для задоволення людиною своєю роботою треба мати на увазі основні фактори, які на це впливають, та вдосконалювати кожний пункт особисто, а саме вдало вибирати профіль роботи, підвищувати кваліфікацію та мати добрий психологічний стан для впевненості й спокійного виконання своїх обов'язків; 2) згуртованості колективу має допомогти довіра членів відділу один до одного, якщо кожен працівник буде володіти такими особистісними характеристиками, як: визначеність, усвідомленість, цілеспрямованість, тактовність, дієвість, вимогливість, відповідальність, та доброзичливими, комфортними будуть стосунки людей у колективі, коли члени колективу ставитимуться з повагою, симпатією один до одного; 3) керівник повинен добре знати переваги і недоліки підлеглих, як і свої, та уважно вислуховувати заперечення відносно власної пропозиції за тими чи іншими питаннями, іноді замість наказу, вимагаючи беззаперечного виконання своїх вказівок, начальник може одержувати бажані результати через переконання виконавців у необхідності виконання поставлених завдань.

Реформування у податковій системі має позитивний характер та для того, щоб об'єднання пройшло якомога швидше та легше треба пам'ятати про психологічну сторону кожного працівника та мати на увазі кожен фактор, який може допомогти створенню сприятливого соціально-психологічного клімату у колективі податкової інспекції.

Наук. керівн. Зима О. Г.

Література: 1. Регуляция социально-психологического климата трудового коллектива / под ред. Б. Д. Парыгина. – Ленинград : Наука, 1986. 2. Кабаченко Т. С. Психология управления / Т. С. Кабаченко. – М. : ИНФРА, 2001. – С. 56. 3. Реан А. А. Социальная педагогическая психология / А. А. Реан, Я. Л. Коломинский. – СПб., 1999. 4. Лэнд П. Менеджмент – искусство управлять (секреты и опыт практического менеджмента) / П. Лэнд. – М., 1995. – С. 128. 5. Коломинский Н. Л. Психология педагогического менеджмента : навч. посібн. / Н. Л. Коломинський. – К., 1996. 6. Иванов Ю. Б. Податкова система : підручник / Ю. Б. Иванов, А. І. Крисоватий, О. М. Десятнюк. – К. : Атіка, 2006. – 920 с. 7. Иванов Ю. Б. Налоговый менеджмент : учебн. пособ. / Ю. Б. Иванов, В. В. Карпова, Л. Н. Карпов. – Х. : ИД "ИНЖЭК", 2006. – 488 с. 8. Мескон М. Основы менеджмента / М. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоури. – М., 1997. 9. Райгородский Д. Я. Практическая психодиагностика. Методы и тесты : учебн. пособ. / Д. Я. Райгородский. – Самара, 2000.

УДК 336.581:330

Шостак М. В.

Магістр 2 року навчання
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ВІДНОСИНИ МІЖ КОНТРОЛЮЮЧИМИ ОРГАНАМИ ТА ПЛАТНИКАМИ ПОДАТКІВ: СУЧАСНИЙ СТАН І НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ

Анотація. Розглянуто особливості сучасного стану відносин між контролюючими органами та платниками податків, виявлено їх основні проблеми. Визначено напрями вдосконалення відносин.

Аннотация. Рассмотрены особенности современного состояния отношений между контролирующими органами и плательщиками налогов, выявлены их основные проблемы. Определены направления совершенствования отношений.

© Шостак М. В., 2013

Annotation. The features of modern relations between control organs and taxpayers have been considered. Their main problems have been revealed. The ways to improve the relations have been determined.

Ключові слова: податкові відносини, контролюючі органи, платники податків, удосконалення.

В умовах сьогодення податки стають ефективним знаряддям втілення державної політики з питань економіки та соціального розвитку. А без збалансування інтересів держави та платників податків неможливе стабільне існування самої держави [1]. У межах проведення останнім часом податкової та адміністративної реформ велика увага приділяється саме питанню відносин між контролюючими органами та платниками податків, що включають побудову партнерських взаємовідносин, відмову від суто фіскальних методів роботи контролюючих органів та робиться акцент на якісний сервіс платників податків.

З огляду на те, що в сучасних умовах розвитку економіки відбуваються постійні зміни у податкових відносинах і питання, які з цим пов'язані мають комплексний та динамічний характер, дослідження в цьому напрямі є досить актуальним.

Із сучасних науковців, у працях яких зроблено вагомий кроки у дослідженні питань формування та гармонізації відносин слід назвати Безпалька І. Р., Лебедзевича Я. В., Литвина Н. А., Миколайчука Н. С., Очеретька Л. М., Скоропада І. С., Теремецького В. І., Трофімову І. С.

Існування певних проблем, що стосуються податкових відносин, зумовлюють появу протиріч та виникнення конфліктів між суб'єктами, тим самим ускладнюють їх взаємодію, а отже потребують вирішення.

Теремецький В. І. стверджує, що податкові відносини – це відносини, що складаються у сфері оподаткування між фізичними та юридичними особами як платниками податків, з одного боку, і державою в особі уповноважених нею органів, – з іншого [2]. Отже, суб'єктами податкових відносин є контролюючі органи та платники податків.

З прийняттям Податкового кодексу України відбулися значні зміни стосовно переліку контролюючих органів, трактування поняття "платників податків", прав та обов'язків суб'єктів відносин. Наразі контролюючими органами є органи доходів і зборів (центральный орган та його територіальні органи). Платниками податків є фізичні особи (резиденти і нерезиденти України), юридичні особи (резиденти і нерезиденти України) та їх відокремлені підрозділи, які мають, одержують (передають) об'єкти оподаткування або провадять діяльність (операції), що є об'єктом оподаткування згідно з Податковим кодексом або податковими законами, і на яких покладено обов'язок із сплати податків та зборів [3].

Протягом років вживаються певні заходи, що спрямовані на налагодження відносин між контролюючими органами та платниками податків, а саме, з метою досягнення балансу інтересів держави і платників податків у грудні 2010 року прийнято Податковий кодекс України, відкриті центри обслуговування платників податків, реорганізовано Державну податкову службу України та Державну митну службу в Міністерство доходів і зборів України, принципами роботи якого є: сприйняття громадян і бізнес як партнерів, яких цінують і поважають, довіра до громадян і бізнесу, інші заходи, які спрямовані на створення порозуміння, що є основою формування якісно нових відносин [4].

Незважаючи на всі ці заходи, які вживалися останнім часом, і які б мали створити відносини, що побудовані на довірі, взаємоповазі та співпраці, сучасний стан взаємовідносин суб'єктів характеризується існуванням проблем та виникненням конфліктів між контролюючими органами та платниками податків, що заважає ефективному формуванню та розвитку відносин.

Нормативно-правова база оподаткування в Україні є складною, неоднорідною, неоднозначною та нестабільною, а окремі податкові законодавчі норми – недостатньо узгодженими, інколи й суперечливими. У цілому, спостерігається відсутність координації між нормативними актами, які регулюють сферу оподаткування та законами, які регулюють окремі види діяльності [5]. Законодавчі ризики разом з іншими зовнішніми та внутрішніми ризиками можуть заважати стабільній роботі підприємства, становити загрозу, спричинити невизначеність. Отже, виникають постійні конфлікти через неправильне розуміння та застосування законодавчих норм як з боку платників податків, так і з боку контролюючих органів.

Подання звітності в електронному вигляді – це пріоритетний напрям у розвитку партнерських стосунків між контролюючими органами та платниками податків, тому приділяється велика увага питанню подання податкової звітності в електронному вигляді згідно з чинним законодавством. Однак не всі підрозділи податкових органів виявляються готовими до активного впровадження електронної звітності як альтернативи паперовій. Недостатньо розроблене програмне забезпечення, що дозволило б інтегровано зберігати й обробляти отриману інформацію, існуючі бази даних не відповідають сучасним вимогам до аналізу інформації, та належної роботи з платниками. На низькому рівні знаходиться вміння податківців працювати з базами даних [6]. Крім того, такі послуги в Україні вимагають від платників використання певних ресурсів, що теж не сприяє інформатизації в цій сфері. Тому запровадженню будь-яких змін і новацій в адмініструванні податків має передувати ретельна підготовча робота.

Суттєво впливають на податкові відносини такі проблеми: низький рівень податкової культури та податкової дисципліни платників податків; контролюючі органи у сфері оподаткування в своїй роботі не приділяють належної уваги методам, спрямованим на розвиток та формування у платників податкової свідомості, орієнтованої на добровільну сплату податків; чинна податкова система пов'язана з високими витратами для держави і для платників, а основний акцент у податковому адмініструванні робиться на фіскальній функції; недовіра населення до податкових та інших державних органів влади, відсутність між ними діалогу і компромісу; відсутність або недостатня кількість спеціалістів з питань оподаткування; неprestижність роботи в податкових органах, низька соціальна мотивація, велика плінність кадрів; наявність непоодиноких фактів корупційних дій і зловживання своїм службовим становищем посадовими особами податкових органів; масштабні ухиляння від сплати податку на доходи фізичних осіб як з боку роботодавців, так і найманих працівників ("зарплати у конвертах"), а також неповне або неправдиве складання податкових декларацій про отримані доходи; відсутність чіткої системи забезпечення платників податків необхідною інформацією про зміни у податковому законодавстві, а також поясненнями, роз'ясненнями по окремих питаннях щодо обчислення та сплати податків; порушення на практиці прав платників – на інформацію, на захист, на оскарження дій та рішень посадових осіб податкових органів, на конфіденційність.

Серед напрямів удосконалення відносин між контролюючими органами та платниками податків, які сприяють вирішенню проблем та запобігають конфліктним ситуаціям, варто виділити достатню інформованість платників податків. Відповідно до цього, на контролюючі органи покладається обов'язок повного інформування платника про його права та обов'язки, які у нього виникають, причому таким чином, щоб ця інформація була доступна і зрозуміла для всіх платників податків [7]. В Україні принцип інформованості знаходить своє відображення у наданні податкових консультацій. За зверненням платника податків контролюючі органи повинні безоплатно надати відповідь на консультації з питань практичного застосування окремих норм податкового законодавства.

Налагодження партнерських відносин з платниками податків і ведення рівноправного діалогу між сторонами має на меті:

- отримання об'єктивної оцінки роботи органів податкової служби від платників податків;
- виявлення, обговорення та взаємоприйнятне вирішення проблемних питань в оподаткуванні;
- спільний пошук шляхів удосконалення податкової системи і практики адміністрування платежів;
- підтримка постійного зв'язку з контролюючими органами;
- надання контролюючим органам інформації, необхідної для спільного вирішення поставлених завдань: проведення заходів щодо забезпечення стабільної діяльності при стійких темпах економічного зростання, прийняття рішень щодо необхідності застосування пільг;
- виключення з особистої практики необґрунтованих (законодавчо) вилучень із доходів платників податків у бюджет;
- чітке дотримання регламентованого законодавством порядку й строків платежів;
- досягнення поєднання розуміння вимог законодавчих актів з оподаткування й чіткого їх виконання;
- надання інформаційної підтримки платникам податків;
- зменшення витрат на адміністрування справляння податків як державними органами, так і платниками податків [7; 9].

Організація такої співпраці має передбачати створення певних умов, спрямованих на сприяння взаєморозумінню та взаємоповазі між контролюючими органами та платниками податків і збільшення добровільного дотримання податкового законодавства. Удосконалення відносин потребує підвищення відповідальності як працівників контролюючих органів, так і платників податків.

Це дозволить виявити переваги та недоліки взаємодії, створити атмосферу взаєморозуміння, взаємоповаги та партнерства. Якщо цього вдасться досягти, то вже можна буде говорити про досягнення нового рівня у відносинах між контролюючими органами та платниками податків та подальший розвиток податкової системи і країни в цілому.

Наук. керівн. Котляров Є. І.

Література: 1. Безпалько І. Р. Взаємовідносини платників податків із податковими органами / І. Р. Безпалько // *Фінансове право*. – 2012. – № 2. – С. 244–247. 2. Теремецький В. І. Шляхи вдосконалення податкових відносин в Україні / В. І. Теремецький // *Митна справа*. – 2012. – № 1. – С. 263–269. 3. Податковий кодекс України від 02.12.2010 року № 2755-VI. – Х. : ТОВ "Одісей", 2013. – 536 с. 4. Литвин Н. А. Взаємовідносини податкових органів з платниками податків: сучасний стан та напрями модернізації / Н. А. Литвин // *Науковий вісник національного університету ДПС України*. – 2011. – № 4. – С. 147–154. 5. Скоропад І. С. Взаємовідносини податкових органів з платниками податків / І. С. Скоропад // *Економічний простір*. – 2011. – № 8. – С. 244–249. 6. Очеретько Л. М. Проблеми впровадження електронної звітності / Л. М. Очеретько // *Економічний простір*. – 2010. – № 8. – С. 126–132. 7. Миколайчук Н. С. Пріоритетні напрями роботи органів ДПС щодо забезпечення партнерських взаємовідносин з платниками податків / Н. С. Миколайчук // *Економічний простір*. – 2010. – № 3. – С. 40–44. 8. Лебедзевич Я. В. Гармонізація взаємостосунків суб'єктів податкових відносин / Я. В. Лебедзевич // *Економіка та право*. – 2012. – № 6. – С. 9–15. 9. Трофімова І. С. Гармонізація відносин податкових органів і платників податків / І. С. Трофімова // *Економічний простір*. – 2010. – № 8. – С. 110–118.

Магістр 2 року навчання
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ОЦІНКА РОЛІ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ В СОЦІАЛЬНОМУ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ

Анотація. Розкрито основні особливості соціального розвитку держави. Визначено фактори, що впливають на соціальний розвиток держави, розглянуто проблеми податкової політики. Виділено шляхи вдосконалення податкової політики та її вплив на соціальний розвиток України.

Аннотация. Раскрыты основные особенности социального развития государства. Определены факторы, влияющие на социальное развитие государства, рассмотрены проблемы налоговой политики. Выделены пути совершенствования налоговой политики и ее влияние на социальное развитие Украины.

Annotation. The basic features of the nation's social development are described. The factors that affect the social development of the country are considered. Tax policy issues are studied. Ways to improve the tax policy and its impact on the social development of Ukraine are highlighted.

Ключові слова: податкова політика, соціальний розвиток, держава, податки, державне регулювання.

Держава – складний механізм, в якому кожен елемент має працювати злагоджено. Лише в такому разі забезпечується ефективно та повноцінне використання всіх покладених на неї завдань. Державне управління в економічній сфері має вагомим значення. Зважена, стратегічно обумовлена податкова політика є одним із вагомих важелів державного регулювання, що здатна підвищити рівень життя населення і, водночас, забезпечити стійкий економічний розвиток країни, що, у свою чергу, веде до завоювання чітких позицій на світовому ринку [1].

Податки є особливим інструментом державного управління не лише в економічній, а й у інших сферах життя, особливо через свою стимулюючу функцію, яка здатна як негативно, так і позитивно впливати на соціальний розвиток держави [2].

Соціально розвинена держава – це держава, яка має конституційно-правовий статус, що дотримує конституційне гарантування економічних і соціальних прав і свобод людини і громадянина, і виконує відповідні обов'язки держави [3]. Означає, що держава служить суспільству і прагне виключити або звести до мінімуму невинуваті соціальні відмінності. Політика такої держави спрямована на створення умов, що забезпечують гідне життя і вільний розвиток людини.

Соціально-економічним аспектам формування та розвитку соціальної держави присвячені праці таких дослідників, як: О. Аграновська, О. Березіна, Т. Вараниця, О. Віленський, М. Кочугуєва, Г. Габіш, А. Гальчинський, М. Гриценко, Л. Ерхард, М. Етціоні, А. Мюллер-Армак, С. Наливайченко, С. Тарасова, О. Шаронов та ін. [4].

Зокрема, видається правильним висновок, зроблений Наливайченко С. П. у монографії "Механізм планоїрної трансформації перехідної економіки України в соціально орієнтовану", про те, що "втручання держави в економіку необхідне там, де ринковий механізм не спрацьовує, де виявляються суттєві недоліки ринку, і особливо в перехідній економіці, де держава повинна брати на себе роль захисника громадян у соціальній сфері".

На думку С. Тарасової, соціальна держава – це така держава, в якій її обов'язки не сягають не лише забезпечення внутрішнього порядку і зовнішньої безпеки, а й відповідальності за добробут громадян. Та все ж навряд чи соціальну державу можна розуміти лише як державу, яка здійснює соціальну функцію [3].

Економічно сильною і стабільною в своєму розвитку може стати тільки та держава, законодавча база якої відповідає інтересам переважної більшості громадян. Світовий досвід засвідчує, що кожна демократична держава, яка прагне мати в суспільстві соціальний мир і злагоду, постійно вдосконалює систему оподаткування своїх громадян, для повної узгодженості інтересів усіх верств населення [5].

Однією із головних цілей формування ефективної податкової політики є поліпшення фінансового стану підприємств усіх форм власності і, особливо, пріоритетних напрямів виробництва. З одного боку, податки зобов'язані забезпечити стабільну фінансову базу держави, а з іншого – залишити достатньо коштів підприємствам та громадянам з метою збереження максимальної зацікавленості у результатах їх діяльності. Регулювання нових економічних відносин потребує гнучкої податкової політики, яка дала б змогу оптимально поєднати інтереси держави з інтересами платників податків [6].

Невідкладним завданням податкової політики є перетворення її із суто фіскального інструменту на ефективний засіб соціально-економічної стратегії держави. Податкова система має стимулювати інвестиційний та інноваційний процеси. У зв'язку з цим державі потрібно рішуче зменшувати податковий тиск, посилити захист платників податків, максимально спростити процедуру оподаткування [7].

Сучасна проблема розвитку податкової політики полягає у відсутності в Україні достатнього науково-практичного досвіду в стратегічному управлінні податковою політикою, і тому держава додержується експериментального пошуку кращих варіантів податкової системи [8].

Головними напрямками податкової політики в Україні мають стати: створення умов для динамічного розвитку підприємств та галузей народного господарства; розширення сфери малого бізнесу; підвищення добробуту населення за рахунок соціальної спрямованості бюджетних видатків; оптимізація співвідношення між фінансовими ресурсами, мобілізованими до бюджетів різних рівнів, і грошовими засобами, що залишаються в розпорядженні юридичних та фізичних осіб; посилення ролі прямих податків, зокрема податку на прибуток, податку на власність, на використовувані ресурси і скорочення непрямих податків, передусім універсальних акцизів; підвищення ролі місцевих податків; застосування економічних важелів для обмеження товарообмінних операцій [3].

Удосконалення напрямів податкової політики необхідно проводити через послаблення податкового тиску щодо тих, хто платить податки та інвестує кошти у виробництво. Для цього необхідно насамперед знизити кількість податків, тому що наше податкове законодавство цим переобтяжене [9].

Активна участь держави в соціально-економічному розвитку країни є атрибутом соціально-орієнтованої ринкової економіки. Розумний симбіоз ринкових і державних регуляторів дає можливість забезпечувати реалізацію соціально-економічних цілей розвитку суспільства: досягти високої ефективності виробництва, стабільного економічного розвитку і соціальної справедливості [3].

На соціальний розвиток держави найбільший вплив має: фінансове забезпечення країни, рівень життя населення, стабільність податкового законодавства, рівень податкового навантаження. А рівень інфляції, рівень цін та стабільність податкової політики – це ті фактори, що майже і не мають впливу на соціальний розвиток держави.

Правова база, що регламентує податкові відносини, була нестабільною, непослідовною й надмірно обтяжливою для застосування. На даний момент в Україні податкова політика має стабільні позиції. Регламентується податкова система України Податковим кодексом України, в якому передбаченні всі можливі нюанси, що можуть виникнути з питань оподаткування [10].

Система оподаткування повинна бути гранично спрощена у напрямі мінімізації трансакційних витрат, пов'язаних із нарахуванням й стягненням податків.

Вплив податків на рівень життя населення здійснюється через реалізацію їх фіскальної функції, що знаходить свій вираз у фінансовому забезпеченні та виконання державою її соціальної функції. Від того, які обсяги коштів має держава у своєму розпорядженні залежить:

можливість держави щодо регулювання економіки з метою підвищення ефективності її функціонування як головної і загальної умови зростання добробуту людей;

рівень доходу працюючих у бюджетній сфері та тих, хто потребує соціального захисту;

рівень фінансового забезпечення охорони здоров'я, освіти, культури та інших сфер життєдіяльності людей, рівень розвитку яких визначає рівень суспільного добробуту в країні [4].

Отже, податки є досить складною фінансовою категорією, а тому в створенні та реформованні сучасної податкової системи України, чи не головне місце посідає розробка концептуальних основ структури національних систем оподаткування. Проблема полягає в знаходженні меж оптимального співвідношення прямих і непрямих податків у структурі податкової системи, тобто у визначенні, на які економічні дії суб'єктів національної економіки спрямовуватиметься податковий тиск – на споживання, одержання доходів, на використання природних ресурсів тощо. Українська фінансова наука досі не визначила категорії учасників економічних відносин, що стане основним носієм податкового тягаря. Натомість ведуться постійні спроби модернізувати та трансформувати чинну податкову систему. Це робиться, насамперед з метою більшого наповнення бюджету, тобто інтереси держави є домінуючими. На сьогодні залишається відкритим питання довіри населення до держави у виборі податкової політики та побудови справедливої і зрозумілої системи оподаткування.

Наук. керівн. Єніна-Березовська А. О.

Література: 1. Лук'яненко І. Г. Напрями реформування бюджетно-податкової системи в Україні / І. Г. Лук'яненко // Економіка, фінанси, право. – 2004. – № 2. 2. Ляшенко Ю. І. Податкова діяльність держави в умовах ринкової трансформації економіки / Ю. І. Ляшенко // Фінанси України. – 1999. – № 12. – С. 121–125. 3. Прокопенко О. А. Податкова система як фактор впливу на соціально-економічний розвиток регіону / О. А. Прокопенко // Економіка та держава. – 2008. – № 2. – С. 19–23. 4. Бюджетна політика в контексті стратегії соціально-економічного розвитку України : в 6 т. / редкол. Азаров М. Я. (голова) [та ін.]. – К. : НДФД, 2004. – Т. 5 : Реформування міжбюджетних відносин і зменшення фінансової основи місцевого самоврядування. – 2004. – 400 с. 5. Самуельсон П. Економіка / П. Самуельсон, В. Нордхауз. – М. : Вільямс, 2008. – 1360 с. 6. Лелюх І. Що краще: податок на прибуток чи на витрати? / І. Лелюх // Економіка України. – 1999. – № 5. – С. 92. 7. Безпалько І. Р. Досвід оподаткування доходів фізичних осіб у зарубіжних країнах / І. Р. Безпалько // Регіональна економіка. – 2009. – № 2. – С. 159. 8. Єфименко Т. Про основні напрями реформування податкової системи України: проблеми теорії і практики / С. Єфименко // Збірник наукових праць НДФД. – 2003. – № 4. – С. 3. 9. Максимов А. С. Удосконалення системи прибуткового оподаткування в Україні / А. С. Максимов // Фінанси України. – 1997. – № 5. – С. 86–91. 10. Налоги / В. В. Буряковский и др. – Днепропетровск : Пороги. – 1998. 11. Податкова політика України: стан, проблеми та перспективи : [монографія] / П. В. Мельник, Л. Л. Тарангул, З. С. Варналія та ін. ; за ред. З. С. Варналія. – К. : Знання України, 2008. – 675 с. 12. Податкова система України / В. М. Федосов, В. М. Опарін та ін. – К. : Либідь, 1994.

Студент 4 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ГОТЕЛЬНИХ МЕРЕЖ У СВІТІ

Анотація. Досліджено розвиток готельних мереж у світі. Акцентовано увагу на формах управління готельними мережами та проаналізовано бренди найвідоміших готельних мереж у світі. Розглянуто національні та міжнародні готельні мережі, які поширені в Україні.

Анотация. Исследовано развитие гостиничных сетей в мире. Акцентировано внимание на формах управления гостиничными сетями и проанализированы бренды известных гостиничных сетей в мире. Рассмотрены национальные и международные гостиничные сети, которые распространены в Украине.

Annotation. The development of hotel chains in the world is studied. The attention is focused on the forms of governing hotel chains and brands of the world's known hotel chains are analyzed. National and international hotel chains, which are widespread in Ukraine, are considered.

Ключові слова: готельні мережі, індустрія гостинності, управління за контрактом, управління згідно з договором франчайзингу, бренд.

У XXI ст. туризм став доступним широким верствам населення, що призвело до бурхливого розвитку індустрії гостинності. За багато століть готельний бізнес зазнав значних змін: від сімейного володіння до формування міжнародних готельних мереж, що є наслідком зростання потреб туристів у більш якісному обслуговуванні за відносно доступною ціною.

Готельне господарство є однією з основних складових туристської індустрії України. Останнім часом завдяки розвитку готельних ланцюгів покращується туристична інфраструктура країни, збільшується інвестування, яке значною мірою залежить від реального політичного та економічного стану держави. У зв'язку з цим дослідження розвитку готельних ланцюгів є актуальним та потребує подальших досліджень.

Проблемами розвитку готельного бізнесу займався ряд таких науковців, як: Байлик С. І., Головатюк А. В., Руденко В. П., Мальська М. П., Пандяк І. Г., Ваген Л. І., Ляпіна І. Ю., Єрофеев В. І., Лісник О. Л., Малиціцький І. П., Чернишов А. В., Чудновської А. Д., Горіна Г. О., Каральова А. О., в наукових працях яких широко висвітлено питання особливостей функціонування підприємств готельного типу. Однак недостатньо уваги приділено дослідженню сучасних тенденцій розвитку міжнародних готельних мереж, та їх поширення на ринку готельних послуг України, що і є метою статті.

Готельна мережа передбачає об'єднання кількох готельних підприємств у колективний бізнес, що проводиться під єдиним керівництвом, у межах єдиної концепції просування продукту і під спільною торговою маркою. Саме дана система управління підприємством сприяє створенню цілого ряду переваг, які дозволяють туристичним підприємствам підвищувати якість туристського продукту, диверсифікувати готельні послуги в рамках певного сегменту ринку, збільшити індивідуалізацію обслуговування споживачів [1].

У 1898 році такі переваги створила перша готельна мережа у світі Cesar Ritz (Швейцарія). Але інтенсивний розвиток і вдосконалення готельних мереж припадає на 1950 – 1960 роки у США. У 90-х рр. XX ст. лідерами в міжнародній готельній діяльності були: Best Western International, Choice International, Holiday Hospitality (США); Accor, Club Mediterrance (Франція); Sol-Melia (Іспанія); Forte Hotels, Hilton International (Великобританія); Prince Hotels, Tokyo Hotel Group (Японія); New World Renaissance, Shangri-La (Китай); Grupo Posadas de Mexico (Мексика) [3].

Мережа готелів, як показує закордонна практика, – це найбільш ефективний спосіб ведення господарства в готельному бізнесі. Сьогодні у світі налічується понад 300 міжнародних готельних мереж, від дрібних із декількома десятками об'єктів до достатньо розвинутих, що включають в себе тисячі готелів. За даними Всесвітньої туристичної організації в світі діють 16 млн готелів, причому 25 % із них належать до готельних мереж [4]. У табл. 1 наведено найбільші готельні мережі світу за 2010 та 2012 роки.

Таблиця 1

Найбільші готельні мережі світу за 2010 – 2012 роки [5]

Рейтинг		Назва готельної мережі	Країна	Кількість готелів		Зміна	Кількість номерів		Темп приросту, %
2010 р.	2012 р.			2010 р.	2012 р.		2010 р.	2012 р.	
1	1	Inter Continental Hotels Group (IHG)	Англія	4 437	4 480	43	647 161	658 348	+1,6
2	4	Wyndham Hotel Group	США	7 207	7 205	-2	612 735	613 126	+0,06
3	3	Marriott International	США	3 446	3 537	91	602 056	617 837	+2,5
4	2	Hilton Worldwide	США	3 689	3 843	154	605 938	633 238	+4,3
5	5	Accor	Франц	4 229	4 426	197	506 606	531 714	+4,7

© Вілл Є. І., 2013

З табл. 1 видно, що більша частина найбільших готельних мереж світу є операторами США. Уже багато років лідируючу позицію займає готельна мережа Inter Continental Hotels Group (IHG). На другому місці до 2011 року була мережа Wyndham Hotel Group, але з кожним роком кількість готелів цієї мережі скорочувалась та у 2012 році вона зайняла вже 4 місце в рейтингу. Hilton Worldwide за рік відкрила 154 готелі, а її номерний фонд збільшився на 4,3 %, тому вона з 4 місця перейшла на 2 місце.

Масштаби міжнародних готельних мереж призводять до ускладнення системи управління. Сучасний стан розвитку форм управління у готельній сфері характеризується одноосібним управлінням на незалежній основі та різними формами корпоративного управління. Серед найбільш поширених у міжнародному досвіді форм управління виділяються: управління за контрактом, управління згідно з договором франчайзингу.

Управління за контрактом передбачає письмову угоду, що укладається між власником готелю і компанією або менеджером, які спеціалізуються на управлінні такого типу підприємствами. Головна перевага цього методу зумовлена незначною часткою акціонерного капіталу у загальному фонді, можливість обходитись без його участі у функціонуванні готельних підприємств. Контракт між власником і управляючою компанією найчастіше укладається на термін 5 – 10 років. Так, Корпорація "Hilton Hotels" управляє 271 готелем із загальним числом номерів, що перевищує 97 тис. у більш, ніж 219 містах США. Корпорація "Holiday Inns" управляє більш як 1 600 готельними підприємствами в США, країнах Європи, Азії та Південної Америки.

У той же час більшість міжнародних готельних мереж створюються за системою франчайзингу. Франчайзинг – контрактне партнерство між власниками готельних компаній та незалежними готельними підприємствами, які купують право на виробництво і реалізацію від його імені і під торговою маркою компанії власника певного виду товарів і послуг. Основною перевагою франчайзингу є те, що він містить у собі сучасні відпрацьовані технології ведення бізнесу, які дають можливість уникнути помилок організаційно-технічного характеру та скорочувати інвестиційні ризики. Найбільшими компаніями, що працюють згідно з договором франчайзингу в готельній сфері вважаються Hospitality Franchise System, Choice Hotels International, Radisson Hotels [6].

Існує багато поглядів на причини успіху цих готельних ланцюгів, серед них найбільш важливими є сталість якості продукту, ідентичність послуг на різних підприємствах, а також доступність цін. Кожний тип готелю, що входить до готельної мережі, має свій бренд. У табл. 2 наведено бренди 5 відомих готельних мереж – InterContinental Hotels Group, Hyatt Hotels, Carlson Rezidor Hotel, Accor, Best Western.

Таблиця 2

Бренди міжнародних готельних мереж

Готельна мережа	Бренди/кількість готелів	Характеристика
InterContinental Hotels Group (IHG)	1. InterContinental (168) 2. Crowne Plaza (390) 3. Holiday Inn (1 230) 4. Holiday Inn Express (2 161) 5. Candlewood Suites (2 90) 6. Even Hotels (8)	Більшість готелів призначені для бізнесменів і відпочиваючих мандрівників
(IHG)	7. Hotel Indigo (45) 8. Staybridge Suites (184) 9. Hualuxe (12)	Бутик-готель Готелі suite Готелі призначені спеціально для китайських туристів
Hyatt Hotels	1. Hyatt Place (174) 2. Hyatt (28) 3. Andaz (9) 4. Hyatt House (56) 5. Park Hyatt (29) 6. Hyatt Regency (146) 7. Grand Hyatt (37)	Надаються індивідуальні послуги та розкішні умови проживання Бутик-готель Готель у домашньому стилі Park Hyatt, Hyatt Regency, Grand Hyatt – більшість готелів 4, 5*
Best Western	1. Best Western Plus (921) 2. Best Western (2 356) 3. Best Western Premier (800)	Усі готелі добре облаштовані, із сучасними зручностями Висококласний готельний бренд
Accor	1. Pullman (68) 2. Novotel (396) 3. Mercure (724) 4. Ibis (528) 5. MGalery (50) 6. Suite Novotel (29) 7. Ibis Styles (166) 8. Sofitel (111) 9. Adagio (88) 10. Grand Mercure (43) 11. Formule 1 (240)	Мережа Ассор управляє готелями в різних цінових сегментах Готелі екстра-класу Апарт-готелі Готелі, які знаходяться у Азіатсько-Тихоокеанському регіоні Відноситься до бюджетних готелів

Як видно з табл. 2, більшість готельних мереж включає різноманітні бренди. Перевагою компаній, які дотримуються своїх фірмових найменувань, є чітке уявлення про якість обслуговування і розміщення готельних підприємств. Це дозволяє задовго до відкриття нового готелю провондирити рекламну компанію і бронювання [2].

Готельний ринок України з кожним роком стає привабливим для міжнародних готельних компаній. У країні налічується близько 2 500 об'єктів готельного типу, велика частина з яких – старі, реконструйовані будівлі 70 – 80-х р. Найбільш активно готельна галузь розвивається у Києві, у таких великих індустріальних містах країни, як Дніпропетровськ, Харків, Донецьк, а також у рекреаційних зонах – Крим, Одеса, Львів та Карпати в цілому [5]. В Україні функціонують такі міжнародні готельні мережі: InterContinental Hotels Group (Holiday Inn), Wyndham Hotel (Ramada), Luxury hotels (Fairmont), Carlson Rezidor Hotel Group (Radisson), Accor (Ibis), Ambassador Plaza, що приводить до покращення готельної індустрії в країні.

Бурхливе зростання туризму у світі викликало активне розширення готельної індустрії у всіх країнах. Зростання життєвого рівня і конкуренція туристської пропозиції породжують все більш різноманітні готельні послуги. Це призвело до того, що міжнародні готельні мережі поширилися практично в усіх країнах світу. Особливо значний розвиток готельних мереж спостерігається в США. Подальший розвиток готельного господарства, як в Україні, так і в світі в цілому, потребує користування новітніх технологій, що дозволить значно підвищити якість готельних послуг.

Наук. керівн. Пола Ю. Ю.

Література: 1. Байлик С. І. Готельне господарство. Проблеми, перспективи, сертифікація / С. І. Байлик. – К. : ВІРА-Р, 2001. – 208 с. 2. Головатюк А. В. Міжнародний розвиток туризму / А. В. Головатюк. – К., 2003. – 190 с. 3. Руденко В. П. Основи готельної справи [Електронний ресурс] / В. П. Руденко. – Режим доступу : <http://pidruchniki.ws/14170120/turizm/>. 4. Готелі по всьому світі [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.city-of-hotels.ru/>. 5. Все об отелях и гостиничном деле [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://hoteladvisor.livejournal.com/>. 6. Мальська М. П. Готельний бізнес : теорія та практика / М. П. Мальська, І. Г. Пандяк. – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 381 с.

Зінковська М. Л.

УДК [338.488.2-6:640.4](477)

Студент 4 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНИХ ТА МІЖНАРОДНИХ ГОТЕЛЬНИХ МЕРЕЖ В УКРАЇНІ

Анотація. Розглянуто стан національних та міжнародних готельних мереж в Україні. Проаналізовано необхідність їх створення та поширення на території нашої країни. Запропоновано шляхи вирішення сучасної проблеми недостатнього розвитку національних готельних мереж в Україні.

Аннотация. Рассмотрено состояние национальных и международных гостиничных сетей в Украине. Проанализирована необходимость их создания на территории нашего государства. Предложены пути решения существующей проблемы недостаточного развития национальных гостиничных сетей в Украине.

Annotation. The state of the national and international hotel chains in Ukraine is considered. The need to create them in our country is analysed. Solutions to the problem of insufficient development of the national hotel chains in Ukraine are proposed.

Ключові слова: національні готельні мережі, міжнародні готельні мережі, готельний ринок, готельний оператор.

Готельне господарство є однією з важливих складових сфери послуг в Україні й ефективне його функціонування сприяє поживленню туристичної індустрії країни та окремих її регіонів. Поява на ринку готельних послуг національних та міжнародних мереж сприяє створенню конкурентного середовища та підвищенню якості готельних послуг. У зв'язку з цим тема є актуальною та потребує подальшого теоретичних та практичних розробок.

© Зінковська М. Л., 2013

Дослідженнями діяльності національних та міжнародних готельних мереж, стратегіям їх розвитку присвятили праці такі провідні вітчизняні та зарубіжні вчені, як: М. Аріфулін, К. Бардато, А. Башкова, А. Беляєв, М. Білан, Дж. Бордман, Є. Гараніна, П. Гроут, О. Гутник, В. Дас, Є. Замуруєва, Л. Іванова, Ю. Лапигін, Є. Лаптева, І. Олексін, А. Погодіна, І. Полчанінова, О. Ремеслова, А. Усіна, В. Шемракова. Однак недостатньої уваги приділено сучасному стану розвитку національних та міжнародних готельних мереж на ринку України, що і є метою статті.

В Україні постійно спостерігається тенденція збільшення кількості готельних підприємств, що пов'язано з позитивними змінами в зовнішній політиці, поліпшенням інвестиційного клімату, збільшенням обсягу турпотоків і зростанням туристичної привабливості України, а також активізацією інтересу до нашої країни з боку міжнародних готельних операторів, які активно встановлюють контакти з українськими партнерами, що зацікавлені в реалізації готельних проектів. Динаміка розвитку готельного фонду в Україні на основі даних Укркомстату [1] наведена в табл. 1.

Таблиця 1

Динаміка розвитку готельного фонду України протягом 2005 – 2011 років

Роки	Кількість готелів, шт.	Коефіцієнт зростання	Кількість номерів, шт.	Коефіцієнт зростання	Середня кількість номерів
2005	1 232		51 686		42
2006	1 269	1,03	53 645	1,03	42
2007	1 420	1,15	62 165	1,20	44
2008	1 595	1,29	71 580	1,38	45
2009	1 686	1,36	76 019	1,47	45
2010	2 000	1,62	77 600	1,50	39
2011	2 573	2,08	79 000	1,52	31

Як видно з табл. 1, розвиток готельного фонду України є достатньо позитивним. З 2005 – 2011 рр. із кожним роком відбувається збільшення кількості готелів та їх номерного фонду. За останні сім років загальна кількість готелів збільшилась вдвічі, а з 2010 по 2011 рр. на 573 одиниці, що є рекордною. Також порівнюючи коефіцієнти зростання кількості готелів та номерного фонду, можна зробити висновок, що з 2005 – 2011 рр. головним чином розвивались готелі з невеликим номерним фондом, оскільки загальна кількість готелів майже вдвічі більше кількості номерів.

Однак частка готелів національних мереж у загальній їх кількості займає лише 1,5 % від загальної кількості, а міжнародних – усього 0,5 %, при тому, що в США цей показник складає 70 %, Великобританії – 15 %, у Франції – 10 %. Це свідчить про недостатній їх розвиток, що є наслідком як внутрішніх, так і зовнішніх проблем.

Незважаючи на це, український готельний ринок останнім часом стає досить привабливим для іноземних інвесторів, оскільки окупність проекту складає близько 8 років, що на порядок нижче, ніж у країнах Європи. За останні чотири роки до готельного ринку України долучилися такі міжнародні оператори, як: Intercontinental Hotel Group (2009 рік); Best Western, Heliopark (2010 рік); Accor, Rezidor (2011 рік); Feirmont, Rezidor (2012 рік).

В Україні концепція створення готельних мереж за останні роки набирає популярності, у зв'язку з чим їх чисельність постійно збільшується. Потреба у формуванні готельних мереж тісно пов'язана зі збільшенням туристичних потоків. Так, згідно з даними адміністрації Держприкордонслужби України кількість іноземних громадян, які відвідали Україну, збільшилась у 2011 р. порівняно з 2000 р. з 6,4 до 22,4 млн осіб, а в 2012 р. у зв'язку з проведенням чемпіонату Євро-2012 нашу країну відвідала рекордна кількість туристів – 4 млн осіб [2]. Ці позитивні тенденції у туристичній галузі сприяють збільшенню потреби у готельних мережах, а зокрема у розвитку національних.

На даний момент на готельному ринку України існує три найбільш розвинуті національні готельні мережі. Найпершою в 2000 р. з'явилась мережа Premier Hotel, яка на сьогоднішній момент об'єднує 8 готелів категорії 4 та 5 зірок у п'яти містах України. У 2003 році почала свою діяльність готельна мережа Reikartz, яка нараховує 18 готелів категорій 3 – 4 зірки. Готелі цієї мережі знаходяться в Запоріжжі, Івано-Франківську, Кіровограді, Кривому Розі, Львові, Маріуполі, Миколаєві, Почаєві, Севастополі, Сумах, Харкові, Дніпропетровську, Житомирі, Жденево, Закарпатті, Кам'янці-Подільському, Києві та Львові [3]. У 2005 році з'явилась Royal Hospitality Group – мережа 13 сучасних готелів європейського рівня. Готелі цієї мережі розташовані в Києві та таких рекреаційних зонах: Трушавець, Буковель, Ялта [4]. Характеристика національних готельних мереж наведена в табл. 2.

Таблиця 2

Національні готельні мережі

Назва мережі/вид готельного оператора (або умови приєднання)	Кількість готелів, які входять до складу мереж	Загальний номерний фонд
Premier Hotel	7	860
Reikartz	18	985
Royal Hospitality Group	12	890
Усього в Україні	37	2 735

Зробивши аналіз національних готельних мереж, можна зробити висновок, що готелі Premier Hotel та Royal Hospitality Group розташовані в таких найбільших індустріальних містах України, як: Київ, Харків, Донецьк, а також рекреаційних зонах Криму та містах Західної України. А готелі мережі Reikartz націлені й на такі області України, де потік туристів незначний. На даний момент – це мережа, яка найбільш динамічно розвивається, орієнтована на середній клас споживачів. Готелі цієї мережі охоплюють 50 % регіонів України. Головною перевагою Reikartz є відсутність конкуренції.

Міжнародна практика свідчить, що об'єднане ведення господарської діяльності у готельному бізнесі більш економічно ефективно, ніж управління незалежними готелями. Об'єднання готелів під єдиним управлінням у результаті дає значний ефект як власникам об'єктів, так і їх операторам. Головною перевагою, яку отримує готель, що входить до ланцюга є зниження загальних витрат, а це дозволяє готельним ланцюгам підвищувати свою конкурентоспроможність та інтенсивно проникати на міжнародні ринки.

Дослідження, проведені британськими фахівцями показали, що при об'єднанні готелів у ланцюги, прибутковість одного номера стає в середньому в 7 разів вище, ніж у незалежних готелях [5]. Саме тому створення готельних мереж із кожним роком набуває все більшої популярності. У той же час на міжнародному готельному ринку спостерігається тенденція до збільшення спеціалізованих готельних підприємств.

Також необхідно зазначити, що національні готельні мережі мають ряд переваг порівняно з міжнародними, оскільки вони більш адаптовані до місцевого ринку, обізнані в законодавчій базі країни, краще розуміють місцеві традиції, особливості споживачів, адаптовані та швидко реагують на зміни ринку.

На сьогоднішній день в Україні діють готелі під управлінням восьми міжнародних готельних операторів, серед яких: Rezidor Hotel Group (Бельгія), Best Western International (США), HELIOPARK (Росія), Global Hyatt Corporation (США), Rixos (Туреччина), Intercontinental Hotel Group (Великобританія), Accor (Франція), Fairmont (Канада). Їх характеристика наведена в табл. 3.

Таблиця 3

Міжнародні готельні мережі в Україні [6 – 9]

Оператор	Готельна мережа	Готель	Номерний фонд
Rezidor Hotel Group (Бельгія)	Radisson Blu Hotels&Resorts	Radisson Hotel 4* (Алушта)	63
		Radisson Blu Hotel 5* (Київ)	255
		Radisson Blu Hotel Podil 4* (Київ)	164
		Radisson Resort & Spa 4* (Алушта)	63
		Radisson Blu Resort 4* (Буковель)	252
	Park Inn	Park Inn 4* (Донецьк)	171
Best Western International (США)	Best Western	Best Western Hotel 3* (Севастополь)	106
Heliopark (Росія)	Heliopark Hotels&Resorts	Heliopark Alie Parysa 4* (Феодосія)	53
Global Hyatt Corporation (США)	Hyatt Regency	Hyatt Regency 5* (Київ)	234
Rixos (Туреччина)	Rixos Hotels	Rixos Hotel 5* (Трускавець)	370
Intercontinental Hotel Group (Великобританія)	Intercontinental Hotel Group	Intercontinental Hotel 5* (Київ)	272
Accor (Франція)	Ibis	Ibis 3* (Київ)	212
Fairmont (Канада)	Fairmont	Fairmont Grand Hotel 5* (Київ)	258
Усього:			2 410

Суттєво відрізняється цінова політика мереж. Для порівняння обрано готель Radisson Blu Hotel та Royal Congress Hotel (табл. 4). Це п'ятизіркові готелі, які розташовані в місті Києві. Номерний фонд Radisson Blu Hotel складає 255 номерів, а Royal Congress Hotel – 206 номерів.

Таблиця 4

Цінова політика готелів Radisson Blu Hotel та Royal Congress Hotel [10; 11]

Назва готелю	Категорія номера	Radisson Blu Hotel	Royal Congress Hotel	Співвідношення цінової політики готелів, %
Ціна за одну ніч (в євро)	Standard	195	170	2,82 %
	Junior Suite	320	195	39,06 %
	Suite	487	220	54,87 %
	Apartments	812	250	69,21 %

Проаналізувавши ціни у готелях Radisson Blu Hotel та Royal Congress Hotel, можна побачити, що різниця у цінах на категорії номерів у готелі Royal Congress Hotel у декілька разів менше: категорія Standard на 2,82 % дешевше, ніж у готелі Radisson Blu Hotel. Така ж сама ситуація проглядається у інших категоріях номерів, більш того, різниця у цінах ще вища. Слід зазначити, що ці готелі мають однаковий рівень якості обслуговування туристів, але, у той же час, рівень цін значно відрізняється. Тому сегмент споживачів готелю Royal Congress Hotel збільшується, оскільки цінова політика націлена не тільки на VIP-клієнтів, а і на середній клас. У зв'язку з цим конкурентоспроможність національного готелю зростає.

Таким чином, розвиток національних та міжнародних готельних мереж в Україні знаходиться на стадії розвитку. Однак існує ряд проблем, які потребують негайного вирішення шляхом збільшення обсягів в'їзного туризму, надання готельних послуг на рівні сучасних міжнародних стандартів, підтримка підприємств готельних мереж, кваліфіковані фахівці у сфері готельного господарства, стабілізації економічної та політичної ситуації в країні.

Наук. керівн. Лола Ю. Ю.

Література: 1. Туристичні потоки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2007/tyr/tyr_u/potoki2006_u.htm/. 2. Туристичні потоки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2009/tyr/tyr_u/potoki2006_u.htm/. 3. Аккорд Готелі [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.accord-hotels.com.ua/>. 4. Radisson Blu Hotels & Resorts [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.radissonblu.com/>. 5. Мальська М. П. Готельний бізнес: теорія та практика / М. П. Мальська, І. Г. Пандяк. – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 381 с. 6. Best Western Hotel Sevastopol [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.sevastopol-hotel.com.ua/>. 7. HELIOPARK Hotels & Resorts [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.heliopark.ru/>. 8. Hyatt Regency Kiev [Electronic resource]. – Access mode : <http://kiev.regency.hyatt.com/hyatt/hotels/index.jsp?null/>. 9. Rixos Hotel Prikarpatye [Electronic resource]. – Access mode : <http://rixos.com.ua/>. 10. Radisson Blu Hotel [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.radissonblu.ru/hotel-kiev>. 11. Royal Congress Hotel [Electronic resource]. – Access mode : <http://rhg.com.ua/congress/info.html>. 12. Прем'єр Готелі [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.premier-hotels.com.ua/>.

УДК [338.48-6:615.8](477)

Дробот В. А.

Студент 4 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

СУЧАСНИЙ СТАН САНАТОРНО-КУРОРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Анотація. Виявлено та обґрунтовано необхідність існування потужного санаторно-курортного комплексу на основі аналізу динаміки стану здоров'я населення. Розглянуто сучасний стан та перспективи розвитку санаторно-курортної діяльності в Україні.

Аннотация. Выявлена и обоснована необходимость существования мощного санаторно-курортного комплекса на основе анализа динамики состояния здоровья населения. Рассмотрено современное состояние и перспективы развития санаторно-курортной деятельности в Украине.

Annotation. Based on the analysis of the dynamics of public health the need for a powerful health resort complex is identified and justified. The current state and prospects for the development of the health resort activities in Ukraine are considered.

Ключові слова: санаторно-курортна діяльність, санаторно-курортний заклад, лікування.

Лікувальні властивості багатьох природних факторів відомі з давніх часів, коли примітивні споруди для водолікування в місцях виходу мінеральних вод були свого роду прототипами бальнеологічних курортів. Інформація про лікувальні властивості деяких вод поширювались далеко за межі відповідних місцевостей, приваблюючи багатьох туристів. В Україні санаторно-курортна

справа є одним із найдавніших видів рекреації, яка зародилася у XVI столітті, оскільки в 1596 році виник перший санаторій "Шкло" (Львівська обл.) [1].

На території України відкрито більше 500 джерел мінеральних вод, на базі яких функціонують близько 500 санаторно-курортних установ, серед яких: 50 курортів, понад 20 лікувальних закладів, близько 40 заводів по розливу мінеральних вод. Серед виявлених 104 родовищ лікувальних грязей 57 родовищ відносяться до перспективних. Загальна довжина всіх природних пляжів Азово-Чорноморського узбережжя становить 1 160 км, а їх нормативна разова місткість складає 4,2 млн осіб [2].

Передумовою і запорукою майбутнього розвитку лікувально-оздоровчого туризму є функціонування санаторно-курортної інфраструктури України. У зв'язку з цим тема є актуальною та потребує подальшого дослідження.

Санаторно-курортна діяльність за своєю специфікою стала предметом дослідження багатьох українських вчених: І. Артюхової, Г. Казачковської, Н. Коніщевої, О. Любіцевої, В. Павлова, Н. Фоменко Л. Черчика. В їх наукових розробках висвітлені сучасні економічні та організаційні питання в сфері санаторно-курортної справи. Однак недостатньо уваги приділено особливостям розвитку санаторно-курортної діяльності в Україні. Метою статті є аналіз матеріально-технічної бази санаторно-курортної діяльності в Україні.

На початку третього тисячоліття однією з головних проблем у всьому світі визнано незадовільний стан здоров'я людей на фоні забруднення навколишнього середовища. Так, кількість зареєстрованих випадків захворювань у 2011 році досягла 33 080 осіб, що на 5,2 % більше за 1994 рік. Найбільш розповсюдженими хворобами є хвороби органів дихання, хронічні неінфекційні хвороби, ендокринні захворювання, травми, отруєння, хвороби нервової системи, злоякісні новоутворення, також соціально небезпечні інфекційні хвороби, що наведено на рис. 1 [3].

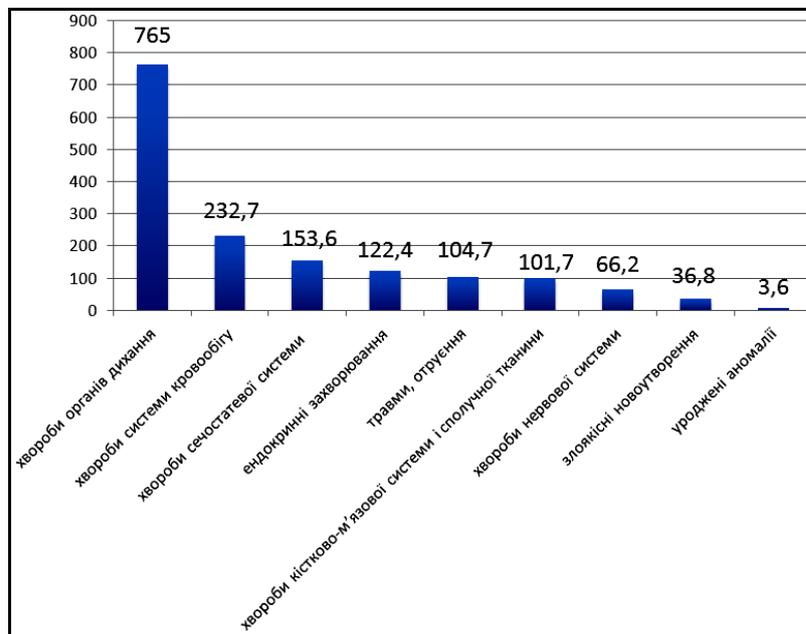

Рис. 1. Захворюваність населення України станом на 2011 рік, тис. осіб

Значний рівень захворюваності та поширеності хвороб серед населення позначається на показниках інвалідності. В Україні у 2011 році нараховується 2,71 млн інвалідів, крім того, діти-інваліди складають 6,1 % від загальної їх чисельності. З них 28,3 % із вродженими аномаліями, 28,1 % із хворобами нервової системи і 14,4 % із розладами психіки та поведінки [3]. Такий стан загострює потребу державної підтримки розвитку санаторно-курортних закладів.

Зросла кількість дитячих закладів оздоровлення та відпочинку з 5 884 осіб у 1995 році до 17 703 у 2011 році. У зв'язку з цим у 2011 році порівняно з 1995 роком збільшилась кількість оздоровлених осіб на 49,5 %. Найбільша кількість оздоровчих закладів розташована в АР Крим (543 об'єкти), в Одеській обл. (427 об'єктів), у Донецькій обл. (332 об'єкти). Найменша кількість оздоровчих закладів функціонує в Чернівецькій області, яка має 3 курортні поліклініки, 6 бальнео-та грязелікарень, 27 будинків відпочинку, 253 пансіонати відпочинку, 1 947 баз та інших закладів відпочинку [3].

Однак у цілому Україна займає провідне місце в Європі за рівнем забезпечення природними лікувальними ресурсами в санаторно-курортному лікуванні та реабілітації. На 2011 рік в Україні нараховувалося 453 санаторія (15 % від її загальної чисельності) та 55 пансіонатів (2 %), що проводять лікування, 224 санаторія-профілакторія (7 %), 280 будинків та пансіонатів відпочинку (9 %), 1 947 баз відпочинку (66 %), 21 заклад 1- та 2-денного перебування, що наведено на рис. 2.

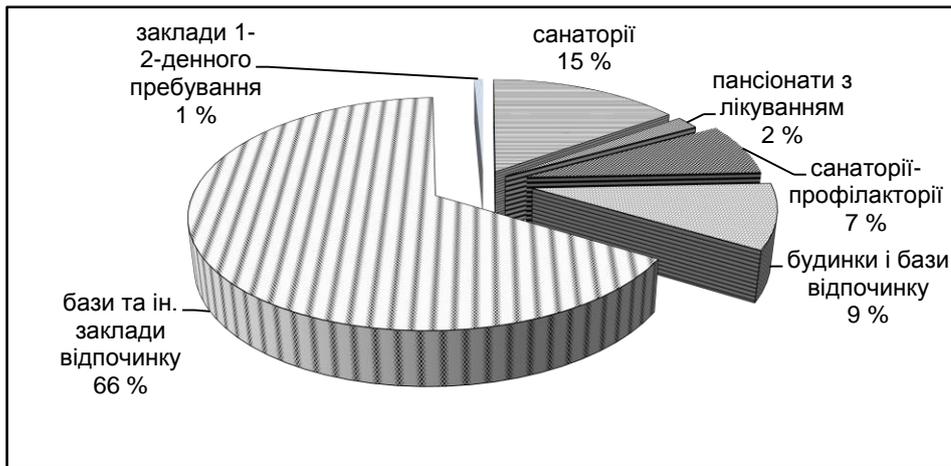

Рис. 2. Кількість санаторно-курортних закладів в Україні у 2011 році

Як видно на рис. 2, найбільшу частку займають бази та інші заклади відпочинку. Пансіонати та санаторії-профілакторії мають значно меншу частку. Це обумовлено тим, що санаторії не будувалися з часів СРСР, тому потребують пильної уваги держави та приватного сектору із забудови та розробки генеральних планів їх розвитку. Крім того, за останні роки спостерігається тенденція до зменшення кількості деяких санаторно-курортних закладів, що зображено на рис. 3.

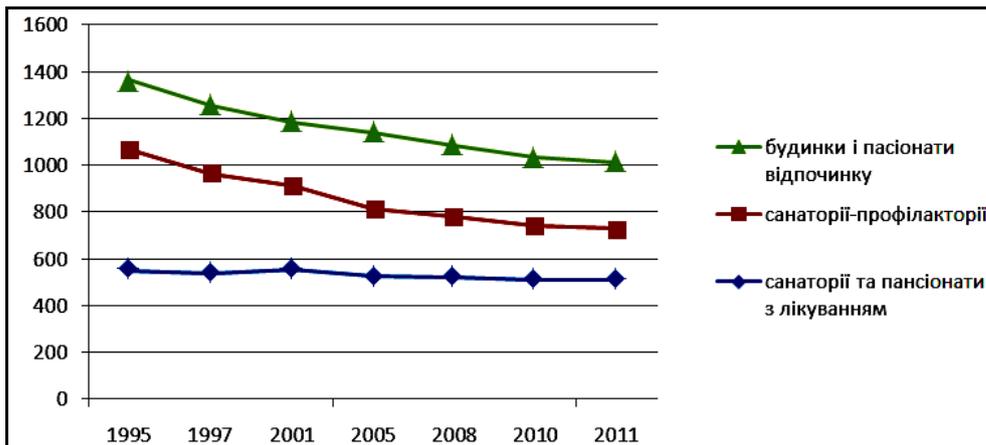

Рис. 3. Кількість санаторно-курортних закладів в Україні з 1995 по 2011 роки

Як видно з рис. 3, показники кількості санаторно-курортних закладів значно зменшились порівняно з попередніми роками. Кількість будинків і пансіонатів відпочинку зменшилась на 7,9 %, кількість санаторіїв-профілакторіїв – на 56,7 %, санаторії та пансіонати з лікуванням залишилися майже незмінними (зменшились на 4,8 %). Це зумовлено відсутністю матеріально-технічної бази, яка потребує значних капіталовкладень у розвиток та реконструкцію діючих курортів, а також у облаштування нових курортів.

У зв'язку з цим значно зменшилась чисельність оздоровлених осіб. Так, у 2008 році чисельність оздоровлених досягла максимального значення – 3 592 особи і почала поступово зменшуватись. У 2011 році показники кількості оздоровлених осіб досягли мінімального значення та склали 2 942 особи.

Не дивлячись на незадовільний стан санаторно-курортної інфраструктури в Україні, поступово розвивається лікувальний туризм.

Кількість іноземних громадян, оздоровлених протягом 2010 – 2011 років на території України складає 393 039 осіб. З країн далекого зарубіжжя прибуло 13 002 осіб, серед них оздоровлених осіб: з Польщі – 4 901 особа; з країн СНД (крім України) – 380 037 осіб; з Російської Федерації – 291 533 особи.

Таким чином, незважаючи на стійке зростання кількості відпочиваючих в останні роки, сучасний стан санаторно-курортного комплексу України може бути оцінений як недостатньо стабільний. У той же час матеріально-технічна база санаторно-курортних закладів, асортимент і якість послуг гірше, ніж на світовому рівні, що знижує конкурентоспроможність санаторно-курортного комплексу України.

Розвиток санаторно-курортного комплексу необхідно забезпечити на основі ефективного використання рекреаційного потенціалу України та лікувальних ресурсів, а також забезпечення підтримки соціально-економічних інтересів і екологічної стійкості регіону.

Наук. керівн. Лопа Ю. Ю.

Література: 1. Фоменко Н. В. Рекреаційні ресурси та курортологія : навч. посібн. / Н. В. Фоменко. – К. : Центр навчальної літератури, 2007. – 312 с. 2. Про Основні напрями розвитку санаторно-курортного і туристського (рекреаційного) комплексу Автономної Республіки Крим до 2010 року : Постанова Верховної Ради Автономної Республіки Крим № 849-3/04 від 17.03.2004 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.zakon2.rada.gov.ua/. 3. Масляк П. О. Географія України : навч. посібн. / П. О. Масляк, П. Г. Шищенко. – К. : Зодіак-ЕКО, 2002. – 432 с. 4. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>. 5. Санаторно-курортне лікування, організований відпочинок та туризм в Україні [Електронний ресурс] // Статистичний бюлетень. – К., 2011. – 91 с. – Режим доступу : http://govuadocs.com.ua/tw_files2/urls_2/627/d-626892/7z-docs/1.pdf.

Дадікян В. Ю.

УДК [339.138:005.21]:640.4

Студент 4 курсу

факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

РОЗРОБКА МАРКЕТИНГОВОЇ СТРАТЕГІЇ ПРОСУВАННЯ ГОТЕЛЬНИХ ПОСЛУГ

Анотація. Розглянуто стратегію просування готельних послуг та основні етапи її формування. Зроблено акцент на підборі маркетингових засобів, які необхідно гармонійно поєднати, щоб домогтися максимальної дії на ринку.

Аннотация. Рассмотрена стратегия продвижения гостиничных услуг и основные этапы ее формирования. Сделан акцент на подбор маркетинговых средств, которые необходимо гармонично объединить, чтобы достичь максимального воздействия на рынок.

Annotation. The strategy of promoting hotel services and the main stages of its formation are studied. Attention is focused on the selection of marketing tools to be harmoniously combined for achieving the maximum effect on the market.

Ключові слова: готельне підприємство, маркетингова стратегія, сегментування, позиціонування, комплекс маркетингу.

Готельне господарство України в умовах глибоких соціально-економічних трансформацій стає все більш динамічною і пріоритетною сферою економічної діяльності. Міжнародний досвід свідчить, що розвиток готельного господарства сприяє зростанню надходжень до бюджетів усіх рівнів, створює нові робочі місця, формує сприятливий туристичний імідж України. Тобто ефект лежить як у економічній, так і у соціальній площині.

Разом з тим сучасні дослідження показують, що на підприємствах готельного господарства спостерігається значна невідповідність зростаючих потреб і запитів споживачів обсягам і якості пропонованих послуг. Це зумовлено застарілою матеріально-технічною базою підприємств, обмеженістю інвестиційної активності, недостатнім рівнем професійної підготовки персоналу, слабкою рекламою та ін.

Зазначені проблеми потребують дослідження та комплексного розгляду чинників, які найбільшою мірою впливають на рівень розвитку готельного бізнесу в умовах формування ринкової економіки.

Чимало вітчизняних і зарубіжних науковців присвячували свої праці питанням розвитку готельних підприємств, а саме: Байлик С. І., Браймер Р. А., Квартальнова В. О., Лук'янова Л. Г., Нечаюк Л. І., Папірян Г. А., Телеш Н. О., Ткаченко Т. І., Д. Уокер, Чудновський О. Д. та ін. Проте, враховуючи актуальність даної теми для розвитку економіки та іміджу України як туристичної держави, можна констатувати недостатнє дослідження проблем цієї сфери діяльності.

Стимулювання просування готельних послуг – це частина загального комплексу маркетингу. Щоб домогтися максимальної дії на ринок слід грамотно поєднати маркетингові засоби просування послуг. Більш того, практика маркетингу переконливо свідчить, що просування і продаж готельних послуг повинні розглядатися не як разовий захід, а як елемент глибоко продуманої довгострокової стратегії готельного комплексу.

© Дадікян В. Ю., 2013

Відповідно до рівня діяльності визначають тип стратегії. На корпоративному рівні розробляється корпоративна маркетингова стратегія. На бізнес-рівні визначається конкурентна стратегія. Функціональний рівень пов'язаний з розробкою: стратегії вибору цільового сегменту, стратегії позиціонування та маркетингових стратегій за елементами комплексу маркетингу.

На думку деяких авторів [1] маркетингова стратегія передбачає такі етапи:

- сегментування ринку (виокремлення певної кількості покупців, що мають схожу або однакову реакцію на комплекс маркетингових заходів підприємства, тобто подібно сприймають параметри товару, його ціну, місце збуту та маркетингові комунікації);

- вибір цільових ринків (ринки, на яких підприємство планує орієнтувати свою діяльність);

- позиціонування товару на ринку (оптимальне розміщення товару в ринковому просторі);

- визначення конкурентів та конкурентних переваг (визначення властивостей підприємства, які відсутні або менш виражені у конкурентів).

Для того щоб розробити маркетингову стратегію, підприємство готельного типу повинно визначитися з напрямом розвитку, знайти конкурентні переваги, що стануть основою стратегії.

Маркетингова стратегія завжди має бути пов'язана з загальною системою управління маркетингом на підприємстві. Ураховуючи наведені етапи, можна запропонувати таку схему взаємозв'язку між ними та функціями управління (рис. 1) [2].

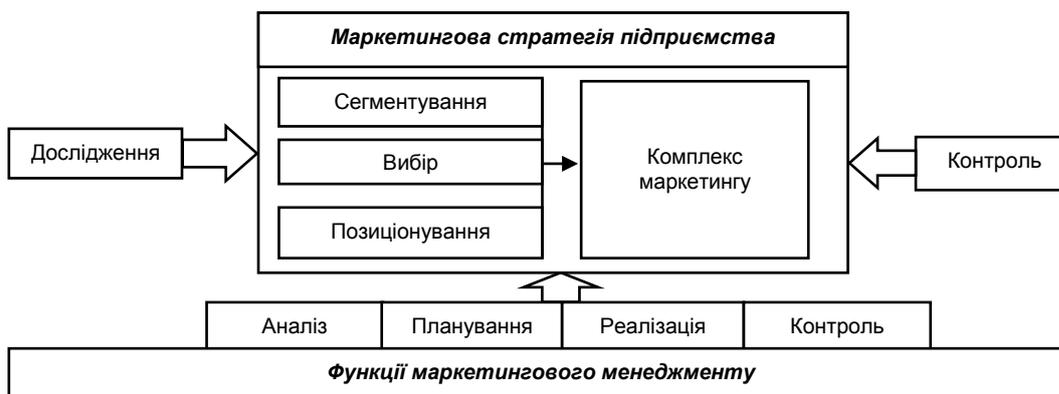

Рис. 1. Місце маркетингової стратегії в системі управління маркетингом підприємства

Першим етапом розробки маркетингової стратегії є сегментування ринку. Ринковий сегмент – це група споживачів, що мають особливі, істотно важливі для розробки стратегії маркетингу характеристики.

Сегмент має відповідати таким вимогам:

- вимірюваність сегменту (можливість визначення його купівельної спроможності);
- доступність (можливість впливу на даний сегмент);
- дохідність (визначає, чи є сегмент прибутковим);
- можливість освоєння (вказує на межу, до якої варто розробляти продукт для певного сегменту).

Сегментування ринку має свої переваги, які окреслюються збільшенням контакту підприємства зі споживачем (таблиця).

Таблиця

Переваги сегментування ринку для підприємства

Складові сегментування	Переваги
Аналіз споживачів	Підприємство краще розуміє клієнтів
Аналіз опонентів	Концентрація на одній невеликій частині всього ринку дає можливість краще зрозуміти дію конкурентів і дає змогу боротися з ними
Продуктивний розподіл ресурсів	Обмежені ресурси підприємства ефективніше зосереджувати на декількох споживачах, ніж розпорощувати їх задля захоплення широких мас
Стратегічне планування маркетингу	Планування полегшується при уявленні своїх кращих клієнтів

Після проведення сегментування підприємство обирає варіанти охоплення ринку. Існує три варіанти охоплення ринку: недиференційований маркетинг, диференційований маркетинг та концентрований маркетинг [3].

Недиференційований маркетинг – це вироблення товарів для всіх. Цей маркетинг дуже економічний, оскільки має низькі складські витрати, економічну рекламу, немає необхідності досліджувати сегменти.

При диференційованому маркетингу підприємство виступає на декількох сегментах ринку і для кожного розробляє окремі пропозиції.

Концентрований маркетинг має на увазі зосередження на одному сегменті [2].

Наступним кроком при формуванні стратегії маркетингу на підприємстві є позиціонування.

Позиціонування – це забезпечення товару бажаного місця на ринку і у свідомості потенційних покупців шляхом використання маркетингу.

Процес позиціонування складається з двох етапів (рис. 2).

Рис. 2. Етапи позиціонування

Після проведення сегментування, вибору та позиціонування, підприємству необхідно переходити до визначення складових маркетингового комплексу [3].

Для просування готельних послуг застосовують маркетингову модель 7Р, яка складається з таких компонентів: продукт, тобто люди, процес виробництва, матеріальні фактори; ціна; просування; місце споживання та канали продажу (рис. 3).

Рис. 3. Маркетинговий комплекс

З метою збільшення обсягу продажів, підвищення ефективності і прибутковості будь-яке підприємство сфери сервісу і туризму повинне займатися формуванням попиту на свою продукцію або послуги і стимулюванням збуту, тобто просуванням товару.

Для цих цілей використовується система маркетингових комунікацій, яка включає такі компоненти: стимулювання збуту, зв'язки з громадськістю, особисті продажі, реклама.

На основі реалізації таких етапів, як сегментування, вибір цільових ринків та позиціонування можна формувати стратегію просування готельних послуг на ринку.

Отже, головною умовою успішного просування готельних послуг є комплексність маркетингової стратегії підприємства. Вона передбачає нерозривність, взаємозалежність маркетингових заходів, які підпорядковуються одній наперед визначеній стратегічній меті діяльності підприємства [4].

Наук. керівн. Алдошина М. В.

Література: 1. Гаркавенко С. С. Маркетинг. Робочий конспект та навчальні тестові завдання : навч. посібн. для вузів / С. С. Гаркавенко. – К. : Лібра, 2004. – 280 с. 2. Шканова О. М. Маркетинг послуг : навч. посібн. для ВНЗ / О. М. Шканова. – К. : Кондор, 2008. – 302 с. 3. Котлер Ф. Маркетинг. Гостеприимство. Туризм : учебник для вузов / Ф. Котлер ; пер. с англ. под ред. Р. Б. Ноздревой. – М. : ЮНИТИ, 1998. – 787 с. 4. Александрова А. Ю. Международный туризм / А. Ю. Александрова. – М. : Аспект Пресс, 2002. – 464 с.

Мішина І. В.

УДК 338.48-44(1-22)

Студент 4 курсу

факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

СІЛЬСЬКИЙ ЗЕЛЕНИЙ ТУРИЗМ ЯК НАПРЯМ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОГО СЕЛА

Анотація. Висвітлено роль сільського зеленого туризму у вирішенні соціально-економічних проблем села. Визначено, що в Україні існують усі передумови розвитку відпочинку в селі, який можна розглядати як специфічну форму підсобної господарської діяльності у сільському середовищі з використанням природного та культурного потенціалу регіону.

Аннотация. Освещена роль сельского зеленого туризма в решении социально-экономических проблем села. Определено, что в Украине существуют все предпосылки развития отдыха в селе, который можно рассматривать как специфическую форму подсобной хозяйственной деятельности в сельской среде с использованием природного и культурного потенциала региона.

© Мішина І. В., 2013

Annotation. The role of the rural green tourism in addressing socio-economic problems of the village is considered. All prerequisites are proved to be available in Ukraine for the development of recreation in the countryside, which can be regarded as a specific form of subsidiary economic activities in the rural environment with the use of natural and cultural potential of the region.

Ключові слова: сільський зелений туризм, сталий розвиток, додатковий дохід.

Українське село в умовах несприятливої кон'юнктури внутрішнього й зовнішнього ринків, стагнації виробництва опинилося не в найкращому становищі. У результаті соціально-економічної кризи поглибилася демографічна криза. Гострою проблемою стала відсутність капіталовкладень на створення нових робочих місць, реструктуризацію господарства. У таких умовах важливо розвинути галузі, які не вимагають великих фінансових вкладень, а можуть задовольнятися поки що використанням існуючих сільських територій, приватного житлового фонду, матеріальних статків. Несільськогосподарські види діяльності, як свідчить практика розвинених країн, можуть відіграти провідну роль у подоланні вказаних негативних тенденцій. До них відноситься туризм, а особливо такий його вид, як сільський зелений туризм.

Аналіз останніх досліджень і публікацій про розвиток сільського зеленого туризму в Україні та його роль у зайнятості сільського населення відображений у наукових працях Зими О. Г., В. Голубовської, Т. Кальної-Дубінюк, Т. Мазур, Г. Михайліченко, Н. Осипчука, Н. Цвида, В. Васильєва, а також зарубіжних вчених – К. Дронга, В. Котлінського, С. Медлік, Я. Сікора, Я. Маєвського та ін.

Метою статті є дослідження можливих шляхів розвитку сільського туризму в Україні для того, щоб село зробити привабливим і для життя, і для роботи, забезпечити поступальний і стабільний розвиток сільської місцевості, суттєво підвищити рівень життя сільського населення.

За останні десятиліття кількість туристів у світі неухильно зростала й досягла третини населення земної кулі. За прогнозами фахівців, XXI століття буде століттям туризму, і до цього потрібно відповідно готуватися. Сфера сільського зеленого туризму є сьогодні найбільш динамічно зростаючим сектором світового туристичного господарства. Розвиток сільського зеленого туризму в Європі розпочався в середині XIX ст. Європейський Союз вбачає в сільському туризмі основний важіль економічного підйому своїх сільських територій. Для України сільський зелений туризм – нове поняття, хоча відпочинок на селі використовувався відомими українськими художниками, письменниками, політиками й артистами з давніх часів.

Основна ідея екологічного туризму – це, насамперед, турбота про навколишнє природне середовище, яке використовують у туристських цілях. Саме використання в туристських цілях багатств природи у поєднанні з вихованням дбайливого ставлення до неї, утвердженням важливості її захисту і є відмінною рисою екологічного туризму. Основна причина звернення до екологічному туризму полягає в нерегульованих відносинах у системі "туризм – екологія". Звідси, очевидно, і походження поняття "м'який туризм", або "зелений туризм". Саме орієнтацією на екологічну складову з метою залучення туристів можна пояснити підвищену увагу в останні роки до відвідування місць із незабрудненою природою. Численні опитування туристів показують, що серед провідних мотивів туристичних подорожей на перший план все більше висувається прагнення людей до спілкування з природою [1].

Сільський зелений туризм передбачає розвиток туристичних маршрутів у сільських територіях, ознайомлення туристів із сільським побутом, народними традиціями, промислами та ін. Найкращі умови для нього є у регіонах із низьким рівнем урбанізації, агропромисловим типом освоєння, зі своєрідними мальовничими ландшафтами [2].

Основна відмінність сільського зеленого туризму від звичайного полягає в тому, що туристичні послуги надають особи, які мають інший фах (сільськогосподарські робітники, працівники сфери обслуговування, вчителі) та надають ці послуги в сільській місцевості [3].

На сьогодні туризм, зокрема сільський зелений – найбільш стрімко зростаюча галузь у світі [4]. Закони України "Про туризм" та "Про особисте селянське господарство" надали право власнику селянської садиби здійснювати послуги у сфері сільського зеленого туризму [5]. Для екологічного маркування сільських осель введено програму "Зелена садиба" [1].

Сільський зелений туризм є переважно відпочинковим та пізнавальним, його базою є капітальний житловий фонд у сільській місцевості й наявні природні рекреаційні ресурси, пам'ятки історії та культури. Сільський туризм може здійснюватися як фермерами, так і приватними підприємцями, лісниками, які мають житла садибного типу з усіма зручностями.

Окрім безпосередніх господарів, які надають послуги із сільського зеленого (агро-, еко-) туризму, може отримати робочі місця більшість громади окремо взятого села, яка займається килимарством, гончарством, різьбярством, ткацтвом, вишивкою, писанкарством, овочівництвом, ковальством, садівництвом, бджільництвом, тваринництвом, у тому числі конярством. Значну організаційну й методичну допомогу жителям сіл у даному процесі можуть надати сільські, селищні, міські, районні ради, котрі несуть безпосередню відповідальність за сталий розвиток підзвітних їм територій.

Основний акцент у цьому науковому дослідженні слід робити на традиціях і національній кухні. Сільський туризм – це додаткові надходження до сімейного та місцевого бюджетів. Наприклад, підведення води, газу, каналізації, облаштування під'їзду і стоянок, двору і прибудинкових територій відбуваються за рахунок коштів власників агроосель. Іноземним туристам надзвичайно цікаво пекти паску, ковбасу, фарбувати крашанки – саме це може стати у майбутньому перспективним напрямом у розвитку сільського зеленого туризму в Україні.

В Австрії, Англії, Франції, Німеччині та інших країнах відпочинок у селі існує як постійна туристична пропозиція вже декілька десятиків років. Це стало природним забезпеченням туристичної пропозиції. У всіх країнах сільський туризм просувають і рекламують однаково – можна брати за взірць будь-який приклад родинної промоції. У кожній країні є перелік критеріїв, якими повинні бути місця для проживання туристів у селі. Все частіше місцева влада бачить вигоди від сільського туризму і допомагає розвитку сільського туризму на своїй території. Саме досвід цих європейських країн має слугувати прикладом для України.

Але, на жаль, майже 60 % мешканців сільської місцевості перебувають за межею бідності. За таких умов селянин змушений шукати інші сфери діяльності, які забезпечували б йому хоча б прожитковий мінімум.

У сучасних умовах розвиток сільського зеленого туризму в Україні є актуальним. Він пов'язаний із багатьма труднощами та перешкодами, насамперед, необхідністю вдосконалення українського законодавства у галузі туризму, надання селянам пільг в оподаткуванні, кредитуванні та страхуванні туристської діяльності. Наявність у регіоні багатих природних та соціально-культурних рекреаційних ресурсів може бути основою для функціонування сільського зеленого туризму при незначних інвестиціях.

Програма розвитку сільського зеленого туризму є одним із найважливіших заходів, пов'язаних із розвитком соціальної сфери села, особливо в період міжсезоння. Саме тому розвиток сільського зеленого туризму може стати для селянського господарства додатковим джерелом фінансових надходжень.

Розвиток сільського зеленого туризму міг би зупинити таку сумну тенденцію в українських селах, підвищити матеріальний добробут та частково вирішити проблеми зайнятості сільського населення. Можливі стратегії розвитку сільського зеленого туризму в Україні наведені на рисунку.

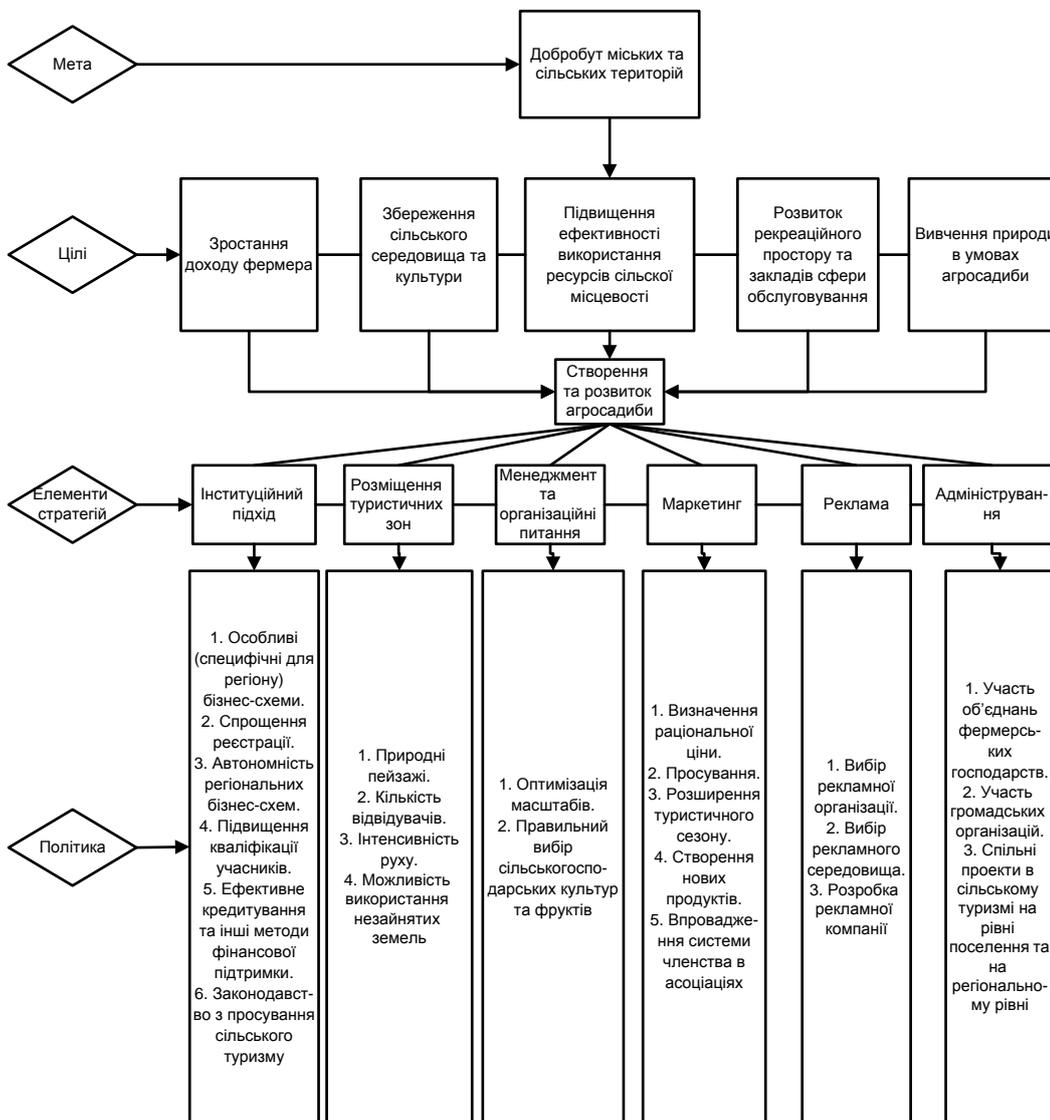

Рис. Стратегія розвитку сільського зеленого туризму

Отже, сільський зелений туризм позитивно впливає на економіку та екологію районів України, розширює сферу зайнятості сільського населення, сприяє відродженню, збереженню та розвитку місцевих народних звичаїв, промислів, пам'яток, історико-культурної спадщини.

Наук. керівн. Кісь О. П.

Література: 1. Зима О. Г. Екологічний туризм як стимул збереження навколишнього середовища / О. Г. Зима, В. О. Підгайна // БІЗНЕС ІНФОРМ. – 2011. – № 6. – С. 76–78. 2. Головацька В. В. Сільський зелений туризм: сутність, функції, основні організації: Про розвиток зеленого туризму в Україні / В. В. Головацька // Економіка АПК. – 2006. – № 10. – С. 148–155. 3. Осипчук Н. Зелений туризм: Дослідження зеленого туризму з позиції Міністерства культури та туризму, послуги які надаються відпочиваючим, кількість працюючих підприємств у сфері зеленого туризму / Н. Осипчук // Соціальна політика. – 2005. – 6 червня (№ 23). – С. 4. 4. Про туризм : Закон України від 15 вересня 1995 року № 324/95-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 31. – Ст. 241. 5. Про особисте селянське господарство : Закон України від 15 травня 2003 року № 742-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 29. – Ст. 232. 6. Всесвітня туристична організація [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.world-tourism.org.

УДК [378.2:338.48](477)

Соколовська І. В.

Студент 4 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ТУРИСТИЧНИХ КАДРІВ В УКРАЇНІ

Анотація. Розглянуто особливості підготовки фахівців туристичної індустрії в Україні. Проаналізовано кількість вищих навчальних закладів туристичного напрямку в різних областях країни. Виділено професійні роботи туристичного характеру, які внесені до Національного класифікатора професій України. Сформовано модель якісної підготовки спеціалістів для туристичного бізнесу.

Аннотация. Рассмотрены особенности подготовки специалистов туристической индустрии в Украине. Проанализировано количество высших учебных заведений туристического направления в различных областях страны. Выделены профессиональные работы туристического характера, которые внесены в Национальный классификатор профессий Украины. Сформирована модель качественной подготовки специалистов для туристического бизнеса.

Annotation. The features of training specialists of tourist industry in Ukraine were examined. The number of tourism-oriented higher educational institutions in various regions of the country was analyzed. Tourism-related jobs fixed in the National Classification of Professions in Ukraine were distinguished. A model of qualitative training of specialists for the tourist business was formed.

Ключові слова: туристичний напрям економічної діяльності, освіта, вищі навчальні заклади туристичного напрямку, національний класифікатор професій України, віртуальні лабораторії, фахівець у галузі туризму.

Туристичний напрям економічної діяльності в Україні відчуває недостатність кваліфікованих кадрів у сфері туризму. Ця проблема посилюється внаслідок спорудження нових об'єктів туристичної інфраструктури, зростанням в'їзного та внутрішнього туризму. На даний час за даними державної служби туризму та курортів у туристичній галузі України зайнято 7,6 % населення. У більш ніж 7 тисячах туристичних компаній працює майже 40 тисяч фахівців. Постійне збільшення суб'єктів туристичного ринку потребує більшої кількості професійних кадрів, трудовий потенціал яких відповідає вимогам сьогодення. У зв'язку з цим, тема статті є актуальною та потребує подальшого теоретичного та практичного дослідження.

Сутність і зміст професійної освіти в сфері туризму висвітлені в наукових працях таких вчених, як: Банишев С. Я., Маркова А. К., Мороз Л. В., Олійник П. М., Поважна Л. І., Скрипник М. І., Цехмістров Г. С. Однак недостатньо уваги було приділено тенденціям та перспективам підготовки фахівців туристичного напрямку в умовах динамічного розвитку сфери туризму, що є метою статті.

Сьогодні жорстока конкуренція між туристичними компаніями не дозволяє приймати на роботу працівників, які не мають туристичної освіти. Однак, не дивлячись на те, що навчальних закладів, які здійснюють підготовку спеціалістів туристичного напрямку економічної діяльності, вже більше сотні, роботодавцю, перед тим, як визначитись із персоналом, доводиться ретельно підбирати співробітників. Студенти, володіючи лише теоретичними знаннями, не вміють поводитися системами бронювання, не володіють комерційними навичками, не ознайомлені з формами звітності, що використовуються в туризмі. У свою чергу, туристи стають все більш освіченими, вибагливими і вимогливими. Якість цієї освіти викликає безліч нарікань, та через відсутність практичних навичок у випускників багатьом компаніям доводиться витратити час на самостійне навчання співробітників [1].

На сьогоднішній день навчальні заклади, що готують фахівців для туризму, готельного та ресторанного бізнесу існують в кожній області (таблиця). Однак державне замовлення на фахівців напрямку підготовки "Туризм" не збільшується, ця галузь залишається більшою мірою приватним бізнесом. Конкурси на туристичні спеціальності становлять не менше 3 – 4 особи на місце. Наприклад, вступна кампанія 2012 року має свої показники. У Харківський національний економічний університет було подано 438 заяв абітурієнтів, тобто якщо врахувати ліцензійний обсяг за напрямом "Туризм" (50), конкурс складав майже 9 осіб намісце [2].

Таблиця

**Характеристика вищих навчальних закладів
за напрямом підготовки "Туризм"
у різних регіонах України**

№	Регіон (область)	Кількість навчальних закладів	Ліцензійний обсяг за напрямом підготовки "Туризм"	Форма власності	
				Державна	Приватна
1	2	3	4	5	6
1	Київська	17	4 590	8	9
2	Львівська	11	1 265	8	3
3	Запорізька	8	950	4	4
4	Автономна республіка Крим	7	860	5	2
5	Харківська	7	910	5	1
6	Івано-Франківська	6	700	4	2
7	Одеська	6	745	5	1
8	Черкаська	6	820	4	2
9	Закарпатська	5	630	4	1
10	Луганська	5	1 180	4	1
11	Волинська	4	335	1	3
12	Дніпропетровська	4	485	3	1
13	Миколаївська	4	840	2	2
14	Полтавська	4	445	1	3
15	м. Севастополь	4	315	3	1
16	Чернівецька	4	400	3	1
17	Чернігівська	4	640	3	1
18	Донецька	3	460	1	2
19	Сумська	3	420	2	1
20	Вінницька	2	380	1	1

1	2	3	4	5	6
21	Кіровоградська	2	360	1	1
22	Тернопільська	2	150	2	–
23	Херсонська	2	360	1	1
24	Житомирська	1	30	–	1
25	Рівненська	1	35	1	–
26	Хмельницька	1	50	1	–
	Усього	123	18 305	78	45

Регіонами-лідерами з підготовки фахівців туристичної сфери є Київська, Львівська, Запорізька, Харківська області та Автономна Республіка Крим. Регіони, що характеризуються найбільшими туристичними прибуттями та є найбільшими туристичними центрами України, розуміють прибутковість та перспективність цього напрямку економічної діяльності, тому освітні заклади реагують на цю потребу та пропонують якісні освітні послуги.

Необхідно зазначити, що в Україні фахівець з туризму – це поняття достатньо широке та потребує виділення окремих професій і спеціальностей, а також вимагає наявності особливих професіональних компетентностей. Частково, ця проблема була вирішена з перевиданням Національного класифікатора професій України. Після аналізу видань 2012 року, були сформовані такі розділи професійних робіт за туристичним напрямком:

законодавці, вищі державні службовці, керівники, менеджери (управителі) – 25;

професіонали – 26;

фахівці – 5;

технічні службовці – 4;

працівники сфери торгівлі та послуг – 2;

кваліфіковані робітники сільського та лісового господарств, риборозведення та рибальства – 3;

кваліфіковані робітники з інструментом – 1;

робітники з обслуговування, експлуатації та контролювання за роботою технологічного устаткування, складання устаткування та машин – 4;

найпростіші професії – 3;

У результаті аналізу було виділено 78 професіональних робіт туристичного напрямку, із них 25 "туристичних професій" було внесено до національного класифікатора професій України у 2012 році [3]. Також у рамках проекту "Диверсифікація та підтримка туристичного сектору Криму" будуть розроблені вимоги до нових професій у туризмі. Це ряд професій, які існують в реальності, проте відсутні в Національному класифікаторі професій України. Наприклад, аніматор туризму, івент-спеціаліст, що готує різноманітні заходи. Також планується розробити кваліфікаційні вимоги до 5 професій, тобто крім зазначених з'являться: гід-екскурсовод, власник приватного гостевого дому, сомельє. Це свідчить про те, що держава намагається реагувати на потреби ринку праці [4].

Роботодавці спираються саме на практичні навички майбутніх фахівців галузі туризму, тобто на їх вміння. Розуміючи, що теоретичні знання без гідної практичної підготовки – марна трата часу, вони формують нові критерії для працевлаштування в туристичній галузі.

Тобто майбутній фахівець повинен отримувати максимально реальне уявлення про туристичний бізнес. В ідеалі на базі навчального закладу, що готує фахівців для індустрії туризму, повинно бути все необхідне для практичного навчання. Навчальні турфірми, готелі, центри готельного та ресторанного сервісу. Подекуди такий підхід вже застосовується: наприклад, у Харківському національному економічному університеті, був підписаний договір із компанією "Оверія-туризм" про використання програмного продукту в навчальному процесі та розроблений навчальний посібник для студентів. В аудиторіях було встановлено програмне забезпечення для туристичного бізнесу, тобто сформовано віртуальну інформаційну лабораторію з віртуальною базою клієнтів, споживачів, контрагентів.

Робота в таких лабораторіях дозволяє змодельовати реальні умови діяльності туристичного підприємства, що дає можливість майбутнім фахівцям туристичної індустрії отримувати реальне уявлення про туристичний бізнес та тонкощі професії. Саме це вважається головною конкурентною перевагою майбутніх фахівців на ринку праці.

На думку фахівців, для максимально ефективного навчання та підготовки кваліфікованих кадрів необхідно додати більше спеціалізованих предметів у програми навчання, а для викладання запрошувати фахівців-практиків із туристичних компаній. На останніх курсах студентам можна запропонувати вибирати ті чи інші туристичні напрями в якості профільних [5]. Також студентам не завадило б проходити практику після кожного року навчання.

При цьому графік навчальної практики повинен бути складений таким чином, щоб студент не приходив до турфірми в розпал сезону – тоді менеджери могли б приділити практиканту набагато більше уваги.

Наук. керівн. Пола Ю. Ю.

Література: 1. Сударева Н. С. Формування професійної компетентності майбутніх фахівців із туризму у вищих навчальних закладах: автореферат дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Н. С. Сударева ; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К., 2011. – 22 с. 2. Туристичні ВНЗ України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://tourpalata.org.ua/rus/polesnoje_turistu/. 3. Національний класифікатор України "Класифікатор професії". ДК 003:2010. – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 360 с. 4. Діверсифікація та підтримка туристичного сектору Криму [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://investigator.org.ua/news/>. 5. Федорченко В. К. Актуальні проблеми неперервної туристської освіти / В. К. Федорченко // Наукові записки КУТЕП: щорічник. – К. : Знання України, 2003. – Вип. 3. – С. 145–160.

Якуб Н. О.

УДК 338.483.11(477)

Студент 4 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЗАПОВІДНИКІВ ТА НАЦІОНАЛЬНИХ ПАРКІВ УКРАЇНИ ЯК ОБ'ЄКТІВ ТУРИСТИЧНОГО ІНТЕРЕСУ

Анотація. Розглянуто розвиток заповідників та національних парків як складових природоохоронного фонду. Акцентовано увагу на проблемах функціонування заповідників та національних парків України, розкрито їх особливості та визначено перспективи подальшого розвитку в Україні.

Аннотация. Рассмотрено развитие заповедников и национальных парков как составляющих природоохранного фонда. Акцентируется внимание на проблемах функционирования заповедников и национальных парков Украины, раскрыты их особенности и определены перспективы дальнейшего развития в Украине.

Annotation. The article deals with the development of reserves and national parks as components of the environmental fund. The attention is focused on the problems of functioning of sanctuaries and national parks in Ukraine. Their characteristics are revealed and the prospects for their further development in Ukraine are determined.

Ключові слова: заповідники, національні парки, природно-заповідний фонд, ландшафтні парки, заказники, пам'ятки природи, інфраструктура.

Охрана навколишнього середовища та раціональне його використання, збереження й збагачення природних ресурсів із кожним роком все більше турбує людство. Міжнародне суспільство приділяє значну увагу охороні, збагаченню та збереженню національних парків та заповідників шляхом забезпечення достатнього фінансування, раціонального використання та охорони. В Україні існує 20 заповідників – найбільшими є Кримський та Канівський заповідники, також 11 національних парків, найбільшими з яких є Карпатський та Шацький національні парки, однак їх розвитку не приділяється достатньої уваги, оскільки відсутня необхідна туристична інфраструктура та інформаційне середовище – немає офіційних сайтів, віртуальних турів, недостатньо фінансується науково-методичний сектор. У зв'язку з цим тема є актуальною й потребує подальших теоретичних та практичних розробок [1].

Проблемами розвитку заповідників та національних парків як туристичних об'єктів займалися такі науковці, як: Квартальнов В. А., Зима О. В., Ніколаєнко Д. В., Фоменко Н. В., Чернюк Л. Г., Клиновий Д. В., Лук'янова Л. Г., Александрова А. Ю., Петранівський В. Л., Стафійчук В. І.

© Якуб Н. О., 2013

У цих роботах було розглянуто питання аналізу природно-заповідного фонду України та рекреаційного природокористування, однак недостатньо уваги приділено дослідженню перспектив подальшого розвитку природно-заповідного фонду України, що і визначило мету статті.

Останнім часом гострою потребою стає захист ділянок з унікальними представниками флори і фауни певного регіону, оскільки спостерігається інтенсивний наступ людини на природне середовище та його забруднення [2]. Викиди забруднюючих речовин та показники використання й охорони лісу наведені в табл. 1.

Таблиця 1

Викиди забруднюючих речовин та основні показники використання й охорони лісу

Роки	Обсяги викидів забруднюючих речовин, тис. т	Вирублення деревини, тис. куб. м	Відтворення лісів, тис. га
1990	15 549,4	12 642,0	5 755,0
2000	5 908,6	11 261,7	5 236,4
2005	6 615,6	17 124,3	6 918,4
2006	7 027,6	17 759,8	7 330,9
2007	7 380,0	19 013,9	7 616,3
2008	7 210,3	17 687,5	7 528,2
2009	6 442,9	15 876,5	7 211,8
2010	6 678,0	18 064,6	7 767,4
2011	6 877,3	19 746,2	8 647,5

Як видно з табл. 1, у 2000 році порівняно 1990 роком було зменшено викид забруднюючих речовин у 2,63 раза, але якщо порівняти 2011 рік з 2000 роком, то можна сказати, що викид забруднюючих речовин збільшився у 1,16 раза. Аналізуючи статистику вирублення лісів видно, що в 2011 році відносно 1990 року відсоток вирубки збільшився в 1,56 %. Тенденція зростання вирубки лісів спостерігається з 2005 року. Однак відновлення лісів з 2000 року постійно зростає.

Так, природокористування є важливою складовою частиною проблеми взаємодії природи та суспільства. Характер природокористування змінюється з розвитком суспільних формацій і перебуває в тісному взаємозв'язку з рівнем науки та техніки. В умовах науково-технічної революції взаємодія між природою та суспільством значно ускладнилася у зв'язку зі зростанням потреб суспільства у природних ресурсах, інтенсивністю і характером впливу людини на природне середовище [3].

Проблема раціонального природокористування полягає в забезпеченні всебічного використання, відновлення і збереження природних умов і ресурсів рекреації з врахуванням об'єктивно існуючих потреб. Теоретичною основою комплексного вивчення і вирішення цієї проблеми слугує системний підхід, який дозволяє аналізувати і впорядкувати цілі функціонування тих чи інших систем, встановлювати відповідність між метою, можливостями вирішення проблеми і необхідними для цього ресурсами [4]. Тому держава створює різні види об'єктів природно-заповідного фонду України, що наведені в табл. 2.

Таблиця 2

Види об'єктів природно-заповідного фонду України відповідно до Закону України "Про природно-заповідний фонд України"

Вид	Мета створення	Місце знаходження	Форма створення
1	2	3	4
Заповідники	Збереження генофонду флори і фауни	Обласний центр	Природні території
Національні парки	Повернення деяких територій до їх первозданного виду	За містом	Природні території
Дендрологічні парки	Збереження різних видів порід дерев	Обласний центр	Штучно створені
Парки садово-паркового мистецтва	Для естетичного поліпшення краєвиду і для відпочинку населення	Обласний центр	Штучно створені

1	2	3	4
Заказники	Збереження і відтворення природних комплексів чи їх окремих компонентів	За містом	Природні території
Ботанічні сади	Поповнення та збереження ботанічних колекцій, ведення наукової, навчальної й освітньої роботи	Обласний центр або за містом	Штучно створені

Таке різноманіття об'єктів природо-заповідного фонду України викликано необхідністю комплексного захисту флори та фауни певних територій.

У 2011 році в Україні налічувалося 630 територій та об'єктів природно-заповідного фонду загальнодержавного значення: 19 заповідників, 40 національних природних парків, 303 заказники, 137 пам'яток природи, 17 ботанічних садів, 19 дендрологічних парків, 7 зоологічних парків, 88 парків-пам'яток садово-паркового мистецтва [5]. Співвідношення складових природно-заповідного фонду України наведено на рисунку.

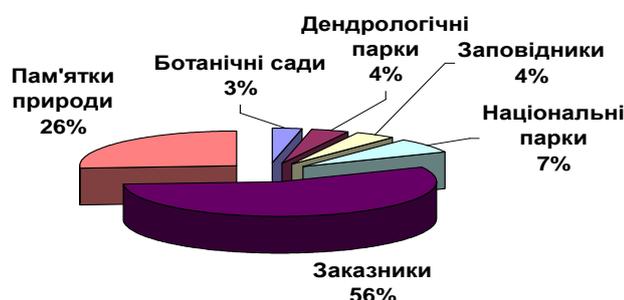

Рис. Співвідношення складових природно-заповідного фонду в Україні

Як видно з рисунку, найбільшу частку природно-заповідного фонду складають заказники (56 %), а найменшу – ботанічні сади (3 %). Загальна площа природно-заповідного фонду України становить 1 402,7 тис. га, або близько 2,3 % площі території України. Із цієї площі близько 540 тис. га, тобто 19 % від загальної площі природно-заповідного фонду або 0,9 % від площі країни, – це землі, що надані природно-заповідним установам у постійне користування [6].

Для розвитку українських національних парків як туристичних об'єктів створені відповідні законодавчі умови, а у планах охорони парків передбачено виділення спеціальних територій для рекреації і різних форм туризму. Разом з тим обмеженням залишається спектр пропозицій для туристів та науковців. Деякі з національних парків – це Приазовський у Запорізькій області та Карпатський – за час використання значною мірою відчували рекреаційний тиск на природне середовище, тоді як більшість новостворених парків, а саме Дністровський парк, Кармелюкове Поділля, ще не готові для прийому відвідувачів. У 2011 році середня кількість туристів у парках України складає 5 300 осіб [6]. Тому існує потреба розробки шляхів заохочення і регулювання туристичного руху, вдосконалення туристичної інфраструктури в цих місцях та наближення парків до вимог щодо стійкого розвитку туризму на цих територіях [7].

Сучасна економічна обстановка в Україні вимагає нового підходу до охорони та використання заповідних об'єктів, що потребує:

- 1) поліпшення і посилення контролю за дотриманням режиму охорони територій та об'єктів природно-заповідного фонду;
- 2) забезпечення стабільного фінансування, що дозволяє здійснювати охорону належним чином;
- 3) надання додаткових туристичних послуг з оздоровчою, освітньо-виховною та рекреаційною метою з встановленням оплати [8].

Таким чином, для успішного розвитку туризму в національних парках та заповідниках потрібна розвинута інфраструктура: легкий транспортний доступ, обладнанні кемпінги та бази, інформаційні центри для відвідувачів, а також активне просування послуг природо-заповідних об'єктів у сфері туризму. Для подальшого розвитку природно-заповідного фонду необхідно: залучити увагу представників органів державної влади, місцевого самоврядування, наукового середовища, громадськості та інших організацій, установ у сфері охорони та національного використання природних ресурсів; розширити інформаційне поле природоохоронних

територій; обмінюватися досвідом з питань удосконалення механізмів збереження природних ресурсів, екосистем і біорізноманіття, вирішення проблемних питань природно-заповідного фонду.

Наук. керівн. Лола Ю. Ю.

Література: 1. Офіційний Інтернет-сайт: державна служба туризму і курортів. – Режим доступу : <http://www.tourism.gov.ua>. 2. Чернюк Л. Г. Економка регіонів (областей) України : навчальний посібник для вузів / Л. Г. Чернюк, Д. В. Клиновий. – К. : ЦУЛ, 2002. – 641 с. 3. Лукьянова Л. Г. Рекреационные комплексы : учебное пособие для вузов / Л. Г. Лукьянова. – К. : Вища школа, 2004. – 346 с. 4. Николаенко Д. В. Рекреационная география : учебник для вузов / Д. В. Николаенко. – М. : ВЛАДОС, 2001. – 279 с. 5. Александрова А. Ю. Международный туризм / А. Ю. Александрова. – М. : Аспект Пресс, 2002. – 464 с. 6. Петранівський В. Л. Туристичне краєзнавство : навчальний посібник / В. Л. Петранівський. – 2-ге вид., випр. – К. : Знання, 2008. – 575 с. 7. Стафійчук В. І. Рекреалогія : навчальний посібник для вузів / В. І. Стафійчук. – К. : Альтерпрес, 2006. – 263 с. 8. Фоменко Н. В. Рекреаційні ресурси і курортологія : підручник / Н. В. Фоменко. – Івано-Франківськ : ІМЕ, 2001. – 240 с.

UDC 174.4

T. Shtelma

5th year student
of Faculty of International Economic Relations of KhNUE

THE ROLE OF BUSINESS ETHICS IN THE CONTEMPORARY WORLD

Annotation. The role and components of business ethics in the contemporary world were analyzed, the factors that influence the development of business ethics peculiarities were revealed. The reasons and consequences of unethical behavior in the business world were studied and universal approaches to international business ethics were proposed.

Анотація. Проаналізовано роль та складові компоненти бізнес-етики, виявлено фактори, що впливають на розвиток особливостей бізнес-етики. Досліджено причини та наслідки неетичної поведінки у світовій бізнес-спільноті, а також запропоновано універсальні підходи до міжнародної бізнес-етики у сучасному світі.

Аннотация. Проанализированы роль и составляющие элементы бизнес-этики, выявлены факторы, влияющие на развитие особенностей бизнес-этики. Исследованы причины и последствия неэтичного поведения в мировом бизнес-сообществе, а также предложены универсальные подходы к международной бизнес-этике в современном мире.

Keywords: business ethics, culture, code of conduct, ethical values.

Businesses in the global world are interconnected with each other and practices used by organizations comply with the business purposes. Business ethics is gaining importance day by day which results in more business practices. Global business organizations are highly influenced by the global culture where business ethics is given high importance and ethics-minded culture results in better integration with values, behavior and knowledge. The need arises to test the variables in the context of cultural dimensions and their effect on ethics [1]. The actuality of the problem is obvious, because business ethics is a form of applied ethics that examines ethical principles and moral or ethical problems that arise in a business environment. It is also a standard principle that helps protect the rights of both the consumers or clients, and the business itself along with the staff belonging to it.

The purpose of this article is to analyze the importance of business ethics and existing current problems, to retrace the elements of the problem and factors that influence them, to reveal the reasons and consequences of unethical behavior in business and to suggest some ways to cope with or at least reduce the scope of the problem.

© T. Shtelma, 2013

Business ethics is the accepted set of moral values and corporate standards of conduct in a business organization. Business ethics manifests both written and unwritten codes of moral standards that are critical to the current activities and future aspirations of a business organization. They can differ from one company to another because of differences in cultural perspectives, operational structures and strategic orientations. However, cultural diversity can give rise to ethical issues that can be challenging for managers and employees to resolve. International business ethics is becoming very important in view of the globalization of business activity.

International business ethics has a number of open questions and dilemmas. Today it is characterized by the following elements:

1. Every culture and nation has its own values, history, customs and traditions, thus it has developed its own ethical values and understanding of ethical principles;
2. There is no international ethical code of conduct, accepted and followed by all the countries;
3. There is a lack of governments' initiative to create an ethical cooperation framework and thus to enhance ethical behavior in international business;
4. It is hard to outline those ethical values which would be understandable, acceptable and important for representatives of all the continents simultaneously [2].

International business ethics attempts to deal with questions of what to do in situations where ethical morals come into conflict as a result of the differing cultural practices. There are many factors but one can distinguish three main factors that influence business ethics (Figure) [3].

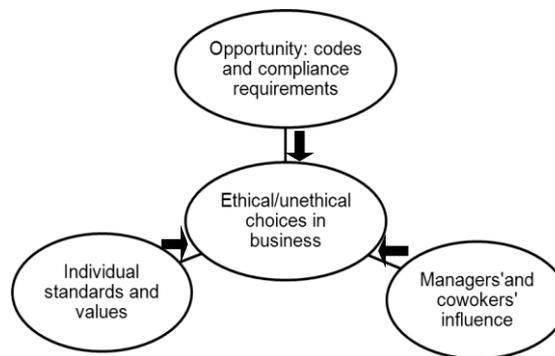

Figure. Factors that influence business ethics

An ethical business culture is characterized by several key components:

1. Adhering to commitments. The most important aspect of an ethical business culture is the same as it is for individuals: keep your promises and honor your commitments.
2. Code of conduct. An ethical business structure will create a viable code of conduct: stating how employees will behave at work, the standards the product will adhere to, and the overall ethical underpinnings of the company as a whole. It should include enforceable punishments for those who break the code of conduct.
3. Transparency and communication. Ethical businesses have nothing to hide, and while it may be prudent to keep marketing strategies or similar plans hidden, a culture of secrecy often leads to abuse.
4. Treatment of people. An ethical business structure strives to provide a positive experience to people in its organization. That means rewarding loyalty with improved wages or other benefits; demonstrating flexibility when customers require a little give; and general understanding how the company's conduct affects the lives of those around it [4].

Since individuals are likely to face ethical issues most of their lives, there is little doubt that potential employees have significant ethical decision histories when they apply. Employees need to have an experiential awareness of the types of ethical dilemmas they may face, and they need to know what actions to take in these dilemmas [5].

There are some prevailing ethical dilemmas employees may face:

- *Religious differences.* For example, a diverse organization welcomes vendors, employees and customers of different sexual orientation. This attitude of inclusion may pose an ethical dilemma for employees who have a religion-based belief that heterosexuality is the only acceptable sexual orientation [6].
- *Gender issues.* An atmosphere of inclusion where women have the same opportunities for promotion as men can generate several ethical challenges. In some countries, women are legally subordinate to men. Male and female workers from these countries may find it difficult to adjust to a diverse, inclusive work environment where men report to women, and women occupy top executive positions.
- *Hiring decisions.* An organization that wishes to have a culturally diverse workforce must hire from a diverse pool of candidates. However, a hiring manager must hire the person most qualified for the position, regardless of race, gender, age or national origin.
- *Business practices.* In some cultures, government agents expect businesses to provide incentive payments to expedite approval of requests. However, government officials may view these payments as bribes that are prohibited by anticorruption laws.

There are many reasons for an organization to follow unethical practices. They are personal gain and selfish interest, competitive pressures on profits, business goals and personal goals, cross-cultural contradictions. When an employee gives more importance to his greed or concern for his personal gain rather than any other concerns, irrespective of the harm it can bring to the organization, it is termed as unethical practices. When a company has tough competitors in a limited or static market, it may engage some unethical practices just to be in business or to protect their profits. Similarly, issues like child labor and cultural imperialism are controversial enough to call upon the attention of international business ethics. Yet another arena for strong requirement of ethics would be when multinationals bargain to take advantage of international differences, for example, when rich nations outsource their services to poor and developing nations at a cheaper cost. Dumping is yet another way by which large companies are trying to kill the domestic players. In the absence of international business ethics it may become almost impossible to regulate business and create winning situations for people in the market place [7]. Under such conditions the individuals involved have two choices: either to follow the ethical ways of the organization or "blow the whistle" on the organization.

A global organization must not only understand the values, laws, culture and ethical standards of its own country but should also be very sensitive to other countries where its subsidiaries are operating. The ethical practices in global corporations like Walmart, Coca-Cola, Nike and Sony Corporation are presented in the Table.

Table

Ethical practices in global corporations [8]

Corporation	Area	Ethical Initiatives
Walmart	Environment	<ul style="list-style-type: none">• Adopted energy conservation measures.• Started program for recycling of materials
Coca-Cola	Philanthropy	<ul style="list-style-type: none">• Launched program called "Education on Wheels".• Started American Indian College Education Fund
	Health	<ul style="list-style-type: none">• HIV/AIDS awareness campaigns in Africa
	Marketing	<ul style="list-style-type: none">• Relationship marketing with stakeholders
Nike	Social responsibility	<ul style="list-style-type: none">• Adopted ethical code of conduct
	Human resources	<ul style="list-style-type: none">• Created ethics office headed by ethics director
Sony Corporation	Code of ethics	<ul style="list-style-type: none">• Based on respect for human rights.• Stresses integrity and fairness in business.• Focuses on ethical personal conduct
	Communication	<ul style="list-style-type: none">• Launched internal hotline system.• Education of employees about code of ethics
	Anti-social elements exclusion	<ul style="list-style-type: none">• Adopted mechanism for anti-money laundering

To sum up, several approaches to international business ethics are proposed:

- Every individual and every corporate body must outline its ethical values.
- Every individual and company should ensure understanding of ethical values and belief in their effectiveness and importance.
 - Employees of every organization must participate in creating a corporate code of conduct, which in this case definitely represents corporate culture, rather than only personal views of a company's leader.
 - Every individual and company must monitor compliance with the outlined values at all times.
 - All the ethical values must be divided in two categories – rigid and flexible. Rigid are those values which cannot be renounced under any circumstances (honesty, integrity, professionalism), and flexible ones, which are those moral principles which may be interpreted in different ways in different situations (will to understand other cultures' values, remuneration policies).

Codes of ethics are probably the most visible sign of a company's ethical philosophy. In such a way, when foreign bodies with different ethical codes of conduct meet, they are able to create an effective common ethical co-operation framework, keeping rigid values unchanged and adapting flexible moral principles. To be most effective, a code should be developed and disseminated in an open, participative environment involving as many employees as possible. Such an approach is able to ensure every involved party's accord and satisfaction with the created ethical cooperation framework for that particular project without violating personal convictions.

Наук. керівн. Алдошина М. В.

References: 1. Far East Journal of Psychology and Business. Impact of culture on Business Ethics [Electronic resource]. – Access mode : http://www.fareastjournals.com/archive_detail.aspx?jid=18&aid=8. 2. The Role of Ethics in International Business [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.hg.org/article.asp?id=7796>. 3. International Business Ethics [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.crimradius.com>

/International_Business_Ethics. 4. Ethical Business Culture [Electronic resource]. – Access mode : <http://smallbusiness.chron.com/ethical-business-culture-19425.html>. 5. Citation Classics from the Journal of Business Ethics, p. 413 [Electronic resource]. – Access mode : <http://books.google.com.ua/books?id=5xgjFziI2NYC&ei=14r2UM6HKo7OyQS2pYHoCQ&hl=ru>. 6. Cultural Diversity & Business Ethics [Electronic resource]. – Access mode : <http://smallbusiness.chron.com/cultural-diversity-business-ethics-26116.html>. 7. International Business Ethics [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.managementstudyguide.com/international-business-ethics.htm>. 8. Business Ethics: Relevance, Influence, Issues and Practices in International Business Scenario, p. 4 [Electronic resource]. – Access mode : http://www.inrit2012.com/inrit2011/Proceedings2011/02_59_20C_Harman%20Preet%20Singh_%5B5%5D.pdf.

Бурдина Н. А.

УДК [338.45:66](477)

Студент 2 курса
факультета экономики и права ХНЭУ им. С. Кузнеца

ХАРАКТЕРИСТИКА И ОЦЕНКА СОСТОЯНИЯ ХИМИЧЕСКОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ В РЕГИОНАХ УКРАИНЫ

Анотація. Проведен аналіз діяльності підприємств хімічної промисловості в регіонах України. Виявлені основні проблеми розвитку сучасного хімічного комплексу країни. Предложено напрямки для рішення виявлених проблем його розвитку: збільшення обсягів конкурентоспроможного товарного виробництва за рахунок ефективного використання сировинної бази України, оновлення та використання прогресивних технологій, що дозволить обмежити негативний вплив хімічного виробництва на природні умови життєдіяльності населення регіонів України.

Анотація. Проведено аналіз діяльності підприємств хімічної промисловості в регіонах України. Виявлено основні проблеми розвитку сучасного хімічного комплексу країни. Запропоновано напрями для вирішення виявлених проблем його розвитку: збільшення обсягів конкурентоспроможного товарного виробництва за рахунок ефективного використання сировинної бази України, оновлення та використання прогресивних технологій, що дозволить обмежити негативний вплив хімічного виробництва на природні умови життєдіяльності населення регіонів України.

Annotation. The article analyses the Ukrainian chemical industry. The main problems of the country's modern chemical industry are revealed. Solutions to the problems identified in its development are offered: increasing the competitive commodity production through the efficient use of raw materials base in Ukraine, updating and using advanced technologies, which will temper the negative impact of the chemical production on the natural living environment of the population in the regions of Ukraine.

Ключевые слова: регион, химический комплекс, устойчивое развитие химической промышленности, экспортноориентированная отрасль.

Решение проблемы стабилизации и возрождения экономики Украины, ее дальнейшее развитие в условиях преодоления кризисных явлений возможны лишь при создании конкурентоспособного промышленного производства, особенно в таких отраслях, как химическая, угольная, металлургическая, машиностроительная, энергетическая. Современным предприятиям необходимо учитывать ряд важнейших факторов, влияющих на эффективность инновационного развития, а именно: внешнюю и внутреннюю среду, силу и активность конкурентной борьбы, производственный потенциал, экономические составляющие [1]. Химическая промышленность является одной из центральных отраслей экономики Украины. От ее развития в значительной мере зависит научно-технический прогресс. Комплекс химических производств изготавливает продукцию для всех основных отраслей промышленности: транспорта, сельского хозяйства, бытового обслуживания и других сфер деятельности. Она существенно влияет на темпы развития экономики в целом. Это обуславливает актуальность характеристики и анализа развития химической промышленности в регионах Украины.

© Бурдина Н. А., 2013

Целью данного исследования являются рассмотрение и анализ химической промышленности в регионах Украины, а также выявление тенденций ее дальнейшего устойчивого развития.

Структура химической промышленности довольно сложная. В ее состав входят несколько специализированных отраслей, использующих разное сырье: основная (неорганическая) химия, химия органического синтеза, горно-химическая промышленность, фармацевтическая промышленность, микробиологическая промышленность, бытовая химия. Ведущее место в производстве занимают основная химия и химия органического синтеза [2]. Как известно, уровень развития химической промышленности страны является важным показателем ее индустриального развития и экономической независимости. В Украине химическая промышленность является одной из ведущих отраслей ее народнохозяйственного комплекса, отраслью ее специализации в международном разделении труда. Химическая промышленность Украины насчитывает около 200 предприятий и объединений, в которых занято свыше 350 тыс. чел. Кроме того, данный вид промышленности является устойчиво растущим сектором экономики, несмотря на послекризисное состояние. Так, за 11 месяцев 2012 года по сравнению с аналогичным периодом 2011 года наблюдался рост химической и нефтехимической промышленности на 16,5 %, при этом химическое производство возросло на 20,5 %, в том числе на предприятиях по производству основной химической продукции – на 36,5 %, мыла и моющих средств, средств для чистки и полирования, парфюмерных и косметических средств – на 4,0 %, пластмассовых изделий – на 5,1 % [3].

По данным Государственной службы статистики Украины [3], в 2012 году доля химической продукции в структуре экспорта составила около 20 %. При этом наблюдается за последние 5 лет прирост производства и экспорта химической продукции. Это может свидетельствовать о том, что в ближайшие несколько лет химическая отрасль будет иметь ключевое значение для украинской экономики. Кроме того, принятая в 2007 году Стратегия развития химического комплекса Украины на 2007 – 2015 годы [4] также подтверждает увеличение значимости данного межотраслевого комплекса в регионах Украины. Согласно указанной Стратегии предусмотрен вывод химического производства на современный научно-технологический уровень, присущий экономикам развитых стран. Это обеспечит не только интеграцию химической промышленности в мировое производство, но и повысит конкурентоспособность химической продукции на внутреннем и внешнем рынках, а также расширит участие в решении основных задач регионального социально-экономического развития страны.

Согласно вышеуказанной Стратегии предполагается увеличение доли наукоемких и ресурсосберегающих технологий, а также постепенный переход к экологически безопасным технологиям. Так, Северодонецкое объединение "Азот" к следующему году планирует инвестировать в развитие производства 300 млн дол., большая часть из которых будет направлена на внедрение этих технологий. Похожая программа существует и на Черкасском химическом предприятии "Азот", где инвестиции в модернизацию производства за последние 8 лет составили более чем 350 млн дол. Это, как следствие, позволит снизить затраты на производство продукции в среднем на 10 % [4; 5].

Наряду с внедрением энергосберегающих технологий также предполагается расширение ассортимента и улучшение качества химической продукции для удовлетворения нужд приоритетных направлений инновационного развития, обеспечение продовольственной безопасности государства, дальнейшее увеличение доли продукции отечественного производства во внутреннем потреблении до 50 – 55 %.

Общая оценка состояния химических предприятий в Украине свидетельствует о том, что накоплен достаточный производственный потенциал, а ориентация на экспорт позволила сберечь его. Однако, наряду с этим, большинство производственных технологий в химической промышленности устарели, часть предприятий являются убыточными, а затраты на восстановление уровня использования производственного потенциала достаточно высокие и не под силу самим предприятиям. Следовательно, важнейшими проблемами являются техническое перевооружение предприятий отрасли, снижение диспропорций в структуре их производственного аппарата, улучшение организации труда, внедрение ресурсосберегающих технологий; разработка на государственном уровне комплекса мероприятий по стимулированию модернизации и технического перевооружения производства на основе передовых технологий и оборудования, в том числе предложения по совершенствованию налоговой, таможенной, амортизационной политики и ряд других мер, направленных на интенсификацию инвестиционного процесса; обоснование мероприятий по техническому регулированию: программа разработки технических регламентов, где предусмотрено создание системы норм и оценок соответствия, работающей на повышение качества и конкурентоспособности отечественной нефтехимической продукции, а также создание нетарифных барьеров для доступа низкокачественной продукции на украинский рынок; активизация международной деятельности по защите украинских экспортеров на внешних рынках; создание основы для государственно-частного партнерства в инновационной деятельности через механизм ведомственных целевых программ, где государство берет на себя риски финансирования научных-исследовательских работ, а бизнес – ответственность за организацию производства и гарантированный сбыт высококачественной продукции [6].

Таким образом, проведенная характеристика и оценка химической промышленности в региональном разрезе Украины показала, что химический комплекс является одним из ведущих секторов экономики, экспортоориентированным комплексом. Важным этапом в обеспечении устойчивого развития химической промышленности в регионах Украины станет, во-первых, разработка на государственном уровне комплекса мероприятий по стимулированию модернизации и технического перевооружения химического производства на основе передовых технологий и оборудования, во-вторых, успешное использование государственно-частного партнерства в про-

цессе внедрения инноваций в деятельности химических предприятий. Это, в свою очередь, обеспечит не только прирост объемов химического производства в стране, но и повысит конкурентоспособность химической промышленности на межрегиональном и внешнем рынках Украины.

Научн. рук. Шумская А. Н.

Литература: 1. Шубин А. А. Химическая промышленность Украины: экономические трансформации и перспективы : монография / А. А. Шубин. – Донецк : ДНУ, 2010. – 628 с. 2. Регіональна економіка : підручник / за заг. ред. д. е. н. Н. Л. Гавкалової. – Х. : ВД "ІНЖЕК", 2011. – 464 с. 3. Офіційний сайт Державного комітету статистики України. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>. 4. Офіційний сайт Міністерства промислової політики України – Режим доступу : <http://industry.kmu.gov.ua>. 5. Черновалов А. Кому належить Україна? Хімічеська галузь? [Електронний ресурс] / А. Черновалов. – Режим доступу : <http://tcg.kiev.ua>. 6. Лепейко Т. И. Производственный потенциал как основа инновационного развития предприятий химической промышленности Украины / Т. И. Лепейко // БИЗНЕС ИНФОРМ. – 2009. – № 12 (2). – С. 65–67.

Короленко Ю. Е.

УДК 336.221(1-87)

Магістр 1 року навчання
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ОСОБЛИВОСТІ МІСЦЕВОГО ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ

Анотація. Проведено порівняльний аналіз існуючих положень Податкового кодексу України та тих, що діяли до його прийняття у системі місцевого оподаткування. Наведено динаміку фактичних надходжень місцевих податків і зборів по Державній податковій інспекції Дзержинського району м. Харкова. Виконано оцінку показників складу та структури місцевих податків та зборів в Україні та інших країнах світу. Здійснено деталізацію податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, як вагомого джерела наповнення місцевих бюджетів України.

Аннотация. Проведен сравнительный анализ существующих положений Налогового кодекса Украины и тех, которые действовали до его принятия в системе местного налогообложения. Приведена динамика фактических поступлений местных налогов и сборов по Государственной налоговой инспекции Дзержинского района г. Харькова. Выполнена оценка показателей состава и структуры местных налогов и сборов в Украине и других странах мира. Осуществлена детализация налога на недвижимое имущество, отличное от земельного участка, как существенного источника наполнения местных бюджетов Украины.

Annotation. The article deals with the comparative analysis of the existing provisions of the Tax Code and those that were in effect prior to its adoption in the system of local taxation. The dynamics of the actual income of local taxes and fees to the State Tax Inspectorate of Dzerzhynskiy district of Kharkiv is provided. The evaluation of composition and structure of local taxes and fees in Ukraine and other countries of the world is made. The tax on the real estate, other than land, as a significant source of the local budgeting is specified in detail.

Ключові слова: місцеві податки і збори, податкова система, місцевий бюджет, Податковий кодекс України, податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, єдиний податок.

Модернізація нашої країни – єдиний можливий шлях, який може принести успіх в підвищенні рівня економіки. Головне завдання політики полягає в створенні в Україні ефективної соціальної системи та сприятливого середовища для життя, розвитку бізнесу й самореалізації кожного. У цьому зв'язку важлива роль в управлінні економікою країни належить місцевим бюджетам, які виступають інструментом впливу на темпи й пропорції суспільного розвитку та підвищення добробуту громадян. Формування місцевих бюджетів є водночас умовою і результатом соціально-економічного розвитку територій. Тому створення ефективного механізму їх формування є однією з актуальних проблем, від вирішення якої залежить стабільність розвитку економіки країни і регіонів. Прийнятий Податковий кодекс України має завдання – зміцнити фінансову базу місцевих бюджетів. Усе зазначене обґрунтовує актуальність розгляду особливостей системи місцевого оподаткування в Україні.

Вагомий внесок у розвиток політики формування доходів місцевих бюджетів зробили такі науковці, як: М. Бадида, Й. Бескид, Н. Влашук, О. Германова, Т. Єфіменко, І. Луніна, А. Лучка, О. Молдован та ін.

© Короленко Ю. Е., 2013

Метою статті є дослідження особливостей системи місцевого оподаткування після прийняття Податкового кодексу України.

Належне виконання державою її функцій неможливе без відповідного фінансового забезпечення. Враховуючи, що визначальна роль у системі державних доходів належить податковим надходженням, удосконалення ефективності діяльності податкової служби є предметом постійної уваги представників влади, науковців, суб'єктів підприємництва.

Розгляд зарубіжної системи місцевого оподаткування показав, що за рахунок місцевих податків у США формується 65 % доходів місцевих бюджетів, у Франції – 60 %, Німеччині – 45 %, Великій Британії – 36 %, Японії – 33 %. Питома вага місцевих податків і зборів у структурі доходів місцевих бюджетів в Україні не перевищує 2 %. Чисельність місцевих податків і зборів у більшості зарубіжних країн становить від 20 до 100. Податковий тиск розподілений між усіма платниками, а не лягає на плечі тільки малих та середніх підприємств [1].

З прийняттям Податкового кодексу України (ПКУ) у 2010 р. склад місцевих податків і зборів змінився кардинально: замість 2 податків та 13 зборів встановлено 2 податки та 3 збори.

У Податковому кодексі скасовано низку місцевих податків і зборів, що були визначені в Законі України "Про систему оподаткування" [2], а саме:

ринковий збір, справляння якого здійснюється в умовах обмеження сфери застосування спрощеної системи оподаткування та скорочення переліку податків і зборів, які включаються до складу єдиного податку, що може негативно позначитись на подальшому розвитку суб'єктів малого підприємництва;

комунальний податок, який є застарілим елементом пострадянської системи оподаткування і вже не справляється в жодній із країн СНД;

податок із реклами, який було запроваджено ще на початковому етапі розвитку вітчизняної системи оподаткування та який у сучасних економічних умовах суперечить принципу рівності в оподаткуванні, оскільки поширюється лише на обмежене коло суб'єктів господарювання та має чітко виражений галузевий принцип застосування;

дев'ять інших місцевих податків і зборів, які не відіграють істотної ролі в наповненні місцевих бюджетів (збір за видачу дозволу на розміщення об'єктів торгівлі та сфери послуг; збір за право використання місцевої символіки; збір із власників собак; збір за видачу ордера на квартиру; збір за участь у перегонах на іподромі; збір за виграш у перегонах на іподромі; збір з осіб, які беруть участь у грі на тоталізаторі на іподромі; збір за право проведення кіно- і телезйомок; збір за проведення місцевого аукціону, конкурсного розпродажу і лотерей).

Отже, скасовано 12 місцевих податків і зборів. І на сучасному етапі згідно з Податковим кодексом [3] у місцеві бюджети стягуються: єдиний податок, податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, збір за місця для паркування транспортних засобів, туристичний збір та збір за провадження деяких видів підприємницької діяльності (плата за торговий патент).

Такі зміни у ПКУ, як наслідок, вплинули на розмір податкових надходжень на загальнодержавному та місцевому рівнях, а саме на наповнення місцевого бюджету по Державній податковій інспекції (ДПІ) Дзержинського району м. Харкова, що ілюструє рисунок.

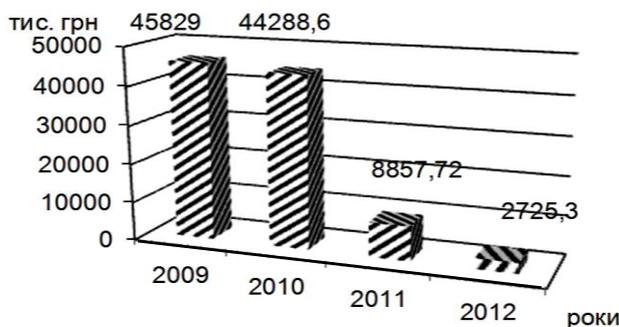

Рис. Податкові надходження місцевих податків і зборів до місцевого бюджету (за даними ДПІ Дзержинського району в м. Харкові за 2009 – 2012 рр.)

Виходячи з рисунка, можна сказати, що розмір податкових надходжень значно зменшився і продовжує зменшуватися через зміни в законодавстві щодо особливостей стягнення єдиного податку [3].

Слід зазначити, що з 1 січня 2013 року діє норма Податкового кодексу з введення податку на нерухоме майно, що відрізняється від земельної ділянки, платниками якого є фізичні, юридичні особи та нерезиденти – власники жилої нерухомості [3].

Податок на нерухоме майно, що відрізняється від земельної ділянки, існує майже в усіх розвинених країнах світу. Сьогодні він введений у 130 країнах, але його частка у формуванні місцевих бюджетів різна. Світовий досвід свідчить про те, що при використанні правильного підходу цей податок може стати однією з вагомих частин бюджету. Наприклад, Німеччина отримує 1,1 % загальних надходжень за даним податком, Швейцарія – 0,46 %, у бюджеті Російської Федерації цей податок складає 9 % усіх надходжень. Він забезпечує до 95 % надходжень у місцеві бюджети в Нідерландах, 81 % – у Канаді, 52 % – у Франції, від 10 до 70 % – у США. За даними Всесвітнього банку у країнах, що розвиваються, податок на нерухоме майно, що відрізняється від земельної ділянки, складає 40 – 80 % платежів у місцеві бюджети.

Надходження від податку на нерухоме майно, що відрізняється від земельної ділянки, в місцеві бюджети вже в 2013 р. можуть скласти приблизно 75 млн грн. Зараз в Україні нараховується 28 млн жилих об'єктів, що підлягають оподаткуванню податком на нерухомість [4].

Ставка такого податку досить висока: у середньому 1 – 2 % вартості об'єкта. Однак це не викликає нарікань у громадян, оскільки вони знають, що сплачуючи податок на нерухомість, створюють комфортне середовище для себе та своєї родини.

Слід зазначити, що надходження від податку на нерухоме майно, що відрізняється від земельної ділянки, не зможуть вирішити проблем наповнення дохідної частини бюджету на регіональному рівні. Залежно від соціально-економічного розвитку держави, зростання добробуту громадян ставки та розміри оподаткованої площі будуть змінюватися в майбутньому і, як наслідок, місцеві бюджети будуть мати значне джерело наповнення.

Отже, можна зробити такі висновки, що згідно з ПКУ скасовано 9 видів податків і зборів, що відчутно позначилось на зменшенні дохідної частини бюджетів місцевого самоврядування в Україні. Незважаючи на це, визначені місцеві податки, зокрема єдиний податок та податок на нерухоме майно, що відрізняється від земельної ділянки, стануть реальним резервом наповнення дохідної частини місцевих бюджетів в Україні. Тому подібні дії у податковому законодавстві сприятимуть збільшенню обсягів податкових надходжень і, як наслідок, підвищенню рівня життя населення у регіонах України.

Наук. керівн. Шумська Г. М.

Література: 1. Германова О. В. Обмін досвідом – це завжди взаємозбагачення / О. В. Германова // Вісник Податкової служби України. – 2011. – № 21. – С. 4–26. 2. Про систему оподаткування : Закон України № 1252-ХІІ від 25.06.1991 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1251-12>. 3. Податковий кодекс України № 2755-VI від 02.12.2010 р. // Офіційний вісник України від 10.12.2010. – 2010. – № 92. – Т. 1. – С. 9. 4. Влашук Н. В. В Україні введений податок на нерухомість / Н. В. Влашук // Вісник Податкової служби України. – 2013. – № 4. – С. 41–42.

Демшин М. Ю.

УДК 334.02

Студент 3 курса
факультета международных экономических отношений ХНЭУ им. С. Кузнеця

КОММУНИКАЦИОННО-ИНФОРМАЦИОННАЯ ПЛАТФОРМА НА БАЗЕ QR-КОДОВ В ТУРИСТИЧЕСКОЙ ОТРАСЛИ

Аннотация. Рассмотрена сущность применения QR-кодов в туризме: история возникновения QR-системы, плюсы и минусы. Определены основные пути развития QR-кодов в туристической отрасли Харькова и Украины в целом. Описана перспектива создания централизованного всеукраинского коммуникационно-информационного портала культурного наследия.

Анотация. Розглянуто сутність застосування QR-кодів у туризмі: історія виникнення QR-системи, переваги та недоліки. Визначено основні шляхи розвитку QR-кодів у туристичній галузі Харкова та України в цілому. Описано перспективу створення централізованого всеукраїнського комунікаційно-інформаційного порталу культурної спадщини.

Annotation. The article considers the essence of QR codes in tourism: the history of this system, the pros and cons and identifies the main ways of development of QR codes in the tourist industry of Kharkiv and Ukraine. The prospect of establishing a centralized all-Ukrainian communication and information portal of the cultural heritage is described.

Ключевые слова: QR-коды, туризм, штрихкоды, информация, moreinfo.ua, культурное наследие.

Глобализация социально-экономических процессов создает благоприятные условия для развития туризма. В соответствии с данными сайта Государственной службы статистики Украины (табл. 1), туристические потоки в Украине за последние 10 лет выросли на 12,5 млн человек, а количество экскурсантов наоборот уменьшилось вдвое [1].

© Демшин М. Ю., 2013

Туристические потоки Украины

Год	Количество граждан Украины, которые выезжали за границу, всего *	Количество иностранных граждан, посетивших Украину, всего*	Количество туристов, обслуженных субъектами туристической деятельности Украины, всего**	Количество экскурсантов**
2002	14 729 444	10 516 665	2 265 317	1 991 688
2012	21 432 836	23 012 823	3 033 647	865 026
Увеличение	6 703 392	12 496 158	768 330	Уменьшение на 1 126 662

Приметки: *Включая однодневных посетителей (по данным Администрации Госпрогранслужбы Украины).

** 2000 – 2010 годы по данным Министерства инфраструктуры Украины, начиная с 2011 года по данным Госкомстата Украины.

Принимая во внимание абсолютный рост за последнее десятилетие количества туристов, посетивших Украину, и граждан Украины, которые выезжали за границу, очевидным является снижение количества экскурсантов. Одними из причин данного явления есть увеличение самостоятельности современных путешественников и рост доступности необходимой справочной информации. Поиск потенциально важной туристической информации, как правило, связан со следующими основными проблемами: как найти тот или иной исторический объект, какой выбрать маршрут, какие существуют интересные факты о нем и достопримечательности вблизи основного объекта. Одновременно перед туристом стоит задача сэкономить время и деньги.

В преддверии больших спортивных мероприятий (Евробаскет-2015 и подачи заявки на проведение зимних Олимпийских и Параолимпийских игр в 2022 году во Львове), а также стабильного роста популярности въездного туризма (в среднем +15 % ежегодно) Украина обязана совершенствовать свою туристическую систему, развивать возможности получения потенциально важной туристической информации на основе создания централизованной всеукраинской информационно-коммуникационной платформы культурного наследия. Это создаст новые бизнес-перспективы и позволит потенциальным туристам самостоятельно организовывать путешествие по территории нашей страны.

Таким образом, целью исследования является теоретическое обоснование создания централизованной всеукраинской информационно-коммуникационной платформы культурного наследия на основе применения QR-кодов в туристической отрасли и внедрения в городскую туристическую среду системы QR-кодирования, что позволит оптимизировать поиск туристической информации.

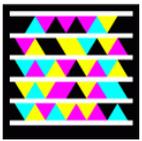
Предмет исследования – создание централизованного всеукраинского и коммуникационно-информационного портала с использованием системной информационной технологии QR-кодирования.

С помощью современных коммуникационных технических средств – персонального компьютера, ноутбука, смартфона и других мобильных и электронных средств связи – существует возможность получать информацию быстро и бесплатно через систему высокоскоростного Интернета и социальных сетей. Например, для удобства туристов существуют соответствующие форумы (<http://travel.org.ua/forums> – Туристический форум Украины), справочные сайты (<http://www.lonelyplanet.com> – Международная туристическая энциклопедия, <http://redigo.ru> – Русская туристическая энциклопедия с большим перечнем информации о странах), туристические порталы (<http://www.tripadvisor.ru> – Международный туристско-информационный портал), сайты бронирования билетов (<http://www.kayak.ru> – Международный туристический портал, позволяющий бронировать гостиницы, покупать билеты на самолет и брать на прокат авто, <http://www.booking.com> – Международный сайт, позволяющий бронировать гостиницы, хостелы, апартаменты и все возможные виды жилья).

Внеся в себя огромное количество информации и минимизируя затраты времени на распознавание данной информации, человечество шагнуло в новую эру информационных технологий. С приходом и развитием новой системы кодирования информации индустрия туризма стала быстро развиваться.

История штрихкода связана с именами студентов Института Технологии Университета Дрекселя (США) Бернарда Сильвера и Джозефа Вудланда. Она начинается в 1948 году с идеи создания системы, автоматически считывающей информацию о продукте. На идею же самого штрихкода Джозефа Вудланда натолкнула азбука Морзе. В 1951 году система была презентована компании IBM, но там посчитали что из-за высоких затрат (лазерных сканеров тогда еще не было) воплощение в жизнь штрихкодов не возможно. Только в 1971 году на конференции по розничной торговле штрихкоды были представлены широкой публике, и уже в 1972 году был представлен первый коммерческий формат штрихкодов, получивший название UPC – Universal Product Code. С тех пор форматы штрихкодов многократно совершенствовались. На сегодняшний день существует более 300 стандартов штрихкодирования. Линейный штрихкод – это код, который читается в одном направлении. Такие штрихкоды очень просты и дешевы в использовании. Главный недостаток линейных штрихкодов – малое количество кодируемой информации. Именно для преодоления этого недостатка и были разработаны двухмерные штрихкоды. Двухмерные коды подразделяются на многоуровневые (stacked) и матричные (matrix). Также после доработки линейных кодов были представлены многоуровневые штрихкоды. Многоуровневый штрихкод являет собой поставленные друг на друга несколько обычных линейных кодов, он использовался вплоть до разработки матричных кодов. Матричные коды располагают информацию по вертикали, уплотняя информационные элементы. Двухмерные коды работают по принципу "навел – снял – прочитал" и не требуют каких-то специальных пояснений. В настоящее время существует большое разнообразие матричных кодов, в табл. 2 представлены самые популярные из них.

Виды матричных кодов

Название кода	Изображение	Информация
Aztec Code		Изобретен в 1995 году. Назван в честь племени Ацтеков. Преимущество: может быть считан как в первоначальном виде, так и под углом и в зеркальном отражении. Размер кода может изменяться от квадрата со стороной 15 элементов, до квадрата со стороной в 151 элемент. Используется в транспортных системах, для выдачи и проверки электронных билетов
PDF417		Был разработан в 1991 году. Код PDF417 используется при идентификации личности, учете товаров и в других сферах. Преимущество: бесплатный и открыт для свободного использования
Data Matrix		Разработан компанией RSVI/Acuity CiMatrix. Код описывается стандартом ISO и может быть бесплатно использован в различных сферах деятельности. Преимущество: возможность нанесения не только с помощью краски, но и с помощью лазера. Это делает маркировку более стойкой и независимой от температур и погодных условий. Также код Data Matrix можно считывать при повреждении до 30 % площади
Microsoft tag		Разработан компанией Microsoft. В отличие от конкурентов помимо белого используется еще три цвета: Yellow, Magenta, Cyan. Преимущества: разработан для мобильных фотокамер, код удастся расшифровать, даже если он оказывается не в фокусе, что весьма актуально для простых телефонных камер без автофокуса

Сегодня самым популярным и распространенным двумерным кодом является предложенный в 1994 году QR-код компании Denso-Wave (англ. Quick Response – быстрый отклик).

В 1990-е годы, вследствие информационного перенасыщения на рынке товаров и услуг стран Азиатско-Тихоокеанского региона, стала остро ощущаться нехватка штрихкодов. Разработчики из компании Denso-Wave изобрели инновационную систему кодирования товаров. В 1996 году ее впервые увидели жители Японии, а через некоторое время – и весь мир. Система QR-кодов мгновенно стала популярной во множестве стран, ее можно встретить на плакатах, упаковках и товарах. Столь высокий спрос на данную систему можно объяснить огромным количеством информации, которую вмещает QR-код. Подобные коды наносятся практически на все виды продукции, продающиеся в магазинах, их размещают на рекламных буклетах и справочниках. Благодаря QR-коду можно организовывать различные конкурсы и ролевые игры. Ведущие японские операторы мобильной связи совместно выпускают под своим брендом мобильные телефоны со встроенной поддержкой распознавания QR-кода, а мобильные магазины всех существующих платформ от Symbian до MeeGo непременно имеют в своем арсенале QR-ридеры. В настоящее время QR-код широко распространен в странах Азии, постепенно развивается в Европе и Северной Америке. Наибольшее признание он получил среди пользователей мобильной связи – установив программно-распознаватель, абонент может моментально заносить в свой телефон текстовую информацию, добавлять контакты в адресную книгу, переходить по web-ссылкам, отправлять SMS-сообщения.

Система применения QR-кодов намного облегчает и упрощает доступ к поиску необходимой информации, что особенно эффективно в туристической отрасли.

Проанализировав источники литературы [2 – 10], можно выделить ряд преимуществ в использовании такой системы в туристической отрасли как непосредственно в Харькове, так и в других городах Украины (табл. 3).

Таблица 3

Преимущества системы QR-кодов

Преимущество	Комментарий
1	2
Быстрота доступа к информации	Отсканировав QR-код, в течение непродолжительного времени (время от начала сканирования до полной загрузки статьи на вашем мобильном устройстве займет не больше 10 секунд) можно получить всю интересующую информацию о данном объекте
Минимальные затраты Интернет-трафика	Затраты Интернет-трафика составляют не больше 100 Кб информации
Длительный жизненный цикл таблички с QR-кодом	Символика распознаваема для приложений считывающих коды даже при повреждении QR-кода на 30 %.
Всенаправленное или 360° сканирование	QR-код может считываться в любом направлении, при этом ридер без труда распознает всю информацию

1	2
Растущее количество программных приложений, считывающих QR-коды, для мобильных устройств	Для Apple iOS: Qrafter, i-nigma, Scan, RedLaser, QR Reader for iPhone; для Android: С версии 4.2 и выше интегрировано в систему в приложении Google Now, Google Goggles, KKC Barcode Pro 3.0; Для Bada: BeeTagg, Quick QR Reader; для BlackBerryOS: Встроено в AppWorld (магазин приложений), i-nigma; для Java: Kaywa reader, I-Nigma, UpCode; для Maemo: mbarcode; для Symbian OS: QuickMark, Kaywa reader, Nokia barcode reader; для Windows Mobile: QuickMark, I-Nigma; для Windows Phone 7, 7.8, 8: встроено в поиск (обновление Mango), QR Code Reader, UC Browser (встроено в сам браузер); для MeeGo: MeeScan, CodeCam
QR-код может содержать большой объем цифровой и текстовой информации на любом языке	до 7 089 цифр; до 4 296 буквенно-цифровых символов (в том числе кириллицу); до 2 953 байта двоичного кода; до 1 817 иероглифов

Например, для приезжающих в город Харьков иностранцев возможно создать информационно-коммуникационную платформу – сайт, на котором будет указана информация о лучших историко-культурных памятниках Харькова (сайт <http://www.city-kharkiv.com.ua/uefaeuro2012/xarkov/7-chudes-kharkova/> – 7 чудес Харькова – Департамент Евро-2012: Памятник Тарасу Шевченко, Фонтан "Зеркальная струя", Покровский собор Харьковского Покровского монастыря, Благовещенский собор, Успенский собор, Госпром (Дом государственной промышленности), Жилой дом со шпилем) на 5-ти языках: украинском, русском, английском, немецком, китайском, а также сделать QR-код со ссылкой на каждый памятник и разместить конкретно на каждом объекте. Чтобы получить эти сведения, туристам потребуется всего лишь с помощью мобильного телефона и предустановленной на нем изначально программы отсканировать код и прочитать все, что их интересует.

При небольших затратах эта программа действительно добавляет информативности и предоставляет множество плюсов для самостоятельного поиска туристами нужной информации. Для создания сайта в Интернете необходимо в среднем около 1 050 грн, а QR-код и вовсе не требует финансовых вложений. Пример необходимых минимальных затрат представлен в табл. 4.

Таблица 4

Затраты на создание информационно-коммуникационной платформы – сайта Moreinfo.ua

Потребность	Цена	Адрес предложения
Аренда сервера	От 249 грн до 2 999 грн	http://dream.net.ua/
Покупка домена	359 грн	http://www.ukraine.com.ua/domains
Размещение сайта в сети Интернет	От 54 грн до 79 грн в год	http://www.ukraine.com.ua/domains/expired/

Можно предложить версию оформления одной из табличек с QR-кодом. Располагаться она будет на всех 7-ми объектах (впоследствии их число может увеличиться) на лицевой стороне. Для привлечения внимания табличка окрашена в яркий цвет. Название объекта указано на одном (русском) языке (также со временем будет добавлен международный вариант названия), под ним – QR-код. Справа будет надпись на пяти языках: украинском, русском, английском, немецком, китайском, которая является рекламой Интернет-портала, на который можно перейти, если отсканировать код. Слева размещается сам логотип сайта. Отсканировав его, в течение непродолжительного времени можно получить всю интересующую информацию о данном объекте. Макет таблички представлен на рисунке.

Рис. Макет таблички

Moreinfo.ua – это потенциально новый Интернет-ресурс на просторах Рунета, объединяющий в себе не только полезную туристическую информацию, но и огромную базу мест и памятников культурного наследия Харькова, а со временем и всей Украины. В таблице представлен SWOT-анализ Интернет-проекта информационно-коммуникационной платформы Moreinfo.ua.

Таблица 5

SWOT-анализ Интернет-проекта информационно-коммуникационной платформы Moreinfo.ua

	Положительное влияние	Отрицательное влияние
Внутренняя среда	<ol style="list-style-type: none"> 1. Небольшие первоначальные вложения. 2. Возможность самостоятельно поддерживать сайт (быстро размещать и менять контент и т. д.). 3. Всеобщий охват информационных туристических ресурсов, включающий в себя памятники архитектуры и истории, спортивные сооружения, музеи, выставки и все то, что может заинтересовать самостоятельного туриста, который впервые приехал в Харьков либо вообще в Украину. 4. Уникальная система предложений, которая сможет удовлетворить интересы пользователей: для фанатов футбола сайт предложит самые памятные футбольные места как Украины, так и конкретного города; для посещения достопримечательностей советской эпохи иностранным туристам сайт предложит маршрут и ознакомит с самыми правдивыми фактами и др. 5. Мультиязычность общения на сайте: например, украинский, русский, английский, немецкий, китайский. 6. Яркий и удобный дизайн сайта поможет увидеть на карте нужные места, посмотреть маршруты, связанные с ними, и составить свои. 7. Навигация поспособствует быстро добраться от определенного места нахождения до выбранного памятника, и покажет все самое интересное, что можно увидеть по дороге. 8. Внедрение системы "Мои маршруты" – самостоятельно можно выбрать маршруты посещения интересных объектов в одном городе или стране. Сайт предложит варианты, как добраться до них, а также подскажет, в каком отеле можно остановиться и отдохнуть. Он дает огромный спектр наименований, включающий в себя: памятники архитектуры и истории, спортивные сооружения, музеи, выставки. Также туристам будут рекомендованы гостиницы, пункты питания, средства передвижения и все то, что необходимо в поездке 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Большое количество работников дают больше контента. 2. Ограниченные возможности для продвижения сайта. 3. Информационные материалы из сайта могут быть скопированы конкурентами. 4. Вероятность принятия неверного решения без проведения контроля работы 5. Длительный срок реализации системы "Мои Маршруты", ориентировочное 6 месяцев
Внешняя среда	<ol style="list-style-type: none"> 1. Активная посещаемость сайта, что может заинтересовать инвесторов, которые поспособствуют в развитии данного проекта. В связи с распространением в туристическом бизнесе QR-кодов каждый просканировавший тот или иной код автоматически переходит на этот сайт. 2. Привлечение потенциально интересной туристической рекламы, которая обеспечит иностранцев информацией о нахождении вблизи посещаемого ими объекта гостиниц, кафе и других, а также будет предложен список мест, которые они смогут посмотреть, и как к ним быстро доехать. 3. Всеукраинские масштабы пользования сайтом. В преддверии чемпионата Европы по баскетболу возможность иметь централизованный всеукраинский портал культурного наследия – это реальная помощь самостоятельным путешественникам, престиж города и страны. 4. Интерес к украинскому малому и среднему бизнесу, идеям и изобретениям за границей. 5. Большой потенциал развития Интернет-технологий в Украине 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Низкий уровень выхода на рынок. 2. Ухудшение экономической ситуации и уменьшение целевой аудитории сайта. 3. Относительно небольшая зона покрытия бесплатным wi-fi, для удобства пользования системой QR-кодов приезжих туристов

Таким образом, можно сделать вывод, что система QR-кодирования благодаря низкой себестоимости использования пользуется популярностью во многих странах мира и, более того, она существенно упрощает поиск разного рода туристической информации. На взгляд автора, перспективы развития такой системы Интернет-ресурса до национальных масштабов, привлечение иностранных туристов – являются поводом к широкому внедрению в туристическую отрасль города Харькова системы QR-кодов. Это нововведение существенно упростит поиски сведений о расположении выдающихся мест в городе.

Научн. рук. Наумик Е. Г.

Литература: 1. Государственная служба статистики Украины. – Режим доступа : <http://ukrstat.gov.ua/...таблицы> "Туристичні потоки". 2. QR-код [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://ru.wikipedia.org/wiki/QR-код>. 3. На исторических зданиях Улан-Удэ появятся QR-коды [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.interfax.ru/tourism/tourisminf.asp?id=295004&sec=1466>. 4. Список применения QR-кодов [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://senturia.ru/daily/qr-kody-dlya-puteshestvennika-tak-mnogogovoryashhaya-mozaika>. 5. QR-коды и туризм [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://creambee.ru/blog/post/QR-коды-и-туризм>. 6. Нанесение QR-кодов на памятники архитектуры привлечет туристов и любителей истории [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://newsradio.com.ua/rus/2013_06_14/Nanesenie-QR-kodov-na-pamjatniki-arhitekturni-privlechjet-turistov-i-ljubitelej-istorii-jekspert. 7. Сайт компании, создавшей QR-код. – Режим доступа : <http://www.denso-wave.com/en>. 8. Преимущества и недостатки символики QR-кодов (QuickResponseCode) [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.t-torg.com/price_sheets/avtomatizacia/skan/preimushhestva-qr.html. 9. Двухмерные штрихкоды – что это такое и с чем их едят [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://android.mobile-review.com/market/10752/>. 10. Двухмерные штрихкоды [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.ibs.ua/spravka/181/Двухмерные+штрих+коды/>.

Зміст

Білопола О. М. Сучасні підходи до оцінювання конкурентоспроможності малих підприємств.....	3
Лисиченко Ю. О. Стратегія "блакитного океану": базис стратегічного розвитку вітчизняних підприємств ювелірної галузі.....	5
Казмерчук М. Т. Корпоративний кодекс як інструмент управління поведінкою персоналу підприємства.....	7
Хаунова Ю. М. Управління ризиками в системі бюджетування підприємства.....	10
Тараненко А. Р. Порівняльний аналіз методичних підходів щодо впровадження бюджетування на підприємстві.....	13
Зикунова Л. В. Диверсифікація та її значення у розвитку компанії.....	15
Сенченко К. В. Обґрунтування доцільності використання CVP-аналізу у процесі фінансового планування.....	18
Науменко О. В. Напрями підвищення інвестиційної привабливості підприємства з метою його розвитку.....	21
Чернишова М. О. Анагенез стратегічного потенціалу як результат управління розвитком.....	23
Дієсперова С. О. Збалансована система показників як інструмент стратегічного управління підприємством.....	26
Соляник Н. Ю. Управління трудовим потенціалом на підприємстві.....	30
Омельченко Ю. С. Особливості управління непрямими витратами на машинобудівних підприємствах.....	32
Маруніч А. В. Інформаційна складова економічної безпеки підприємства.....	35
Єскіна К. А. Соціокультурні аспекти безпеки організації.....	37
Ражановська А. В. Аналіз ефективності використання основних засобів на прикладі машинобудівного підприємства ДНВП "Об'єднання Комунар".....	39
Мороз О. А. Выявление латентных факторов воздействия на уровень экономической безопасности машиностроительных предприятий.....	42
Бухалина Ю. Ю. Сущность безопасности организационного развития.....	45
Вінокурова О. О. Порівняльний аналіз моделей життєвого циклу організації.....	47
Ходжакульєва С. К. Сотрудничество между Украиной и Туркменистаном в экономической сфере.....	49
Лалієва Е. С. Дискусійні питання безпеки діяльності персоналу підприємства.....	52
Лашенко В. А. Діагностика ймовірності банкрутства як експрес-аналіз економічної безпеки підприємства.....	54
Попович К. В. Етимологія та розвиток категорії "безпека".....	58
Войтюк Д. І. Сучасні підходи до визначення поняття логістичної інфраструктури.....	61
Чижова О. В. Оцінка конкурентоспроможності підприємства.....	63

Тропов О. В. Побудова збутової політики промислового підприємства.....	66
Вірченко М. А. Джерела залучення інвестиційних коштів в інноваційно активні підприємства.....	68
Сімакова В. С. Особливості державного регулювання інвестиційної діяльності в Україні.....	70
Блюсенко Т. С. Проблеми здійснення податкового контролю за нарахуванням та сплатою податку на прибуток: ретроспективний аспект.....	72
Алексеева А. О. Обґрунтування основних організаційно-психологічних перешкод щодо підвищення рівня добровільності сплати податків.....	74
Гажа К. В. Динаміка тіньового сектору економіки України в контексті міжнародних досліджень.....	76
Главацька Н. І. Визначення передумов та наслідків ухилення від сплати податків.....	79
Човган Ю. М. Сутність податкової політики держави.....	81
Гриценко В. Ю. Інструментарій податкового регулювання підприємств реального сектору економіки.....	83
Довгаль Є. А. Ухилення від оподаткування як основна причина появи тіньового сектору економіки.....	86
Житний І. І. Аналіз стану податкової системи в контексті реформ, запроваджених Податковим кодексом України.....	88
Тимофеева Н. О. Місце та функції митних платежів у системі оподаткування України.....	91
Нагорний В. В. Оцінка ефективності справляння місцевих податків та зборів у контексті формування доходної частини місцевих бюджетів.....	94
Зубкова О. В. Теоретичний аналіз сутності адміністрування податків.....	96
Іовлева О. В. Визначення основних напрямів підвищення податкового потенціалу в сучасних умовах розвитку України.....	99
Кудрін Є. С. Проблеми оподаткування сільськогосподарського сектору України.....	101
Легкий С. С. Аналіз сплати податку на додану вартість сільськогосподарськими товаровиробниками в Україні.....	103
Лабузова І. С. Удосконалення адміністрування місцевих податків та зборів.....	105
Рудюк А. О. Податкові наслідки інтеграційних процесів для України.....	107
Мазняк Ю. Г. Заходи протидії тіньовій економіці України.....	110
Павлов С. В. Роль податків у формуванні доходів місцевих бюджетів.....	113
Павлова Н. В. Особливості податкового регулювання підприємств авіаційної діяльності в Україні.....	116
Ракипіна А. Ю. Особливості організації податкового планування на підприємстві.....	119
Ричкова С. М. Роль податків у фінансовій стабільності країни.....	121
Симоненко І. О. Податкова політика у сфері банківської діяльності.....	124
Старцев Ю. К. Сутність та причини виникнення тіньової економіки.....	126
Вінниченко О. Л. Аналіз закордонного досвіду використання спрощеної системи оподаткування.....	128

Олійник А. С. Формування сприятливого соціально-психологічного клімату в державних податкових інспекціях	131
Шостак М. В. Відносини між контролюючими органами та платниками податків: сучасний стан і напрями вдосконалення	133
Сахарук Д. В. Оцінка ролі податкової політики в соціальному розвитку держави.....	136
Вілл Є. І. Тенденції розвитку готельних мереж у світі.....	138
Зінковська М. Л. Розвиток національних та міжнародних готельних мереж в Україні.....	140
Дробот В. А. Сучасний стан санаторно-курортної діяльності в Україні	143
Дадікян В. Ю. Розробка маркетингової стратегії просування готельних послуг	146
Мішина І. В. Сільський зелений туризм як напрям розвитку українського села.....	148
Соколовська І. В. Особливості підготовки туристичних кадрів в Україні.....	151
Якуб Н. О. Проблеми та перспективи розвитку заповідників та національних парків України як об'єктів туристичного інтересу	154
T. Shtelma. The Role of Business Ethics in the Contemporary World.....	157
Бурдина Н. А. Характеристика и оценка состояния химической промышленности в регионах Украины.....	160
Короленко Ю. Е. Особливості місцевого оподаткування в Україні.....	162
Демшин М. Ю. Коммуникационно-информационная платформа на базе QR-кодов в туристической отрасли.....	164